

Міністерство внутрішніх справ України
ДНПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ У
ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ**

*Матеріали
науково-практичного семінару*

13 травня 2016 року

*присвячений 50-ти річчю Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Дніпропетровськ
2016

УДК 343.1 (477)
ББК 67.9(4 УКР)311
В 43

*Рекомендовано до друку
науково-методичною радою
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол № 9 від 12.05.2016)*

Редакційна колегія:

Чаплинський Костянтин Олександрович – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри криміналістики, судової експертизи та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Шинкаренко Ігор Ростиславович – кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри оперативно-розшукової діяльності та спеціальної техніки ОВС Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Обшалов Сергій Володимирович – кандидат юридичних наук, доцент, декан факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Пиріг Ігор Володимирович – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри криміналістики, судової експертизи та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Плетенець Віктор Миколайович – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри криміналістики, судової експертизи та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Ковбаса Володимир Миколайович – кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Єфімов Микола Миколайович – кандидат юридичних наук, доцент кафедри криміналістики, судової експертизи та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

В 43 Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні : матеріали наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 13 травня 2016 р.). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. – 238 с.

Збірник містить матеріали науково-практичного семінару, в якому взяли участь науковці, викладачі, курсанти та здобувачі вищих навчальних закладів та наукових установ України, а також практичні працівники правоохоронних органів. Тематика публікацій охоплює теоретичні та практичні проблеми криміналістики та судової експертизи.

Матеріали семінару можуть бути використані у науково-дослідній роботі та у навчальному процесі спеціалізованих ВНЗ, а також у законотворчості та правоохоронній діяльності.

УДК 343.1 (477)
ББК 67.9(4 УКР)311
© ДДУВС, 2016

Обшалов Сергій Володимирович

кандидат юридичних наук, доцент,

декан факультету № 3

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ТАКТИЧНОЇ КОМБІНАЦІЇ (ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИЙ АСПЕКТ)

Успішному провадженню слідства, а саме – якісному проведенню оперативно-розшукових заходів, НСРД, окремих слідчих (розшукових) дій (СРД), сприяють засоби оперативно-розшукової та криміналістичної тактики. Засоби криміналістичної тактики – це, власне, знаряддя праці, за допомогою яких слідчий (оперуповноважений) вирішує тактичні завдання досудового розслідування. До засобів криміналістичної тактики у науковій літературі більшість вчених традиційно відносять: тактичний прийом; тактичну комбінацію; тактичну операцію; тактичну рекомендацію; тактичне рішення. Вказані засоби криміналістичної тактики не є процесуальними. Втім, ці засоби розроблені на основі досягнень науки і узагальнення матеріалів оперативно-розшукової та слідчої практики, що дозволяє слідчому ефективно, з меншою витратою сил, засобів та часу проводити СРД, НСРД та оперативно-розшукові заходи. Під час розслідування злочинів перед слідчим може виникнути ситуація, коли для вирішення завдань кримінального судочинства використання тактичного прийому або тактичної рекомендації є недостатнім. За такої ситуації виникає необхідність проведення тактичних комбінацій чи тактичних операцій. На сьогодні у сучасній криміналістичній тактиці використовуються поняття «тактична комбінація» і «тактична операція», визначення яких має дискусійний характер. Відповідно до тлумачного словника, комбінація – сполучення, поєднання або розташування чого-небудь у певному порядку; система прийомів для здійснення складного, хитромудрого плану або задуму для здійснення якоїсь мети.

До визначення зазначених категорій у науковій літературі вчені підходять по-різному. Так, на думку однієї групи вчених (П.Д. Біленчук, В.І. Перкін), тактична комбінація являє собою зумовлене слідчою ситуацією певне поєднання тактичних прийомів у межах однієї СРД для вирішення конкретного завдання розслідування [1, с. 9]. У даному визначенні автори зазначають, що тактична комбінація складається з декількох тактичних прийомів, які проводяться в рамках однієї СРД. Друга група вчених (А.П. Резван, М.В. Субботіна) під тактичною комбінацією розуміє поєднання тактичних прийомів в рамках однієї або декількох СРД [2, с. 7]. На відміну від першої групи вчених, у даному визначенні автори вказують, що тактичні прийоми можуть застосовуватися як у межах однієї, так і декількох СРД. Третя група вчених (В.В. Агафонов, О.Г. Філіппов)

ззначає, що тактичною комбінацією є поєднання певних СРД, які проводяться під час досудового розслідування з метою вирішення конкретного вузлового завдання [3, с. 84]. На думку четвертої групи вчених (Р.С. Белкін, В.П. Лавров) під тактичною комбінацією слід розуміти певне поєднання тактичних прийомів чи СРД та інших заходів, що має на меті вирішити конкретне завдання розслідування та зумовлене цією метою і слідчою ситуацією [4, с. 14].

Узагальнюючи погляди вчених (усіх чотирьох груп), можна дійти висновків, що усі вони «тактичну комбінацію» розглядають як окремих засіб криміналістичної (оперативно-розшукової) тактики, окрему криміналістичну категорію. Розглядаючи комбінацію у структурному плані, можна вказати, що, як і тактична операція, вона складається з певних елементів. Однак головна відмінність між ними полягає у складності цих елементів.

До визначення структури тактичної комбінації у науковій літературі вчені підходять неоднозначно. Так, В. Я. Колдін зазначає, що комбінація, до змісту якої, поруч з СРД, входять оперативно-розшукові заходи, називається тактичною операцією [5, с. 155].

Можна погодитися з М.В. Салтевським, який вказує, що у тактичній операції елементами слугують СРД, оперативно-розшукові процедури, організаційні заходи, тобто різнопорядкові тактичні засоби. Структура тактичної комбінації включає систему однопорядкових засобів, головним чином, прийомів криміналістичної і оперативно-розшукової тактики. Тому тактична комбінація реалізується в ході однієї СРД [6, с. 308]. Таку позицію займає і В.К. Весельський, зазначаючи, що поєднання тактичних прийомів (тактична комбінація) можливе тільки в рамках однієї СРД [7].

Тактична комбінація має просту структуру, тоді як тактична операція складається з багатоходових операцій, дій та прийомів. Деякі, виділені в криміналістичній тактиці тактичні прийоми, у зв'язку з їх складним комплексним характером правильніше було б віднести до тактичних комбінацій. М.В. Салтевський висвітлює такі тактичні операції «Викриття неправдивого свідка», «Створення в допитуваного установки поінформованості слідчого», «Демонстрація поінформованості слідчого», «Комбінації: бар'єр, виклик, раптовість, відволікання уваги», зазначаючи, що вони здійснюються в ході кількох СРД [6, с. 308]. З такою позицією можна погодитися частково, оскільки запропоновані операції можна провести в межах одного прийому. Так, «Демонстрацію поінформованості слідчого» можна здійснити завдяки одному прийому – «Висвітлення ймовірного розвитку злочинної події». Якщо використання прийому є недостатнім, то слідчий може використати низку прийомів: «Оголошення частини показань співучасників злочину», «Демонстрація доказів» та ін.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що до основних ознак тактичної комбінації можна віднести таке: тактична комбінація здійснюється в рамках одного кримінального провадження; тактична

комбінація являє собою поєднання тактичних прийомів; метою тактичної комбінації є вирішення конкретного завдання досудового розслідування; під час тактичної комбінації можуть застосовуватися СРД, НСРД та оперативно-розшукові заходи.

Отже, під тактичною комбінацією слід розуміти певне поєднання тактичних прийомів, СРД, НСРД, ОРЗ та інших заходів для вирішення конкретного завдання, що зумовлене слідчою ситуацією на певному етапі досудового розслідування.

До основних завдань тактичної комбінації можна віднести:

- подолання конфліктної ситуації, що виникла на певному етапі досудового розслідування;
- створення умов, необхідних для якісного і результативного проведення НСРД або слідчої (розшукової) дії;
- запобігання (подолання) протидії досудовому розслідуванню;
- викриття допитуваного у неправді;
- забезпечення таємниці слідства;
- інший тактичний вплив на слідчу ситуацію з метою її вирішення, зміни або використання.

Тактичні комбінації поділяються на прості (елементарні) і складні. Перша – полягає в поєднанні тактичних прийомів, які здійснюються в рамках однієї слідчої (розшукової) дії, наприклад, слідчого огляду, допиту, обшуку, пред'явлення для впізнання, слідчого експерименту, тому має назву простої. Складною є тактична комбінація, що складається з певного поєднання тактичних прийомів, слідчих (розшукових) дій, НСРД, ОРЗ та інших заходів у межах одного кримінального провадження. Ці дії можуть бути як однойменними, так і різнойменними.

Деякі автори виділяють окремо оперативно-тактичні комбінації, які являють собою поєднання слідчих (розшукових) дій і оперативно-розшукових заходів і проводяться з метою вирішення конкретної ситуації [8, с. 29; 9, с. 122].

Список використаних джерел:

1. Біленчук П. Д. Тактичні прийоми, тактичні комбінації та тактичні операції в розслідуванні злочинів : навч. посібник / П. Д. Біленчук, В. І. Перкін. – К. : Українська академія внутр. справ, 1996. 32 с.
2. Криміналістика : тактика, організація і методика расследования преступлений : учебник / под ред. Резвана А. П., Субботиной М. В., Харченко Ю. В. – Волгоград : ВА МВД России, 2000. 224 с.
3. Агафонов В. В. Криміналістика : пособие для сдачи экзамена / В. В. Агафонов, А. Г. Филиппов. – 5-е изд., испр. – М. : Юрайт-Издат, 2006. 224 с.
4. Криміналістика : в 2 т. / под ред. профессоров Р. С. Белкина, В. П. Лаврова, И. М. Лузгина. – М., 1988. Т. 2. 454 с.
5. Криміналістика социалистических стран / под ред. В. Я. Колдина. – М. : Юрид. лит., 1986. 512 с.
6. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підруч. / М. В. Салтевський. – К. : Кондор, 2005. 588 с., 32 іл.
7. Криміналістика : мультимедійний підручник / В. І. Перкін, П. Д. Біленчук, В. К. Весельський, В. Б. Шкільний, Ю. Б. Комаринська. – К., 2008.
8. Шульга Л. В. Криміналістика : учеб. пособие / Л. В. Шульга. – М. : Московский гос. ун-тет экономики, статистики и информатики, 2003. 75 с.
9. Скригонюк М. І. Криміналістика : підруч. / М. І. Скригонюк. – К. : Атіка, 2005. 496 с.

Степанюк Руслан Леонтійович
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Лапта Сергій Павлович
професор кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗАСАД ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ США

Реформування кримінального процесу України в цілому й удосконалення порядку досудового розслідування у напрямі наближення до кращих світових стандартів потребує ретельного вивчення закордонного досвіду і впровадження передових досягнень у вітчизняну практику. Зокрема, корисним може бути досвід діяльності слідчих оглядових груп (Crime Scene Units), які діють у Сполучених штатах Америки.

Суттєвою відмінністю практики розслідувань США від нашої є можливість не просто залучення, а здійснення безпосередньо самого огляду не детективом чи прокурором, а фахівцями. Звичайно слід пам'ятати, що американська система кримінального процесу не передбачає повноцінного досудового розслідування. Тому дотримання формальних процедур щодо оформлення результатів слідчих дій там не має такого великого значення, як у нас. Але, оскільки зараз в Україні здійснюється спроба кардинально змінити модель кримінального процесу із розшукового на змагальний, то необхідно впроваджувати відповідні підходи розвинутих демократичних країн. У цьому сенсі слід відзначити, що сьогодні в Україні в межах реформування МВС до структури органів досудового розслідування Національної поліції було включено сектори техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій (інспектори-криміналісти, техніки-криміналісти). Раніше зазначені фахівці працювали в експертно-криміналістичних підрозділах. Відповідно з'явилась можливість розширення функцій даних спеціалістів під час огляду місця події. Але для цього, на нашу думку, слід належним чином закріпити їхній процесуальний статус у кримінальному провадженні. Існуюча практика і відомчі нормативно правові акти прирівнюють їх до спеціалістів у кримінальному провадженні, статус який визначено у ст. 71 КПК України. Вважаємо, що такий підхід не йде на користь ні якості виконуваних

даними підрозділами практичних завдань, ні забезпеченню прав і свобод людини в кримінальному процесі. Фактично підрозділи техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій знаходяться у підпорядкуванні сторони обвинувачення, тобто вони не можуть вважатись іншими учасниками кримінального провадження як спеціалісти. Уявляється, що слід закріпити їхній статус саме як суб'єкта зі сторони обвинувачення (за аналогією із оперативно-технічними підрозділами). Для цього необхідно внести зміни до ст. 41 КПК України, де передбачити не тільки оперативні підрозділи, а і підрозділи техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування, які за письмовим дорученням слідчого зможуть здійснювати слідчі дії, зокрема, огляд місця події. Такий крок законодавця дозволить слідчому, прокурору не просто залучати даних фахівців як спеціалістів для надання технічної допомоги, а доручати їм безпосередньо проводити огляд. У свою чергу для організації функціонування підрозділів техніко-криміналістичного забезпечення проведення слідчих дій, їх технічного оснащення можна використовувати кращий досвід діяльності відповідних підрозділів США.

Загальний порядок огляду місця події в США та в Україні в цілому досить схожі. Проте в нашій країні процедура досить детально і суворо регламентована законодавством (ст. 223, 237-238 КПК України). При цьому не всі вимоги виглядають обґрунтованими і доцільними. Удосконаленню підлягають і організаційні засади проведення даної слідчої (розшукової) дії.

Так, суттєвою новацією чинного кримінального процесуального законодавства стало положення щодо проведення огляду житла чи іншого володіння особи за правилами обшуку (ч. 2 ст. 237 КПК України), тобто лише на підставі ухвали слідчого судді. У США на місці події у подібних випадках обов'язково присутній прокурор, котрий отримує необхідні ордери. Тобто особа, яка безпосередньо проводить огляд, не відволікається на виконання формальних процедур. У нас же слідчий зобов'язаний звернутись із відповідним письмовим поданням до прокурора за узгодженням, а потім – до слідчого судді за ухвалою. Такий підхід ніяк не сприяє забезпеченню невідкладності та якості огляду місця події.

На відміну від України, у США немає обов'язкової вимоги щодо участі судово-медичного експерта при огляді трупа на місці події. Там це питання вирішує детектив залежно від обставин. У цьому знову ж таки доводиться констатувати більшу раціональність американців. Не в усіх випадках огляду трупа на місці його виявлення є потреба у залученні судово-медичного експерта і цілком достатньо звичайного лікаря. Відволікання судово-медичних експертів, кількість яких невелика, особливо в провінції, на виїзди для огляду всіх трупів призводить до зниження якості їхньої роботи щодо проведення експертиз. Тому вважаємо доцільним уточнити формулювання ч. 1 ст. 238 КПК України, де

передбачити, що «огляд трупа слідчим, прокурором проводиться за обов'язкової участі лікаря або судово-медичного експерта». Таким чином за загальним правилом обов'язковою стане участь в огляді трупа лікаря, а судово-медичні експерти будуть залучатись лише у складних випадках для проведення на місці події попереднього дослідження і відповідно надання слідчому орієнтуючої інформації, спрямованої на швидке розкриття злочину.

У науковій літературі неодноразово піднімалось питання щодо доцільності інституту понятих у кримінальному процесі. З цього приводу є різні думки від цілковитої підтримки до заперечення необхідності участі цих осіб під час слідчих дій. Не вдаючись до детального аналізу даної проблеми відзначимо, що, на нашу думку, американський досвід успішного проведення огляду місця події без участі понятих може бути використаний і в Україні. У чинному КПК України (ч. 7 ст. 223) з цього приводу було зроблено лише половинчастий крок до обмеження даного інституту. Адже огляд місця події в житлі чи іншому володінні особи проводиться за обов'язкової участі понятих. Крім того, огляд трупа теж має проводитись із залученням понятих або із застосуванням безперервного відеозапису. Уявляється, що ці вимоги призводять лише до ускладнень на практиці з пошуком понятих, невиправданих психологічних травм осіб, котрих залучають як понятих на огляд трупів, і ніяк не сприяють забезпеченню законності у слідчій діяльності. Тому вважаємо доцільним скасувати обов'язковість залучення понятих до огляду місця події без виключень.

Таким чином, актуальними напрямами удосконалення процесуальних і організаційних засад огляду місця події в Україні, спираючись на досвід США, уявляються: 1) визначення процесуального статусу підрозділів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій як суб'єктів сторони обвинувачення, які можуть проводити слідчі (розшукові) дії за дорученням слідчого (прокурора); 2) зобов'язання прокурора прибувати на місце події, якщо їм є житло чи інше володіння особи, до початку його огляду і вживати необхідних заходів щодо одержання відповідної ухвали слідчого судді; 3) встановити вимогу щодо обов'язкової участі в огляді трупа на місці події лікаря, а не судово-медичного експерта; 4) скасування обов'язковості залучення понятих до огляду місця події.

Чаплинський Костянтин Олександрович

доктор юридичних наук, професор
начальник кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Чаплинська Юлія Анатоліївна

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ТАКТИЧНА КОМБІНАЦІЯ – ЯК ОБ’ЄКТ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ**

Успішному провадженню досудового розслідування, а саме – якісному проведенню слідчих дій, сприяють засоби криміналістичної тактики. Засоби криміналістичної тактики – це, власне, знаряддя праці, за допомогою яких слідчий вирішує тактичні завдання досудового розслідування. До засобів криміналістичної тактики у науковій літературі більшість вчених традиційно відносять: тактичний прийом; тактичну комбінацію; тактичну операцію; тактичну рекомендацію; тактичне рішення. Вказані засоби криміналістичної тактики не є процесуальними. Втім, ці засоби розроблені на основі досягнень науки і узагальнення матеріалів оперативно-розшукової та слідчої практики, що дозволяє слідчому ефективно, з меншою витратою сил, засобів та часу проводити слідчі (розшукові) дії.

Під час розслідування кримінальних правопорушень перед слідчим може виникнути ситуація, коли для вирішення завдань кримінального судочинства використання тактичного прийому або тактичної рекомендації є недостатнім. За такої ситуації виникає необхідність проведення тактичних комбінацій чи тактичних операцій. На сьогодні у сучасній криміналістичній тактиці використовуються поняття «тактична комбінація» і «тактична операція», визначення яких має дискусійний характер.

Відповідно до тлумачного словника, комбінація – сполучення, поєднання або розташування чого-небудь у певному порядку; система прийомів для здійснення складного, хитромудрого плану або задуму для здійснення якоїсь мети.

До визначення зазначених категорій у науковій літературі вчені підходять по-різному. Так, на думку однієї групи вчених (П.Д. Біленчук, В.І. Перкін), тактична комбінація являє собою зумовлене слідчою ситуацією певне поєднання тактичних прийомів у межах однієї

процесуальної дії для вирішення конкретного завдання розслідування [1, с. 9]. У даному визначенні автори зазначають, що тактична комбінація складається з декількох тактичних прийомів, які проводяться в рамках однієї слідчої (розшукової) дії.

Друга група вчених (А.П. Резван і М.В. Субботіна) під тактичною комбінацією розуміє поєднання тактичних прийомів в рамках однієї або декількох слідчих дій для вирішення конкретного завдання розслідування [2, с. 7]. На відміну від першої групи вчених, у даному визначенні автори вказують, що тактичні прийоми можуть застосовуватися як у межах однієї, так і декількох слідчих (розшукових) дій.

Третя група вчених (В.В. Агафонов, А.Г. Філіппов) зазначає, що тактичною комбінацією є поєднання певних слідчих (розшукових) дій, які проводяться під час досудового розслідування з метою вирішення конкретного вузлового завдання [3, с. 84]. У цьому визначенні вчені акцентують увагу на тому, що комбінація складається з проведення низки слідчих (розшукових) дій.

На думку четвертої групи вчених (Р.С. Белкін, В.П. Лавров, І.М. Лузгін) під тактичною комбінацією слід розуміти певне поєднання тактичних прийомів чи слідчих дій та інших заходів, що має на меті вирішити конкретне завдання розслідування та зумовлене цією метою і слідчою ситуацією [4, с. 14].

Узагальнюючи погляди вчених (усіх чотирьох груп), можна дійти висновків, що усі вони «тактичну комбінацію» розглядають як окремий засіб криміналістичної тактики, окрему криміналістичну категорію.

Розглядаючи комбінацію у структурному плані, можна вказати, що, як і тактична операція, вона складається з певних елементів. Однак головна відмінність між ними полягає у складності цих елементів.

До визначення структури тактичної комбінації у науковій літературі вчені підходять неоднозначно. Так, В.Я. Колдін зазначає, що комбінація, до змісту якої, поруч зі слідчими (розшуковими) діями, входять оперативно-розшукові заходи, називається тактичною операцією [5, с. 155].

Можна погодитися з М.В. Салтевським, який вказує, що у тактичній операції елементами слугують слідчі (розшукові) дії, оперативно-розшукові процедури, організаційні заходи, тобто різнопорядкові тактичні засоби. Структура тактичної комбінації включає систему однопорядкових засобів, головним чином, прийомів криміналістичної і оперативно-розшукової тактики. Тому тактична комбінація реалізується в ході однієї слідчої (розшукової) дії [6, с. 308]. Таку позицію займає і В.К. Весельський, зазначаючи, що поєднання тактичних прийомів (тактична комбінація) можливе тільки в рамках однієї слідчої (розшукової) дії [7].

Тактична комбінація має просту структуру, тоді як тактична операція складається з багатоходових операцій, дій та прийомів.

Деякі, виділені в криміналістичній тактиці тактичні прийоми, у зв'язку з їх складним комплексним характером правильніше було б віднести до тактичних комбінацій. Зокрема, прийом «допущення легенди», обумовлює, що слідчий зафіксувавши завідомо неправдиві показання підозрюваного, тільки потім представляє йому свої переконливі докази, які і примушують його говорити правду. Зафіксувавши нові показання, слідчий пред'являє нові додаткові докази, руйнуючи тим самим неправду особи (підозрюваного), підводячи його до дачі правдивих показань. Цей процес пов'язаний з використанням інших тактичних прийомів, у зв'язку з чим повинен бути віднесений до категорії тактичних комбінацій [1, с. 13].

М.В. Салтевський висвітлює такі тактичні операції «Викриття неправдивого свідка», «Створення в допитуваного установки поінформованості слідчого», «Демонстрація поінформованості слідчого», «Комбінації: бар'єр, виклик, раптовість, відволікання уваги», зазначаючи, що вони здійснюються в ході кількох слідчих (розшукових) дій [6, с. 308].

З такою позицією можна погодитися частково, оскільки запропоновані тактичні операції можна провести в рамках тактичного прийому. Так, «Демонстрацію поінформованості слідчого» можна здійснити завдяки одному прийому – «Висвітлення ймовірного розвитку злочинної події». Якщо використання прийому є недостатнім, то слідчий може використати низку прийомів: «Оголошення частини показань співучасників злочину», «Демонстрація доказів» та ін.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що до основних ознак тактичної комбінації можна віднести таке:

- тактична комбінація здійснюється в рамках одного кримінального провадження;
- метою тактичної комбінації є вирішення конкретного завдання досудового розслідування;
- тактична комбінація являє собою поєднання тактичних прийомів;
- під час тактичної комбінації можуть застосовуватися слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи.

Отже, під тактичною комбінацією слід розуміти певне поєднання тактичних прийомів, слідчих (розшукових) дій та інших заходів для вирішення конкретного завдання, що зумовлене слідчою ситуацією на певному етапі досудового розслідування.

До основних завдань тактичної комбінації можна віднести:

- подолання конфліктної ситуації;
- створення умов, необхідних для якісного і результативного проведення слідчої (розшукової) дії;
- запобігання (подолання) протидії досудовому розслідуванню;
- викриття допитуваного у неправді;
- забезпечення таємниці слідства;
- інший тактичний вплив на слідчу ситуацію з метою її вирішення,

зміни або використання.

Тактичні комбінації поділяються на прості (елементарні) і складні. Перша – полягає в поєднанні тактичних прийомів, які здійснюються в рамках однієї слідчої дії, наприклад, слідчого огляду, допиту, обшуку, пред'явлення для впізнання, тому має назву простої. Складною є тактична комбінація, що складається з певного поєднання тактичних прийомів, слідчих (розшукових) дій та інших заходів у межах одного кримінального провадження. Ці дії можуть бути як однойменними, так і різнойменними.

Деякі автори виділяють окремо оперативно-тактичні комбінації, які являють собою поєднання слідчих (розшукових) дій і оперативно-розшукових заходів і проводяться з метою вирішення конкретної слідчої ситуації, що склалася на певному етапі досудового розслідування [8, с. 29; 9, с. 122].

Список використаних джерел:

1. Біленчук П. Д. Тактичні прийоми, тактичні комбінації та тактичні операції в розслідуванні злочинів : навч. посібник / П. Д. Біленчук, В. І. Перкін. – К. : Українська академія внутр. справ, 1996. – 32 с.
2. Криміналістика : тактика, організація и методика расследования преступлений : учебник / под ред. Резвана А. П., Субботиной М. В., Харченко Ю. В. – Волгоград : ВА МВД России, 2000. – 224 с.
3. Агафонов В. В. Криміналістика : пособие для сдачи экзамена / В. В. Агафонов, А. Г. Филиппов. – 5-е изд., испр. – М. : Юрайт-Издат, 2006. – 224 с.
4. Криміналістика : в 2 т. / под ред. профессоров Р. С. Белкина, В. П. Лаврова, И. М. Лузгина. – М., 1988. – Т. 2. – 454 с.
5. Криміналістика социалистических стран / под ред. В. Я. Колдина. – М. : Юрид. лит., 1986. – 512 с.
6. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підруч. / М. В. Салтевський. – К. : Кондор, 2005. – 588 с., 32 іл.
7. Криміналістика : мультимедійний підручник / В. І. Перкін, П. Д. Біленчук, В. К. Весельський, В. Б. Школьнік, Ю. Б. Комаринська. – К., 2008.
8. Шульга Л. В. Криміналістика : учеб. пособие / Л. В. Шульга. – М. : Московский гос. ун-тет экономики, статистики и информатики, 2003. – 75 с.
9. Скригонюк М. І. Криміналістика : підруч. / М. І. Скригонюк. – К. : Атіка, 2005. – 496 с.

Глобенко Геннадій Іванович

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального процесу
факультету № 1 Харківського національного
університету внутрішніх справ,

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО ПОЧАТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Положення чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК України) містять цілу низку новел. Одна з них, це положення щодо відмови від інституту порушення кримінальної справи. У контексті викладеного слід зауважити, що питання початку кримінального провадження завжди перебували в полі зору науковців. За часів дії КПК України 1960 р. процесуалісти висловлювали різні точки зору щодо запровадження нової процедури початку кримінального провадження. Ці погляди безпосередньо вплинули на зміст Концепції реформування

кримінальної юстиції в Україні, затвердженій Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008. В ній наголошувалося на необхідності затвердження спрощеної процедури початку досудового розслідування, яким мав вважатися момент отримання уповноваженими законом органами інформації про кримінальний проступок або злочин.

На відміну від КПК України 1960 р., положення чинного КПК України не передбачають прийняття процесуального рішення щодо його початку. Початковий етап досудового розслідування у вітчизняному кримінальному процесі є принципово новим. Так, згідно п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України, досудове розслідування це стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР). Слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним із будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР та розпочати розслідування (ч. 1 ст. 214 КПК України). Здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається, за винятком проведення у невідкладних випадках огляду місця події.

Отже, чинний КПК України скасував процедуру проведення тривалої перевірки заяв і повідомлень про вчинені або підготовлювані злочини та необхідність ухвалення відповідного процесуального рішення. Разом з тим, аналіз змісту процесуальних норм більшості країн пострадянського простору, що регламентують початок досудового розслідування, зокрема, ст. 210 КПК Азербайджанської Республіки, ст. 175 Республіки Білорусь, ст. 175 КПК Вірменії, ст. 321 Республіки Узбекистан, ст. 156 Республіки Киргизстан, ст. 146 КПК Російської Федерації, свідчить про те, що у більшості з них, існує стадія порушення кримінальної справи. Крім того, у вищевказаних КПК регламентовано дослідчу перевірку за заявами та повідомленнями, а також визначені приводи та підстави для порушення кримінальної справи.

У свою чергу, досудове розслідування в Україні, Грузії та Казахстані розпочинається з моменту внесення відомостей до ЄРДР. Вважаємо, що такий порядок є більш прогресивним і забезпечує громадянам належним чином реалізувати право на захист своїх інтересів одразу після надходження відповідної заяви чи повідомлення, дозволяє уникати повторного проведення деяких процесуальних (дій опитування – допит, дослідження спеціаліста – експертне дослідження) тощо.

Розглянемо особливості початку досудового розслідування та деякі проблемні питання, що виникають при застосуванні норм чинного КПК України у практичній діяльності. Так, слідчий, прокурор, інша службова

особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення. Відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається (ч. 4 ст. 214 КПК України). На жаль, на відміну від ст. 97 КПК України 1960 р., законодавець на даному етапі провадження не передбачив положень щодо необхідності вжити всіх можливих заходів для запобігання кримінального правопорушення або його припинення. Також, за наявності відповідних підстав, що свідчать про реальну загрозу життю та здоров'ю особи, яка повідомила про кримінальне правопорушення, слід вжити необхідних заходів для забезпечення безпеки заявника, а також членів сім'ї та близьких родичів, якщо шляхом погроз або інших протиправних дій щодо них робляться спроби вплинути на заявника.

Окремої уваги заслуговують положення глави 41 КПК України, де не в повній мірі враховані особливості процесуальної діяльності окремих службових осіб щодо початку досудового розслідування при виявленні ознак кримінального правопорушення. Зокрема, у разі виявлення ознак кримінального правопорушення на морському чи річковому судні, що перебуває за межами України, досудове розслідування розпочинається негайно; відомості про нього вносяться до ЄРДР при першій можливості (ч. 3 ст. 214 КПК України). З вказаного випливає, що законодавець не передбачив механізму початку досудового розслідування у разі виявленні ознак кримінального правопорушення на повітряному транспорті, а також на території дипломатичних представництв чи консульських установ України. Окрім цього, керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України також не визначений як процесуальна особа, що уповноважена розпочати досудове розслідування. Це випливає з аналізу КПК України, Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події.

На підставі викладеного слід відзначити, що норми кримінального процесуального законодавства які регулюють діяльність органів досудового розслідування, прокуратури та інших службових осіб на початку досудового розслідування потребують подальшого удосконалення та закріплення у КПК України.

Одерій Олексій Володимирович
професор кафедри кримінально-
правових дисциплін та судових
експертиз ДЮО МВС України,
доктор юридичних наук, доцент

РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ (ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПОЧАТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ)

Одним із засобів підвищення ефективності досудового розслідування злочинів проти довкілля є удосконалення організації їх розслідування. При цьому питання, які необхідно об'єднати в межах криміналістичного вчення про організацію розслідування злочинів, не можуть розглядатися, з одного боку, як вичерпні, а з іншого, – як незмінні. Структура науки загалом (як і її розділи) являє собою мобільну, динамічну систему, що обумовлюється розвитком наукових уявлень про досліджувані явища [1, с. 11].

Критичний аналіз кримінальних справ та проваджень проти довкілля свідчить про наявність певних типових помилок у діяльності слідчих органів, а саме: несвоєчасний, незаконний та необґрунтований початок кримінального провадження або відмова в ньому; неефективне використання правових засобів для забезпечення законності досудового розслідування таких правопорушень та ін. У конкретній заяві чи повідомленні про вчинене чи кримінальне правопорушення, яке лише готується, як правило, формально та суб'єктивно наводять відповідні дані, що підтверджують наявність підстав для початку кримінального провадження. Проте ретельний їх аналіз свідчить, що переважна більшість таких заяв або повідомлень ніяких фактичних даних практично не містить, а в названих джерелах частіше за все містяться нічим не підкріплені суб'єктивні твердження тієї чи іншої особи про вчинення того чи іншого злочину. Невипадково ще під час дії КПК 1960 року науковці акцентували увагу на тому, що досить часто складалася ситуація, коли приводи для початку перевірки мали місце, але підстави для порушення кримінальної справи ще не було [2, с. 151; 3].

Питання про викриття злочинних дій та початок кримінального провадження щодо розглядуваних правопорушень залишається актуальним і сьогодні. Своєчасне виявлення криміналістичних ознак злочину проти довкілля та правильне виокремлення властивостей предмета, явища, які об'єктивно виникли в результаті злочину або є притаманними предметам незалежно від нього, кваліфікована юридична оцінка початкового матеріалу визначають зміст рішення про початок кримінального провадження та дозволяють уникнути помилок під час подальшого досудового розслідування. Так, гр. А, не отримавши спеціального дозволу

на зняття та перенесення ґрунтового покриву, впродовж жовтня місяця 2011 року зняв та вивіз 5 вантажних автомобілів ґрунтового покриття з ділянки садівничого кооперативу «Берізка», чим створив небезпеку для довкілля та завдав збитків державі на суму 37 962 грн.12 коп. Проте захисник звернувся до суду, ухвалою якого була скасована постанова про порушення кримінальної справи з мотивів: а) у журналі реєстрації заяв і повідомлень про злочини рапорт зареєстровано Ірпінським МВ ГУ МВС України в Київській області 06.10.2011 року в 0 годин 30 хвилин, а ОМП проведено 05.10.2011 року; б) пояснення від причетних до злочину були відібрані оперуповноваженим УСБУ Києво-Святошинського МРВ УСБУ в Київській області, який відповідно до положень ст. 97 на той час чинного КПК України, не мав процесуальних прав на проведення перевірки; в) за наявності підозрюваної особи справа була порушена-таки за фактом (всупереч ч. 3 ст. 98 того ж КПК); г) згідно з диспозицією ч. 1 ст. 239¹ КК України ознакою цього злочину є не тільки незаконне заволодіння ґрунтовим покривом, а й наявність негативних наслідків від цих дій - створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи для довкілля. З перевірених у ході апеляційного розгляду матеріалів, на підставі яких було прийнято рішення про порушення кримінальної справи № 11-7810, вбачається, що в ході дослідчої перевірки даних, які б указували, що діями гр. А створено небезпеку для життя, здоров'я чи для довкілля, не встановлено [4].

Вивчаючи повідомлення про кримінальне правопорушення, здійснюють пізнавальну діяльність із використанням окремих положень криміналістичної ідентифікації та діагностики з метою одержання відомостей, які дозволяють з певною мірою вірогідності стверджувати про наявність злочинної події. З множини ознак, що містяться в інформації про злочин, науковці (О. М. Ільїн) виокремлюють наступні:

1. Діагностичні ознаки – відомості, що дозволяють діагностувати предмет посягання (об'єкт злочину), подію, явище, процес як протиправне діяння (спосіб вчинення). Діагностичні ознаки визначають шляхом діагностичного дослідження відомостей, що містяться в повідомленні про злочин. Під час цього здійснюється:

– визначення властивостей та стану родових та безпосередніх об'єктів злочинного посягання для визначення ознак ступеня суспільної небезпеки вчиненого;

– визначення властивостей та стану предмета злочинного посягання – матеріального елементу суспільних відносин для встановлення ознак протиправності;

– дослідження механізму події шляхом розшифрування динаміки події для виявлення ознак способу вчинення злочинного діяння;

– встановлення причинно-наслідкових зв'язків між фактами для реальності події та достовірності відомостей.

Діагностичні дослідження під час вивчення повідомлення про злочин

можна поділити на три категорії:

– встановлення ознак об'єкту під час його безпосереднього дослідження;

– визначення ознак об'єкту за його відображенням;

– інтерактивне діагностування, аналіз ситуації загалом [5, с. 30].

Одним з етапів діагностичного процесу як особливого виду пізнання є встановлення симптомів, тобто зовнішніх ознак, зовнішніх проявів будь-чого, в тому числі й кримінальних інсценувань. Важливою, а на думку деяких науковців [6, с. 11–13], єдиною ознакою кримінального інсценування є негативні обставини.

2. Ідентифікаційні ознаки – дані, що відображають властивості та дозволяють ідентифікувати подію, факт, явище, особу, предмет. Їх використовують для ототожнення об'єктів з метою встановлення їх групової приналежності та належності до події, яку досліджують. Ця група ознак дозволяє на основі криміналістичної характеристики, яка включає типові відомості про механізм вчинення злочину, зробити вірогідні висновки про обставини та кваліфікацію злочинного діяння.

3. Реєстраційні ознаки – це дані, які фіксують під час постановки повідомлення на криміналістичній облік та використовують як реквізити процесуальних та облікових документів (внесення повідомлення до ЄРДР).

4. Ознаки інсценування – відомості, що вказують на приховування злочину або іншу протидію викриттю злочину шляхом інсценування, тобто створення видимості іншого злочину з метою замаскувати дійсне діяння і ввести, таким чином, органи досудового розслідування в оману [7, с. 29].

5. Ознаки моделювання – відомості, що забезпечують досягнення бажаної подібності моделі події до оригіналу. В моделюванні для дослідження об'єкта (явища) використовується не сам об'єкт (часто це не є можливим), а модель [8, с. 251], яка його замінює й містить: зовнішні ознаки події, про які йдеться у свідченнях очевидців та потерпілого (якщо він є); ознаки способів учинення злочину; ознаки предмета посягання; ознаки знарядь та засобів досягнення злочинного результату [9, с. 26–30].

Моделювання, як метод пізнання об'єктів, явищ, процесів, що досліджуються, може бути використано для оцінки первинних матеріалів для з'ясування того, чи дійсно могла бути вчинена суспільно-небезпечна дія, і якщо так, то чи містить вона ознаки злочину. Ознаки моделювання вказуються в описі фабули при внесенні повідомлення до ЄРДР.

Зазначена класифікація групових ознак має загальний характер і може використовуватись у розробці методик розслідування злочинів окремих видів, груп, а в практичній діяльності – для побудови версій та планування розслідування.

Список використаних джерел

1. Можаяева И. П. Структура криминалистического учения об организации расследования преступлений / И. П. Можаяева // Вестник криминалистики. – 2012. – Вып. 1 (41). – С. 7–12.
2. Бондаренко Д. А. Види інформації про злочини проти довілля та особливості їх перевірки / Д. А. Бондаренко, П. Г. Назаренко // Вісник Запорізького нац. ун-ту. – 2011. – № 2. – С. 150–156.

3. Марченко А. Б. Особливості виявлення та розслідування незаконного видобування вугілля : метод. рек. / А. Б. Марченко, О. М. Бірюков, І. М. Горбаньов. – Луганськ : [б. в.], 2009. – 38 с.
4. Ухвала Апеляційного суду Київської обл. від 25 січ. 2012 р. по кримінальній справі (провадженню) № 11-127/12 11/1090/262/12 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/27037006> (дата звернення: 16.04.2013).
5. Криміналістика : учебник / под ред. А. Г. Филипова (отв. ред.) и А. Ф. Вольнского. – М. : Спарк, 1998. – 543 с.
6. Овечкин В. А. Расследование преступлений, скрываемых инсценировками / В. А. Овечкин. – Х., 1979. – 64 с.
7. Лузгин И. М. Способ сокрытия преступления и его криминалистическое значение / И. М. Лузгин, В. П. Лавров. – М. : МФЮЗО при Акад. МВД СССР, 1980. – 30 с.
8. Кустов А. М. Криміналістика і механізм злочину : цикл лекцій / А. М. Кустов. – М. : Изд-во Моск. психолого-соц. ин-та ; Воронеж : МОДЭК, 2002. – 304 с.
9. Ильин А. Н. Тактика предварительной проверки сообщения о преступлении / А. Н. Ильин ; под ред. В. П. Лаврова. – М. : Юрлитинформ, 2010. – 160 с.

Перлін Станіслав Ігорович
директор Харківського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру
МВС України

ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІКО- КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЕКСПЕРТНОЮ СЛУЖБОЮ МВС УКРАЇНИ

В умовах докорінного реформування кримінального процесу України, системи та організації діяльності органів правопорядку спостерігається певне зростання рівня злочинності при одночасному зниженні показників виявлення та розслідування різних категорій злочинів. Якісне вирішення завдань щодо протидії злочинності вимагає постійного удосконалення застосування техніко-криміналістичних засобів пошуку, фіксації та дослідження слідів кримінальних правопорушень.

У сучасних реаліях науково-технічного прогресу криміналістичні засоби роботи зі слідами злочинів постійно вдосконалюються, що значно розширює можливості експертних підрозділів щодо забезпечення діяльності органів досудового розслідування, прокуратури та суду в доказуванні у кримінальному провадженні. Водночас рівень технічної оснащеності вітчизняних експертів і слідчих значно відстає від розвинутих зарубіжних країн, а кризовий стан економіки і відповідно фінансово-бюджетної системи України не дозволяють вийти на високі показники за цим напрямом. При цьому на практиці виникають значні труднощі використання існуючих можливостей підрозділів Експертної служби МВС України органами досудового розслідування. Зокрема, слідчі допускають помилки у питаннях залучення відповідних експертів для вирішення завдань кримінального провадження, не завжди якісно збирають матеріали для експертних досліджень, помилково формулюють завдання експертам, не вміють правильно оцінювати висновки експертизи тощо.

Наведені обставини обумовлюються недостатнім рівнем взаємодії між експертними та слідчими підрозділами, низьким рівнем спеціальної підготовки слідчих, застарілістю значної кількості наукових розробок з проблем техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування, прогалинами та колізіями в чинному кримінальному процесуальному законодавстві, підзаконних нормативно-правових актах, що регулюють слідчу та експертну діяльність.

Слід зазначити, що окремі проблеми розвитку криміналістичної техніки та організації діяльності експертних підрозділів були предметом вивчення у працях В. П. Бахіна, В. В. Бірюкова, В. Г. Гончаренка, Н. І. Клименко, В. О. Коновалової, В. К. Лисиченка, І. В. Пирога, М. В. Салтевського, І. Я. Фрідмана, В. Ю. Шепітька, М. Г. Щербаковського та інших вітчизняних науковців. На дисертаційному рівні досліджувались питання удосконалення організації діяльності експертно-криміналістичної служби МВС України (В. В. Ковальова, 2001); застосування спеціалістами науково-технічних засобів під час проведення слідчих дій (В. В. Коваленко, 2004); взаємодія слідчого з працівниками експертної служби МВС України (В. В. Ковальов, 2008); використання результатів застосування науково-технічних засобів в доказуванні (О. О. Пунда, 2002); організаційно-правові та морально-психологічні засади експертної діяльності (В. М. Шерстюк, 2007); напрямки діяльності судово-експертних установ України (Г. О. Стрілець, 2009); сутність, принципи та організаційні основи судово-експертної діяльності (О. І. Жеребко, 2010). Проте комплексного дослідження сучасних можливостей і перспектив розвитку техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування підрозділами Експертної служби МВС України до цього часу не проводилось. До того ж потребують подальшого розширення та деталізації й існуючі наукові положення і рекомендації, особливо зважаючи на прийняття у 2012 році нового КПК України, реформування структури експертно-криміналістичних підрозділів системи МВС України та постійне удосконалення спеціальної техніки.

Найбільш значною реформою експертно-криміналістичних підрозділів системи МВС України у зв'язку зі створенням Національної поліції на сьогодні є виокремлення з експертної служби підрозділів техніко-криміналістичного забезпечення проведення слідчих дій та їх підпорядкування органам досудового розслідування. Доцільність та ефективність такого кроку ще доведеться оцінити залежно від перших результатів роботи. Проте вже сьогодні можна стверджувати про певні труднощі як організаційного, так і процесуального характеру. По-перше, слідчі втратили можливість швидкого проведення нескладних судових експертиз у територіальних підрозділах. По-друге, потребує удосконалення взаємодія між технічними підрозділами органу досудового розслідування та Експертною службою. По-третє, сумнівним з точки зору

забезпечення прав і свобод людини в кримінальному провадженні уявляється підпорядкування стороні обвинувачення спеціалістів, тобто осіб, які не мають бути зацікавленими в результат справи.

Підсумовуючи викладене відзначимо, що на сьогодні актуальними напрямами наукового дослідження та практичного вирішення уявляються питання щодо подальшого вивчення генезису поняття «криміналістична техніка»; удосконалення правових та організаційних основ техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування; розгляд основних етапів розвитку криміналістичної техніки в експертних установах системи МВС України; визначення сучасного стану та перспектив удосконалення засобів криміналістичної техніки в підрозділах Експертної служби МВС України; визначення світових тенденцій розвитку криміналістичної техніки та перспектив їх застосування в Україні; дослідження особливостей використання техніко-криміналістичних засобів під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій, в ході експертних досліджень і в профілактичних цілях.

З урахуванням цього стане можливим формулювання пропозицій щодо удосконалення законодавства та відомчих нормативних актів, що регулюють застосування криміналістичної техніки на етапі досудового розслідування, а також впровадження в практику рекомендацій щодо належного техніко-криміналістичного забезпечення експертними підрозділами діяльності органів досудового розслідування.

Пиріг Ігор Володимирович
доктор юридичних наук, доцент
професор кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

Важливою з теоретичної та практичної точок зору є класифікація судових експертиз за характером вирішуваних завдань, щодо якої і досі виникає багато дискусій серед вчених-криміналістів. Класифікація експертиз за зазначеним критерієм базується на двох фундаментальних теоріях криміналістики: ідентифікації та діагностики. На нашу думку, наявні погляди можливо поділити на три групи. Перша група науковців поділяють експертизи на ідентифікаційні та діагностичні (Т.В. Аверьянова, О.Р. Росинська, Р.С. Белкін, М.Г. Щербаковський). Друга група виділяють поряд з ідентифікаційними та діагностичними окрему групу класифікаційних експертиз (Ю.Г. Корухов, О.Р. Шляхов, Н.П. Майліс). Третя група вчених поряд з означеними називають групу сутуалогічних

або ситуаційних експертиз (А.І. Вінберг, В.Г. Гончаренко, Г.Л. Грановський, Н.І. Клименко, Г.В. Прохоров-Лукін, М.Я. Сегай).

Під класифікаційними завданнями розуміються такі, що вирішують приналежність об'єктів до певного класу. В науковій літературі крім терміна «класифікація» зустрічаються також поняття «встановлення групової належності» (А.І. Вінберг, О.О. Ейсман), «групової ідентифікація» (М.О. Селіванов), «групофікація» (М.В. Салтевський), «встановлення єдиного джерела походження» (В.С. Мітричев). Дискусія виникає з приводу відношенню цих понять до ідентифікації чи діагностики або виділення їх у самостійну групу завдань. Так М.О. Селіванов вважав, що «за природою встановлюваної тотожності ідентифікація поділяється на індивідуальну та групову» [1, с. 144]. Визначаючи різницю між класифікаційними та ідентифікаційними завданнями, Ю.Г. Корухов відносив до останніх і встановлення групової належності [2, с. 68]. На основі аналізу думок науковців, Р.С. Белкін вважає термін «групової ідентифікація» некоректним для криміналістики, тому що під криміналістичною ідентифікацією розуміється «тотожність як рівняння самому собі одиничного індивідуально-визначеного об'єкта» [3, с. 432]. Ми погоджуємося з думкою Р.С. Белкіна та інших вчених, які категорично розмежовують класифікаційні та ідентифікаційні дослідження.

Також, на нашу думку, немає принципової різниці між поняттями «класифікація», «встановлення групової належності» «групофікація», «встановлення єдиного джерела походження». Ю.Г. Корухов розділяє поняття «класифікація» та «встановлення групової належності» за двома ознаками: 1) при встановленні групової належності може досліджуватися як сам об'єкт, так і його відбиток, а при класифікації – тільки сам об'єкт; 2) при класифікації об'єкт відносять до відомому раніше, загальноприйнятому класу, а під час встановлення групової належності група визначається вільно дослідником за будь-яким критерієм [2, с. 69]. На нашу думку, у розмежуванні зазначених понять за наведеними критеріями немає необхідності. Сліди від об'єктів, які залишаються після вчинення злочину, майже завжди вилучаються та виступають як речові доказ і слугують об'єктами проведення експертизи. Тому немає різниці, що підлягає класифікації – самі об'єкти, чи залишені ними сліди. Питання, що вирішується експертизою, в даному випадку буде однотипним: «До якої групи належить наданий на експертизу об'єкт (предмет чи слід)?».

Встановлення єдиного джерела походження, як окреме дослідження вперше було виділено В.С. Мітричевим. У зв'язку широким трактуванням поняття єдиного джерела походження він вважав джерело походження як об'єктом ідентифікації, так і об'єктом встановлення групової належності. Такої ж думки дотримувався М.В. Салтевський, зазначаючи, що «встановлення спільного джерела походження предметів зі стійкою зовнішньою формою – це ідентифікація, а сипучих, рідких і газоподібних

речовин – групофікація» [4, с. 37]. Тобто встановлення цілого за частками, або двох об'єктів, виготовлених на одному й тому ж обладнанні, – це дослідження ідентифікаційні, а встановлення підприємства-виробника певної продукції, місця вирощування, переробки чи природного знаходження для рідких або сипучих тіл – це групофікація. Загалом ствердження цілком логічно та обґрунтовано. Але виникає питання щодо доцільності використання самого поняття «єдиного джерела походження», якщо у першому випадку дослідження можна назвати ідентифікаційними, а у другому – встановленням групової належності, або класифікаційними. З означеного можна дійти висновку щодо відсутності принципової різниці між поняттями «класифікація», «встановлення групової належності» «групофікація», «встановлення єдиного джерела походження».

Також, на нашу думку, не потрібно в окремий вид ідентифікації виділяти встановлення тотожності за описом ознак. В даному випадку описуються ознаки особи або предметів зі слів тих людей, які їх бачили. Тобто фактично матеріалізується уявний образ відображених у пам'яті людини об'єктів. Відповідно вид ідентифікації – за слідами пам'яті. Цілком згодні з М.В. Салтевським, який виділяє два види ідентифікації: за слідами пам'яті і за матеріальними слідами-відображеннями [4, с. 37]. Джерелами доказів у кримінальному провадженні виступають: протокол пред'явлення для впізнання як слідчої (розшукової) дії при ідентифікації за слідами пам'яті та висновок експерта при дослідженні слідів-відображень під час проведення ідентифікаційної експертизи.

Розглянемо співвідношення класифікаційних та діагностичних завдань. Базуючись на визначення криміналістичної діагностики Ю.Г. Корухов виділяє типові групи експертних діагностичних завдань за характером властивостей та умов, що вивчаються: а) внутрішні: властивості та стан об'єкта; б) зовнішні, обстановочні: час, місце, функціонування об'єктів; в) ті, що досліджують механізм виникнення та протікання процесів, взаємодію об'єктів між собою; г) ті, що досліджують співвідношення об'єктів» [2, с. 74-75]. Класифікаційні завдання, як зазначалось раніше, вирішують питання віднесення об'єкта до певного класу, після детального вивчення властивостей об'єкта з наступним їх порівнянням (співвідношенням) з властивостями об'єктів у групі, до якої його віднесуть за результатами дослідження. Тобто фактично вирішуються діагностичні завдання. Але не зрозуміло, чому сам автор виділяє класифікаційні завдання в окремий вид, що є «проміжним ланцюгом між ідентифікаційними та діагностичними» [2, с. 72]. Як приклад діагностичних завдань з встановлення властивостей та стану об'єкта Ю.Г. Корухов наводить типове класифікаційне завдання – віднесення об'єкта до вогнепальної зброї [2, с. 75]. Спрямованість класифікаційних завдань на «встановлення відповідності об'єкта визначеним характеристикам і віднесення його на цій підставі до певного класу, роду, виду» визначає О.Р. Росинська та відносить такі завдання за своєю

гносеологічною сутністю до діагностичних [5, с. 32]. Такої ж думки дотримується Т.В. Аверьянова і зазначає, що «перш ніж віднести той чи інший об'єкт до певного класу, необхідно визначити природу цього об'єкта. А визначення природи – це вже завдання діагностики» [6, с. 172]. Ми також підтримуємо наведені думки і вважаємо, що класифікаційні експертизи не можна виділяти в самостійний вид, бо вони є окремим випадком діагностичних досліджень.

Аналізуючи існуючі в літературі завдання так званої «ситуаційної» експертизи, можна зазначити, що вона «встановлює механізм події або її елементів шляхом вивчення характеру слідів та інших об'єктів матеріального середовища» [7, с. 63]. Приєднуємося до думки науковців, які не виділяють окремо даний вид експертиз. Ю.Г. Корухов зазначає, що «будь-яка криміналістична діагностика фрагментів або злочинної події в цілому – це аналіз кримінальної ситуації. Однак йменувати на цій підставі вирішуване завдання ситуаційним було б у корені невірно» [2, с. 78]. Зіставляючи зміст понять «діагностика» та «ситуалогія», Т.В. Аверьянова вважає, що вирішувані ними завдання переслідують однакові цілі [6, с. 173]. Не виділяє в окремий вид ситуаційні експертизи О.Р. Росинська. Наводячи власну класифікацію діагностичних завдань та поділяючи їх на прості та складні (прямі та зворотні), вона відносить ситуаційні до складних зворотних діагностичних завдань [5, с. 34].

Підсумовуючи, можемо дійти висновків, що розглянуто нами питання класифікації експертиз за характером вирішуваних завдань, незважаючи на зовнішню простоту вирішення, викликає багато дискусій серед науковців. На основі аналізу наукових поглядів, ми дійшли висновку щодо двохелементної класифікації завдань, вирішуваних при проведенні експертиз. Всі експертизи за характером завдань, що вирішуються слід поділяти на ідентифікаційні та діагностичні. Ця класифікація відповідає фундаментальним поняттям теорії криміналістики та судової експертології. Вона може бути продовжена більш детальною розробкою різновидів експертиз в межах кожного з видів.

Список використаних джерел

1. Селиванов Н.А. Актуальные теоретические вопросы криминалистической идентификации / Н.А. Селиванов // Вопросы борьбы с преступностью. – М., 1971. – Вып. 14. – С. 143-146.
2. Корухов Ю.Г. Криминалистическая диагностика при расследовании преступлений. Научно-практическое пособие / Ю.Г. Корухов. – М.: Издательская группа НОРМА-ИНФРА, 1998. – 288 с.
3. Белкин Р.С. Курс криминалистики: Учеб. пособие для вузов / Р.С. Белкин. – 3-е изд., дополненное. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2001. – 837 с.
4. Салтєвський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): Підручник / М.В. Салтєвський. – К: Кондор, 2005. – 588 с.
5. Россинская Е.Р. Судебная экспертиза в гражданском, арбитражном, административном и уголовном процессе / Е.Р. Россинская. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма, 2009. – 688 с.
6. Аверьянова Т.В. Судебная экспертиза. Курс общей теории / Т.В. Аверьянова. – М.: Норма, 2008. – 480 с.
7. Гончаренко В.Г. Экспертизы в судебной практике / За заг. ред. В.Г. Гончаренка. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 388 с.

Плетенець Віктор Миколайович

доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ,
кандидт юридичних наук, доцент

ОРАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ ДО ОБШУКУ

Результативність проведення обшуку багато в чому залежить від ретельної підготовки слідчим до нього. В підготовку входить отримання необхідної орієнтуючої інформації та розробка плану обшуку. Зазначена специфічна особливість підготовки до обшуку обумовлена необхідністю забезпечити елемент раптовості, який грає виключно важливу роль при здійсненні даної слідчої дії [1, с. 125].

Отримання орієнтовної інформації здійснюється, у першу чергу, шляхом вивчення відомостей про особу обшукуваного, місце проведення обшуку та об'єкти, які необхідно обшукати тощо. Збір максимальної кількості зазначеної інформації сприятиме успіху у проведенні слідчої (розшукової) дії. Обсяг зазначеної інформації визначається особливостями розслідуваного кримінального правопорушення, характером пошукових завдань тощо. До числа відомостей про особу обшукуваного зазвичай відносяться такі дані, як: його фізичний стан і психічні особливості, темперамент, спосіб життя, звички, склад членів сім'ї, які проживають з ним, взаємини з членами його сім'ї, стосунки з сусідами (якщо необхідно), чи немає зброї, вид професійної діяльності. та ін. Про місце проведення обшуку бажано знати наступне: його адресу, розташування будови, призначення та особливості, номер під'їзду, поверху, де вхід у під'їзд, чи є балкон, не з'єднаний він з балконом іншої квартири, шляхи підходу до будинку, план приміщення; про місцевість - її характер, особливості, орієнтири, межі, шляхи підходу тощо. Про розшукувані об'єкти доцільно знати: їх найменування, призначення, кількість, розмір, обсяг, форми, матеріал, з якого виготовлені, наявні особливості та ін.

Вагомою складовою проведення обшуку є складання плану. У ньому, незалежно від особливостей майбутнього обшуку, зазвичай, відображуються такі складові: день і час початку і закінчення; склад і кількість учасників обшуку з урахуванням передбачуваних умов; розподіл обов'язків між ними; потрібні фахівці і технічні помічники, а також техніко-криміналістичні засоби, способи забезпечення його раптовості, способи попередження можливого збройного або іншого опору (протидії); послідовність і тактика пошукових дій на місці обшуку; форма зв'язку з органами поліції та прокуратурою та ін.

Вибір моменту обшуку обумовлений ступенем його невідкладність,

наявністю сил і засобів для його проведення, ступенем його підготовленості, можливістю раптового проникнення на місце обшуку, доцільністю присутності на місці обшуку певних осіб (підозрюваного, членів його сім'ї і т. ін.), передбачуваної тривалістю обшуку тощо.

Практика показує, що найбільш зручним часом є ранок. При цьому треба враховувати спосіб життя обшукуваного, розпорядок дня у приміщенні, на роботі. За певних обставин обшук може проводитися вночі, такі обставини необхідно зазначати у постанові [2, с. 96].

Склад учасників обшуку визначається з урахуванням тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особливостей особистості обшукуваного, наявності у нього зброї, злих собак, характеру розшукуваних об'єктів, місця обшуку та його території, наявності схованок та ін. З урахуванням цього визначається число потрібних працівників, фахівців, технічних помічників та ін.

Необхідні для обшуку техніко-криміналістичні засоби відносяться головним чином до категорії пошукових (щупи, трали, бури, метало-і магнітошукачі, рентгенівська апаратура та ін.).

Варто наголосити, що обшук вимагає від слідчого психологічної готовності до нього, що виражається в концентрації уваги всіх органів почуттів, цілеспрямованості та стійкості уваги. Примусовий характер обшуку, звичайно супроводжується виникненням конфліктної ситуації під час нього, вимагає від слідчого проявляти максимальний спокій, витримку, коректність у своїх діях і не втрачати самовладання [3, с. 96].

Обізнаність слідчого про психологічні закономірності процесу приховування тих чи інших об'єктів ховаючими їх особами при обранні місця його маскування, обрання відповідної поведінки під час обшуку і застосовуваних хитрощях, розрахованих на брідливість, неухважність, недосвідченість слідчого та інших учасників обшуку, труднощі пошуку, почуття жалю та ін

Значної уваги слідчому необхідно приділити спостереженню за поведінкою особи, приміщення якої обшукується. Це обумовлено тим, що при наближенні до місця приховування об'єктів, що відшукуються особа може відреагувати, наприклад почервонінням або зблідненням, підвищеним потовиділенням, різкою зміною у поведінці, втратою свідомості тощо. Має привернути увагу й показна люб'язність, пропозиція випити кави, намагання «допомоги» слідчому у пошуках, якихось об'єктів. У таких випадках слідчим, котрі проводять обшуки варто згадувати оповідання М.Зоценко «Про те, як Ленін жандармів перехитрив» [4]. Відповідно, до пропозицій осіб, у приміщенні яких проводиться обшук, необхідно ставитись критично.

Усвідомлення слідчим зазначених факторів до проведення обшуку, значною мірою, сприятиме зменшенню можливості припущення помилок. Все зазначене дозволяє наголосити на необхідності ретельної підготовки

до проведення обшуку. Цим буде забезпечено всебічне його проведення. Як наслідок підвищиться якість проведення даної процесуальної дії та зменшиться можливість отримання негативного результату.

Список використаних джерел:

1. Белкін Р.С. Криміналістика. Учеб. для вузів МВС. - М.: Акад. МВС, 1995. – 357с.
2. Салтевський М.М. Криміналістика (у сучасному викладі): Підручник. – К.: Кондор, 2006. – 588 с., 32 іл.
3. Белкін Р.С. Криміналістика: проблеми, тенденції, перспективи: Заг. і част. теорії. - М.: Юрид. лит., 1987. – 270с.
4. Код доступу: http://smartfiction.ru/prose/lenin_i_deti/

Бацько Ігор Миколайович

доцент кафедри кримінального процесу
кандидат юридичних наук, доцент
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Бацько Дмитро Ігорович

студент 4 курсу юридичного факультету
Дніпропетровського національного
університету імені Олеся Гончара

Піскова Леся Федорівна,

курсантка 2 курсу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗМІНИ ЗОВНІШНОСТІ СУБ'ЄКТІВ
КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА**

Будь-яке юридичне провадження починається із установлення особистості правопорушника. Слідчий, як і інші владні посадові особи, що керують кримінальним судочинством, насамперед зобов'язані встановити особистість правопорушника в справі, що перебуває в їхньому провадженні. Установлення особистості правопорушника є безумовним й першочерговим правилом розкриття злочину й завданням кримінального процесу в цілому.

Практичним досвідом напрацьовано низку способів установлення особистості правопорушника: за допомогою документів, що засвідчують особистість, (паспорту; військового квитка; посвідчення про право керування автотранспортним, повітряним або водним транспортним засобом; службового посвідчення; членського квитка громадської організації й т.п.); шляхом перевірки наявної інформації в масивах алфавітно-довідкових, криміналістичних або інших обліків (за наявною інформацією обласних адресних бюро; при наявності відбитків пальців – у дактилотеці; у випадку одержання відомостей про кличку – у масивах автоматизованих баз даних і т.п.; при отриманні слідів біологічної

діяльності людини – у фондах медичних установ і спеціального обліку бюро СМЭ) і т.д.

Важливим засобом розкриття злочинів і ототожнення особи служить методика словесного портрета або криміналістичного вчення про зовнішність людини – габітоскопії (інакше – габітології).

Водночас деякі ознаки елементів зовнішності можна штучно змінювати шляхом хірургічних втручань: видозмінювати у відомих межах форму й розміри очей, носа, вух, губ і т.п., видаляти надлишки жирової тканини. Завдяки успіхам у сферах медицини й медичної психології розкриваються нові обрії надання послуг пацієнтам, які потребують допомоги фахівців через травми, опіки, уроджені дефекти. В той же час подібні медичні досягнення будуть допомагати правоохоронним органам вирішувати складні юридичні завдання, а також породжувати нові, досить гострі проблеми, пов'язані з викриттям винних у вчиненні злочинів і розшуком злочинців.

Незважаючи на велику популярність теми хірургічних пластичних операцій (існує також спеціальна назва цієї групи способів медичного втручання із цілями поліпшення зовнішності пацієнтів як естетична хірургія) і наявність численних публікацій у засобах масової інформації (у пресі, на радіо, по телебаченню й у мережі Internet. Наприклад, вже кілька років успішно демонструється популярний документальний телесеріал “Фабрика краси” виробництва США й ін.) з боку криміналістів недооцінюються правові, морально-етичні й інші аспекти проблем, які виникли й надалі будуть з'являтися завдяки широкому поширенню цих методик зміни зовнішності людини.

У листопаді 2005 року у Франції пластичні хірурги здійснили трансплантацію особи – першу такого роду операцію, що три роки тому назвали проривом у пластичній хірургії. Два французьких професори здійснили операцію в лікарні в місті Ам'єн на півночі Франції. Особа жінки, якій на момент хірургічного втручання виповнилося 38 років, було спотворено, коли шістьма місяцями раніше на неї напав власний собака. Були знівечені ніс, рот, підборіддя – пацієнтці було важко говорити, а її стан не можна було поліпшити завдяки звичайній пластичній операції.

Французькі хірурги, які вважаються експертами в пластичній хірургії, уже довгий час успішно оперують у себе на батьківщині й за рубежом. Зокрема, вони заснували благодійну місію – “Операція “Посмішка””, під час якої здійснюють десант медиків у країнах Африки й Азії, де оперують людей зі спотвореними обличчями.

Фахівці стверджують, що, у цілому, технічні можливості трансплантації особи існували вже кілька років, але залишалися деякі перешкоди, і головне, до цього часу не було дозволу на такі операції. У середині 2005 року на це погодилися, але пацієнтку, яка тепер буде мати буквально нове обличчя, образ іншої людини, тривалий час готували до

нової операції.

За минулі шість років з моменту цієї першої операції в різних країнах світу проведено близько десятка подібних пластичних операцій різного рівня складності щодо пересадки донорських тканин з метою відновлення спотворених облич реципієнтів, які через різні причини втратили можливість з'являтися на людях і вести звичайний образ життя.

У теперішніх умовах загострення криміногенної ситуації на території різних країн реально існує два юридичних напрямки правоохоронної діяльності, пов'язаних з хірургічними способами зміни зовнішності людини, які тісно межують із положеннями чинного кримінально-процесуального й оперативно-розшукового законодавства. Один з цих напрямків має позитивне забарвлення з погляду виконання завдань кримінального процесу й пов'язаний із вирішенням завдань забезпечення безпеки учасників судочинства.

У ході проведених опитувань і вибіркових інтерв'ювань серед лікарів спеціалізованих лікувальних закладів (системи МВС і Служби безпеки України), а також працівників спеціальних підрозділів з питань виконання законодавства, що регулює забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, працівників суду, прокуратури й інших правоохоронних органів, переважна більшість респондентів висловилися про доцільність зміни зовнішності осіб, які потребують на державний захист, поряд із застосуванням заходів по зміні біографічних даних, зміні місця проживання, навчання або роботи й т.п. Подібні думки висловлюють й опитані нами працівники правоохоронних органів, прокуратури і судів, а також науково-педагогічні працівники юридичних факультетів Російської Федерації, Білорусі, Киргизстану, Казахстану ті ін. країн близького зарубіжжя. Вони визнають справедливість порушуваних в цій роботі проблемних питань.

Другий аспект із негативним забарвленням впливає із завдань швидкого розкриття злочинів і викриття винних у їхньому вчиненні осіб.

Відомо, що цілком закономірно переважна більшість правопорушників довгочасно ухиляється й переховується від слідства й суду, що істотно перешкоджає виконанню завдань кримінального судочинства й установленню справедливості стосовно потерпілих осіб та їхніх родичів.

Відомі хрестоматійні приклади ухилення правопорушників від юридичної відповідальності шляхом зміни зовнішності за допомогою хірургічних втручань.

Так, у середині шістдесятих років у Англії рецидивіст Рональд Біггс – один з організаторів резонансного пограбування поїзда, в одному з вагонів якого транспортували велику кількість грошових купюр для наступного знищення, згодом змінив свою зовнішність і протягом декількох десятиліть успішно переховувався в Латинській Америці.

Наприкінці сімдесятих років на території міста Дніпропетровська

циган вчинив особливо тяжкий злочин і був притягнутий до кримінальної відповідальності, але зміг ухилитися від досудового слідства й за допомогою медичного втручання змінив свою зовнішність. Незважаючи на цю перешкоду, працівниками кримінального розшуку в результаті оперативно-розшукових заходів злочинець був розшуканий і затриманий. У результаті проведеної судово-медичної експертизи в кримінальній справі був установлений факт хірургічного втручання (виявлені характерні для пластичних операцій шрами), а особистість правопорушника ідентифікована й він був засуджений.

Найпоширеніші способи зміни зовнішності людини шляхом хірургічного втручання:

- отоластика – зміна форми й розмірів вух;
- рінопластика – зміна форми й розмірів носа;
- блефаропластика – зміна форми й розмірів очей;
- ліпосакція – зміна форми й розмірів окремих частин тіла шляхом видалення (як правило, способом вакуумного відкачування) жирових тканин;

- ліфтинг (рітідектомія) – зміна зовнішнього вигляду особи шляхом підтягування шкіри. Суть класичної рітідектомії полягає в довгому розрізі, що починається в області волосяної частини скроні, з його продовженням по передній границі вушної раковини. Після мочки вушної раковини розріз обходить її і переходить на область потилиці. Цей розріз дозволяє провести широке відшарування шкіри скронь, щік і шиї, з наступним перерозподілом і вирізкою шкірних залишків. Практично завжди проводиться ліпосакція – вакуумне видалення жирових тканин в області підборіддя, передньої поверхні шиї й на щоках. У необхідних випадках проводиться пластика підшкірного жирового прошарку (підшивка певних її ділянок). Для досягнення ідеального результату пластики особи ліфтинг доповнюється пластикою поверхневої м'язово-апоневротичної системи особи (SMAS). SMAS – це фасціальний прошарок під шкірою, що покриває м'язи особи. Ця процедура дає не тільки найефективніший результат операції, але й найбільш тривалі терміни збереження цього ефекту.

Крім цього широко практикується перманентний татуаж – татуювання різними фарбами різних ділянок обличчя (краю вік очей, краю губ і т.п.), для підкреслення яких звичайно використовуються косметичні засоби (різнобарвні олівці, помади, бросматики й т.п.); уживляння штучних імплантатів (силіконових, металевих, пластмасових і т.п.) у різних частинах тіла (груди, сідниці, у різних місцях обличчя – підборіддя, носа, вилиць, щік і т.д.), а також пересадження окремих ділянок шкіри й інших способів і методів зміни форми й розмірів тканин.

Проблеми, пов'язані з хірургічним втручанням в організм людини під час пластичних (естетичних) операцій з метою зміни зовнішності людини

несправедливо упущені поза уваги з боку вчених юристів. Автори роботи вважають, що разом з морально-етичними й суғубо правовими аспектами зміни зовнішності людини виникають гострі криміналістичні, кримінально-процесуальні, оперативно-розшукові й управлінські проблеми, на які практично ніколи не звертали увагу фахівці правоохоронних органів і вчені-правознавці. Поглиблене вивчення названих криміналістичних і ін. проблем підвищить ефективність правоохоронної діяльності.

Безсонна Тетяна Федорівна

старший викладач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Харківського національного
університету внутрішніх справ

БІОМЕТРИЧНИЙ ПАСПОРТ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Паспорти, що містять безконтактний електронний носій із біометричними даними власника документу набувають все більшого поширення у світі. Приводом для введення біометричних документів стали події 11 вересня 2001 року в США. У 2002 році представники 188 країн світу підписали Новоорлеанську угоду, яка визнала біометрії особи основною технологією ідентифікації для паспортів та в'їзних віз наступного покоління. Відповідно до інформації всесвітньої організації цивільної авіації (ІСАО) більше 90 країн з 193 держав-членів ООН в даний час видають такі документи, при цьому ще більше двадцяти держав готові до впровадження таких документів в найближчі роки.

Україна також стала на шлях впровадження біометричних документів. Так, 6 грудня 2012 року набрав чинності Закон України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус». Відповідно до цього Закону в Україні розпочато роботи із запровадження оформлення і видачі паспорта громадянина України, що містить безконтактний електронний носій із біометричними даними власника документу. З метою запровадження біометричних документів для виїзду за кордон Урядом прийнято Постанову від 7 травня 2014 р. № 152 "Про затвердження зразка бланка, технічного опису та Порядку оформлення, видачі, обміну, пересилання, вилучення, повернення державі, знищення паспорта громадянина України для виїзду за кордон з безконтактним електронним носієм, його тимчасового затримання та вилучення". Відповідно до зазначеної постанови, біометричні закордонні паспорти в Україні запроваджуються з 1 січня 2015 року.

Паспорт громадянина України, що містить безконтактний електронний носій із біометричними даними власника документу – це документ, що засвідчує особу та громадянство власника при перетині державних кордонів та перебування за межами держави. Біометричний паспорт відрізняється від звичайного тим, що в нього вбудований спеціальний мікропроцесорний чіп, який містить інформацію про його власника, унікальний номер документа, номер паспорта, дату його видачі і закінчення терміну дії, біометричні дані (відцифрований образ обличчя власника документа, відцифрований підпис власника та за згодою особи – відцифровані відбитки пальців рук), дані про забезпечення захисту інформації, що міститься на безконтактному електронному носії, відповідно до вимог ІКАО Doc 9303. Близько 45 країн з числа тих, які видають біометричні документи, зберігають на документах одночасно і відбитки пальців, і зображення особи, в той же час більше 30 країн використовують лише оцифроване фото власника документа. Решта країн в даний час використовують тільки зображення обличчя, але найближчим часом планують використовувати і дані дактилоскопії.

Основна перевага використання біометричних документів полягає в тому, що на пунктах прикордонного контролю встановлюється спеціальне обладнання, здатне зчитувати данні з мікрочіпу, який вбудований у паспорт. Така процедура значно скоротить час ідентифікації особи, прискорить процес прикордонного контролю та зведе до мінімуму вірогідність суб'єктивної помилки контролера. За даними ІКАО, більше 15 країн в даний час використовують автоматизовані контрольно-пропускні системи для власників електронних паспортів, серед них: США, Великобританія, Сінгапур, Португалія, Нова Зеландія, Японія, Індонезія і Німеччина та ін.

Введення біометричних паспортів в нашої державі – одне з обов'язкових умов для лібералізації візового режиму з Європейським союзом. Передбачається, що такі документи найбільш захищені від підробок та виключають можливість користування ними будь-якою особою, окрім власника. Головна ідея впровадження більш захищених документів, які забезпечують ідентифікацію особи – це суттєве підвищення захищеності суспільства від проявів злочинності та міжнародного тероризму.

Однак даний документ стає об'єктом посягання злочинних структур, а отже об'єктом дослідження криміналістики, яке повинно полягати не лише у безпосередньому вивченні документа, виробленні способів виявленні ознак його підробки, але і у розробці способів та засобів його додаткового захисту. Тому, уявляється, що дослідження біометричних паспортів повинно стати перспективним напрямком розвитку теорії та практики криміналістики.

Бідняк Ганна Сергіївна
старший викладач
кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА

Під час досудового розслідування непоодинокі випадки, коли слідчий сам робить певний умовивід щодо певних предметів (об'єктів) завдяки наявним ознакам, що видимі неозброєним оком. Та без оцінки експерта, його наукового тлумачення на основі спеціальних знань вони не можуть бути обґрунтовані і виконувати роль доказу. Нове знання у висновку експерта одержується за рахунок логічної обробки вихідних даних (стан об'єктів, їх ознаки за кількісними та якісними показниками, тощо) і являється опосередкованим знанням.

З урахуванням чинного законодавства та думок провідних вчених-криміналістів визначимо критерії оцінки експертного висновку при розслідуванні шахрайств:

По-перше, перевірка дотримання вимог закону при призначенні експертизи. Вирішується питання щодо компетенції експерта. Зазвичай, проблем не виникає, якщо проведення експертизи доручено державній експертній установі. Та особливій перевірці підлягають експерти приватних експертних установ на наявність вищої освіти, кваліфікаційного свідоцтва, реєстраційного номеру тощо.

Вирішується питання чи не підлягає експерт відводу, чи дотримані права учасників процесу при призначенні та провадженні експертизи, чи не порушувався процесуальний порядок при одержанні зразків для експертизи, чи дотримано процесуальної форми висновку експерта та чи є всі необхідні для цього реквізити .

Так, непоодинокі випадки, коли на вирішення технічної експертизи документів сталять питання: «Чи являється документ справжнім?» або «Чи являються грошові знаки піддробкою?». В наведених прикладах, які ми отримали в результаті аналізу архівних матеріалів НДЕКЦ при ГУМВС України в Дніпропетровській області, перед експертом поставлені правові питання, вирішення яких заборонено чинним законодавством [КПК України, ЗУ «Про судову експертизу»]. В даному випадку експерт повинен повернути постанову про призначення експертизи без виконання або слідчий повинен переформулювати питання наступним чином: "Яким способом виконаний бланк документу, наданого на дослідження? Чи відповідає він встановленим зразкам?", «Яким способом виготовлені грошові знаки, надані на дослідження? Чи не виготовлені вони підприємством, яке здійснює випуск даним грошових знаків?».

По-друге, перевірка справжності та достатності досліджуваних речових доказів і зразків, під час якої оцінці підлягають їхні справжність, придатність для проведення досліджень і достатність для того, щоб дати висновок.

По-третє, оцінка наукової обґрунтованості експертної методики та правомірності її застосування в конкретному випадку.

В четверте, перевірка і оцінка повноти висновку експерта.

По-п'яте, логічна обґрунтованість ходу та результатів експертного дослідження.

В шосте, зв'язок результатів експертного дослідження з певним кримінальним провадженням.

В сьоме, відповідність висновків експерта наявним у провадженні доказам, тобто оцінка експертного висновку сукупно з іншими доказами. [10, с. 290, 11, 12 с. 280-284].

Але, вважаємо за потрібне визначити ще один критерій – перевірка висновку експерта. Перевірка має значення коли існують певні розбіжності між висновком експерта та іншими матеріалами кримінального провадження або висновком експерта наданий у вірогідній формі. Вона може відбуватися різними способами, ми звертаємо увагу на перевірку шляхом слідчого експерименту та допиту експерта слідчим чи у суді.

Як зазначав А.В. Дулов слідчий експеримент повинен зазначатися не тільки як засіб перевірки та закріплення показань свідків та обвинувачених. Слідчий експеримент має право и повинен знайти своє застосування, як дійовий засіб оцінки правильності висновку експерта. Можливість застосування слідчого експерименту для оцінки висновку експерта обумовлюється тим, що для обґрунтування своїх підсумків експерти повинні посилатися на певні положення в науці, правильність яких дуже часто можливо перевірити (наряду з іншими можливостями) та шляхом організації слідчого експерименту [15, с. 174]. Звичайно, не завжди існує така можливість тому саме допит експерта (особливо у суді) має вирішальне значення і є логічним закінченням оцінки висновка експерта.

Наприклад: Експерт надав слідчому висновок технічної експертизи з таким підсумком: «Відбиток круглої печатки «Український акціонерний комерційний промислово-інвестиційний банк» в листі вих.№43-01/186 від 08.02.2002 р. на ім'я директора ПМП «Каскадер» Бойкович І.П., нанесений не печаткою Українського акціонерного комерційного промислово-інвестиційного банку, відділення в м. Краматорськ, Донецької області, ОКПО №09334145, зразки якої надані на дослідження, а іншим кліше, виготовленим способом вулканізації». Слідчий в ході допиту експерта з'ясував який вигляд має обладнання для виготовлення кліше печатки даним способом, після чого вдало провів обшук.

Таким чином, під час оцінки висновку експерта необхідно в

комплексі враховувати такі критерії оцінки, як перевірка дотримання вимог закону при призначенні експертизи; перевірка справжності та достатності досліджуваних речових доказів і зразків; оцінка наукової обґрунтованості експертної методики та правомірності її застосування в конкретному випадку; перевірка і оцінка повноти висновку експерта; логічна обґрунтованість ходу та результатів експертного дослідження; зв'язок результатів експертного дослідження з певним кримінальним провадженням; відповідність висновків експерта наявним у кримінальному провадженні доказам; перевірка висновку експерта шляхом слідчого експерименту, допиту.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про національну поліцію» – 02.07.2015 № 580-VIII. Закон України «Про Національну поліцію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
2. Криміналістична техніка: Навч. Посібник/ Кол. авторів; За ред. А.В. Кофанова. К.: – 2006. – 456 с.
3. Криміналістичне документознавство: практ. Посіб. / В.В. Бірюков, В.В. Коваленко, Т.П. Бірюкова, К.М. Ковальов; за заг. Ред. В.В. Бірюкова. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2007. – 332 с. – Бібліогр.: 323-330.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». – Х. Одісей, 2012. – 360 с.
5. Шепитько В.Ю. Криміналістика: Курс лекцій. Издание второе, переработанное и дополненное. — Х.: ООО «Одиссей», 2005.— 368 с.

Вакулик Ольга Олексіївна

доцент кафедри криміналістики та судової
медицини Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук

Лях Віта Миколаївна

студент 6-го курсу юридично-психологічного
факультету Національної академії внутрішніх справ

**ЩОДО ПИТАНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ НАЛЕЖНОГО ТЕХНІКО-
КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ
ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

Ефективність боротьби зі злочинами на сучасному етапі багато в чому визначається рівнем використання спеціальних знань під час розслідування. Різновидом такого використання є застосування техніко-криміналістичних засобів, прийомів і методів досвідченими особами в процесі виявлення, збирання, фіксації, та дослідження слідів злочину. Сьогодні, проблема використання спеціальних знань особливо гостро постає при провадженні слідчих (розшукових) дій, що спрямовані на збирання матеріальних слідів злочину. До таких, в першу чергу, відносять огляд. Адже, участь спеціаліста в огляді місця події – одна з найважливіших форм використання спеціальних знань, що визначає ефективність процесу розслідування. Допомога спеціаліста підвищує можливості слідчого більш

глибоко вивчити предмети і явища, пов'язані з подією злочину.

Спеціалісти – інспектори-криміналісти, старші інспектори-криміналісти, техніки-криміналісти, а в разі утворення секторів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій - керівники зазначених секторів, які входять до структури відповідних органів досудового розслідування (далі - інспектори-криміналісти), та працівники Експертної служби МВС у складі спеціалізованої пересувної лабораторії, які володіють спеціальними знаннями та можуть надавати консультації під час досудового розслідування з питань, що потребують спеціальних знань і навичок та залучені як спеціалісти для надання безпосередньої технічної допомоги сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування [1].

Інспектори-криміналісти залучаються для участі у складі слідчо-оперативної групи для проведення ОМП, під час проведення якого повинен мати при собі комплект необхідних технічних засобів, призначених для фіксації обстановки на місці події, виявлення, фіксації, вилучення та упакування слідової та іншої криміналістично значущої інформації.

Участь спеціаліста у проведенні огляду місця події регламентована Кримінальним процесуальним кодексом. Так, відповідно до ч. 3 ст. 237 КПК України слідчий для участі в ОМП може запросити спеціалістів [2]. Прибувши для участі в огляді, вони отримують від слідчого необхідну інформацію про обставини справи, дії учасників ОМП, здійснені до їх прибуття, завдання, які необхідно вирішити, та надалі виконують доручення слідчого, які стосуються використання їх спеціальних знань. На початку огляду слідчий спільно зі спеціалістами визначають межі та порядок проведення огляду, після чого спеціаліст здійснює фотографування та відеозйомку місця події;

Після отримання доручення слідчого на проведення динамічної стадії ОМП та завдання на виявлення слідової інформації спеціалісти визначають алгоритм пошуку доказів (слідів, речей, документів) і методи їх виявлення, після чого узгоджують свої дії із слідчим та за його погодженням приступають до проведення ОМП. Дії спеціалістів, які безпосередньо пов'язані з виявленням, закріпленням та вилученням слідів і речових доказів, здійснюються відповідно до тактики огляду місця події та методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень.

Під час проведення пошуку та виявлення слідів спеціалісти застосовують наявні технічні засоби та використовують насамперед неруйнівні методи їх виявлення, а в разі недосягнення позитивного результату - руйнівні методи виявлення слідової інформації. Перед переміщенням об'єкта (з метою огляду та виявлення слідової інформації) спеціалістом здійснюється його вузлова фотозйомка. Також, перед використанням руйнівних методів пошуку слідів спеціалісти повинні

отримати від слідчого згоду на їх застосування та визначитися з пріоритетом слідової інформації, яка підлягає виявленню, з метою подальшого проведення експертних досліджень у лабораторних умовах. Про вжиті заходи та факти виявлення слідової інформації спеціалісти обов'язково повинні інформувати слідчого. Під час огляду вони здійснюють фотографування та вилучення виявлених об'єктів, фіксують методи їх виявлення із зазначенням про це у протоколі ОМП.

Також спеціалісти надають допомогу слідчому в описі специфічних ознак (вид та кількість виявлених слідів, їх локалізація, спосіб виявлення) під час фіксації виявленої слідової інформації в протоколі. При наявності, уся слідова інформація, об'єкти-слідоносії та інші предмети, вилучені з місця події упаковуються за допомогою спеціаліста згідно з установленними вимогами та передаються слідчому, який здійснює огляд.

Варто відмітити, що спеціаліст відповідає за якість та повноту виконання отриманих від слідчого або керівника органу досудового розслідування доручень під час проведення ОМП.

Список використаних джерел:

1. Наказ МВС від 03.11.2015 № 1339 «Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651r-17>

Гусєва Влада Олександрівна
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Харківського національного
Університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ДЕЯКІ СПОСОБИ ПРОТИДІЇ РОЗСЛІДУВАННЮ ЗЛОЧИНІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

У криміналістиці до сих пір немає єдиної думки з приводу того, що ж називати протидією при розслідуванні. Довгий час термін протидія взагалі не згадувався, всі суперечки велися щодо однієї з форм - приховування злочину, його місця в криміналістичній характеристиці злочину, співвідношення зі способами вчинення злочину.

Щодо способів протидії розслідуванню свою точку зору виклали деякі вчені, серед яких можна назвати Р.С. Белкіна, В.А. Образцова, Т.В. Аверьянова, Г.Г. Зуйкова, А.Ф. Волобуєва, В.В. Трухачева.

Найбільш вдале визначення протидії при розслідуванні можна знайти в роботах Р.С. Белкіна: «Якщо раніше під протидією розслідуванню розуміли переважно різні форми й способи приховування злочину, то

тепер це поняття наповнилося більш широким змістом і може бути визначено, як навмисна діяльність, з метою перешкоджання вирішенню завдань розслідування і в кінцевому рахунку встановленню істини у справі»[1, с.129]. Можна протидію розслідуванню розглянути з точки зору суб'єктивної спрямованості, яка виражена у визначеннях А.Ф. Волобуєва, «Протидія розслідуванню злочину - це вибір зацікавленими особами відповідної лінії поведінки, вживання заходів, спрямованих на створення перешкод у збиранні та використанні доказів з метою ухилення від відповідальності, які відбуваються після виявлення злочину і початку його розслідування»[2, с. 42].

Найбільшу складність для слідчого представляє початковий етап розслідування злочинів, коли в його розпорядженні є розрізнена інформація про сутність події, а особи, причетні до скоєння розслідуваного злочину, вже приймають активні заходи з приховування слідів вчиненого діяння, інсценують обстановку на місці події і фальсифікують доказову інформацію, а також використовують інші способи протидії.

Аналіз слідчої практики та наукової літератури виявив типові способи протидії розслідуванню злочинів, розглянемо їх: відмова підозрюваного давати показання, в окремих випадках відмова підписувати протокол допиту; приховування слідів або засобів злочину; зміна місця звичайного перебування, ухиленням від явки в правоохоронні органи; знищення або трансформація слідів або засобів злочину; знищення або пошкодження процесуальних документів, або речових доказів під час проведення слідчих дій; висловлювання різноманітних погроз на адресу жертви злочину або близьких їй осіб, з метою примусити її зібрати заяву, дати неправдиві показання, відмовитися від дачі показань, від проходження судово-медичної експертизи, від заяви цивільного позову; висловлювання погрози на адресу свідків, з метою примусити їх до дачі неправдивих показань; шантажування жертви злочину (або свідків) з числа родичів висловленням наміру вчинити суїцид, заподіяти собі тілесне ушкодження; переконання жертви, яка є родичем або подружжям, у доцільності забрати заяву, змінити показання, мотивуючи це тим, що у випадку його (її) засудження до позбавлення волі сім'я розпадеться, матеріальне становище погіршиться тощо; надання чи обіцянка жертві або особам, які зацікавлені у стані здоров'я жертви, а також свідкам коштів або інших матеріальних вигод за умови, якщо жертва забере заяву; перешкоджання проходженню в приміщення для проведення слідчої дії; поведінка, яка дезорганізовує проведення певної слідчої дії; відмова від проходження експертизи або надання зразків для порівняльного дослідження; симуляція або агравація підозрюваним хвороби, з метою затягнути слідство.

Так, у криміналістичній літературі обґрунтовується висновок про те, що організувати дієву протидію злочинному світу можливо на науковій основі з урахуванням накопиченого практичного досвіду. Один із шляхів

подолання протидії полягає в систематизації тактичних прийомів, спрямованих на розпізнавання і викриття інсценувань, що має відношення до розслідуваного злочину, і маніпуляцій з вербальною інформацією, спрямованих на введення слідчого в оману щодо механізму розслідуваної події [3]. При наявності неправдивих показань, які підозрюваний дає в ході слідства, або змінює їх при проведенні різних слідчих дій, слідчий має в ході допитів та проведення слідчих дій з іншими учасниками процесу використовувати деталізацію, яка надає можливість довести неправдивість показань підозрюваного. Також слідчий має належним, передбаченим Законом способом, процесуально фіксувати всі спроби підозрюваного чи впливати на показання свідків, потерпілих, протидії законним вимогам працівників ОВС. Виключно важливу роль у подоланні протидії розслідуванню злочинів мають спеціальні знання, область, застосування яких включає, в себе проведення різного роду судових експертиз і досліджень, вивчення матеріалів оперативного обліку, використання в слідчій практиці в ході розслідування спеціальних засобів, консультативної допомоги фахівця, обліків криміналістичної реєстрації. Все це сприяє скороченню термінів розслідування кримінальних проваджень зазначеної категорії, ускладнює суб'єктам протидії «маніпуляції» з доказами, дозволяє отримувати матеріально-відображену, науково-обґрунтовану і криміналістично-значиму інформацію, використання якої сприяє своєчасної нейтралізації протидії розслідуванню.

Список використаних джерел:

1. Белкин Р. С. Криминалистическое обеспечение деятельности криминальной милиции и органов предварительного расследования / под ред. Т. В. Аверьянова и Р. С. Белкина. — М. : Новый Юрист, 1997. — 400 с.
2. Волобуев А. Ф. Противодействие расследованию экономических преступлений и его преодоление / А. Ф. Волобуев // Государство и право. — 2002. — № 4. — С. 42 – 47.
3. Осипян Р.Ш. Криминалистические аспекты преодоления противодействия расследованию преступлений как составная часть следственной деятельности : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «уголовный процесс; криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / Осипян Роберт Шабоевич. — Калининград, 2009. — 21 с.

Готвянська Марина Анатоліївна
старший науковий співробітник
відділу організації наукової роботи
Одеського державного
університету внутрішніх справ

**КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СПОСОБІВ
ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ
(ОКРЕМИЙ АСПЕКТ)**

Спосіб вчинення злочину є одним з найважливіших елементів криміналістичної характеристики злочинів [1, С.150; 2, С.118]. У ньому

міститься найбільший об'єм криміналістично значущої інформації, що дозволяє оперативно зорієнтуватися у суті злочинної події як у цілому, так і в окремих її обставинах, колі осіб, серед яких слід шукати злочинця, а також спланувати оптимальні методи розкриття злочину [2, С.118].

Як слушно зауважує А.М. Кустов, спосіб вчинення злочину обирається злочинцем не довільно, а детермінується обстановкою в якій планується вчинити злочин, безпосереднім предметом (об'єктом) посягання, застосуванням злочинцем певних знарядь і засобів, залученням до участі у кримінальній події осіб, без яких вчинити злочинні дії неможливо або складно, і якостями особи самого злочинця [3, С.118]. Відповідно, з'ясування способу вчинення злочину дозволяє визначити усі інші суттєві для розслідування обставини.

У криміналістичній літературі є сталим класичне поняття способу вчинення злочину, коли суб'єкт протиправної дії намагається вчинити і приховати злочин (подію, злочинний характер, свою участь у ньому) відповідно до попередньо розробленого наміру і плану, що охоплює весь процес підготовки до злочину, його вчинення і приховування [1, С. 153]. За результатами нами проведеного аналізу емпіричних даних по злочину, передбаченому ст. 304 КК України можна констатувати, що спосіб його вчинення переважно й складається саме з трьох елементів, тобто є повноструктурним, зокрема: 1) підготовка до втягнення; 2) діяння – втягнення в конкретний злочин з використанням певних способів – обіцянка, обман, погроза і т.і.; 3) приховування кримінального діяння.

В науковій літературі під способом приховування втягнення неповнолітнього у злочинну діяльність розуміють детерміновану об'єктивними і суб'єктивними факторами систему дій (бездії), спрямованих на перешкоджання отримання об'єктом доказування значущої для встановлення істини по справі інформації, її спотворення або знищення [4, С.38].

Дотепер в криміналістиці відсутня єдина класифікація способів приховування злочинів, проте найбільш вдалу запропонував І.А. Ніколайчук, згідно з якою по змістовності способи приховування слід класифікувати на: 1) такі, що безпосередньо впливають на суб'єкт доказування; 2) такі, що впливають на криміналістично значущу інформацію; 3) такі, що впливають на носіїв криміналістично значущої інформації; 4) змішані або комплексні способи з різноплановим впливом [4, С. 50].

Разом із загальними для усіх видів злочинів способам приховування втягнення неповнолітнього у злочинну діяльність притаманні специфічні особливості. Однією з таких є та обставина, що суб'єктом дій по приховуванню злочинів може виступати як сам втягувач, пособники втягувача й інші, непричетні до вчинення злочину особи, так і сам втягнений у злочинну діяльність неповнолітній. Ця особливість

обумовлена двояким положенням неповнолітнього: з одного боку він є потерпілим за ст. 304 КК України, з іншого, досягнувши віку кримінальної відповідальності, він є суб'єктом того злочину, в який був втягнений.

Втягувачі як правило готують неповнолітнього до «належної» поведінки у випадку викриття, неповнолітні часто намагаються вигородити дорослих співучасників злочину, зменшують або заперечують їх роль у вчиненому [5, с.11]. Так, якщо дорослий не застосовував по відношенню до неповнолітнього насильницьких методів втягнення і в процесі спілкування намагався сформулювати у неповнолітнього деякі неправдиво-романтичні уявлення про злочинний світ, про злочинне братство і взаємодопомогу, то можна очікувати, що такий неповнолітній буде активно чинити дії по приховуванню факту його втягнення у вчинений злочин.

Найчастіше дії по приховуванню співпадають з часом по підготовці до злочину, коли зловмисник заздалегідь застосовує прийоми приховування, в тому числі готує «алібі», «своїх свідків» і т.і. Так, К. з метою створити «алібі» придбав для себе і втягненого неповнолітнього Ш. квитки в кінотеатр на час, коли вони планували вчинити крадіжку з проникненням у житло [6]. Втягувач може маскувати від оточуючих справжню причину свого інтересу до неповнолітнього, обізнаність про його неповноліття. Можливе і пряме попередження неповнолітнього про подальшу «розправу», якщо останній буде свідчити проти дорослого втягувача. Так, Л. погрожував Г. вбивством, якщо той повідомить про вчинені ними раніше злочини [7].

Інформація про конкретний спосіб приховування втягнення неповнолітнього у злочинну діяльність є важливим джерелом свідчень як про поведінку дорослого злочинця, так і неповнолітнього; вказує на характер відносин дорослого і підлітка, рівень їх інтелекту і злочинної кваліфікації; дозволяє робити висновки про залишені сліди злочину, а також має важливе значення при виборі тактичних прийомів проведення слідчих дій для нейтралізації спроб перешкоджати виявленню, розкриттю і розслідуванню злочинів.

Список використаних джерел:

1. Гавло В.К. К вопросу о криминалистической характеристике преступлений // Правовые вопросы борьбы с преступностью. Сборник статей. - Томск: Изд-во Том. ун-та, 1982. - С. 150-159.
2. Васильев А.Н. Предмет, система и теоретические основы криминалистики. / А.Н.Васильев, Н.П.Яблоков / М., 1984. - 314с.
3. Кустов А.М. Криминалистика и механизм преступления: Цикл лекций. - М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: НПО «МОДЭК», 2002. - 304 с.
4. Николайчук И.А. Соккрытие преступлений как форма противодействия расследованию: Дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.09. - Краснодар, 2000. - 360 с.
5. Лукьянчиков Е.Д. Особенности расследования преступлений несовершеннолетних: Учебное пособие. - К.: НИИРИО КВШ МВД СССР им. Ф.Э. Дзержинского, 1990. - 51 с.
6. Архів Приморського районного суду м. Одеси за 2009 р. Кримінальна справа №140420102.
7. Архів Приморського районного суду м. Одеси за 2010 р. Кримінальна справа №121019743.

Єфімов Микола Миколайович

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ МОРАЛЬНОСТІ

Розглядаючи питання щодо використання спеціальних знань вважаємо за необхідне нагадати, що саме розуміється під терміном «спеціальні знання». Дослідженню проблем цієї категорії приділяється значна увага в юридичній літературі.

Зокрема, Б.В. Романюк надає таке тлумачення: «спеціальні знання – це сукупність науково обґрунтованих відомостей окремого (спеціального виду), якими володіють особи – спеціалісти у рамках будь-якої професії у різних галузях науки, техніки, мистецтва та ремесла, і, відповідно до норм кримінально-процесуального законодавства, використовують їх для успішного вирішення завдань кримінального судочинства» [5, с. 28].

Досить просто і водночас повно вищенаведене поняття визначили В.С. Кузьмічов та І.В. Пиріг, які під спеціальними знаннями розуміють «сукупність теоретичних знань і практичних умінь та навичок у галузі науки, техніки, мистецтва чи ремесла, набутих у результаті спеціальної теоретичної підготовки або професійного досвіду роботи, що використовуються з метою розкриття, розслідування та запобігання злочинів» [2, с. 17]. Тобто спеціальні знання в тому чи іншому ракурсі використовуються відповідними суб'єктами з метою розслідування та запобігання злочинів. Що ж до хуліганства як суспільно-небезпечного діяння то при його розслідуванні можуть застосовуватися різні спеціальні знання.

Проте, найбільш вдалими, на наш погляд, що відображає саме юридичний характер поняття спеціальних знань, залишається визначення В.К. Лисиченка та В.В. Циркаля: «...це незагальновідомі в судочинстві наукові, технічні та практичні знання, набуті в результаті професійного навчання чи роботи за певною спеціальністю особою, залученою як спеціаліст чи експерт з метою допомоги слідчому чи суду у з'ясуванні обставин справи або надання висновків з питань, для вирішення яких потрібне їх використання» [3, с. 115].

Звичайно, використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів проти моральності потрібно розглядати крізь призму їх оперування ними тими чи іншими суб'єктами при проведенні відповідних слідчих (розшукових) дій. У кримінально-процесуальному законодавстві

України як суб'єкти використання спеціальних знань, про що наголошує І.В. Пиріг, чітко визначені їх безпосередні носії – слідчий, спеціаліст, експерт [4, с. 89]. При цьому спеціальні знання можуть використовуватися слідчим як безпосередньо, так і опосередковано. Однією з найбільш розповсюджених форм використання спеціальних знань в досліджуваній категорії кримінальних проваджень є призначення та проведення експертиз.

Судові експертизи під час розслідування злочинів проти моральності можуть призначатися як на початковому, так і на подальшому етапах розслідування. Відповідно до ч. 1 ст. 242 КПК України експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання [1].

При розслідуванні злочинів проти моральності виникає необхідність у проведенні різних експертиз. За даними проведеного нами дослідження, кожному другому потерпілому завдавалися побої й тілесні ушкодження, в тому числі 3 % осіб – середньої тяжкості і 2 % – тяжкі тілесні ушкодження. Нерідко поранення заподіювалося і правопорушникам, які вчиняли протиправні дії.

Судово-біологічну експертизу речових доказів доцільно призначати для встановлення виду досліджуваної речовини, групових і типових ознак крові, волосся, слини, сперми, сечі та інших об'єктів. Вивченням кримінальних проваджень було встановлено, що даний вид експертиз застосовується у 4 % випадків. Така невелика кількість їх проведення не зрозуміла. Адже в більшості випадків має місце фізичний контакт злочинця з предметом вчинення злочину або потерпілою особою. А за допомогою судово-біологічної експертизи можна вирішити багато спірних питань під час розслідування. Скоріше за все такий низький рівень їх проведення пояснюється специфікою виявлення, вилучення та фіксації речових доказів зазначеної категорії.

Підводячи підсумок зазначимо, що спеціальні знання можуть використовуватися слідчим як безпосередньо, так і опосередковано. При розслідуванні злочинів проти моральності можуть бути призначені такі види експертиз, як біологічна, вибухово-технічна, криміналістичне дослідження холодної зброї. В основному призначаються судово-медичні та судово-психіатричні експертизи потерпілих. Відповідні організація і тактика призначення різних видів судових експертиз будуть забезпечувати ефективність розслідування злочинів проти моральності.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р. / відп. за випуск В. А. Прудников. – Х. : Право, 2012. – 392 с.
2. Кузьмічов В. С. Використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на транспорті : Монографія / В. С. Кузьмічов, І. В. Пиріг. – Д.: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ; Ліра ЛТД, 2008. – 168 с.
3. Лисиченко В. К. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике /

В. К. Лисиченко, В. В. Циркаль. – К., 1987.

4. Пиріг І. В. Теорія і практика використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Ігор Володимирович Пиріг. – К., 2006. – 205 с.

Романюк Б. В. Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві : Монографія / Б. В. Романюк. – К.: Національна академія внутрішніх справ України

Іваниця Андрій Володимирович
кандидат юридичних наук,
заступник начальника відділу
кадрового забезпечення
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВБИВСТВ ЧЕРЕЗ НЕОБЕРЕЖНІСТЬ

Розслідування вбивств через необережність може бути пов'язане з деякими складнощами як в кваліфікації, так і в самому процесі розслідування. Тому у випадках, коли слідчий виявляє заплутані обставини, можуть призначатися різноманітні експертизи. Підставами для їхнього проведення є версії слідчого щодо характеру та обставин, які пов'язані з учиненням певного злочину.

Вивченням матеріалів кримінальних справ, порушених за ст. 119 КК України, з'ясовано, що під час досудового розслідування вбивств через необережність обов'язково призначалася судово-медична експертиза трупа – у 100 % випадків. З числа інших експертиз, що проводяться по досліджуваним злочинам, найбільш характерними є криміналістична експертиза (у 10 % випадків); судово-психіатрична експертиза підозрюваного (у 10 %); різні матеріалознавчі експертизи (у 10 %); судово-хімічна (у 5 %); судово-грунтознавча (близько 1 %). В 22 % випадках при розслідуванні вбивств через необережність призначалися комплексні експертизи.

При виникненні питання про можливе перебування підозрюваного в стані сильного душевного хвилювання під час заподіяння смерті потерпілому при кримінальному провадженні вбивств через необережність може призначатися, як зазначає С.В. Страхова, судово-психологічна експертиза емоційного стану підозрюваного [4, с. 361].

Вивченням матеріалів кримінальних справ встановлено, що 63% вбивств даної категорії вчинені в стані алкогольного сп'яніння. Тому можна погодитися із А.С. Дмитрієвим, який зазначає, що емоційне збудження виникає на тлі алкогольного сп'яніння і найчастіше є проявом розгальмованості афективних реакцій. В зв'язку з цим експерти-психологи

повинні мати в своєму розпорядженні висновок судово-наркологічної експертизи про наявність або відсутність у підозрюваного в момент вчинення правопорушення алкогольного сп'яніння, а також його ступінь [2, с. 408].

Є.В. Банцер наголошує, що допомогу в розкритті злочину і встановленні вбивці може надати судово-біологічна експертиза, за допомогою якої встановлюється групова належність крові, що виявлена на одязі або взутті підозрюваного і потерпілого, статева належність при дослідженні слини на недопалках, виявлених та вилучених з місця події [1, с. 64].

Досить часто при необережних вбивствах, як зазначає С.А. Тимофеєнко, як правило, з метою їх відмежування від умисних тяжких тілесних ушкоджень, що завдали смерть потерпілому, проводиться комплексна експертиза [5, с. 454]. На це вказує і вивчення матеріалів кримінальних проваджень.

Так, гр. А. перебуваючи поблизу кафе «Візит» на вул. Мічуріна в м. Сарни, під час суперечки на ґрунті неприязних відносин, що виникли із гр. В., не передбачаючи можливості настання суспільно-небезпечних наслідків своїх дій, хоча повинен був і міг їх передбачити, кулаком лівої руки наніс останньому два удари в праву частину обличчя, в результаті чого потерпілий отримав тяжкі тілесні ушкодження, небезпечні для життя в момент заподіяння і які знаходяться в прямому причинному зв'язку з фактом смерті потерпілого, що настала о 1 год. 30 хв., вчинивши вбивство через необережність [3].

Комплексність експертизи обумовлюється декількома факторами. В першу чергу, характером обставин, які належать з'ясувати на підставі зібраних інформативних даних; по-друге, сукупністю слідів, що утворилися під час злочину; по-третє, неможливістю за допомогою знань в одній галузі з'ясувати його механізм, характер взаємодії об'єктів, їх природу, індивідуальні якості, роль кожного в цьому процесі; по-четверте, об'єктивною наявністю апробованих методик дослідження даних об'єктів із залученням спеціального знання спеціалістів – представників різних наук і методик дослідження для розв'язання запропонованих завдань розслідування.

Підсумовуючи, слід зазначити, що висновок експерта має значення не лише для успішного та швидкого розкриття необережного убивства, але й для вірної кваліфікації злочину з відмежування його від умисного вбивства чи умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого, нещасного випадку або самогубства. Щодо видів експертиз, які проводяться у справах про необережні вбивства, то їх можна розділити на основну, яка проводиться незалежно від способу вбивства (судово-медична експертиза трупа) та похідні, які призначаються та проводяться залежно від способу та умов вбивства, а саме: судово-хімічна; судово-грунтознавча; судово-психіатрична експертиза підозрюваного,

матеріалознавчі експертизи; судово-наркологічна; судова інженерно-транспортна; судово-біологічна; судова експертиза з техніки безпеки праці; криміналістична експертиза (трасологічна, балістична, дактилоскопічна, почеркознавча та ін.) судово-біологічна та ін. експертизи.

Список використаних джерел:

1. Банцер Е.В. Теория и практика расследования дел о насильственной смерти на железнодорожном транспорте: Учебное пособие. – Минск: Академия МВД Респ. Беларусь, 2004. – 75 с.
2. Дмитриев А.С. Судебная психиатрия: Учебник / А.С. Дмитриев, Т.В. Клименко. - М.: Юристъ, 1998. - 408 с.
3. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/25702247>
4. Страхова С.В. Криміналістичні аспекти доказування у кримінальних справах про вбивства, вчинені з особливою жорстокістю // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». - Том 22 (61). - 2009. - № 1. -С. 357-366.
5. Тимофеєнко С.А. Ознаки комплексної судової експертизи в кримінальному процесі / С.А. Тимофеєнко // Право та управління. – 2011. - № 1. – С. 452-456 (с. 454)

Казначеев Дмитро Георгійович
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри тактико-спеціальної
підготовки факультету №2
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОГО ІНТЕРВ'Ю ІЗ
ЗАСТОСУВАННЯМ ПОЛІГРАФА У ДОСУДОВОМУ
РОЗСЛІДУВАННІ**

Під час досудового розслідування дуже часто виникають ситуації коли є сумніви у правдивості інформації, що надається особою щодо обставин, які є предметом розслідування і без використання спеціальних знань отримати будь-які відомості щодо них неможливо або вкрай важко.

Прикладом такого використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні є психофізіологічне інтерв'ю із застосуванням поліграфу.

Психофізіологічне інтерв'ю із застосуванням поліграфа – це опитування з використанням комп'ютерного технічного засобу (поліграфа), під час якого здійснюється аналіз (оцінка) динаміки психофізіологічних реакцій опитуваної особи у відповідь на психологічні стимули, задані у вигляді варіантів відповідей, предметів, схем, фото тощо.

Поліграф – комп'ютерний технічний засіб, що відповідно до його технічних характеристик здійснює реєстрацію змін психофізіологічних реакцій людини у відповідь на пред'явлення за спеціальною методикою певних психологічних стимулів, не завдає шкоди життю, здоров'ю людини та навколишньому середовищу;

Метою проведення опитування є отримання ймовірної та орієнтувальної інформації, яку іншим шляхом отримати неможливо, для її

використання в діяльності щодо попередження та виявлення протиправних дій.

Опитування із застосуванням поліграфа не передбачає отримання незаперечних результатів щодо реагування особи на психологічні стимули, а висновки за наслідками використання поліграфа мають виключно ймовірний та орієнтувальний характер.

Результати опитування не тягнуть правових наслідків, не можуть бути підставою для прийняття будь-яких рішень стосовно особи, а використовуються виключно як відомості ймовірного або орієнтувального характеру для можливого формування у службових (посадових) осіб які проводять розслідування внутрішнього переконання для здійснення заходів у сфері службової діяльності (висунення оперативно-слідчих версій, визначення найоптимальніших шляхів з їх перевірки).

Результати опитування не мають будь-якої доказової сили, а лише орієнтують на здобуття матеріальних та інших доказів у порядку, передбаченому чинним законодавством.

Підставою для необхідності застосування поліграфа є документально підтвержені сумніви у правдивості інформації, що надається особою щодо обставин, які є предметом розслідування або перевіряються у встановленому законодавством порядку коли іншим шляхом отримати будь-які відомості щодо них неможливо.

До здійснення опитування із використанням поліграфа та проведення психофізіологічного інтерв'ю допускаються спеціалісти, які пройшли відповідну підготовку та допущені до цієї роботи.

Робота спеціаліста поліграфа здійснюється з дотриманням Конституції України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Кримінального процесуального Кодексу, Законів України “Про державну службу“, “Про засади запобігання і протидії корупції“, “Про Національну поліцію“, “Про оперативно-розшукову діяльність“, “Про інформацію“, “Про захист персональних даних“, та інших нормативно-правових актів.

Оскільки опитування із застосуванням поліграфа являє собою комплексну процедуру, що має свої особливості залежно від спрямованості та завдань, то її проведення передбачає дотримання таких загальних принципів: добровільної згоди, правомірності, комплексності та всебічного забезпечення прав людини.

Згідно з принципом добровільної згоди спеціаліст поліграфа починає психофізіологічне інтерв'ю із використанням поліграфа лише за умови отримання письмової згоди особи і обов'язково пересвідчившись у тому, що ця згода справді добровільна, а не є наслідком примусу або тиску з боку сторонніх чи зацікавлених осіб.

Відмова особи від участі в психофізіологічному інтерв'ю із використанням поліграфа не може тягти утиску особи, порушення її законних прав та свобод.

За принципом правомірності психофізіологічне інтерв'ю із застосуванням поліграфа проводиться тільки за наявності відповідного завдання та в межах визначеного кола питань, про що спеціаліст поліграфа повідомляє особу, яка опитується.

Ініціатива щодо опитування також може належати особі, стосовно якої, на її думку, висунуті безпідставні звинувачення або підозри.

Принцип забезпечення прав і свобод людини (невтручання в приватне і сімейне життя, відсутність посягань на свободу думки, совісті і релігії, вираження поглядів, задекларовані статтями 8-10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод) для спеціаліста поліграфа є провідним.

Особа повинна знати, щодо якої події проводиться психофізіологічне інтерв'ю із використанням поліграфа, бути ознайомленою зі змістом тестів, має право відмовитись від обстеження на будь-якому етапі, не давати пояснень щодо виникнення у неї тих чи інших реакцій.

Сфери можливого використання поліграфа в досудовому розслідуванні:

- звужування кола підозрюваних та ймовірно причетних осіб до події, що перевіряється;
- виявлення можливості причетності особи, яка опитується, до планування, підготовки або вчинення правопорушення;
- оцінювання правдивості свідчень, наданих особою;
- одержання інформації орієнтувального характеру про підготовку або вчинення правопорушень, щодо напрямів здобуття доказів;
- отримання ймовірної та орієнтувальної інформації про механізм і спосіб здійснення правопорушення;
- визначення оперативно-слідчих версій та проведення першочергових оперативно-розшукових заходів для виявлення, розкриття та припинення правопорушень.

По закінченні опитування спеціаліст поліграфа знайомить особу з результатами опитування щодо її реагування на пред'явлені психологічні стимули, з'ясовує, чи бажає особа ознайомитися з довідкою, та інформує про можливість та порядок ознайомлення.

Після закінчення роботи спеціаліст поліграфа готує довідку про результати проведеного опитування в якій зазначаються:

1) підстави для проведення психофізіологічного інтерв'ю із використанням поліграфа (правдивість якої саме інформації, що надається особою, викликає сумнів та якими документами ці сумніви підтверджуються) та його мета (питання, що повинні бути вирішені спеціалістом поліграфа);

 прізвище, ім'я та по батькові особи, з якою проводилося інтерв'ю;
 місце і час проведення психофізіологічного інтерв'ю із використанням поліграфа;

поліграф, що використовувався, та кількість каналів реєстрації психофізіологічних показників;

назви основних блоків тесту;

загальні відомості про спеціаліста поліграфа;

2) опис отриманих результатів та їх обговорення:

отримані позитивні реакції по кожному пред'явленому тесту;

особливості поведінки особи, з якою проводилось інтерв'ю;

3) висновки:

аналіз реагувань, що були зафіксовані під час проведення психофізіологічного інтерв'ю із застосуванням поліграфа;

обґрунтування найбільш перспективних оперативно-слідчих версій, необхідності проведення певних оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, перевірка отриманої орієнтувальної інформації, а також результатів з'ясування поставлених ініціатором питань;

характеристика поведінки особи, яка опитувалась;

4) відмітка про ознайомлення опитуваного з довідкою.

У довідці спеціаліста поліграфа зазначається, що висновки носять ймовірний та орієнтувальний характер, не можуть бути використані як доказ, а потребують додаткової перевірки та пошуку доказів в установленому законодавством порядку.

Кисельов Андрій Олександрович

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри

оперативно-розшукової діяльності

та спеціальної техніки факультету № 1

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ПРОТИДІЯ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ НЕЗАКОННОМУ ВИДОБУВАННЮ БУРШТИНУ

Злочини у сфері надкористування в Україні характеризуються постійним зростанням і високою латентністю. На сьогодні залишається актуальною проблема незаконного видобування бурштину в деяких регіонах нашої держави. Це призводить до змін гідрологічного режиму, пошкодження ґрунтового і рослинного покривів. Псування родючого шару землі унеможливує подальшу ефективну експлуатацію ґрунту. Наслідком вище переліченого є завдання державі значних збитків.

Оперативні підрозділи Національної поліції є суб'єктом протидії незаконному видобуванню бурштину. Прогнозувати ефективність

оперативно-розшукової протидії незаконному видобуванню бурштину підрозділами Національної поліції можливо за умови врахування останніми криміналістичної характеристики вказаного злочину.

Серед основних елементів криміналістичної характеристики злочину, пов'язаного з незаконним видобуванням бурштину, необхідно виокремити:

- типові прийоми підготовки до вчинення та приховування злочину;
- типові час, місце та обстановку вчинення злочину;
- типові знаряддя, засоби вчинення злочину;
- типову особу злочинця;
- типові сліди злочину.

Підготовка до незаконного видобування охоплює активні дії, спрямовані на забезпечення можливості виконання задуманого злочину. Насамперед це такі дії: визначення предмета злочинного посягання; підбір місця вчинення злочину; підбір співучасників і визначення їх ролей; підбір знарядь учинення злочину та перевірка їх технічної готовності; підкуп працівників контролюючих органів, представників органів місцевої влади тощо [1, с. 275].

Злочинці, обираючи місце вчинення злочину, зважають на такі фактори:

- розташування ділянки у місцях, куди складно добратися контролюючим органам (ліси, посадки, болотяні місцевості);
- залягання бурштину на незначній глибині (на Рівненщині бурштин залягає в піщаних і піщано-глинистих ґрунтах на глибині до 15 метрів);
- у легкодоступних для видобування умовах, поширення далеко за межами розвіданих родовищ і наданих у користування ділянок;
- перевага надається ділянкам, розвіданим геологами.

Часто місце вчинення злочину залежить від того, в який саме спосіб він буде вчинений. Гідравлічний та гідромеханічний способи передбачають наявність порівняно недалеко від ділянки значних запасів води (ставок, річка, дренажний чи меліораційний канали).

Час скоєння кримінального правопорушення залежить від низки факторів: безпосередньо від процесу незаконного видобування і від діяльності контролюючих органів. Як правило, незаконне видобування вчиняється у теплу пору року, у нічний час доби. Обстановка вчинення незаконного видобування часто визначається погодними умовами, специфікою діяльності контролюючих органів, організацією роботи окремих служб, зокрема їх недоліками тощо.

Знаряддями вчинення незаконного видобування бурштину можуть бути і підручні господарські засоби: лом, лопата, кирка, пила, молот, а також спеціальні пристрої: електричні насоси, перекачувальні насосні

станції, з метою підключення яких до електричного струму використовують портативні дизельні або бензинові генератори; водяні мотопомпи заводського чи кустарного виробництва, призначені для подачі води під тиском, та обладнання до них.

Засоби, які використовують злочинці: гужовий транспорт, легкові та вантажні автомобілі, мотоцикли (часто в триколісний мотоцикл замість коляски-люльки монтують мотопомпу, складену з двигуна від автомобілів Volkswagen чи Mercedes та пожежних рукавів), освітлювальні засоби, прилади нічного бачення, біноклі, засоби зв'язку, інші технічні засоби.

В окремих випадках злочинці можуть мати із собою зброю [1, с. 279-280].

Підсумовуючи, можемо дійти висновку, що оперативні підрозділи Національної поліції під час протидії незаконному видобуванню бурштину мають враховувати вказані вище особливості.

Список використаних джерел:

1. О.Ю. Татаров, С.І. Марко. Криміналістична характеристика порушення правил охорони або використання надр на прикладі незаконного видобування бурштину. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична / головний редактор В.В. Серeda. – Львів : ЛьвДУВС, 2014. – Вип. 3, с. 273-285.

Козак Дмитро Вікторович
фахівець I категорії факультету № 2
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ СВІДКІВ

Розглядаючи допит свідків під час розслідування злочинів, слід зазначити, що це найбільш поширена слідча (розшукова) дія, за допомогою якої збирається інформація в кримінальних провадженнях. Його проведення забезпечує ряд можливостей для ефективного проведення інших процесуальних дій, висунення версій тощо.

Допит можна визначити, на думку М.І. Порубова, як процес отримання від допитуваної особи інформації про відомі їй обставини, що складають предмет доказування у справі [5, с. 16]. Більш широко його розглядає О.В. Дулов, як «...слідчу і судову дію, що полягає в отриманні та фіксації показань про обставини, що мають значення по справі безпосередньо від допитуваної особи, якою є свідок, потерпілий, підозрюваний, і яка проводиться в суворій відповідності з кримінально-процесуальним законом» [2, с. 231].

Свідком при розслідуванні злочинів може бути особа, котрій відомі значущі для кримінального провадження обставини, а саме:

– особа, котрій стала відома інформація щодо підготовки та вчинення даного злочину;

- особи, які безпосередньо сприймали факт учинення злочину;
- працівники правоохоронних органів або інші особи, котрі затримали злочинця або вживали заходів щодо його встановлення та затримання.

Звичайно, цей перелік свідків не є вичерпним, тому можливим є допит й інших осіб, які володіють інформацією про подію. З цього приводу слід зазначити, що розповсюдженим фактом, як доречно відмічає В.М. Плетенець, є випадки, коли слідчі, які здійснюють виїзд в складі СОГ на місце проведення огляду не надають належного значення всім свідкам, обмежуючись проведенням необхідних дій лише з частиною з них [4, с. 183].

До обставин, що повинні з'ясуватися під час допиту свідків, на нашу думку, необхідно віднести:

- коли, де і за яких обставин було вчинено злочинні дії, у чому конкретно вони полягали;
- чому виникли протиправні дії;
- наявність і характер взаємовідносин між злочинцем і свідком;
- кількість та прикмети учасників протиправних дій;
- виявлення осіб, які не брали безпосередньої участі у кримінально караних діях, але не заважали, а можливо й сприяли їм;
- чи був серед групи злочинців лідер або організатор конкретних дій;
- чи застосовував злочинець зброю або інші предмети для нанесення тілесних ушкоджень;
- яку матеріальну шкоду заподіяно діями злочинця.

Наведений перелік обставин, що підлягають з'ясуванню, звичайно, не є вичерпним. Залежно від конкретної ситуації слідчий може з'ясувати й інші.

Відповідно до ст. 224 КПК України допит проводиться за місцем проведення досудового розслідування або в іншому місці за погодженням із особою, яку мають намір допитати. Кожний свідок допитується окремо, без присутності інших свідків. Перед допитом встановлюється особа, роз'яснюються її права, а також порядок проведення допиту. У разі допиту свідка він попереджається про кримінальну відповідальність за відмову давати показання і за давання завідомо неправдивих показань [3].

Для успішного проведення допиту необхідно встановити психологічний контакт з допитуваною особою. Тому важливим є вміння слідчого викликати прихильність у свідка або сформулювати між учасниками допиту обстановку довіри. Не можна забувати, що кожен свідок є особистістю, у зв'язку з чим необхідним є вибір індивідуального шляху до встановлення з ним психологічного контакту [1, с. 112].

Після цього свідку пропонують розповісти все, що йому відомо по справі. Останній у вигляді вільної розповіді розповідає все, що йому відомо. Найчастіше вільна розповідь не надає вичерпної інформації. Адже

свідок може не надавати значення яким-небудь відомим йому обставинам, вважаючи їх неістотними для слідства, а тому не згадує про них. Іноді він не вміє точно сформулювати думку, забуває щось тощо. У цьому застосовують такий тактичний прийом, як допит у формі запитань.

Вивченням матеріалів кримінальних проваджень, з'ясовано, що більшість свідків дають розгорнуті та правдиві показання, всіляко співпрацюють з органами внутрішніх справ. Водночас, іноді трапляються й такі свідки, як зазначає М.Т. Куц, які, бажаючи виправдати близьку їм людину чи з інших мотивів, приховують відомі їм факти чи дають завідомо неправдиві показання [6, с. 72]. Тому при підготовці до допиту потрібно детально з'ясувати дані, що їх характеризують, встановити характер взаємовідносин підозрюваного зі свідком. Максимальна деталізація зазначеного дозволить виявити протиріччя в показаннях та відрізнити правдиві показання від брехні.

Як підсумок зазначимо, що допит свідків під час розслідування злочинів має центральне значення на початковому етапі. Він у більшості випадків є найбільш інформаційно наповненою слідчою (розшуковою) дією, за допомогою якої визначаються напрямки подальшого розслідування кримінального правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Єфімов М. М. Організація і тактика розслідування хуліганства : навч.-практ. посібник / М. М. Єфімов. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – 148 с.
2. Криміналістика: учебное пособие / А.В. Дулов, Г.И. Грамович, А.В. Лапин и др.; Под ред. А.В. Дулов. – Мн.: ИП «Экоперспектива», 1998. – 415 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р. / відп. за випуск В. А. Прудников. – Х. : Право, 2012. – 392 с.
4. Плетенець В. М. Особливості встановлення свідків за злочинами, кваліфікованими у відповідності до ст. 259 КК України / В. М. Плетенець // Актуальні питання розслідування слідчими органів внутрішніх справ: проблеми теорії і практики : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 18-19 квітня 2013 р.) . – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – С. 182-185.
5. Порубов Н. И. Допрос. Минск, 1968. – 34 с.
6. Расследование преступлений против личности, порядка управления, общественного порядка и общественной безопасности: Учебно-практическое пособие. НИИРИО КВШ МВД СССР. – Киев. – 1975. – 207 с.

Левченко Юлія Николаевна
заместитель начальника ИТУ-34
Государственного департамента
Украины по исполнению наказаний
г. Днепродзержинск

**УСТАНОВЛЕНИЕ ЛИЧНОСТИ И ПРИЗНАК ПОЛОВОЙ
ПРИНАДЛЕЖНОСТИ КАК ГЕНДЕРНАЯ ПРОБЛЕМА ПРИ
ИДЕНТИФИКАЦИИ СУБЪЕКТА ПРАВА**

Юридическое производство по общим правилам начинается с

установлення личности правонарушителя. Следователь, как и иные властные должностные лица, обязаны установить личность правонарушителя.

Основным документом, удостоверяющим личность физического лица является паспорт. Кроме других признаков в паспорте гражданина Украины – фамилии, имени, отчества, даты и места рождения, одним из определяющих факторов идентификации личности является половая принадлежность. Однако, вроде бы лежащая на поверхности и кажущаяся простота этого идентифицирующего признака таит в себе много сложных медико-биологических, психологических, социальных, правовых и иных неоднозначных прикладных аспектов, порождающих сложные жизненные проблемы и трудности в практике применения правовых норм и реализации принятых правил поведения в обществе.

Человечеству с давних времён уже было известно о том, что люди бывают не только мужского и женского, но и «смешанного» пола. Иначе у древних греков не появилось бы Гермафродита, у индусов – Ардханаришвары, а у японцев – Футанари, то есть – существ, объединяющих в себе и мужское и женское начало, и, по сути, не имеющих выраженных признаков пола как такового.

По законам природы существует биологический пол – тот самый, который формально закрепляют в метрике – юридически значимом акте, свидетельствующем факт рождения. Этот документ изначально фиксирует и в дальнейшем выполняет функцию социального предназначения указанного идентификационного признака по биологическому полу. То есть реализует набор связанных с этим маркером отождествления личности психологических или иных людских стереотипов, общественных ожиданий и социальных ролей.

Если о гендерной роли люди задумались в конце XIX века, то в XX веке перед цивилизацией возник ещё один огромный знак вопроса, связанный с сексуальной ориентацией. Вопрос о том, кого кем признавать, неожиданно приобрёл новые оттенки палитры 60 лет назад, когда благодаря достижениям биологии и медицины были сделаны первые успешные операции по смене пола.

Так, в ноябре 1962 года женственный молодой человек из Нью-Йорка (США) по имени Джордж Йоргенсен усилиями датских медиков стал Кристиной Йоргенсен. Ещё будучи подростком, Йоргенсен невольно почувствовал, что оказался пленником в чуждом ему теле. Многие тогда полагали, что у него что-то не в порядке с разумом, а вовсе не с духом, заключённом в чужеродное тело, и не воспринимали его серьёзно.

Однако датский доктор Кристиан Гамбургер, активно экспериментировавший с гендерной терапией и для этого кормивший животных гормонами, диагностировал у Йоргенсена «гендерную дисфорию» – расстройство гендерной (половой) идентичности. Врач-

новатор прописал Джорджу Йоргенсену женские гормоны и убедил своего пациента сменить мужскую одежду на женскую. За этим последовала операция, анатомические подробности которой особо не афишировались.

Но, вернувшись из Дании на родину, Йоргенсен была тепло встречена журналистами и просто любопытствующими уже не как Джордж, а как Кристина.

После операции по смене пола Кристиной Йоргенсен заинтересовались в Голливуде. И вскоре любящий всё необычное голливудский бомонд принял в свои объятия Кристину Йоргенсен, которая неожиданно вдруг стала знаменитостью. Она не стала звездой шоу-бизнеса или актрисой. Просто Кристина Йоргенсен стала знаменитой и популярной, благодаря самому факту смены пола.

Участь Эйприл Эшли – первой британки, прошедшей эту же процедуру, была не столь триумфальной. Родившись Джорджем Джеймисоном, Эйприл отправилась делать операцию по смене пола в Марокко. Возвратившись в Британию в новой ипостаси, но со старым паспортом, Эйприл уже на паспортном контроле столкнулась с неприятием официальных структур её уже по существу новой личности, поскольку пограничный чиновник отказался признать, что она и человек, обозначенный в паспорте, это – одно и то же лицо.

Оказалось, что новообретённый пол надо ещё документально подтверждать и отстаивать с правовой точки зрения, и в борьбу за права трансгендеров включились феминистки, политизировав в 1960-70-е годы вместе с активистами гей-движения концепт гендера.

Как высказалась в одной из дискуссий британская журналистка Джули Биндл, «задача феминизма, насколько я её понимаю, осознать гендерный пол как систему подавления, которая служит сохранению неравенства между мужчинами и женщинами, и это неравенство разрушить, то есть уничтожить гендерную идентичность». [1]

На Западе гендерная идентичность нивелируется всё больше. Например, начиная с 2004 года в Великобритании «Закон о признании пола» (Gender Recognition Act) позволяет менять не только паспорт, но и собственную метрику, если вдруг человек, сменив пол, желает задним числом исправить ошибку природы в своих документах и скрыть этот факт от своего окружения, новых соседей, других посторонних, от своих работодателей и прочих лиц.

В Австралии уже разрешили в паспорте указывать третий вариант – не мужской и не женский, а неопределённый, обозначенный как «х» (other). Схожее предложение сейчас рассматривается и в Британии.

В Швеции, которая для Британии во многих аспектах являет собой пример социального равенства, становится всё более популярной политика гендерно-нейтрального воспитания в детских садах и школах, распространяемой на одежду, игрушки, книжки и даже имена.

В ноябре 2013 года в СМИ сообщалось о том, что Германия может

стать первой страной в Европе, где новорождённых с признаками обоих полов не обязательно будет регистрировать как мальчиков или девочек. Родители получают возможность не заполнять графу «пол» в свидетельствах о рождении, по сути, создавая юридическую категорию неопределённого пола.

Эта мера вводится для того, чтобы родителям не приходилось принимать немедленные решения о проведении операций по перемене пола на новорождённых.

В среднем один человек из 2000 рождается с признаками обоих полов. У таких гермафродитов могут наличествовать одновременно мужские и женские половые органы, и в некоторых случаях разные клетки в их организме могут содержать как мужской, так и женский хромосомный набор.

Перед родителями таких детей часто становится дилемма: им нужно как можно скорее выбрать пол младенца, чтобы его зарегистрировать. Иногда новорождённому делается операция, чтобы максимально сориентировать его организм в сторону того или иного пола. Это порождает потом массу проблем.

Новое законодательство было подготовлено в Германии по итогам изучения этой проблемы, в ходе которого выяснилось, что такие решения могут причинять сильный психологический дискомфорт и другие последствия.

В одном из случаев пациенту была проделана подобная операция, и спустя много лет он так и не смог с этим смириться: "Я не мужчина и не женщина. Я – лоскутное одеяло, сшитое врачами, в синяках и шрамах".

В настоящее время пол в германских паспортах указывается буквой «М» или «F». Представители МВД Федеративной Республики Германии пояснили, что в будущем появится и третий вариант – «X».

Пока неясно, как нововведение скажется на семейном праве Германии. В настоящее время семья по германским законам определяется как «союз мужчины и женщины», а однополые пары регистрируются как состоящие в гражданском партнёрстве.

Многие западные медики уже отказались от понимания того, что гендерная дисфория – это своего рода заболевание, болезнь. В настоящее время речь идёт о том, как помочь людям в этом состоянии нормально функционировать.

Сами же трансгендеры, как на Западе, так и в России, ратуют за разрушение бинарной гендерной системы.

Случаи смены пола и гендерной принадлежности получили определённый резонанс и породили известные трудности в сфере спортивных состязаний.

Указанные некоторые аспекты, а также иные практические вопросы могут порождать определённые проблемы в связи с необходимостью

установлення личности суб'єктів правоотношений, определения гендерной идентичности и прочие неудобные ситуации в практике применения норм национального и международного права. Поэтому углублённое изучение многогранных аспектов определения пола требует совместных и комплексных усилий специалистов различных сфер: генетики, биологии, медицины, социологии, права, экспертной и криминалистической практики и пр.

Список використаних джерел:

1. Пол и гендер: мужской, женский, общий – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bbc.com/russian/society/2013/02/130203_gender_and_transgender.
2. В Германии признают людей "неопределенного" пола – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bbc.com/russian/society/2013/11/131031_germany_intersex_babies.

Павлова Наталія Валеріївна
старший викладач кафедри
кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОЦЕДУРИ ОТРИМАННЯ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ЕКСПЕРТИЗИ

Під час розслідування злочинів майже завжди виникає необхідність у призначенні та проведенні різного роду експертиз. У більшості випадків для проведення експертизи необхідні зразки для порівняльного дослідження.

Стаття 245 діючого Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК) визначає порядок та процедуру отримання зразків для експертизи.

В свою чергу, вказана норма має бланкетний характері порядок відібрання зразків з речей і документів встановлюється згідно з положеннями про тимчасовий доступ до речей і документів (статті 160-166 цього Кодексу).

Так, порядок цього заходу забезпечення кримінального провадження полягає у наданні слідчому особою, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та, у разі прийняття відповідного рішення слідчим суддею, судом, вилучити їх (здійснити їх виїмку). Окрім цього, тимчасовий доступ до речей і документів здійснюється на підставі ухвали слідчого судді, суду.

Особа, у володінні якої знаходяться речі і документи, зобов'язана надати можливість стороні кримінального провадження ознайомитися з ними тільки у разі прийняття слідчим суддею, судом рішення про тимчасовий доступ до речей та документів.

При цьому в коментарі до нового КПК йдеться про те, що застосування такого заходу не допускається, якщо слідчий, прокурор не доведе, що: 1) існує обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження; 2) потреби досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання у права і свободи особи, про який йдеться в клопотанні слідчого, прокурора; 3) може бути виконане завдання, для досягнення якого слідчий, прокурор звернувся із клопотанням.

Аналізуючи зазначене, можна побачити, що законодавець надає варіанти для прийняття рішення слідчим суддею, яке приймається на його власний розсуд і може бути далеко не на користь інтересам досудового слідства.

Ще одним нюансом є положення ст. 163 КПК України. Так, після отримання клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий суддя, суд здійснює судовий виклик особи, у володінні якої знаходяться такі речі і документи. З цього видно, що ні про який фактор раптовості і мови вести не можна. Винятком звісно є випадки, коли сторона кримінального провадження, що звернулася з клопотанням, доведе наявність достатніх підстав вважати, що існує реальна загроза зміни або знищення речей чи документів, клопотання може бути розглянуто слідчим суддею, судом без виклику особи, у володінні якої вони знаходяться. Але знову ж таки, простежується високий рівень недовіри по відношенню до слідчого і затягування у часі тих рішень, що мали б виконуватися більш оперативно.

Фактор часу має важливу роль в ефективності розслідування та доказуванні провини особи. Наприклад, під час огляду місця події або обшуку виявляються певні документи, що містять в собі важливу інформацію (записки, нотатки, щоденники тощо), а підозрюваний відмовляється визнати факт відношення до цих документів. Виникає необхідність провести почеркознавчу експертизу на предмет встановлення факту належності виконаних записів у виявлених документах саме цієї особою, а для цього потрібні зразки для порівняльного дослідження. За криміналістичними правилами цієї мети можна досягти шляхом надання експерту трьох видів зразків: вільних, умовно-вільних та експериментальних.

Повертаючись до положення п. 2 ст. 245 КПК, згідно якого порядок відібрання зразків з речей і документів встановлюється за положеннями про тимчасовий доступ до речей і документів, можна припустити, що мова йдеться саме про вільні зразки, які виникли не у зв'язку з розслідуваною подією (листи, щоденники, історії хвороб, заяви, скарги до підприємств, установ, організацій тощо). За КПК 1961 року отримати доступ до цих речей та документів було набагато простіше – постанова слідчого про

виїмку зобов'язувала осіб, у володінні яких знаходилися такі речі і документи, надати їх особі, котра проводила цю слідчу дію.

За новим КПК таку слідчу дію, як виїмка, виключили взагалі, а сам процес вилучення перенесли в іншу площину. З одного боку, відібрання зразків тільки на підставі ухвали слідчого судді «символізує» дотримання прав і свобод осіб, у володінні яких вони знаходяться, з іншого - стає на заваді швидкому та всебічному розслідуванню. Призначення та проведення експертиз за цими причинами затягується, слідчі втрачають багато часу на бюрократичну тяганину, поїздки до прокуратури, суду для отримання дозволу на отримання зразків для експертизи. Якщо ж в процесі проведення експертизи виникає необхідність в наданні їй додаткових зразків, слідчий повинен повторно звернутися за цими питаннями до слідчого судді.

Наприклад, слідчий вже звернувся до слідчого судді з метою отримати тимчасовий доступ до документів, які зберігалися за місцем роботи підозрюваного, а пізніше йому став відомий факт, що підозрюваний незадовго до вчинення злочину писав заяви до комунальних служб і виникає необхідність дослідження саме цих записів. Згідно норм КПК, слідчий знову повинен звертатися до слідчого судді, оскільки в попередньому дозволі (ухвалі) не було зазначено осіб комунальних служб, у володінні яких знаходяться ці заяви і в переліку їх не було.

З умовно-вільними зразками питань не може виникнути, оскільки сам факт надання підозрюваною особою пояснень, подання клопотань та скарг, виконання підписів надає право слідчому використовувати ці матеріали у якості умовно-вільних зразків.

Проте не зрозумілим є отримання дозволу суду на доступ до документів із експериментальними зразками почерку, відбитками пальців тощо, оскільки на момент розгляду клопотання слідчого вказаних документів та речей навіть не існує в об'єктивному вигляді. При цьому, ні в положенні самої статті 245 КПК України, ні в одному з коментарів до КПК, взагалі не роз'яснюється, чи взагалі потрібна ця згода слідчого судді та суду для отримання такого роду зразків?

Аналізуючи вказане, можна зрозуміти, що слідчі, без звернення до слідчого судді із клопотанням про тимчасовий доступ до речей та документів, не можуть отримати вільні зразки, і не визначеним є факт отримання експериментальних зразків, необхідних для направлення на експертне дослідження.

В кожному випадку слідчому необхідно звертатися до слідчого судді, проводиться судове засідання із використанням технічної фіксації, викликаються особи, у володінні яких перебувають вказані документи і які можуть знищити речові докази. Це є своєрідною «прогалиною» в новому КПК України, тому що зовсім виключає процесуальну самостійність слідчого у прийнятті процесуальних рішень та зумовлює тяганину. Законодавець явно проігнорував факт спрощення процедури у разі

добровільності надання зразків особою, у володінні якої знаходяться речі та документи.

На наш погляд, законодавець, перед тим, як здійснювати посилення на ст. 160-166 КПК України, мав би обов'язково взяти до уваги випадки, за яких особа добровільно надає речі та документи.

Трохи по іншому складається ситуація з отриманням біологічних зразків. Знову ж таки, п. 3. ст. 245 КПК України відсилає нас до іншої норми – ст. 241 «освідування», за правилами якої необхідно відбирати біологічні зразки. Тобто, законодавець якимось чином поставив огляд тіла живої людини і відібрання біологічних зразків в одну площину... Крім того, знову не йдеться про процесуальну самостійність та незалежність слідчого, оскільки, якщо діяти за правилами ст. 241 КПК України, то відбирати зразки можна тільки на підставі постанови прокурора, а, у разі відмови особи добровільно надати біологічні зразки сторона обвинувачення повинна звернутися з клопотанням про примусове відібрання біологічних зразків до слідчого судді.

Знову ж таки, якщо мову вести про порушення прав, свобод, честі та гідності особи, яка піддаватиметься примусовому відібранню зразків крові, то знову виникає низка дискусійних питань.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 1 / О. М. Бандурка, С. М. Блажівський, С. П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. - Х.: Право, 2012. - 768 с.

Покайчук Віталій Ярославович
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри тактико-спеціальної
підготовки факультету №2

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Поливанюк Василь Дмитрович
кандидат юридичних наук, доцент
старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки факультету №2
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ТАКТИКА ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПАТРУЛЬНОЇ СЛУЖБИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ МІСЦЯ ПОДІЇ

Огляд місця події – невідкладна слідча дія, яка проводиться з метою встановлення, фіксації та вивчення обстановки місця події, слідів злочину, злочинців та їх фактичних даних, що дозволяють у сукупності з іншими доказами зробити висновки про механізм події та інші обставини вчинення

злочину.

Місцем події прийнято називати ділянку місцевості чи приміщення, в межах якого виявлені сліди злочину. При цьому мається на увазі, що злочин міг бути вчинений як на місці його виявлення, так і в іншому місці.

Сутність і відмінна риса огляду місця події - у безпосередньому виявленні, сприйнятті, вивченні й фіксації стану, властивостей і ознак матеріальних об'єктів на місці події.

ОМП майже завжди носить комплексний характер: одночасно доводиться оглядати й місцевість, і предмети, і документи, а іноді й труп. Однак від цього він не стає простою сумою оглядів. Різні об'єкти утворюють на місці події не механічний конгломерат, а індивідуальну сукупність взаємозалежних між собою матеріальних слідів злочину. Дослідження цієї сукупності й становить предмет та кінцеву мету самостійного виду огляду - огляду місця події. Його значення надзвичайно велике. Це й засоби виявлення незліченної безлічі взаємозв'язків окремих об'єктів, і спосіб уявного відтворення найважливіших елементів його механізму, і першооснова подальшого розслідування, і, нарешті, засоби надійної процесуальної й науково-технічної фіксації отриманих результатів.

Огляд місця події часто називають дією незамінною, неповторною і непоправною. Це твердження цілком правомірно: жодна слідча дія іншого виду не здатна відтворити картину події настільки ж повно, точно й об'єктивно.

Тому забезпечення охорони місця події та слідової картини злочину працівниками патрульної служби поліції є основним завданням при виявленні чи повідомленні про вчинений злочин. З метою його ефективного виконання поліцейській патрульної служби зобов'язаний при виявленні:

А) злочину проти особи:

- - надати допомогу постраждалому
- забезпечити попередження можливих наслідків події
- видалити всіх сторонніх осіб
- забезпечити охорону місця події
- організувати затримання злочинця по "гарячих слідах"

Б) майнового злочину:

- видалити всіх сторонніх осіб
- забезпечити охорону місця події
- організувати затримання злочинця по "гарячих слідах"

Окрім цього:

- виявити можливих очевидців злочину, зафіксувати відомості про них, з метою їх подальшого виклику як свідків, провести їх початкове опитування, з метою виявлення даних про злочинців;
- забезпечити збереження недоторканості обстановки місця події,

визначити безпосередні межі місця події, забезпечити його огороження та охорону, заборонити доступ до нього сторонніх осіб. Межі огляду місця події охоплюють територію на якій можливе виявлення слідів. Ділянка, місцевість, приміщення, територія, на якій можливе виявлення слідів огорожується спеціальною стрічкою. Визначення меж події відбувається таким чином, щоб на огороженій території знаходились всі об'єкти, що мають значення для розкриття злочину, у необхідних випадках такі об'єкти /сліди/ можуть бути позначенні яскравими покажчиками

Спеціальною стрічкою:

- забезпечити збереження слідів або будь-яких предметів, які можуть стосуватися події (використання ящиків, відер, фанери та інших предметів (за розмірами вони повинні бути більшими за сліди та предмети, які ними накриваються), не рекомендується використовувати тару з-під хімічних речовин, коробки з-під цигарок, мила, парфюмерних виробів, оскільки це може ускладнити подальшу роботу з запаховими слідами).

Особливу увагу при охороні місця події та визначенні меж необхідно звернути:

- на сліди рук людини,
- на сліди ніг або взуття людини,
- на сліди транспортних засобів,
- на сліди крові /інші біологічні виділення/,
- на знаряддя злочину,
- на недопалки, осколки, обривки одягу.

Після прибуття слідчо-оперативної групи поліцейські патрульної служби, доповідають керівнику огляду встановлену інформацію:

- про заходи щодо збереження обстановки події та слідів
- про виявлених свідків-очевидців
- про місцезнаходження потерпілого
- орієнтує керівника огляду на місці події
- знайомить з особливостями території, приміщення, які будуть оглядатися
- про обставини вчиненого злочину
- про роботу об'єкта (магазин, підприємство тощо), на якому вчинено злочин, систему сигналізації, порядок охорони

Якщо охорона місця події буде проведена не якісно, то слідча дія не досягне своєї мети, цю помилку неможливо виправити, тому що з плином часу обстановка місця події неминуче змінюється, сліди зникають. Розуміння цього повинно націлювати всіх учасників слідчої дії на необхідність професійно грамотного вирішення всіх задач огляду, включаючи й діяльність поліцейських патрульної служби щодо забезпечення охорони місця події.

Савчук Тетяна Іванівна
старший викладач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ ЯК ЕЛЕМЕНТА МЕХАНІЗМУ ВЧИНЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

Одним із важливих елементів механізму економічних злочинів є особа злочинця. Відомості про те, хто найчастіше вчинює злочини конкретного виду, хоч і носять кримінологічний характер, проте активно використовуються в криміналістиці. Під криміналістичним дослідженням особи слід розуміти пошук криміналістично значимої інформації про невідомого злочинця та оцінку даних про осіб, які потрапили в поле зору кримінального судочинства (підозрюваних, обвинувачуваних) [1, с. 44].

Заслуговує на увагу класифікація економічних злочинців, запропонована Г.А. Матусовським. Так, у залежності від способів досягнення мети суб'єкт економічних злочинів може розглядатися в двох основних групах: 1) коли особа бере участь в економічній діяльності, її регулюванні; 2) коли особа посягає на економічні відносини «ззовні», без участі в економічній діяльності. У першій групі вказаних осіб на характеристику механізму злочину, використання тих чи інших способів впливають: службове положення винного, його доступ до майна, управління ним, «володіння ситуацією» в практиці правового регулювання економічних процесів, знання кон'юнктури ринка, наявність спеціальних знань та професійного досвіду, можливість здійснення ефективної протидії розслідуванню та інше. До другої входять особи, які за своєю криміналістичною характеристикою в основному належать до загальнокримінального типу шахрайської спрямованості [2, с. 67-69].

Характерною особливістю економічних злочинів є те, що вони вчиняються ОЗГ. Тож, як вказує В.П. Корж, криміналістично значима інформація про суб'єктно-особистісні властивості осіб, які беруть участь в організованій злочинній діяльності, може бути використана для з'ясування кримінальних технологій економічних злочинів, встановлення організованої групи та її зв'язків, а також для вибору напрямку розслідування, тактичних прийомів і рекомендацій при проведенні криміналістичних операцій, окремих слідчих дій. Автор пропонує виділити три класифікаційні групи суб'єктного складу організованої злочинної діяльності у сфері економіки. До першої групи належать службові особи підприємств, установ, організацій: 1) службові особи банківських, фінансових установ; 2) службові особи державних, колективних підприємств; 3) корумповані службові особи владно-управлінських

органів. До другої – підприємці: 1) «лжепідприємці» (діячі лжебізнесу, лжебанкіри, засновники шахрайських пірамід); 2) підприємці-тіньовики. До третьої – інші особи, які вчиняють економічні злочини організованими групами, злочинними організаціями [3, с. 127-131].

Слід зазначити, що в деяких випадках у вчиненні економічних злочинів у якості виконавців на окремих етапах злочинної діяльності беруть участь «підставні» особи. На роль таких виконавців організатори в кожному конкретному випадку підбирають відповідні типи осіб із числа громадян, які не мають постійної роботи та певного місця проживання, ведуть аморальний спосіб життя, психічно хворі тощо [4, с. 53]. Ці особи можуть добровільно погодитись на запропоновану їм роль, усвідомлюючи її протиправність, а можуть бути введені в оману шахраями.

Уявляється правильною думка С.Х. Нафієва та Г.Р. Хамідулліна, що відмінна особливість економічних злочинів полягає у вчиненні їх спеціальним суб'єктом, а не посторонньою для об'єкта управління людиною [5, с. 7].

Враховуючи викладене, можна виділити за професійним статусом наступних суб'єктів, які вчиняють економічні злочини:

- 1) підприємці (засновники та власники підприємств);
- 2) службові особи підприємств, установ та організацій (керівники, бухгалтери, економісти підприємств);
- 3) матеріально відповідальні особи;
- 4) керівники та службові особи банківських установ;
- 5) службові особи вищестоящих та контролюючих установ;
- 6) керівники бюджетних установ та організацій, які розпоряджаються бюджетними коштами.

Зазвичай вказані суб'єкти вчиняють економічні злочини у співучасті між собою. Також до співучасті можуть бути залучені і сторонні особи, які не мають відношення до господарської діяльності.

Список використаних джерел:

1. Лушечкина М. А. О направлениях, задачах и понятии криминалистического изучения личности / М. А. Лушечкина // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 11, Право. – 1999. – № 3. – С. 41–49.
2. Матусовский Г. А. Экономические преступления: криминалистический анализ / Г. А. Матусовский. – Х. : Консум, 1999. – 480 с.
3. Корж В. П. Теоретические основы методики расследования преступлений, совершаемых организованными преступными образованиями в сфере экономической деятельности : [монография] / В. П. Корж. – Х. : Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2002. – 412 с.
4. Сатуев Р. С. Экономическая преступность в финансово-кредитной системе / Р. С. Сатуев, Д. А. Шраер, Н. Ю. Яськова. – М. : Центр экономики и маркетинга, 2000 – 272 с.
5. Нафиев С. Х. Экономические преступления. Судебно-бухгалтерская экспертиза как метод предупреждения экономической преступности : [учеб. пособие] / С. Х. Нафиев, Г. Р. Хамидуллина. – М. : Экзамен, 2003. – 192 с.

Балюра Аліна Олександрівна
курсант 1 курсу факультету №3
Легкий Микола Ігорович
курсант 3 курсу факультету №1
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДОДАТКОВІ ЗАСОБИ ФІКСАЦІЇ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Україна, суверенна і незалежна, демократична, соціальна та правова держава, в основу якої покладено забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, їх публічної безпеки від протиправних посягань. Дані завдання від імені держави здійснюються органами Національної поліції України, в тому числі і при проведенні слідчих (розшукових) дій. Для ефективного виконання цих завдань важливим аспектом є фіксування, яке може здійснюватися у таких формах як протокол; носій інформації, на якому процесуальна дія зафіксована за допомогою технічних засобів; журнал судового засідання.

Звичайно, основною формою фіксування результатів отриманої інформації під час провадження слідчих (розшукових) дій у ході досудового розслідування є протокол, проте, важливу роль при здійсненні даної фіксації відіграє така галузь криміналістичної техніки як криміналістична або судова фотографія.

Судова фотографія — це галузь криміналістичної техніки, яка розробляє фотографічні засоби, прийоми і методи виявлення, фіксації та дослідження доказів. Зміст судової фотографії становлять наукові положення і практичні рекомендації щодо використання фотографії в розслідуванні злочинів. Застосування фотографічної зйомки в розслідуванні злочинів зумовлено такими чинниками:

- 1) дає змогу якнайточніше зафіксувати об'єкт, його стан, ознаки;
- 2) забезпечує швидку фіксацію тих чи інших об'єктів;
- 3) дає адекватне уявлення про зображений на фотознімку об'єкт, фотографічне зображення має властивість наочності та документальності;
- 4) існує можливість одержання слабковидимих і невидимих деталей, слідів, ознак [2, ст. 42].

На думку І. Когутича судова фотографія і відеозйомка, криміналістичне слідознавство (трасологія), криміналістична документалістика та інші розділи, передусім, криміналістичної техніки, виникли через інтеграцію знань, що виразилося здебільшого в пристосуванні криміналістикою для потреб судочинства напрацювань природничих і технічних наук, які ставали в перетвореному (синтезованому) вигляді частиною змісту криміналістичної науки [5, ст. 337].

Фотозйомка стала настільки невід'ємним елементом, що

використовується майже під час проведення кожного кримінального провадження незалежного від його виду. Наприклад, при огляді слідчий, прокурор або за їх дорученням залучений спеціаліст має право проводити фотографування (ч. 7 ст. 237 КПК України). Також, фотографування може застосовуватися під час допиту особи (ч. 5 ст. 224 КПК). Одна із засад кримінального провадження, а саме – гласність та відкритість судового провадження та його повне фіксування технічними засобами (ст. 27 КПК), зазначає, що проведення в залі судового засідання фотозйомки допускається на підставі ухвали суду, що приймається з урахуванням думки сторін та можливості проведення таких дій без шкоди для судового розгляду.

Фотографічні методи дослідження й фіксації є інструментом спеціаліста-криміналіста, експерта, за допомогою якого вони можуть одержувати нові фактичні дані з метою найбільш повного та швидкого розкриття злочину, викриття злочинця й захисту невинуватого. При проведенні експертних досліджень закон не регламентує допустимість конкретних науково-технічних засобів і методів. Експерт може застосовувати будь-які, науково обґрунтовані й апробовані на практиці методи та засоби, що забезпечують достовірність одержуваних результатів. Наукова обґрунтованість методів і засобів одержання й оброблення зображень, що ґрунтуються на комп'ютерних технологіях, не викликає сумнівів. Вони розроблені згідно з сучасними науковими досягненнями, ґрунтуються на математичних операціях з інформацією, апробовані на практиці, характеризуються точністю, відтворюваністю результатів і доповнюють відомі методи й засоби традиційного фотографічного процесу. Загальновизнана наукова спроможність комп'ютерних методів і засобів зйомки й оброблення цифрових зображень зумовлює допустимість їх використання в кримінальному процесі [4, ст. 120].

Отже, на сучасному етапі, коли науково-технічний прогрес неспинно йде вперед, неможливо уявити здійснення своїх повноважень слідчим, прокурором, а особливо – спеціалістом, без використання криміналістичної фотографії. Спектр її використання може бути широким, але завжди з метою розслідування і розкриття кримінальним правопорушень. За останні сто років пристрої фотофіксації кардинально змінилися, а саме стали компактними та зручними у використанні. Незалежно від цього, основні методи даного виду фотографії залишаються незмінними.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: станом на 21 серпня 2015 року. – Х.: Право, 2015. – 366 с.
2. Криміналістика: Підручник / Колектив авторів: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. / За ред. проф. В. Ю. Шепітька. — 4-е вид., перероб. і доп. — Х.: Право, 2008. — 464 с.
3. Бірюков В. В. Фіксація ходу та результатів розслідування / В. В. Бірюков // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. - 2012. - Вип. 2. - С. 280-286. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vlduvs_2012_2_36.pdf.

4. Кобилянський О. Л. Особливості правової регламентації використання цифрових зображень у розкритті та розслідуванні рлочинів / О. Л. Кобилянський // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. - 2010. - Вип. 10. - С. 119-123. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Trsek_2010_10_21.pdf.
5. Когутич І. Тенденції пристосування криміналістичних знань у здійсненні судочинства / І. Когутич // Вісник Львівського університету. Сер. : Юридична. - 2013. - Вип. 57. - С. 336-341. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vlnu_yu_2013_57_44.pdf.

Білова Катерина Олександрівна
курсант 2 курсу факультету №2
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА

Слідчий експеримент належить до найскладніших слідчих (розшукових) дій за тактикою проведення. У криміналістичній літературі досить повно висвітлено загальну тактику його проведення. Важливість досліджень учених є беззаперечною, але під час розслідування хуліганства дана слідча (розшукова) дія має певну специфіку, яка потребує додаткового висвітлення.

Слідчий експеримент В.В.Агафонов та О.Г. Філіппов визначають як пізнавальну дію, сутність якої полягає у проведенні спеціальних досліджень, пов'язаних зі встановленням, перевіркою або оцінкою можливості чи неможливості існування тих чи інших фактів, що мають значення для справи [1, с. 110].

Одним із найбільш доцільних тактичних прийомів при проведенні слідчого експерименту під час розслідування хуліганства є залучення відповідних спеціалістів. Якщо хуліганство було вчинене із застосуванням зброї або інших засобів, заздалегідь заготовлених для нанесення тілесних ушкоджень, і ушкодження дійсно були нанесені учасникам злочину, то потрібно залучати судово-медичного експерта.

Так, 4 лютого 2010 року приблизно о 23 год. гр. В. прибув для відпочинку в ресторан «Золота підкова», що розташований за адресою вул. Леніна 100, м. Світловодськ Кіровоградської області. Дана особа, знаходячись біля барної стійки приміщення ресторану, вживала спиртні напої. Гр. В., перебуваючи в залі ресторану, тримаючи в руці ніж, який був заздалегідь заготовлений для нанесення тілесних ушкоджень, вчинив хуліганські дії.

Під час припинення протиправних дій одному з працівників охорони було нанесено тілесні ушкодження. Гр. В. вказував на те, що ці тілесні ушкодження наніс не він. Для проведення відтворення обстановки та обставин події було залучено судово-медичного експерта, який потім давав висновок про характер та тяжкість тілесних ушкоджень. В висновку на

питання слідчого про можливість нанесення тілесних ушкоджень ножем, вилученим у гр. В., експерт дав ствердну відповідь [4].

Також доречно використовувати натурні моделі. По-перше, цей тактичний прийом спрямований на актуалізацію у пам'яті моменту вчинення суспільно-небезпечного діяння. По-друге, це певним чином впливає на психологічні позиції злочинців, може викликати у них переживання, які виливаються у щире зізнання.

Та не слід забувати, що категорично забороняється проводити експерименти з використанням об'єктів, які є небезпечними для життя та здоров'я громадян, пов'язаних із загрозою знищення (пошкодження) державного чи індивідуального майна громадян, порушенням громадського порядку або приниженням честі та гідності людини.

Під час розслідування хуліганства, вчиненого групою осіб, обов'язковим тактичним прийомом є проведення слідчого експерименту окремо з кожним підозрюваним. В даному випадку, як зазначає Ю.А. Чаплинська, проведення експериментальних дій за участю кількох злочинців одночасно є неприпустимим, оскільки тягне за собою можливість узгодження між ними своїх позицій та дій. Крім того, пояснення одного учасника експерименту матимуть навідний характер стосовно інших [5, с. 55]. Крім запобігання негативному впливу співучасників один на одного, даний тактичний прийом зменшує можливість їх попередньої змови.

Важливе значення при проведенні досліджуваної слідчої (розшукової) дії є застосування засобів фіксації її ходу, основним із яких є протокол. У ньому, на думку Д.Д. Зайця, повинні відобразитися такі дані: маршрути прибуття на місце проведення слідчої дії; зміст і характер дій учасників та їхні результати [3, с. 219-222].

Якщо обстановка, де планується провести експериментальні дії, зазнала суттєвих змін, то вдаються до реконструкції. Максимальна подібність умов проведення дослідів, про що наголошує Ю.В. Гаврилін, з умовами скоєння злочинів забезпечується реконструкцією обстановки для проведення дослідів [2, с. 129]. Та реконструкції необхідно піддавати не усю обстановку, а окремі її елементи, які є важливими для дослідів.

Отже, слідчий експеримент є однією з найбільш трудомістких і складних слідчих (розшукових) дій, адже під час її проведення задіяна значна кількість осіб. Найбільш доречними тактичними прийомами, що можуть використовуватись при проведенні слідчого експерименту під час розслідування хуліганства, є залучення відповідних спеціалістів, використання натурних моделей, проведення слідчого експерименту окремо з кожною особою, використання відповідних засобів фіксації слідчої (розшукової) дії. Використання зазначених тактичних прийомів відіграє важливу роль у процесі доведення вини всіх учасників хуліганства, особливо при їх відмові від раніше даних показань.

Список використаних джерел:

1. Агафонов В.В., Филиппов А.Г. Криминалистика: Пособие для сдачи экзамена. – М.: Юрайт-Издат, 2006. – 224 с.
2. Гаврилин Ю. В. Криминалистическая тактика и методика расследования отдельных видов преступлений в определениях и схемах : учеб. пособие / Ю. В. Гаврилин. – М. : Книжный мир, 2004. – 332 с.
3. Засць Д.Д. Загальні правила підготовки і прийоми проведення перевірки показань на місці в умовах типових слідчих ситуацій // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. – №2. – 2008. – С. 211-223.
4. Кримінальна справа № 1-12/11 – Архів Світловодського міськрайонного суду Кіровоградської області, 2011 рік
5. Чаплинская Ю.А. Организация проведения следственного эксперимента / Ю.А. Чаплинская // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. – Курск, 2014. – №2. – С. 54-56.

Береза Катерина Юріївна
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ СТВОРЕННЯМ АБО УТРИМАННЯМ МІСЦЬ РОЗПУСТИ І ЗВІДНИЦТВОМ

Застосування різного роду знань, вмінь та навичок працівниками органів внутрішніх справ відбувається в процесі розслідування будь-яких кримінальних правопорушень. Та зрозуміло, що у однієї особи не буде всього їх спектру, необхідного для ефективного розслідування кримінально-караних діянь. В зв'язку з цим в ході кримінальних проваджень потрібно залучати осіб, які володіють спеціальними знаннями в найрізноманітніших сферах. Не є виключенням і розслідування злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом.

Є.І. Зуєв зазначає, що «...спеціальними є професійні, що відповідають сучасному рівню розвитку пізнання (виключаючи галузі процесуального та матеріального права) у науці, техніці, мистецтві або ремеслі, використання яких у боротьбі зі злочинністю сприяє виявленню доказової та оперативної-розшукової інформації, а також які сприяють розробці технічних засобів і тактичних прийомів виявлення і фіксації слідів або інших ознак злочинних діянь» [1, с. 72]. А вже виходячи з норм кримінально-процесуального законодавства, яке обмежує коло використання спеціальних знань виявленням, фіксацією та вилученням доказів, П.П. Іщенко визначає спеціальні знання як «будь-які професійні знання, які можуть сприяти виявленню, фіксації та вилученню доказів» [2, с. 8].

При розслідуванні створення або утримання місць розпусти, а також звідництва для розпусти, можуть застосовуватися різні спеціальні знання. Спеціальні знання, в залежності від того, який суб'єкт їх застосовує при

розслідуванні досліджуваної категорії злочинів, можуть використовуватися як безпосередньо слідчим, так і опосередковано. Серед основних форм використання спеціальних знань під час розслідування зазначених кримінальних правопорушень потрібно виділити безпосереднє використання слідчим спеціальних знань під час досудового розслідування, призначення та проведення судових експертиз.

Судові експертизи під час кримінальних проваджень за ст. 302 КК України, можуть призначатися як на початковому, так і на подальшому етапах розслідування. Аналіз матеріалів проваджень дав змогу зробити висновок, що експертизи призначалися з моменту внесення відомостей до ЄРДР: протягом 5 діб у 13 % випадків; протягом 5-15 діб – 49 %; протягом місяця – 31 %; більше місяця – 7 %. Тобто переважна більшість експертиз призначається слідчими після 5 діб після початку досудового розслідування. Наслідком цього є втрата слідів, часу тощо.

За спрямованістю спеціальних знань і частотою їх застосування в судочинстві у криміналістичній літературі і практиці розслідування злочинів розрізняють так звані традиційні й нетрадиційні види експертиз [4, с. 122]. При розслідуванні розглядуваної категорії злочинів знаходять своє застосування майже всі існуючі види судово-медичної, судово-хімічної і криміналістичної експертиз. В провадженнях за фактом створення або утримання місць розпусти, а також звідництва для розпусти, найпоширенішим видом експертиз є судово-медична. Вона дозволяє відповісти на запитання щодо характеру тілесних ушкоджень, послідовності їх заподіяння, виду знаряддя, яким наносилися ушкодження та ін. Висновки щодо природного перебігу подій на місці злочину, що даються судовими експертами, можуть мати самостійне доказове значення, спираючись які слідчий може висунути версії про подію, що відбулася, особу злочинця, механізм учиненого злочину.

Так, 13.07.2011 року, біля 16 години, маючи прямиий умисел, направлений на посередництво в розпусті, яке полягало в сприянні добровільному сексуальному спілкуванню незнайомих між собою осіб, з метою наживи, гр. С. звів в м. Гнівань у лісопосадці для надання послуг сексуального характеру гр. М. та гр. Б.. Гр. М. винність у вчиненні злочину визнала повністю і показала, що в травні 2011р. вона Інтернет мережі зареєструвалась на сайті знайомств під вигаданим іменем, вказавши на своїй сторінці, що надає послуги сексуального характеру за гроші. В липні 2011р. через Інтернет мережу вона познайомилась з гр. С., який погодився заплатити їй 200грн. за послуги сексуального характеру та запитав, чи не може вона взяти із собою подругу для його товариша, яка за гроші також надасть сексуальні послуги. У перебігу подальшого розслідування провина гр. С. у вчиненні кримінального правопорушення була доведена, у тому числі проведенням судово-медичної експертизи [3].

Підводячи підсумок, зазначимо, що при розслідуванні злочинів,

пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом в основному призначаються судово-медичні та різні види судово-біологічних експертиз. Що ж до трасологічних та дактилоскопічних експертиз, а також інших криміналістичних експертиз, то вони призначаються дуже рідко. Таке становище пояснюється головним чином недооцінкою ролі і значення вказаних експертиз при розслідуванні досліджуваної категорії кримінально караних діянь та недостатньою обізнаністю працівників слідчих органів з досягненнями експертної практики.

Список використаних джерел:

1. Зуев Е. И. Совершенствование использования специальных познаний следственными аппаратами органов внутренних дел / Е. И. Зуев // Повышение эффективности использования криминалистических методов и средств расследования преступлений: Труды Академии МВД СССР. – М., 1985. – С. 65-78.
2. Ищенко П. П. Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты) / П. П. Ищенко. – М.: Юридическая литература, 1990. – 158 с.
3. Справа № 1-231/11, Архів Тиврівського районного суду Вінницької області, 2011 р.
4. Шепітько В. Ю. Довідник слідчого / В. Ю. Шепітько. – К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2003. – С. 122.

Білова Катерина Олександрівна
курсант 2 курсу факультету № 2
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Павлова Наталія Валеріївна
старший викладач кафедри
кримінального процесу,
кандидат юридичних наук

ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ ВИПАДКОВОГО ВІДЕОЗАПИСУ ТА ФОТОЗЙОМКИ ЯК ДОКАЗІВ

Стрімкий розвиток найсучасніших цифрових технологій, а також відносна доступність технічних засобів фото-відео фіксації зумовили їх поширене використання у повсякденному житті. При цьому, все частіше об'єктами фото- відео зйомки стають факти та події, що містять в собі ознаки правопорушення. З цього приводу виникає питання – чи можуть матеріали, надані правоохоронним органам та суду у такий спосіб, бути доказом?

Питання про докази є актуальним як для кримінального судочинства, так і для адміністративного, господарського та цивільного. Відповідно, поняття доказу розкрито у всіх відповідних нормативних актах – процесуальних кодексах. Візьмемо за приклад Цивільний процесуальний кодекс України. У ньому вказано, що доказами є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи [2]. Між тим, Кримінальний

процесуальний кодекс ширше визначає поняття доказу.

Так, згідно статті 84 Кримінального процесуального кодексу України, доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. У статтях 85-89 КПК України законодавець уточнює вимоги до доказів. Докази повинні бути належними, допустимими, можуть бути прийняті судом до уваги лише в тому разі, якщо вони отримані в порядку, визначеному законом [3].

Повертаючись до можливості використання як доказів матеріалів фото-відеозйомки, зазначимо, що у Цивільно-процесуальному кодексі матеріали відеозйомки відносять до речових доказів, і законодавець закріпив це таким чином: «Речовими доказами є магнітні, електронні та інші носії інформації, що містять аудіовізуальну інформацію про обставини, що мають значення для справи» [4]. У кримінальному процесуальному, матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі електронні) є документальними джерелами доказів [3].

Зазначимо, що з метою захисту прав людини не допускається збір і використання в суді інформації чи доказів, отриманих незаконним шляхом. Якщо при цьому порушувалося законодавство, порушувались чийсь права - звичайно, це недопустимий шлях. Такі докази не повинні застосовуватися в суді. Але коли мова йде про інформацію, зібрану без порушення прав людини, наприклад, на камеру, про встановлення якої всі знають, на існування якої є згода суспільства, без сумніву, така інформація повинна прийматися судом. Дискусії можуть бути лише стосовно того, як класифікувати ту чи іншу інформацію, якої ваги надавати доказам, отриманим через відео спостереження: тут може бути співвідношення різних доказів, якщо є колізія між ними. З цього приводу Конституційний суд України розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Служби безпеки України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 62 Конституції України «обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом».

Так, згідно цьому рішенню, подані будь-якою особою докази не відповідають вимогам допустимості, якщо вони одержані з порушеннями, пов'язаними як з незаконним обмеженням основоположних прав і свобод людини, закріплених в Конституції України, так і з порушенням закону, зокрема, внаслідок діяльності, яка має формальні ознаки оперативно-розшукової діяльності відповідно до статті 2 Закону і «в порушення частини третьої статті 5 цього Закону здійснюється особами, які безпідставно перебирають на себе функції відповідних державних органів, уповноважених на здійснення оперативно-розшукової діяльності» [1].

Приймаючи відповідне рішення, Конституційний суд України виходив з положень статей основного Закону держави, які закріплюють основоположні права людини і громадянина: частини першою, другою статті 32 (ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя); статті 31 (таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції). Визнаватися допустимими і використовуватися як докази в кримінальній справі можуть тільки фактичні дані, одержані відповідно до вимог кримінально-процесуального законодавства.

У резолютивній частині рішення Конституційний суд України відзначив, що «положення першого речення частини третьої статті 62 Конституції України, відповідно до якого обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, слід розуміти так, що обвинувачення у вчиненні злочину не може ґрунтуватися на фактичних даних, одержаних в результаті оперативно-розшукової діяльності уповноваженою на те особою без дотримання конституційних положень або з порушенням порядку, встановленого законом, а також одержаних шляхом вчинення цілеспрямованих дій щодо їх збирання і фіксації із застосуванням заходів, передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», особою, не уповноваженою на здійснення такої діяльності» [1].

Відтак, очевидно, що доволі популярні останнім часом «журналістські розслідування» не зможуть лягти в основу конкретного обвинувачення.

Водночас при усій категоричності Конституційний Суд України в мотивувальній частині заклав підвалини і для певних винятків.

Зокрема, Суд виходячи з того, що фактичні дані про скоєння злочину чи підготовку до нього можуть бути одержані не тільки в результаті оперативно-розшукової діяльності уповноважених на це осіб, а й випадково зафіксовані фізичними особами, які здійснювали власні (приватні) фото-, кіно-, відео-, звукозаписи, або відеокамерами спостереження, розташованими як у приміщеннях, так і ззовні, вказав, що при оцінюванні на предмет допустимості як доказів у кримінальній справі фактичних даних, що містять інформацію про скоєння злочину чи підготовку до нього, необхідно враховувати ініціативний або ситуативний (випадковий) характер дій фізичних або юридичних осіб, їх мету та цілеспрямованість при фіксуванні зазначених даних [1].

Як показує судова практика, ця норма активно використовується адвокатами та представниками у судах, у підсумку, суд не бере до уваги докази, зібрані незаконним шляхом, з порушенням конституційних прав, навіть якщо в матеріалах є надзвичайно важливі відомості, і вони повністю доводять вину. Суд не має права брати їх до уваги при винесенні рішення. На практиці при установці камер спостереження, наприклад, магазинах адміністрація повідомляє відвідувачів про відеозйомку оголошеннями, чим автоматично легалізує відеозйомку, яка в підсумку може бути

повноцінним доказом. Якщо в контексті вивчення відеозапису встановлюється факт розуміння цих дій особою, яка є на відео, то воно може стати доказом у суді. Зняте без згоди особи відео може стати доказом у суді, якщо зйомка проводилася на мітингу чи зборах, іншого роду громадських зборах.

Таким чином, відеоспостереження в громадських місцях, що зафіксувало злочин, може бути доказом у суді. Це не суперечить ні Конституції, ні Кримінально-процесуальному кодексу. Матеріали «випадкового» відеозапису та фотозйомки можуть бути визнані доказами, але за певних умов. Вони повинні відповідати вимогам допустимості, достовірності та належності, бути зібрані законним шляхом, та не порушувати права та свободи громадян. Перш, ніж надавати оцінку тим чи іншим доказам під час розслідування й розгляду кримінального провадження, треба насамперед з'ясувати, чи з належного джерела, належним суб'єктом та чи в законний спосіб і порядок отримано ці докази.

Список літературних джерел:

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Служби безпеки України щодо офіційного тлумачення положення частини 3 статті 62 Конституції України від 20.10.2011 р. № 12-рп/2011 (№ 1-31/2011) [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-11>
2. Цивільний кодекс України. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2004. – 408 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 2013, № 9-10, ст. 88, із змінами, внесеними згідно із Законом України від 07.10.2014 р., № 1689-VII, ВВР, 2014, № 46, ст. 2046.
4. Цивільний процесуальний кодекс України. – Х.: Одіссей, 2012. – 184 с.

Бічурін Рінат Халітович
ад'юнкт Харківського національного
університету внутрішніх справ

ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ З ХУЛІГАНСЬКИХ МОТИВІВ

Питанням розслідування вбивств традиційно приділяється значна увага у науковій криміналістичній літературі. Це є цілком обґрунтовано, оскільки ці злочини відносяться до числа найбільш тяжких, адже посягають на життя людини, яке є найвищою соціальною цінністю в Україні, як і у більшості зарубіжних країн. Тому розроблення нових та удосконалення існуючих рекомендацій з розслідування вбивств не втрачають актуальності в криміналістиці весь період існування даної науки. Проте в нашій державі на сьогодні поки що відсутня окрема криміналістична методика розслідування одного з підвидів умисних убивств, учинених з хуліганських мотивів (п. 7 ч. 2 ст. 115 КК України) [1], що не сприяє підвищенню ефективності діяльності правоохоронним

органам у протидії зазначеним злочинам. Отже, формування такої методики є важливим науковим завданням.

Як відомо, в сучасному розумінні побудова рекомендацій з досудового розслідування певних видів і груп злочинів на певних етапах має ґрунтуватись на ситуаційному підході. Це дає можливість розробити найбільш конкретні алгоритми дій слідчого, врахувавши найважливіші фактори, що впливають на формування слідчої ситуації. Типізація слідчих ситуацій в окремих криміналістичних методиках досить давно й ефективно застосовується дослідниками.

Під час формування методик розслідування вбивств ученими висловлено різні думки щодо виокремлення типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування. Не вдаючись детально до аналізу цих підходів підкреслимо, що в основному загальні рекомендації з розслідування вбивств будуються на підставі типізації слідчих ситуацій у залежності від наявності та характеру відомостей про злочинця та/або потерпілого. Отже, найбільш поширеними підходами в науковій і методичній літературі є виокремлення на початковому етапі розслідування вбивств типових слідчих ситуацій двох типів:

а) у залежності від наявності відомостей про потерпілого: 1) розслідування розпочалось у зв'язку з виявленням трупа або його частин; 2) розслідування почалось за фактом зникнення людини за обставин, що вказують на його ймовірне вбивство, але труп не знайдений;

б) у залежності від наявності відомостей про злочинця: 1) виявлено факт убивства і підозрюваний встановлений; 2) виявлено факт убивства, але підозрюваний не встановлений.

Крім того, можна зустріти й інші підходи до типізації слідчих ситуацій початкового етапу розслідування вбивств, які в основному полягають у додаванні до вищевказаних інших підстав (наприклад, чи встановлено особу вбитого, хто виявив труп, чи вдалось підозрюваному схритися тощо) [2, с. 236-237].

Уявляється, що обрання одного чи іншого підходу до типізації слідчих ситуацій початкового етапу розслідування умисних убивств з хуліганських мотивів залежить від того, яким чином здійснюватиметься етапізація процесу розслідування. Адже наведені підходи не є взаємовиключними. Просто в першому випадку мова йде про початок розслідування з моменту одержання інформації про подію, а в другому вже враховано так званий попередній етап розслідування, який до запровадження чинного КПК України іменували дослідною перевіркою.

З приводу етапів розслідування в криміналістичній методиці знову ж таки існує плюралізм думок. Найбільш поширеними в цьому сенсі є два підходи, які умовно іменуються «процесуальним» і «непроцесуальним».

Перший полягає у диференціації етапів залежно від прийняття слідчим певних процесуальних рішень у кримінальному провадженні. Його прихильники частіше за все виділяють попередній (перевірочний)

етап; початковий етап з моменту внесення інформації до ЄРДР до повідомлення особі про підозру; наступний етап від повідомлення про підозру до завершення розслідування.

Другий (непроцесуальний) підхід до етапізації розслідування передбачає виокремлення початкового етапу розслідування від одержання інформації про подію до проведення слідчим всіх необхідних першочергових дій з метою вирішення тактичних завдань, що постають у відповідній слідчій ситуації; подальший етап, що включає подальші слідчі (розшукові) та інші дії; заключний етап, що вміщує дії слідчого, спрямовані на завершення досудового розслідування.

Кожний з наведених підходів має свої переваги та вади. Проте, на наш погляд, для формування методики розслідування умисних убивств з хуліганських мотивів більш прийнятним є перший підхід до виокремлення етапів розслідування.

Найбільш характерними приводами для початку кримінального провадження про умисні вбивства з хуліганських мотивів є заяви і повідомлення громадян, які були очевидцями злочину або виявили труп. Після отримання такого повідомлення на місце події виїжджає слідчо-оперативна група, яка проводить початкові дії, в ході яких нерідко виявляють особу, що вчинила злочин, оскільки чимало вбивств, що розглядаються, вчиняються в умовах очевидності. В інших випадках, коли вбивці вдається скритись з місця події до виявлення факту злочину й очевидці не повідомляють про злочин або не є знайомими з убивцею (що є характерним для вбивств, учинених у компаніях під час сумісного вживання алкогольних напоїв, наркотичних речовин, а також вбивств під час масових культурних, спортивних та інших заходів), на момент внесення інформації до ЄРДР особа підозрюваного залишається невстановленою.

Таким чином, на початковому етапі розслідування таких злочинів можуть виникнути дві типові слідчі ситуації: 1) виявлено факт убивства і є відомості про особу (осіб), котра вчинила злочин; 2) виявлено факт убивства, але злочинець невідомий. Відповідно до слідчої ситуації слідчим обирається відповідний алгоритм слідчих (розшукових) та інших дій.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
2. Когутич І. І. Типові ситуації початкового етапу розслідування вбивств та обумовлені ними алгоритми дій слідчого / І. І. Когутич // Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». – 2013. – Вип. № 1. – С. 233-247.

Вихопень Анастасія Василівна
слухач магістратури факультету № 2
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Христов Олександр Леонідович
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ОКРЕМІ АСПЕКТИ СКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПОРТРЕТУ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ

В умовах сьогодення, коли значно зростає злочинність, постає необхідність активного розроблення і впровадження нових форм і методів оперативно-слідчої роботи з метою моделювання і діагностування злочинної поведінки особи, а саме невідомого злочинця, і, як наслідок, підвищення ефективності розслідування складних кримінальних проваджень.

Тому, важливою складовою у процесі розслідування та необхідним компонентом вирішення процесуальних завдань є вміння правильно вивчити особистість злочинця, правильно аналізувати причини злочинної поведінки. Такий підхід дає можливість повно і якісно встановити всі умови вчинення кримінального правопорушення, а також мотив та цілі злочинця при його скоєнні [1].

Складання психологічного портрету було давно впроваджений в криміналістичну практику США та країн Європи. Там він є найбільш розповсюдженим та яскраво вираженим - майже ніякі процесуальні дії не виконуються без використання такого методу опису зовнішності людини, у зв'язку з тим, що поведінка злочинця часто є рефлексивною, і знаходиться поза свідомим контролем та цілеспрямованим усвідомленням своїх дій [1]. Тому зовнішнє вираження дій злочинця, яка знаходить відображення у обстановці місця події, є об'єктом вивчення психологічного опису зовнішності. Дані про особу, зібрані на місці події, можуть мати різний характер. Це можуть бути відомості про стан особи у відповідний період часу, про виявлені нею вольові риси, відомості про звички, спосіб життя, відомості про різні психічні властивості її особистості [2, с. 218].

В основі психологічного портретування лежить засада про те, що у кожній дії (бездіяльності) людини та її наслідках проявляється особистість, а кожне діяння має свій неповторний характер. Особистість людини формується впродовж багатьох років і, навіть, якщо вона зробить спробу змінити певні риси, це буде надзвичайно складним і тривалим процесом. Дана обставина має важливе значення для психологічного портретування,

оскільки дозволяє передбачити, що злочинець діятиме у подібний спосіб, вчиняючи наступні злочини [3].

Загалом, складання психопрофілю особи засновується на використанні методу «реконструкції», який являє собою відтворення (на практиці, або теоретично) події злочину за слідами, які залишив злочинець, що в результаті дає змогу описати характерні риси особи, яка вчинила конкретний злочин.

Слід зазначити, що за допомогою психологічного портрету злочинця, іноді, вдається визначити загальну тенденцію злочину, злочинної діяльності особи взагалі, а також дати відповідь на важливі питання можливості повторення конкретних злочинів, або чи мали місце злочини перед цим, чи є ознаки психопатології в діях злочинця тощо.

Сьогодні в Україні є лише кілька відомих випадків психологічного портретування. У контексті цього І. Охріменко зазначає, що залучення до розкриття тяжких, особливо тяжких та резонансних злочинів спеціаліста психолога-аналітика вкрай необхідне, оскільки його участь у розкритті злочинів даної категорії підвищить якість досудового розслідування, сприятиме виконанню завдань кримінального судочинства [4, с. 122].

Згідно Наказу МВС України від 28.07.2004 року № 842 «Про подальший розвиток служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України» однією із функцій служб психологічного забезпечення є складання психологічних портретів осіб, які підозрюються в скоєнні злочинів [5]. Для цього психологи повинні залучатися до проведення оглядів місця події, або працювати вже з отриманими матеріалами з місця події. Також вони можуть досліджувати речові докази, наприклад: фотографії, відеозаписи та протоколи з місця події; слідчі довідки; показання свідків і сусідів; опис жертви тощо.

Висновки:

1. Враховуючи вищевикладене, ми можемо зазначити, що дійсно метод складання психологічного портрету злочинця в діяльності органів досудового розслідування сприятиме підвищенню рівня розкриття злочинів. Однак, аналіз кримінальних проваджень свідчить, що психологи під час досудового розслідування для складання психологічних портретів майже не залучаються. Відбувається це з різних причин: великий обсяг інших обов'язків, зменшення штату психологів, недостатній рівень спеціальних психологічних знань, відсутність удосконалення старих та розробки нових методів складання портрету особи злочинця, а також недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення.

2. Як наслідок вищезазначених причин, під час розслідування та розкриття кримінальних правопорушень працівники слідчих та оперативних підрозділів покладаються на свої власні знання в області психології, що не завжди є достатньо ефективними. Крім того, вагомим недоліком є відсутність нормативно визначеного механізму стосовно таких

питань: а) хто має право надавати висновок стосовно проведеного дослідження психологічного портрету злочинця; б) відсутність визначення етапів дослідження та порядку дослідження психологічного профілю злочинця; в) відсутність форми документу за результатом проведеного дослідження; г) відсутність термінів виконання дослідження; д) відсутність критеріїв за якими необхідно проводити дослідження психологічного портрету злочинця.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми юридичної науки і практики : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 12-13 грудня 2013 року). – Харків : Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого». – 2013. – С. 134-135.
2. Пальваль Є. А. Психолого-криміналістичний аналіз огляду місця події / Є. А. Пальваль // Право і безпека. - 2004. - № 3'4. - С. 217-219.
3. Пашковська М. В. «Психологічний портрет» злочинця та його значення під час розслідування злочинів / М. В. Пашковська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lex-line.com.ua/?language=us&go=full_article&id=1418.
4. Охріменко І. Використання специфічних психологічних методів у процесі розкриття злочинів: проблеми та перспективи / І. Охріменко // Юридична Україна. – 2010. – № 4. – С. 121-126.
5. Про подальший розвиток служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України : наказ МВС України від 28.07.2004 р. № 842 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1365-04>.

Воротилін Євген Михайлович
слідчий слідчого управління
Головного управління
Національної поліції
у Дніпропетровській області
старший лейтенант поліції

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ДО ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ

Під час досудового розслідування досить перед слідчими виникає необхідність проведення такої слідчої (розшукової) дії як пред'явлення для впізнання.

Пред'явлення для впізнання, як засіб збирання криміналістичної інформації у практиці розслідування, відомий вже давно. Але до того як набути теперішнього вигляду, впізнання пройшло довгий шлях удосконалення, організаційного формування та законодавчого визнання [1, с. 307].

Пред'явленню для впізнання повинно передувати виконання процесуальних та деяких допоміжних дій, а саме:

- а) попередній допит особи, яка впізнає;
- б) підбір об'єктів, серед яких необхідно провести впізнання;
- в) визначення місця і умов пред'явлення для впізнання;
- г) визначення необхідного комплексу науково-технічних засобів.

Під час допиту перед пред'явленням для впізнання з'ясовують:

- а) місце, час, спосіб та інші обставини злочину;
- б) прикмети особи, яку впізнають (найчастіше злочинця), ознаки його одягу, а також ознаки речей чи інших об'єктів.

Допит, який передує впізнанню живих осіб, повинен бути спрямований на з'ясування:

- а) обставин, за яких впізнаючий бачив особу в зв'язку зі злочинном;
- б) зовнішності та прикмет цієї особи;
- в) психологічного стану впізнаючого;
- г) його фізіологічного і психічного стану (зір, слух, особливості пам'яті тощо).

При з'ясуванні обставин, за яких свідок бачив ту чи іншу особу в зв'язку зі злочинною подією, слідчий повинен допитати його також про місце спостереження (точне місцезнаходження, розташування відносно інших об'єктів, де саме це відбувалося – у приміщенні, на вулиці, в лісі тощо). Слід встановити, на якій відстані й протягом якого часу свідок спостерігав об'єкт, яка була погода, освітлення; в якому стані перебував злочинець (стояв, сидів, рухався чи перебував у стані спокою). Ці обставини потрібно з'ясувати в першу чергу, оскільки може статися, що свідок не міг правильно і повністю сприймати ті чи інші зовнішні прикмети.

З'ясовуючи зовнішні прикмети особи, яка підлягає впізнанню, слідчий повинен детально допитати свідка про загальні й характерні риси. При цьому необхідно користуватися даними словесного портрету, але в загальноживаних виразах. Слід детально дізнатися щодо зросту, будови тіла, віку, типу обличчя, кольору волосся, шкіри і особливих прикмет (шрами, родимки, бородавки тощо).

Необхідно також детально з'ясувати у свідка, як був одягнений злочинець (форма, фасон, колір одягу, його загальний вигляд), чи не був свідок у стані переляку, душевного хвилювання в момент спостереження, що могло спричинити перекручення ним дійсності, перебільшення баченого. Крім цього, слідчий має визначити тип і особливості пам'яті впізнаючого, а у випадку пред'явлення для впізнання за голосом – його можливості визначити особливості голосу злочинця: тембр, висоту та хрипкість, шепелявість тощо.

Особу, яка підлягає впізнанню, пред'являють впізнаючому разом з іншими особами тієї ж статі (не менше трьох), які не мають різких відмінностей у зовнішності та одязі, а предмети – серед інших однорідних предметів.

Підбір об'єктів для проведення впізнання викликає ряд труднощів, коли треба підібрати схожих за зовнішніми прикметами осіб чи унікальні предмети. Той, кого впізнають, і пред'явленні особи повинні бути приблизно одного віку і схожими за загальними рисами (зростом, будовою тіла, волосяним покривом голови, його кольором, типом обличчя тощо).

Об'єкт впізнання має бути в одязі, який суттєво не відрізняється від того, що був на ньому в момент спостереження його впізнаючим. Інші особи, серед яких його пред'являють для впізнання, також не повинні мати різних відмін в одязі.

Предмети пред'являють разом з іншими однорідними. При цьому важливо врахувати загальні родові ознаки. Наприклад, якщо впізнанню підлягає годинник марки «Сейко», то підбирають не менше ніж 3-4 годинники однакової марки, форми, кольору, розміру та інших родових ознак.

У більшості випадків місцем пред'явлення для впізнання є кабінет слідчого, в інших випадках слідчий вирішує це питання, виходячи з конкретних умов, але ці умови мають бути найсприятливішими для спостереження і порівняння ознак об'єктів.

Застосування у пред'явленні для впізнання науково-технічних засобів: відеотехніки, фотоапаратів, магнітофонів є однією з важливих умов, що забезпечують ефективність його проведення, фіксації перебігу і результатів. Використання їх залежить від виду впізнання, ознак об'єкта, що підлягає впізнанню, та інших даних [2, с. 315].

Результати пред'явлення для впізнання залежить від упізнаваного об'єкта, умов його пред'явлення, повноти і стійкості образу, що запам'ятався впізнаю чому, коли він раніше спостерігав предмет впізнання [3, с. 375].

Все зазначене дозволяє наголосити на важливості підготовки до проведення пред'явлення для впізнання. Цим забезпечується якісне проведення даної слідчої (розшукової) дії, зменшенню кількості зусиль правоохоронців на отримання позитивного результату.

Список використаних джерел

1. Чаплинський К.Ю. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій : монограф./ Чаплинський Константин Олександрович. – Дніпропетровськ : Дніпроп. Держ. Ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2010. – 560с.
2. Криміналістика за редакцією доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента Академії правових наук України В.Ю. Шепітько, Київ 2011. – 682с.
3. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): Підручник, - К.: Кондор, 2008.-588с.

Гергела Дар'я Русланівна
курсант 2 курсу факультету №2
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЗАХОДІВ ПІДГОТОВЧОГО ЕТАПУ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ ЖИВОЇ ОСОБИ

Своєчасне проведення слідчих (розшукових) дій є запорукою швидкого розслідування кримінального правопорушення. В той же час, їх ефективне застосування залежить від кількості та порядку вірно обраних

організаційно-підготовчих заходів. Проведення пред'явлення для впізнання живої особи не є виключенням. Навіть навпаки, в зв'язку з великою кількістю учасників зазначена процесуальна дія вимагає ретельного підготовчого етапу, що включає в себе певну кількість заходів.

Загалом, пред'явлення для впізнання – це слідча (розшукова) дія, на думку В.П. Бож'єва, під час якої свідкові, потерпілому, підозрюваному чи обвинуваченому пред'являється особа чи предмет з метою встановлення їх тотожності чи відмінності із предметом чи особою, що спостерігалися раніше [4, с. 191]. В свою чергу В.М. Тертишник розглядає його як слідчу дію, яка проводиться з метою встановлення тотожності, схожості або відмінності представлених для ознайомлення предметів або окремих осіб з тими, які свідок, потерпілий, підозрюваний або обвинувачений сприймав за певних обставин розслідуваної події [5, с. 17].

На підготовчому етапі застосовують найрізноманітніші організаційно-підготовчі заходи. Кожен з науковців виділяє свою систему таких заходів. О.М. Ларін визначає наступні елементи:

- коло та послідовність питань, які потрібно з'ясувати;
- склад учасників слідчої дії та осіб, які надають допомогу слідчому;
- місце та час проведення слідчої дії;
- попередні та наступні слідчі, технічні й організаційні заходи, проведення яких забезпечить успіх цілої слідчої дії;
- перелік матеріалів провадження та науково – технічних засобів, що можуть знадобитися;
- доповнення та зміну загального плану по справі та планів інших слідчих дій [3, с. 150].

Деякі вчені зазначають, що при підготовці до проведення пред'явлення для впізнання живих осіб потрібно дотримуватися визначеного порядку дій, а саме визначення:

- мети, часу, місця та умов його проведення;
- конкретних учасників та функцій кожного з них ;
- змісту та послідовності проведення дослідів;
- необхідних технічних засобів і способів процесуальної фіксації ходу й результатів експерименту [1].

К.Ю. Береза на основі аналізу позицій науковців запропонувала такі організаційно-підготовчі заходи як:

- попередній допит особи, яка впізнає;
- визначення місця, часу та способу проведення впізнання;
- створення оптимальних умов для проведення цієї слідчої дії;
- визначення способу фіксації ходу й результатів впізнання;
- добір статистів та понятих;
- підготовка необхідних науково-технічних засобів;
- забезпечення охорони злочинців, які знаходяться під вартою;
- інструктаж усіх учасників цієї слідчої (розшукової дії) [2].

На нашу думку, до обов'язкових заходів підготовчого етапу пред'явлення для впізнання живої особи необхідно віднести:

- вивчення матеріалів кримінального провадження;
- вивчення особи, що буде пред'являтися для впізнання;
- встановлення місця проведення слідчої (розшукової) дії;
- визначення часу проведення;
- встановлення кола учасників;
- визначення кількості понятих та забезпечення їх явки;
- підбір статистів;
- встановлення способу фіксації ходу та результатів пред'явлення для впізнання;
- складання плану проведення.

Підводячи підсумок, зазначимо, що пред'явлення для впізнання живої особи – це слідча (розшукова) дія, в ході якої певному учаснику процесу пред'являється особа, з метою встановлення її спільних чи відмінних рис з особою, що спостерігалася ним раніше. Для кожного окремого проведення визначеної процесуальної дії доцільно використовувати різні організаційно-підготовчі заходи, що, в свою чергу, забезпечує індивідуальний підхід до вирішення конкретних задач розслідування. В той же час, існує певний перелік заходів, які є запорукою ефективного її застосування.

Список використаних джерел:

1. Балицький Т. М. Слідчий експеримент в системі слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні України : Дисертація / Електронний ресурс : Режим доступу : http://asta.edu.ua/files/dysertacii/111/dys_Balyckiy_T_M.pdf
2. Береза К.Ю. Організація й тактика проведення пред'явлення для впізнання під час розслідування злочинів, пред'явлених зі створенням або утриманням місць розпусти та звідництвом / Електронний ресурс : Режим доступу : http://www.pravoiskusplstvo.org.ua/archive/2015/6_2_2015/part_1/27.pdf
3. Ларин А. М. Расследование по уголовному делу. Планирование, организация / А. М. Ларин. – М.: Юрид. лит., 1970. – 224 с.
4. Советский уголовный процесс : Учебник / За. ред. В. П. Божьева. – М.: Юрид. лит., 1990. – 292 с.
5. Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України. Підручник. – 4-те вид., дон. і перероб. – К: АС.К, 2003. – 554 с.

Голубицький Ярослав Володимирович
курсант 3 курсу факультету № 1
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ВЕРСІЙ

Враховуючи сучасний стан теоретико – практичного рівня обізнаності та навиків кримінальних елементів і осіб схильних до вчинення злочинів, виникає проблема в розробці нових та вдосконалення уже існуючих криміналістичних версій розроблюваних слідчим для встановлення чіткої та правильної послідовності проведення слідчих

(розшукових) дій (гласних та не гласних).

Поняття «версія» вчені визначають по-різному. Н.А. Жерж визначає версію як індуктивний умовивід слідчого у формі припущення, заснований на фактичних даних про подію злочину і його окремі обставини, що підлягають перевірці за логічними правилами дедукції; це сформована з метою встановлення об'єктивної істини у справі інтегральна ідея, образ, який несе функції моделі досліджуваних обставин, створений уявою (фантазією), містить можливу оцінку наявних даних, служить поясненням цих даних і виражень у формі гіпотези; обґрунтоване припущення про подію злочину й особу злочинця, де категорія «подія злочину» охоплює всі пов'язані з ним можливі обставини, у тому числі й їхнє походження, причинні залежності, механізм та інші дані, припущення про наявність яких і дозволяє встановити об'єктивну істину – розкрити злочин [3].

Слідчі версії висувуються і перевіряються практично у всіх кримінальних провадженнях. Розслідування кримінальних проваджень, безпосередньо, пов'язані з оперуванням непрямими доказами, які проявляються насамперед при висуненні версій та способах їх перевірки. Загальні правила “техніки” планування застосовуються у кожному кримінальному провадженні, незалежно від його характеру, проте сам зміст роботи по висуненню версій, які базуються на непрямих доказах, має свою певну специфіку.

На думку Багрій М.В., версія - це обґрунтоване припущення щодо окремого факту або групи фактів, які мають або можуть мати значення для справи, вказує на наявність і пояснює походження цих фактів, їх зв'язок між собою та зміст, який служить цілям встановлення об'єктивної істини. За своєю логічною природою версія є різновидом гіпотези [1].

Особливістю криміналістичної версії є те, що вона здатна розширювати межі пізнання у певному кримінальному провадженні, при цьому забезпечуючи рух у свідомості слідчого сприймаючого в напрямку від ймовірного знання до достовірного щодо спірного факту, пояснюється логічною структурою версії як форми мислення. Відомості про факти на яких будується криміналістична версія та абстракції, що виражають в свідомості поняття про предмет доказування, з якими необхідно поєднувати ці факти, в сукупності складають цілісну інформаційну базу даної версії.

Щоб висунути версію, по існуючому кримінальному провадженні, необхідно мати певний мінімум фактів, пов'язаних зі вчиненням злочинним діянням. Факти, на підставі котрих особа, яка проводить розслідування, висуває версії, здобуває різним шляхом, а саме, оглядаючи місце події, допитуючи свідків, потерпілих, обвинувачуваних та за допомогою інших дій. Окрім фактичних даних, як підстави версій у провадженні використовуються також наукові положення правової науки і, в першу чергу, положення криміналістики, кримінального права, кримінального

процесу та інших наук узагальнені висновки і рекомендації судової практики власний досвід тощо.

Унаслідок логічного опрацювання фактичного матеріалу, зібраного у провадженні, висувається ряд версій, котрі пояснюють подію злочину і окремі його обставини. Версії, пояснюючи злочинну подію в цілому, називають загальними версіями. Загальна версія має давати відповідь на запитання про те, що вчинено, який злочин мав місце насправді і хто його скоїв. Версії, висунуті для пояснення окремих обставин злочинної події, називають частковими версіями. Версії висуваються як на початку розслідування, так і в будь-який інший момент судового розслідування [5].

У структурі версії виділяють: основу версії, тобто інформацію, на якій вона будується; попереднє судження, яке пояснює суть, походження чи зв'язок фактів (зміст версії); комплекс доводів суб'єкта доказування. Виділяються й етапи побудови версій. Так науковцями виділяються наступні етапи побудови версій: а) отримання вихідної інформації; б) висунення (побудова) версії; в) виведення наслідків версії; г) перевірка наслідків; д) оцінка версії [1].

Перевірка слідчих версій повинна будуватися в такий спосіб, щоб при найбільш раціональній витраті сил і засобів та в найкоротші строки забезпечити розкриття злочину, збирання доказів, необхідних для правильного вирішення кримінального провадження. Для досягнення цієї мети необхідно дотримуватися правил, які гарантують якість перевірки і своєчасність її проведення. Основною вимогою до перевірки слідчих версій є її ретельність. Слідча практика свідчить про те, що недбале та неуважне ставлення як до підготовки, так і до проведення слідчих дій, необхідних для перевірки версій, часто призводить до втрати цінних доказів.

Ретельна перевірка всіх версій, які впливають з обставин справи, - неодмінна умова досягнення об'єктивної істини. До того часу, поки зібраними доказами із безсумнівною достовірністю не підтверджено одну з них і не спростовано всі інші, розслідування не може бути закінчене [2].

Отже, на сьогодні, поняття слідчої версії (враховуючи сучасні умови діяльності правоохоронних органів) слід сформулювати наступним чином – це обґрунтоване зібраним матеріалом, з обов'язковим використанням новітніх технологій та знань у сфері новаторств, що тим чи іншим чином можуть полегшувати вчинення злочинів та приховувати сліди і результати злочинної діяльності, припущення слідчого про форми зв'язків і причини окремих явищ розслідуваної події (або її в цілому) як одне з можливих пояснень, установлених на цей час фактів і обставин провадження.

Список використаних джерел

1. Багрій М.В. Значення слідчих версій у тактиці збирання непрямих доказів у криміналістичному судочинстві України. // Хмельницький університет управління та права. - Університетські наукові записки. – 2009. - № 1 (29). – Бібліотека Вернадського. – Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/>
2. Виноградова А.І. Висунення версій при розслідуванні кримінальних правопорушень. // Часопис Національного університету «Острозька академія». – 2014. – № 2(10). - Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles>

3. Жерж Н.А. Слідчі ситуації та типові криміналістичні версії щодо особи злочинця при розслідуванні злочинів. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2015. – Вип. 32. – Електронний сайт видання. – Режим доступу: <http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/>
4. Лобойко Л.М. Кримінальний процес: Підручник. -К.: Істина, 2014. - 432 с.
5. Черненко А.П. Чи є версія у кримінальному провадженні фактичною підставою для проведення слідчих (розшукових) дій? // Вісник Дніпропетровського університету ім.. А. Нобеля. – 2013. - № 2. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://duer.edu/uploads>

Гордієнко Катерина Олександрівна
курсант 3-го курсу факультету № 3
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВИДАТНІ УКРАЇНСЬКІ ВЧЕНІ-КРИМІНАЛІСТИ ТА ЇХ ВКЛАД У РОЗВИТОК НАУКИ

Криміналістика - юридична наука, вона виникла у надрах кримінального процесу у минулому столітті як сукупність технічних засобів і тактичних прийомів, а також способів їх використання для розкриття злочинів. Отже, криміналістика вивчає злочин.

Пізнання події злочину — складна діяльність, яка потребує емпіричних і наукових знань з різних галузей науки, техніки, мистецтва та ремісництва.

Перші спроби щодо викладання криміналістики (кримінальної техніки) пов'язані із діяльністю відомого криміналіста проф. О.Д. Кисельова на рубежі ХІХ—ХХ ст. у Харківському імператорському університеті. Є.М. Євген'єв-Тиш, О.А. Єлисеєв, М.С. Бокаріус та М.М. Бокаріус (1899—1966) були першими вченими, які викладали техніку розслідування злочинів. Представники Харківської школи криміналістики приділили значну увагу інноваційному процесу в криміналістиці; криміналістичному прогнозуванню; криміналістичній профілактиці злочинів; логіці в пізнавальній діяльності слідчого; міжнауковим зв'язкам криміналістики; впровадженню методів математики та комп'ютерних наук до криміналістики; теоретичним проблемам криміналістичної тактики; систематизації тактичних прийомів у криміналістиці; психології проведення окремих слідчих дій; загальним проблемам методики розслідування; криміналістичній характеристиці злочинів; класифікації слідчих ситуацій; окремим методикам розслідування вбивств; окремим методикам розслідування розкрадань; видовим та підвидовим методикам розслідування злочинів.

В Україні в першому десятиріччі ХХ ст. вийшли праці Г. Брейтмана, В. фон Ланге, Г. Рудого, де порушувалися проблеми криміналістики.

Книга колишнього начальника харківської розшукової поліції В. фон Ланге "Злочинний світ. Мої спогади про Одесу та Харків" (1906) належить

до жанру спогадів, у ній автор не тільки розповів про техніку розкриття того чи іншого злочину, а й докладно охарактеризував злочинців різних категорій: убивць, розбійників, грабіжників, злодіїв, шахраїв, фальшивомонетників, винокурів, розкриваючи професійні таємниці їх злочинної діяльності.

У 1905 р. за розпорядженням київського поліцмейстера було видано "Звіт про діяльність розшукового відділення київської міської поліції за 1902, 1903 і 1904 р.", автором якого був завідувач розшукового відділення колезький секретар Г. Рудий. Цінність праці Г. Рудого полягає в тому, що вона вносить певні зміни до наявних у науковій літературі тверджень стосовно окремих питань історії вітчизняної криміналістики.

На сьогодні в Україні працюють відомі криміналісти, професори: Ю. П. Аленін, В. П. Бахін, Т. В. Варфоломеєва (член-кореспондент АПрНУ); А. Ф. Волобуєв, В. Г. Гончаренко (академік АПрНУ), В. А. Журавель, А. В. Іщенко, О. А. Кириченко, Н. І. Клименко, В. О. Коновалова (академік АПрНУ), В. С. Кузьмічов, В. К. Лисиченко, В. Г. Лукашевич, Г. А. Матусовський, І. В. Постіка, М. В. Салтєвський, М. Я. Сегай (академік АПрНУ), В. Ю. Шепітько (член-кореспондент АПрНУ).

Лише за останні роки в Україні захищено ряд докторських дисертацій: В. Г. Лукашевич «Основи теорії професійного спілкування слідчого» (1993); Н. І. Клименко «Криміналістичні знання: природа, структура, оптимізація використання» (1993); Т. В. Варфоломеєва «Організаційні, процесуальні та криміналістичні проблеми захисту адвокатом прав підозрюваного, обвинуваченого, підсудного» (1994); В. Ю. Шепітько «Теоретичні проблеми систематизації тактичних прийомів в криміналістиці» (1996); В. С. Кузьмічов «Слідча діяльність: сутність, принципи, криміналістичні прийоми і засоби здійснення» (1996); О. А. Кириченко «Основи криміналістичної мікрології» (1996); Ю. П. Аленін «Теоретичні та практичні основи розкриття і розслідування осередків злочинів» (1997); В. А. Журавель «Теорія та методологія криміналістичного прогнозування» (2000).

Зараз працюють відомі вчені-криміналісти як Клименко Н.І. - професор кафедри правосуддя Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, Біленчук П.Д. - кандидат юридичних наук, доцент, заслужений юрист України, завідувач кафедри конституційного права львівського національного університету імені Івана Франка, З.С. Меленевська – кандидат юридичних наук, кандидат юридичних наук, доцент Дніпропетровського ДУВС І.В. Пиріг, які в своїх працях щодо аналізують проблемні питання судово-експертного забезпечення кримінальних проваджень. Це стане внеском у подальше вдосконалення інституту судової експертизи не лише як виду практичної діяльності, а й як об'єкту наукового пізнання.

Гринько Вікторія Павлівна
курсант 2 курсу факультету №2
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ТАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ

Допит є найпоширенішим способом одержання інформації про подію, що трапилася. Завдяки використанню зазначеної слідчої (розшукової) дії слідчий може планувати свої подальші дії. Крім того, завдяки її проведенню збирається найбільша кількість вербальної інформації.

Загалом, допит – це процесуальна дія, що являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, які беруть у ньому участь, спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у справі [3, с. 252].

Проаналізовані нами наукові матеріали показують, що можна виділити такі тактичні прийоми: психологічний контакт; вільна розповідь; постановка запитань; пред'явлення доказів; актуалізація інформації; збільшення (зменшення) темпу допиту. Розглянемо деякі з них.

Процес проведення допиту – певна ситуація, що вимагає від слідчого використання своїх знань та вмінь, для встановлення контакту, метою якого є отримання правдивих показань. Під час допиту поведження слідчого може змінюватись. Це залежить від динаміки психічного стану допитуваної особи. При цьому важливо фіксувати, у зв'язку з чим відбулася зміна її настрою (радість, розчарування, незадоволення, опасання), зміна у способах комунікації (зухвалість, брутальність, різкість, догідливість, люб'язність тощо).

З метою встановлення контакту з допитуваною особою може бути використаний час заповнення анкетної частини протоколу допиту. На думку психологів під час бесіди на перший план необхідно поставити питання, що стосуються особистості підозрюваного: його віку; взаємин із членами родини; чим допитуваний цікавиться, його хобі; які предмети були більше цікаві йому у школі. Якщо в якій-небудь сфері інтересів у допитуваного є досягнення, то доцільно його похвалити за ці досягнення. Такий початок допиту покаже суб'єктові, що слідчий зацікавлений у його долі й у інформації, яку він може повідомити. Це допоможе вивести допитуваного з ситуаційно обумовленого стану пригніченості. У той же час розмова на теми, які не стосуються злочину, розслаблює його [1, с. 140].

При вільній розповіді опитуваному надається можливість в оповідній формі, докладно, без обмежень часу та деталізуючих запитань викласти свій варіант послідовності подій. Протягом розповіді слідчий аналізує

інформацію, відшуковуючи протиріччя, на які в подальшому спрямовує допит. У цьому випадку досить суттєвими є обмовки, паузи, повтори, які робить допитуваний. Важливо пам'ятати, що деякі особи швидко втомлюються, частково забувають події, що трапились. Отже, бесіду з такими суб'єктами варто переривати на кілька хвилин, використовуючи цей час для провітрювання приміщення [4, с. 45].

Після закінчення вільної розповіді можна почати задавати підозрюваному питання. Ведучи розмову з суб'єктами, необхідно враховувати рівень їхнього інтелектуального розвитку, який можна визначити за їх реакцією на поставлені запитання: швидка вона чи повільна; як вони розуміють питання (чи не розуміють його повністю або частково). Якщо допитуваний не розуміє поставлене запитання, варто встановити, з чим це пов'язано (складність для нього самого запитання, або незнання терміна, що був використаний). Якщо рівень інтелектуального розвитку суб'єкта знижений, то у розмові з ним не можна використовувати спеціальну термінологію, а самі запитання повинні бути простими, тобто доступними для розуміння й не вимагати тривалих відповідей. Для того щоб підозрюваний добре усвідомив зміст запитання, деякі автори рекомендують повторити таке запитання кілька разів, змінити його формулювання, спростити, розчленувавши на кілька окремих запитань [2, с. 87].

Важливим завданням слідчого при допиті свідків або обвинувачених є надання допомоги у пригадуванні подій минулого. До тактичних прийомів, спрямованих на досягнення цієї мети, Л.А. Суворова відносить такі:

- допит з використанням асоціативних зв'язків (асоціації за подібністю, схожістю чи контрастом);
- допит на місці події;
- повторний допит за обмеженим колом обставин;
- поставлення контрольних питань;
- ознайомлення допитуваного з показаннями інших осіб [5, с. 83].

Таким чином, допит – це певне спілкування сторін, метою якого є встановлення істини в порушеній справі. Для досягнення цієї цілі важливо використовувати тактичні прийоми, які сприяють одержанню детальної та повної інформації. Майстерність слідчого визначається вмінням правильного застосування того чи іншого тактичного прийому, урахувавши всі фактори вчинення події.

Список використаних джерел:

1. Георгадзе З. О. Судебная психиатрия: Учеб. пособие для вузов / Георгадзе З. О., Царгасова Э. Б. : Под ред. З. О. Георгадзе. – М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2003. – 239 с.
2. Коновалова В. Е. Тактика допроса свидетелей и обвиняемых / В. Е. Коновалова. – Х. : Изд-во ХГУ, 1956. – 36 с.
3. Криміналістика : підруч. для студ. юрид. ВНЗ / В. М. Глібко, А. Л. Дудніков, В. А. Журавель та ін. : за ред. В. Ю. Шепітька. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2001. – 684 с.
4. Салиенко В. И. Принципы правомерного воздействия на допрашиваемых: Учеб. пособие для вузов / В. И. Салиенко. – Хабаровск: НАУКА, 2003. – 76 с.

5. Суворова Л. А. Идеальные следы в криминалистике / Л. А. Суворова. – М. : Юрлитинформ, 2006. – 183 с.

Гузема Валерія Іванівна
курсант 3-го курсу факультету № 1
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ МАЛОЛІТНЬОЇ ЧИ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ ЯК СВІДКА.

Сьогодні для України настали важкі часи через проведення антитерористичної операції на сході нашої країни та практично повний занепад економіки. Низький рівень заробітної плати та економічного життя нашого населення призводить до збільшення рівня злочинності. Безсумнівно, що злочинність є найнебезпечнішим явищем для будь-якої держави, але не менш небезпечною є участь у злочині малолітньої чи неповнолітньої особи тому, що дитинство – це той процес коли формується особистість, її моральність та правосвідомість. Тому перш за все, важливим завданням для Національної поліції є запобігання такій участі.

Допит свідка є важливою слідчою дією на стадії досудового розслідування, так як слідчий за допомогою даної процесуальної дії може встановити наявність чи відсутність події кримінального правопорушення, з'ясувати обставини та характерні особливості його вчинення, а також дізнатися відомості про особу правопорушника. Свідком може бути будь-яка фізична особа, якій не заборонено давати свідчення у зв'язку з її професійною діяльністю. Тому необхідно обов'язково звернути увагу на те, яким чином, допитуються особи, в залежності від повноти їхньої цивільної дієздатності. Законодавець передбачив той факт, що давати свідчення цілком може і малолітня, і неповнолітня особа. Малолітньою вважається дитина, до досягнення нею чотирнадцяти річного віку, а неповнолітньою – до вісімнадцяти річного віку.

Проаналізувавши чинне законодавство, ми можемо виділити деякі особливості допиту неповнолітнього свідка:

по-перше, це обов'язкова підготовка особи, яка буде проводити допит. Вона є необхідною через вік допитуваного, а також з огляду на те, стосовно якого кримінального правопорушення буде проводитись дана слідча дія. Також необхідно враховувати стать особи, яку будуть допитувати, а також особливості її психологічного сприйняття;

по-друге, варто враховувати час, який відведено на допит малолітнього чи неповнолітнього свідка, адже відповідно до ч. 2 ст. 226 КПК України допит такої особи не може перевищувати без перерви понад

одну годину, а загалом – понад дві години на день. Тому слідчому, прокурору необхідно чітко продумати план допиту свідка, для того, аби за такий короткий термін отримати як найбільше відомостей, що потрібні йому для з'ясування всіх обставин, які стали відомі свідкові;

по-третє, для проведення допиту малолітньої або неповнолітньої особи слідчий або прокурор повинні запросити осіб, перелік яких визначено в ч.1ст. 226 КПК України, а саме допит вище перелічених осіб повинен проводитись за обов'язковою участю законного представника (ним згідно з ч.2 ст.44 КПК України можуть бути батьки (усиновлювачі), а в разі їх відсутності – опікуни чи піклувальники, інші повнолітні близькі родичі чи члени сім'ї, а також представники органів опіки і піклування, установ і організацій), педагога або психолога, а за необхідності лікаря. Через це слідчому або прокурору необхідно завчасно попідкуватись про залучення цих осіб, для того аби слідча дія проходила у законному порядку;

по-четверте, так як особа, яка не досягла повноліття володіє недостатньою правосвідомістю, то її у відповідності до ч.3 ст.226 КПК України не попереджують про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання. Адже, на нашу думку, це може налякати дитину, та вона не зможе повністю сконцентруватися на подіях, які стали їй відомі.

Слушною є думка А.І. Кунтія, який звертає увагу на те, що якщо у процесі допиту неповнолітнього, якщо останній відмовляється давати показання або говорить неправду, перекручує конкретні факти, слідчому необхідно застосувати такі тактичні прийоми, як стимулювання позитивних якостей неповнолітнього; нейтралізація негативних якостей неповнолітнього; звернутися до неповнолітнього із закликом: бути чесним, порядним, справедливим; звернутися з проханням надати допомогу в боротьбі зі злочинністю. Також вчений зауважує, що щодо місця проведення допиту, доречно вказати що ефективним буде проведення слідчої (розшукової) дії за місцем проживання неповнолітнього чи в школі. Обстановку, подібну до тієї, яка є вдома, у школі, можна створити і в іншому місці.

Отже, для того, щоб отримати найбільш повну та точну інформацію стосовно події, яка сталася слідчому або прокурору необхідно звернути увагу на стать, вік, психологічні особливості малолітньої або неповнолітньої особи, на обстановку в якій буде проводитись слідча дія, на наявність осіб, яких до проведення допиту залучати потрібно обов'язково. Все це в сукупності прямо впливає на кінцевий результат роботи слідчого. Дана дія потребує ретельної підготовки слідчого так як суб'єктом даної слідчої дії виступає дитина, яка потребує зовсім іншого відношення та поведінки ніж будь-яка інша особа.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство станом на 28.02.2016 /Відомості

Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88 / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/>

2. А.І. Кунтій «Тактика допиту неповнолітнього свідка під час розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання» [Електронний ресурс] / А. І. Кунтій // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2013. – Вип. 3. – С. 386-393. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2013_3_47

Гузєй Володимир Миколайович
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Харківського національного
університету внутрішніх справ

**ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПІД ЧАС
РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНИХ ВБИВСТВ АБО ЗАПОДІЯННЯ
ТЯЖКИХ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ У РАЗІ ПЕРЕВИЩЕННЯ
МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ ЧИ ПЕРЕВИЩЕННЯ ЗАХОДІВ,
НЕОБХІДНИХ ДЛЯ ЗАТРИМАННЯ ЗЛОЧИНЦЯ**

Успіх розслідування багатьох злочинів часто залежить від ретельності та своєчасності проведення огляду місця події.

У криміналістичній літературі представлені різноманітні рекомендації щодо підготовчого, робочого та заключного етапів цієї слідчої дії, як загального характеру, так і окремо за різними видами злочинів [1, с.4-13, 267; 2, с.15-33]. З урахуванням напрацювань попередників, спробуємо надати деякі рекомендації щодо підготовки до огляду місця події під час розслідування умисних вбивств або заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної оборони чи перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця.

1. Після прибуття на місце події, якщо потерпіла особа жива, слідчий повинен пересвідчитися, що їй надана необхідна медична допомога, а якщо цього не зроблено – негайно прийняти необхідні заходи: надати невідкладну медичну допомогу із залученням судового медика чи іншого лікаря, викликати «швидку допомогу». Враховуючи специфіку даних видів злочинів, яка досить детально розглядалася нами раніше [3, с.51-55], мати тілесні ушкодження тої чи іншої ступені тяжкості можуть як один, так і інші учасники події («підозрюваний-жертва», «потерпілий-злочинець», «затримувач»). У такому випадку слідчий повинен пересвідчитись, що необхідна допомога надана усім, хто її потребує.

2. Визначити межі місця події. За необхідності вжити додаткових заходів щодо його охорони та збереження слідів. Видалити всіх осіб, які не є учасниками слідчої дії за межі місця майбутнього огляду.

3. Запросити понятих, якщо вони не прибули разом зі слідчим, роз'яснити їм передбачені кримінально-процесуальним законом права та

обов'язки. Пересвідчитись у тому, що вони здатні виконувати свої функції та правильно їх зрозуміли.

4. Провести коротке опитування очевидців події та співробітників органів внутрішніх справ, які прибули на місце події раніше щодо обставин події. Встановити: чи не змінювалась кимось поза трупа, чи вносилися інші зміни у обстановку місця події і, якщо так, ким і які саме (коли місцем події є житлове приміщення, а знаряддям злочину – кухонний ніж, нерідкими є випадки, коли хтось із учасників події споліскує ніж у мийці і кладе у ящик кухонного столу); чи затриманий підозрюваний, і, якщо ні, то які заходи вживаються щодо його затримання. Якщо очевидців злочину багато – доцільно одразу скласти їх список, із зазначенням контактної інформації.

При визначенні місця з якого буде розпочинатися огляд, способу та послідовності вивчення обстановки, слід проконсультуватися зі спеціалістом-криміналістом та судовим медиком. Крім того, спеціалісту-криміналісту слід доручити розпочати орієнтуючу та оглядову фото- або відеозйомку.

Як правило, огляд розпочинається зі статичної стадії, коли усі об'єкти на місці події оглядаються без зрушення з місця знаходження та зміни їх положення, у нерухомому стані. Це дозволяє слідчому визначити «вузли» місця події: місце знаходження знаряддя злочину, концентрація слідів крові, зрушені зі своїх місць меблі, тощо, вибрати той чи інший спосіб огляду та спланувати послідовність огляду «вузлів». За статичною стадією слідує стадія динамічна, коли об'єкти зрушуються з місця, оглядаються з усіх боків, досліджуються їх окремі частини.

Важливою особливістю огляду місця події умисних вбивств або заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної оборони чи перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця є те, що у кожному випадку слідчий фактично має справу зі слідами вчинення двох злочинів – «потерпілого-злочинця» відносно «підозрюваного-жертви» і «підозрюваного-жертви» або «затримувача» відносно «потерпілого-злочинця». При цьому у ситуації «необхідна оборона» місцем вчинення обох злочинів у переважній більшості випадків є одне і те ж приміщення або одна ділянка місцевості (96% випадків), а у ситуації «затримання» - місця вчинення злочинів, як правило, не співпадають (59% випадків). Відповідно, у ситуації «необхідна оборона», слідчому скоріше за все прийдеться оглядати місце події, на якому злочини відбувалися один за одним, в результаті чого сліди різних злочинів можуть змішатися, або сліди більш пізнього злочину можуть змінити, пошкодити чи, навіть, зруйнувати сліди попереднього злочину. Задача слідчого – виявити всі сліди і спробувати встановити, які сліди залишені у результаті нападу «потерпілого-злочинця» на «підозрюваного-жертву», а які – у результаті перевищення меж необхідної оборони «підозрюваного-жертви» відносно «потерпілого-злочинця». У ситуації ж «затримання», слідчий

повинен мати на увазі, що місць злочину може бути два – там, де були перевищені заходи затримання щодо «потерпілого-злочинця» і там, де «потерпілий-злочинець» перед цим вчинив чи намагався вчинити злочин відносно «затримувача» чи інших осіб. У такому випадку перед слідчим постає задача визначення, на якому із місць яка подія відбулася і організувати ретельний огляд кожного із місць події.

Список використаних джерел:

1. Справочная книга криміналіста. / Под ред. докт. юр. наук, проф. Н.А. Селиванова. – М.: НОРМА, 2000. – 727 с.;
2. Разумов Э. А., Молибога Н. П. Осмотр места происшествия.— К.: РИО МВД Украины, 1994.— 672 с., с ил.
3. Лапта С.П., Гузей В.М. Особливості обстановки вчинення умисних вбивств або заповдіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної оборони чи перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця // Право і Безпека – Х.: ХНУВС, 2015 р. – №1 (56). – С.51-55

Демиденко Наталя Ігорівна
курсант 3 курсу факультету № 2
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА

Здійснення заходів щодо приховування слідів хуліганства може полягати в ряді способів (зникнення з місця події; знищення або приховування знарядь злочинного діяння; знищення або приховування одягу та взуття; неправдиві свідчення, в тому числі алібі; відмова від давання показань). З огляду на це, обшук за місцем проживання та роботи підозрюваного, його родичів та знайомих, має важливе значення як для проведення досудового розслідування по конкретному кримінальному провадженню, так і для можливого встановлення фактів по іншим вчиненим кримінально каранним діянням.

Обшук за своїм змістом, про що доречно наголошує Ю. В. Кореневський, «...є складною слідчою дією і має проводитися за суворого дотримання процесуальних норм, відповідно до тактичних правил, ретельно продумано і, якщо можна так висловитися, фундаментально» [2, с. 68]. Говорячи про поняття обшуку, К.О. Чаплинський стверджує, що це слідча дія, змістом якої є примусове обстеження приміщень і споруд, ділянок місцевості, окремих громадян з метою відшукування і вилучення предметів, що мають значення для справи, а також виявлення розшукуваних осіб [7, с. 175].

Відповідно до ч. 1 ст. 234 КПК України обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також

встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [4].

При розслідуванні кримінальних правопорушень, кваліфікованих за ст. 296 КК України, як зазначає М.М. Єфімов, може виникати необхідність у проведенні обшуку за місцем проживання підозрюваного. Вони проводяться відразу після його затримання, що дозволяє виявити і вилучити знаряддя злочину, речі і цінності, здобуті злочинним шляхом, та інші предмети й документи, які мають значення для справи» [1, с. 92].

Ретельна підготовка до обшуку є реальною запорукою його ефективного проведення. Серед обов'язкових заходів підготовчого етапу В.С. Кузьмічов, виділяє наступні:

- збирання необхідної орієнтуючої інформації;
- визначення оптимального часу проведення обшуку;
- складання плану проведення обшуку;
- підбір учасників обшуку і попередній їх інструктаж;
- підготовка технічних засобів [3, с. 214].

Більш детально розглянемо деякі з них. Вивчення матеріалів кримінального провадження є першочерговим заходом підготовчого етапу проведення обшуку. Адже завдяки ньому можна отримати відомості про знаряддя вчинення хуліганських дій, кількість потерпілих та свідків, обстановку злочинного діяння, особу злочинця, проведені раніше слідчі (розшукові) дії та ін.

Збирання необхідної орієнтуючої інформації також має важливе значення та включає ряд заходів. Оскільки необхідно зібрати якнайбільше інформації про особу, яка обшукується, ознайомитися з місцем (місцевістю), приміщенням, де відбуватиметься обшук, з метою необхідної орієнтації на місцевості. Завдяки цій інформації можна висунути пошукові версії щодо місця знаходження шуканого.

Серед підготовчих заходів до проведення обшуку по досліджуваній категорії кримінальних правопорушень важливе місце займає збирання інформації про об'єкти, які підлягають відшукуванню. Це пояснюється тим, що слідчий повинен, як зазначає П.С. Кушніренко, отримати чітке уявлення про об'єкт пошуку, встановити індивідуальні ознаки розшукуваного об'єкта, спрогнозувати можливі місця його приховування та способи маскуваня [5, с. 103].

Для встановлення точної інформації стосовно предмету пошуку, як зазначає В.Ю. Шепітько, можлива постановка обшукуваному серії уточнюючих запитань про час, місце, природу та мету придбання даних об'єктів; характер їх використання; місце зберігання та ін. Такі запитання дозволяють усвідомити взаємозв'язок предмета пошуку з іншими обставинами, виявити окремі протиріччя та неточності [8, с. 234].

Незважаючи на негайність проведення обшуку, слідчому слід підготувати вичерпний план його проведення. Адже в зазначеному документі будуть вказані основні складові проведення слідчої (розшукової) дії. Зокрема, час і місце обшуку, його мета, склад

оперативно-пошукової групи, завдання її учасників, тактичні прийоми його проведення [6, с. 248]. Таким чином, рішення про проведення обшуку в усіх випадках має ґрунтуватися на матеріалах кримінального провадження та оцінці їх слідчим в усій сукупності.

Підводячи підсумок, зазначимо, що правильна організація проведення досліджуваної слідчої (розшукової) дії під час розслідування хуліганства залежить від проведення вищезазначених заходів. Це пояснюється наступними факторами: дослідження відомостей орієнтуючого характеру дозволяє слідчому припустити, де знаходяться розшукувані предмети, ретельне вивчення матеріалів кримінального провадження зумовлює способи їх пошуку, визначення складу оперативно-пошукової групи забезпечує необхідного спорядження тощо.

Список використаних джерел:

1. Єфімов М. М. Організація і тактика розслідування хуліганства : Навчально-практичний посібник / М. М. Єфімов. – Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – 158 с.
2. Корневский Ю. В. Судебная практика и совершенствование предварительного расследования / Ю. В. Корневский. – М.: Юрид. лит., 1974. – 110 с.
3. Криминалистика: Учебник. / В. С. Кузьмичов, Г. И. Прокопенко. – К.: Юринком Интер, 2001. – 314 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р. / відп. за випуск В. А. Прудников. – Х. : Право, 2012. – 392 с
5. Кушниренко С. П. Особенности расследования взятничества : учеб. пособие / С. П. Кушниренко. – СПб., 2002. – 108 с.
6. Следственные действия. Криминалистические рекомендации. Типовые образцы документов / под ред. В. А. Образцова. – М. : Юристь, 1999. – 501 с.
7. Чаплинский К. О. Тактика проведения окремих слідчих дій: Монографія / К. О. Чаплинский. – Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. – 306 с.
8. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : [монографія] / В. Ю. Шепітько. – Харків : Харків юридичний, 2007. – 432 с.

Джеглава Марина Вадимівна
курсант 3 курсу факультету №1
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
курсант 3 курсу факультету № 1

ОСОБЛИВОСТІ ОБШУКУ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОЇ НАПРУЖЕНОСТІ

Під час характеристики будь-якого правового поняття важливим є розуміння його як однієї із форм відображення об'єктивної дійсності у нашому мисленні, за допомогою якої пізнається сутність процесів, явищ, узагальнюються їхні істотні ознаки та риси. Будь-яке наукове дослідження як відправний момент припускає необхідність правильного й чіткого визначення початкових теоретичних положень і понять, якими передбачається оперувати в процесі роботи.

Так, А.П. Шеремет зазначає, що обшук - це обґрунтована доказами слідча дія, суть якої полягає в примусовому обстеженні окремих громадян,

приміщень, ділянок місцевості, робочих місць з метою виявлення злочинців, знарядь злочину, речей та цінностей, здобутих злочинним шляхом, а також предметів і документів, які мають значення для становлення істини у справі [2,с. 283].

М.В. Салтевский вказував, що обшук - це процесуальна слідча дія, сутність якої полягає у виявленні, дослідженні і вилученні матеріальних джерел інформації, а також живих осіб, трупів і тварин, що перебувають у розшуку [3,с.349].

Слушною є думка Р.С.Белкина, який вважає, що обшук – це процесуальна дія, суть якої полягає в примусовому обстеженні приміщень, споруд, ділянок місцевості і транспортних засобів, окремих громадян з метою виявлення та вилучення прихованих доказів злочину, документів, цінностей, здобутих злочинним шляхом, а також розшук живих осіб, трупів [4,с.572].

На законодавчому рівні поняття обшуку не закріплено, лише у ч.1 ст.234 КПК України визначена мета даної слідчої (розшукової) дії – обшук проводиться з метою виявлення і фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте в результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб.

Аналізуючи вище викладе, слід зазначити, що обшук – це примусові слідчі дії, вид яких визначається насамперед особливостями досліджених об'єктів і послідовністю провадження слідчих дій.

Під час проведення слідчих (розшукових) дій працівники правоохоронних органів дуже часто стикаються з негативною реакцією з боку населення. Серед 20 опитаних практичних працівників Національної поліції України 15 заявило, що критичне ставлення громадян найбільш гостро виражено під час проведення обшуку.

Тому постала нагальна проблема якісного проведення обшуку без права слідчого на помилку та промах в умовах провокацій, соціальної напруженості, протидії учасникам даної слідчої (розшукової) дії. Адже такі помилки відразу ж використовуються протидіючими суб'єктами як аргумент невинуватості особи і упередженості правоохоронних органів, а також втрати доказової інформації.

Протидія розслідуванню злочинів – це умисні, протиправні дії або бездіяльність зацікавлених осіб, спрямовані на перешкоджання реалізації завдань кримінального судочинства особами, які розслідують злочини.

Найбільш розповсюдженими способами протидії є: вплив на правоохоронний орган, у провадженні якого знаходиться кримінальна справа, з боку інших державних органів, створення ними умов, що утрудняють його нормальну діяльність (постійні безпідставні перевірки тощо); необґрунтовані обвинувачення в каральних методах роботи та різного роду дискримінації; використання ЗМІ для створення «потрібної»

громадської думки щодо певних подій, діянь окремих осіб тощо; організація і проведення акцій протестів (мітингів, демонстрацій, пікетів державних установ, голодувань, блокувань доріг і інших об'єктів); надання органам слідства недостовірної інформації про характер і обставини злочину; лжесвідчення [1].

Велике значення для подолання негативної реакції з боку обшукуваної особи має поведінка самого слідчого чи іншої особи, яка бере участь в обшуку. Його витримка, самовладання, емоційна стійкість, коректність, делікатність, ввічливість впливають не тільки на власну увагу, зосередженість, а й зменшують ймовірність виникнення конфліктних ситуацій тому слідчий повинен приділити значну увагу підготовчому етапу проведення цієї слідчої (розшукової) дії:

- скласти плани обшукуваного об'єкта і порядку вчинення обшуку з чітким розподілом функцій для кожної посадової особи;
- попередньо вивчити особу, яку обшукують;
- подумки відтворити поведінку і дії особи, коли вона вирішувала питання про спосіб і місце переховування предметів, які підлягають обшуку.

Досягненню завдання уникнення гострих конфліктів, у які може бути втягнена велика кількість людей, сприяє дотримання тактичного правила раптовості проведення обшуку.

Під час проведення обшуку слід пам'ятати, що страх перед вилученням створює у свідомості обшукуваної особи душевне хвилювання, стан афекту. Афект дезорганізує нормальну психічну діяльність індивідуума, при цьому у нього самовільно формуються захисні механізми, які мають специфічні форми в залежності від складу особистості обшукуваного, його індивідуально – психологічних особливостей (мовчання, замкнутість, мовна активність, агресивність тощо). Завдання слідчого полягає в тому, щоб впливаючи на особу, яку обшукують знайти « слабе місце» в його захисних механізмах.

Тому при проведенні слідчих дій науковці рекомендують активно використовувати техніко-криміналістичні засоби, включаючи сучасні досягнення науки і техніки. Використання звукозапису чи відеозапису дозволить не тільки фіксувати важливі показання учасників слідчої дії й іншу важливу доказову інформацію, але й значною мірою сприяє недопущенню активних дій з боку протидіючих суб'єктів.

Слід наголосити, що під час проведення обшуку слідчий повинен керуватися завданнями кримінального провадження для забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування та подолання напруженості та протидії з боку населення під час проведення слідчої (розшукової) дії.

Список використаних джерел

1. Гутнік К.С. Розслідування злочинів в умовах протидії, яка чиниться з використанням соціальної напруженості.- [Електронний ресурс]; режим доступу : <http://mydisser.com/ru/catalog/view/7088.html>
2. Шеремет А. П., Криміналістика: навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.]/ А. П. Шеремет – [2-ге вид.]. –

К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с

3. Салтєвський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): Підручник .- К.: Кондор, 2008. – 588с.

4. Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Росийская Е. Р. Криміналістика. Учебник для вузов. Под ред. Заслуженого деятеля науки Росийской Федерации, профессора Р. С. Белкина. — М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА—ИНФРА • М), 2000. — 990 с.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 17 серпня. 2015 року : (офіц. текст). – К.: Паливода А.В. 2015.- 328с.- (Кодекси України)

Джурук Ганна Сергіївна
курсант 2 курсу факультету №3
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАТЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Боротьба зі злочинами в нашому суспільстві, її результативність значною мірою пов'язані з розвитком наук, що можуть технічно, методично, гносеологічно забезпечити ефективність цієї діяльності. У свою чергу, технічна оснащеність, володіння і вміння працівників правоохоронних органів застосовувати сучасні наукові знання в процесі попередження та розслідування кримінальних правопорушень сприяють правильному вирішенню завдань кримінального процесу. Потреба застосування в кримінальному процесі знань науки і техніки зумовлена тим, що кримінальне правопорушення як суспільно небезпечне діяння відбувається через фактори, що обумовлені поведінковими особливостями особистості, які можуть бути досліджені за допомогою науки і техніки.

На сучасному етапі розвитку нашої держави глобальним завданням є боротьба зі злочинністю, яка диктується необхідністю вивчення психологічних закономірностей, пов'язаних з формуванням злочинної установки, виникненням злочинного наміру, підготовкою злочину і вдосконаленням злочинних дій. Здійснювана, відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства, діяльність слідчого спрямована на відтворення події, що відбувалася в минулому, правопорушення за виявленими слідами, зміст якої полягає в зборі, перевірці, дослідженні, аналізі та оцінці слідів правопорушення для встановлення об'єктивної істини у справі. Крім того, в процесі досудового розслідування виникає необхідність встановлення психологічних особливостей особистості правопорушника, структури і психологічних особливостей злочинних груп.

В даний час важко собі уявити проведення висококваліфікованого розслідування або розгляд в суді без залучення знань психології. Застосування психологічних знань сприяє правильному вирішенню завдань розкриття і розслідування злочинів і позитивному впливу на осіб, які вчинили злочин.

Теорія використання спеціальних психологічних знань у кримінальному процесі повинна розвиватися в межах такої прикладної психологічної науки, як юридична психологія. Однак це не виключає потреби застосовувати в кримінальному процесі знання та досягнення в галузі інженерної, медичної, педагогічної психології, психології праці та ін. Юридична психологія повинна забезпечувати розвиток форм, методики і методології використання спеціальних психологічних знань; інші галузеві психологічні науки - сприяти розкриттю суті, змісту експертного аналізу. З розвитком психологічних наук розширюються можливості прикладного застосування спеціальних психологічних знань у кримінальному процесі, зростає об'єктивність і достовірність таких знань, їх значимість в підвищенні ефективності кримінального судочинства. Ефективне використання спеціальних психологічних знань на стадії досудового розслідування багато в чому залежить і від правильного з'ясування даного поняття. Під спеціальними психологічними знаннями слід розуміти знання, набуті особою, яка залучається в кримінальний процес, як фахівець або експерт, в процесі навчання або роботи по спеціальності психолога, які мають професійні знання психологічних закономірностей людини, та можуть використовуватися на різних стадіях кримінального процесу для забезпечення його завдань.

В якості спеціаліста психолог може бути залучений до участі в провадженні слідчих дій - допиту, обшуку, огляду місця події, слідчого експерименту і інших. Необхідною є участь спеціаліста - психолога в допитах підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого і свідка, в очних ставках між ними. Тут досвідчений психолог може відкоригувати формулювання запитань слідчого, підказати тактику проведення допиту та очної ставки з урахуванням психологічних особливостей допитуваних, допомогти створити неофіційну атмосферу, згладити стан настороженості, недовіри до правоохоронних органів, допомогти побороти негативну позицію, сором'язливість у потерпілих. Взаємодія слідчого і психолога на допитах і очних ставках має важливе значення для встановлення між допитуваним і слідчим психологічного контакту, без якого встановлення істини у справі неможливо.

Наприклад, М.І. Єнікєєв, вказує, що в провадженні слідчих дій і розслідуванні в цілому психолог - фахівець може дати ряд корисних рекомендацій з встановлення поведінкових особливостей осіб, які проходять по кримінальному правопорушенню, встановленню з ним психологічного контакту, виявлення особливостей їх мотиваційної сфери, рекомендувати найбільш ефективні прийоми правомірного психологічного впливу на них, способи діагностики та подолання неправдивих свідчень і ін. [1, с. 295].

Спеціаліст - психолог може звернути увагу на певні обставини справи, взяти участь в зборі інформації, матеріалів, необхідних для

проведення подальшої експертизи, а також у в пошукових слідчих діях. Залучення фахівця - психолога до проведення слідчих дій може бути пов'язано з фіксацією психологічних особливостей особистості в момент проведення слідчих дій за допомогою наочно - образної фіксації для подальшого використання отриманих даних в ході психолого-криміналістичних досліджень [2, с.190].

Спеціаліст - психолог професійно володіє знаннями про закономірності розвитку і функціонування психіки людини. Психіка є особливою формою життєдіяльності людини, яка виявляється в її відносинах з оточуючими людьми, з навколишнім світом, в її ставленні до себе, до існуючих в суспільстві правилам поведінки, моральності і добродітності. З точки зору психології будь-яке правопорушення або злочин можна розглядати як особливий вид діяльності, визначений соціальною активністю людини. Ця соціальна активність виявляється в певних специфічних формах протиправної поведінки.

Список літературних джерел:

1. Еникеев М.И. Юридическая психология. - СПб: Питер, 2004. - 610 с.
2. Бедь В.В. Юридична психологія: навчальний посібник. – Львів: «Новий Світ - 2000», 2009. - 380 с.

Іванова Яна Юріївна
курсант 3-го курсу факультету №3
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ МАЛОЛІТНЬОГО АБО НЕПОВНОЛІТНЬОГО СВІДКА

З впевненістю можна сказати, що без такої слідчої (розшукової) дії, як допит не обходиться жодне кримінальне провадження. У той же час допит дорослих осіб залишається складною процесуальною дією, а осіб, що не досягли віку повноліття, у свою чергу, вимагає від слідчого дотримання окремої процедури. Відповідно до пп. 11,12 ч. 1 ст. 3 КПК України малолітня особа - це дитина до досягнення нею чотирнадцяти років; неповнолітня особа - це малолітня особа, а також дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років [1].

У той же час з положень ст. 1 Конвенції ООН про права дитини, дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше (в розумінні вітчизняного закону - не набула повної процесуальної дієздатності внаслідок реєстрації шлюбу, народження дитини чи за рішенням суду набула повної дієздатності) [2]. З останнього випливає, що надане Конвенцією визначення поняття «дитина» є аналогічним вжитому у вітчизняному праві поняттю «неповнолітня особа».

Для правильного проведення такої слідчої(розшукової) дії, як допит малолітньої або неповнолітньої особи, варто ретельніше дослідити особливості допиту суб'єкта - дитини. До особливостей, що обумовлюють специфіку допиту неповнолітніх, відносяться: менший, ніж у дорослих, обсяг знань і досвіду; менша здатність до зосередженого увазі; підвищена сугестивність; менший розвиток аналітичних здібностей при сприйнятті та оцінці сприйнятого; тенденція до змішання реально сприйнятого і уявного; емоційність суджень і дій [3, с.368]. Знання таких особливостей має велике значення для обрання прийомів встановлення психологічного контакту, вибору режиму проведення допиту, здійснення впливу на неповнолітнього, оцінки його показань.

Павлюк Н.В. пропонує системи тактичних прийомів, спрямовані на подолання наслідків дії окремих психологічних особливостей, притаманних психіці неповнолітніх, які є бар'єром для одержання допитуючим повних і таких, що відповідають істині, показань. Щодо неповнолітніх допитуваних пропонується застосовувати тактичні прийоми допиту: використання різних видів запитань (деталізуючих, уточнюючих, контрольних, нагадуючих); зіставлення показань із точно встановленими фактами під час кримінального провадження; з'ясування інформації про проведення часу неповнолітнім у період між подіями, що ним сприймалися, і допитом; з'ясування емоційного стану неповнолітнього під час сприйняття події; встановлення інформації про те, чим був зайнятий неповнолітній у момент злочину, чи брав у ньому участь або тільки спостерігав його, чи була ця подія в центрі його уваги; з'ясування умов сприйняття події неповнолітнім та доступність для його розуміння сприйнятого; з'ясування змісту фантазій неповнолітнього, виявлення характеру мрій; роз'яснення важливості заперечних відповідей; викладення допитуваному вірогідного ходу подій; проведення слідчого експерименту; пред'явлення доказів, що є доступними розумінню допитуваного; повернення до певних місць показань з метою докладнішого висвітлення окремих обставин; використання різних наочних засобів; використання образотворчих здібностей неповнолітнього; допит на місці події, якщо це не зашкодить психіці неповнолітнього; висвітлення події з різних боків; пропонування допитуваному повторити розповідь в іншій послідовності; використання аналогії, порівняння, суперечностей усередині показань або з іншими доказами [4, с. 430].

Допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності - лікаря (ч.1 ст.226 КПК України). Педагог залучається для забезпечення спокійної атмосфери для дитини. Педагогом може бути класний керівник, керівник гуртка тощо. Вони можуть допомогти встановити психологічний контакт між малолітнім або неповнолітнім свідком чи потерпілим з особою, яка його допитує, оскільки вони знають

особливості її розвитку. Такою особою може виступати також психолог або спеціаліст, який працює безпосередньо з дітьми такого віку. Він слідкує за їх фізичним та психічним станом, за їх поведінкою, а також допомагає формулювати запитання, що були б зрозумілими для дитини.

При розповіді малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого слід враховувати, що, як правило, вони менше піддаються навіюванню ніж дорослі особи, є більш схильними до фантазування і швидше втомлюються, зникає інтерес до діалогу, стають неуважними. Через те такий допит не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день. На час перерви для такої особи повинні бути створені належні умови для відпочинку, що виключає можливість проведення з нею в цей час будь-яких інших слідчих (розшукових) дій або інших заходів, які заважають нормальному відпочинку. [5, с.494]. Показання при допиті малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого слід записувати у протоколі простими та зрозумілими йому реченнями, з урахуванням особливостей його мови.

Слід враховувати не лише вік допитуваного свідка, але й його фізичні та психічні особливості розвитку. Адже, кожна дитина може по різному сприймати одну й ту ж ситуацію. В процесі допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, слідчому необхідно встановити з ним психологічний контакт, що передбачає проведення бесіди на теми спорту, навчання, нових фільмів, ігор тощо. Це дозволить налаштувати його на відверту бесіду. Треба заздалегідь підготувати запитання, які необхідно з'ясувати у дитини. Вони мають бути простими й доступними для розуміння допитуваного. Тактичні прийоми, що слід застосовувати в процесі допиту залежать від особистості підлітка. У випадку допиту розбещених і недисциплінованих неповнолітніх, необхідно проявляти серйозність і суворість і, навпаки, якщо допитуваний є сором'язливим, невпевненим - слід підбадьорити та заохотити його [6, с. 136]

Оскільки вищезазначені та деякі інші особливості психічного та фізичного розвитку малолітніх і неповнолітніх осіб можуть впливати на викладені нею обставини, слідчому необхідно ретельніше дослідити їх достовірність та належність до даного кримінального провадження. Таким чином, до кожної допитуваної дитини необхідно обирати індивідуальну тактику допиту. Створення слідчим комфортних умов допиту неповнолітніх або малолітніх свідків є необхідним для отримання правдивих свідчень щодо відомих їм фактів та процесуально важливої інформації.

Список літературних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та доповненнями на 20 серпня 2015 року: Офіц. текст. - К.:Алерта,2015. - 296 с.
2. Конвенції ООН про права дитини, ратифікованої постановою ВР УРСР №789-ХП від 27 лютого 1991 р.
3. В.В. Мозяков. Керівництво для слідчих / Під заг. ред. В.В. Мозякова. М.: Іспит, 2005. - 912 с., 2005.
4. Павлюк Н.В. Використання тактичних прийомів допиту неповнолітніх, спрямованих на нейтралізацію

фантазування / Н.В. Павлюк // Криміналістика XXI століття: матер. міжн. наук.-практ. конф. 25-26.11.2010 р. – Х.: Право, 2010. – С. 427-430.

5. Науково-практичний коментар Кримінально-процесуального кодексу України, 2010р. За загальною редакцією професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М.С. Шумила КИЇВ «ЮСТІШАН».

6. Шмиголь Т. Особливості тактики проведення допиту при розслідуванні злочинів, учинених неповнолітніми // Підприємництво, господарство і право / Ін-т приватного права і підпр-ва АПрН України та інш. – К., 2007. – № 8. – С. 134-137.

Іванчишин Ігор Іванович
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТАКТИКИ ДОПИТУ ЧЛЕНІВ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ УГРУПОВАНЬ ТА ЇХ ЛІДЕРІВ

У досудовому розслідуванні, особливо при розслідуванні організованої злочинної діяльності, важливе значення має встановлення психологічного контакту з допитуваними особами, чим забезпечується якість та результативність проведення не тільки допиту, а й розслідування в цілому. Психологічний контакт – це найбільш сприятлива психологічна «атмосфера» допиту, яка сприяє взаємодії та взаємовідносинами між учасниками, певний «настрій» на спілкування. Психологічний контакт завжди має двосторонній характер, його встановлення і підтримання залежать як від слідчого, так і від допитуваного, хоча ініціатива повинна належати слідчому. Існує двосторонній контакт, в якому допитуваний відчуває, що він становить для слідчого певний інтерес. Тому для встановлення психологічного контакту вимагає від слідчого знання психології допитуваного. Він повинен враховувати його індивідуально-психологічні особливості, типологічні якості, психічний стан на момент допиту, життєвий досвід та ін. Тактичні прийоми, спрямовані на встановлення психологічного контакту з допитуваним, ґрунтуються на використанні даних психології, логіки та інших наук. У цьому відношенні певний інтерес становлять способи впливу на людей, запропоновані Дейлом Карнегі. Він рекомендує шість таких способів: виявляти щирий інтерес до інших людей; більше усміхатися; пам'ятати, що для людини звук її імені – найбільш важливий звук людської мови; бути добрим слухачем, заохочувати інших розповідати вам про себе; ввести розмову в колі інтересів співрозмовника; давати людям відчути їх значущість і робити це щиро [1, с. 197-198].

Для ефективного налагодження психологічного контакту при допиті необхідно розробити ситуаційно обумовлені етапи, які будуть

враховувати характер слідчої ситуації, дозволять спрогнозувати послідовність дій слідчого та розвиток події у цілому. Сформульовані етапи встановлення психологічного контакту повинні: регулювати процес установлення, підтримання та закріплення психологічного контакту; допомогти ліквідувати дію негативних чинників та усунути перекручення, що виникають із природи формування психологічного контакту; враховувати рівні формування психологічного контакту; дослідити можливості ефективного застосування тактичних прийомів його встановлення при проведенні допиту та ін.

Встановлення психологічного контакту ще не гарантує безконфліктності, особливо при допиті осіб, що перебували у складі організованої групи. Не варто проводити різкого розмежування між етапами становлення психологічного контакту та етапами подолання конфлікту. Ці процеси тісно взаємопов'язані, оскільки слідчий, встановлюючи психологічний контакт, нерідко добивається подолання конфлікту, однак, у свою чергу безконфліктній ситуації на перших етапах його встановлення може мати місце латентний конфлікт контакт, нерідко добивається подолання конфлікту, однак, у свою чергу, безконфліктній ситуації на перших етапах його встановлення може мати місце латентний конфлікт.

Одним з головних методів психологічного впливу при допиті являється переконання. Суть його полягає в тому, що використовуючи матеріали конкретної справи і дані суспільної практики, а також позитивні приклади, почерпнуті з літератури або з життя, той, що допитує добивається перебудови суб'єктивних позицій допитуваного, переконує його в необхідності змінити свою поведінку. Це, по суті дія на інтелектуальну і емоційну сферу допитуваного із завданням опанування його вольових процесів [3, с. 364]. Окрім методу переконання, цілями одержання правдивих показань можуть служити інші прийоми, що спонукають допитуваного критично ставитись до власної особистості та поведінки. Таких прийомів декілька. При реалізації тактико-психологічних прийомів можуть ефективно використовуватись протиріччя, знайдених в показаннях допитуваного. Один з таких прийомів, частковості полягає в тому, що допитуваному демонструється невідповідність змісту його показань об'єктивної дійсності. Спонукаючи допитуваного до пошуку причин протиріч, цей прийом зрештою переконує його в неспроможності умисної брехні і стимулює спогад дійсних обставин. Цей прийом психологічної дії застосовується як і що сумлінно помиляються особам, що так і надають свідомо неправдиві свідчення.

Під час допиту особи, слід не забувати, що в цей момент слідчий робить типову, звичну справу, а допитуваний, можливо, запам'ятає це на роки. Він для слідчого - один з багатьох. Слідчий для нього представник органів державної влади. Так потрібно бути уважливим, коректним, серйозним та справедливим. Авжеж по слідчому будуть судити всіх

представників. Це потрібно пам'ятати при кожному допиті підозрюваних у злочині осіб [4, с. 12]. Таким чином можемо дійти висновку, що встановлення психологічного контакту при проведенні допитів за вказаними кримінальними провадженнями є обов'язковою складовою проведення результативних допитів [5]. Цим слідчий зменшить можливість дачі неправдивих свідчень, визначиться із найбільш доцільною лінією проведення допиту, застосування тактичних прийомів і комбінацій. У результаті буде зменшено кількість часу на проведення допитів підозрюваних та забезпечено якість їхнього проведення.

Список використаних джерел

1. Шепитько В. Ю. Криміналістика : курс лекцій. – 2-е изд., перераб. и доп. / Шепитько В. Ю. – Х. : ООО «Одиссей», 2005. – 368 с.
2. Чуфаровский Ю. В. Психология оперативно-розыскной деятельности / Ю. В. Чуфаровский . – 2-е изд., доп. – М. : МЗ-Пресс, издат. Воробьев А. В., 2001. – 208 с.
3. Крылов И.Ф. Криміналістика Крилов В.Ю. – Л. - 1976. – 591с.
4. Настольная книга следователя / Кол. авт. – М. : Госюриздат, 1949. – 874 с.
5. Чаплинский К. О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій : монограф. / Чаплинский К.О. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2011. – 496 с.

Карпенко Андрій Володимирович
курсант 2 курсу факультету №2
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО ДОКАЗІВ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИХ
ДЖЕРЕЛ ДОКАЗУВАННЯ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ**

Під час застосування положень чинного КПК України наряду з іншими питаннями, виникає також потреба щодо здійснення правового аналізу доказів та процесуальних джерел доказування.

Доказування в теорії кримінального процесу визнається основою кримінально-процесуальної діяльності. Між тим, доказування не є певним етапом, оскільки доказова діяльність здійснюється майже у всіх стадіях кримінального процесу. Тому, доречним буде розглянути окремі питання доказів та процесуальних джерел доказування у досудовому розслідуванні.

Дані, які встановлюються в процесі кримінального провадження є різноманітними. Для правильного вирішення кримінального провадження необхідно дотримуватися певному порядку визначеної законом процесуальної форми, з максимальним використанням та дослідженням всіх фактичних даних, отриманих під час досудового розслідування. Джерела доказів в кожному конкретному кримінальному провадженні є індивідуальними. Крім того, необхідно щоб докази відповідали визначеним законом вимогам щодо їх належності та допустимості.

Згідно ст. 84 КПК України процесуальними джерелами доказів вважаються показання, речові докази, документи, висновки експертів [1].

Відомості, які отримані під час допиту осіб, формують показання, як безпосереднє джерело доказів кримінального провадження. Ті показання, що були отримані судом під час судового засідання та судового розгляду підозрюваним, обвинуваченим та потерпілим, а також показання свідків, експертів, що отримані слідчим (прокурором, слідчим суддею) повинні бути допустимими згідно КПК України.

Докладний опис та висновки, зроблені за результатом дослідження, обґрунтовані відповіді на певні запитання, що встановлюються експертом, є ще одним джерелом доказування.

Слід зазначити, що із клопотанням про необхідність надання інформації по справі чи проведення експертизи особою зі спеціальними знаннями може звернутися будь-яка сторона кримінального провадження. Висновок експерта не є обов'язковим, але є важливим джерелом кримінального провадження і для того, щоб суд не враховував висновки експерта, потрібен значний мотив.

Висновки експерта та показання не є точно визначеними, вони можуть як застосовуватись судом, так і виключатись за їх незначимістю, при цьому слід задуматись в їх правдивості, коли вони не відповідають або входять у протиріччя з іншими доказами у цьому ж провадженні.

Викликають певні дискусії питання допустимості джерел доказів. Наприклад, О. Панасюк в своїх дослідженнях з даного питання зазначає, що потрібна більш детальна регламентація й теоретичне осмислення такого питання, як визначення етапу судового розгляду, на якому суду необхідно реалізувати своє повноваження по визнанню доказів не допустимими [2, с. 256]. В дійсності, правове регулювання питання недопустимості доказів встановлюється ст.89 КПК України.

Дослідження даної норми спонукає до думки, що насправді, є потреба убільш законодавчому визначенні форми допустимості доказів.

Найбільш дослідженим джерелом доказів кримінально-процесуальної діяльності, а водночас і тією темою, що викликає багато запитань, є речові докази та документи.

За нормами чинного КПК України речовими доказами є матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, в тому числі предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом.

В свою чергу, документом є матеріальний об'єкт, який створений з метою збереження певної інформації. Згідно ст.99 КПК України документ може містити в собі зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, що можуть бути використані як доказ певного факту чи обставини, що встановлена під час кримінального провадження [1].

Документ являє собою речовий доказ, коли він підпадає під ознаки речових доказів, тобто якщо документ слугував знаряддям злочину або зберіг на собі сліди злочину, або виявився об'єктом злочинних дій підозрюваного (обвинуваченого) тощо. Якщо документ є речовим доказом, то на нього поширюється процесуальний режим оформлення останнього.

Як джерело доказів документи можуть застосовуватись у двох випадках. У першому випадку, документ буде виступати самостійним джерелом доказів. Тоді документ нестиме у собі інформацію, яка має певне значення для кримінального провадження. Такий документ підлягає заміні, наприклад, представленням дублікату даного оригіналу документу, який може бути визнаний судом за важливістю на рівні оригіналу.

В іншому випадку документ виступає речовим доказом, що є деяким способом передачі інформації. Він буде носієм інформації не лише за своїм безпосереднім змістом, а ще за тим, де даний документ був виявлений, своїми зовнішніми ознаками, що мають значимість для процесу розгляду справи.

Загалом, документами, як самостійними джерелами доказів, виступає документ, складений службовою чи посадовою особою. Він повинен відповідати вимогам, встановленим до них (мати необхідні реквізити, містити певні факти). Згідно з ч. 2 ст. 99 КПК України до даного виду доказів за умови наявності в них зазначених відомостей можуть належати: матеріали фотозйомки, відеозапису, звукозапису та інші носії інформації (у тому числі електронні); матеріали, отримані внаслідок здійснення заходів, передбачених чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язок вість яких надано Верховною Радою України; складені в порядку, передбаченому КПК України, протоколи процесуальних дій та додатки до них, а також носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії; висновки ревізій та акти перевірок; документи із матеріалами зібраними оперативними підрозділами, згідно чинного законодавства України.

Цікавою є думка А.Слободзяна, який вважає, що необхідно виокремити такі вимоги, що пред'являються до документів, як речових доказів, у кримінальному провадженні:

– інформація, що зафіксована в документах, повинна мати значення для кримінального провадження;

– документи повинні містити дані, носії яких відомі і можуть бути перевірені, необхідні реквізити, дату, місце складення та реєстрації (прізвище, ім'я, по батькові посадовця, який його склав, чи особи, від якої надходить документ, необхідні підписи, штампи, печатки, супроводжувальні листи тощо) і джерело інформації;

– наявні дані про те, яким чином документ потрапив до матеріалів провадження;

– дотриманий визначений у КПК України порядок отримання

документів та встановлення наявності чи відсутності фактів і обставин, які мають значення для кримінального провадження і підлягають доказуванню [3, с. 185].

Окремий вид становлять документи, що виступають як речовий доказ. Якщо документи містять, крім певної інформації, що безпосередньо в них зафіксована, зовнішні ознаки речових доказів, тобто відображають на собі обставини справи як сліди кримінального правопорушення або інші речові джерела інформації, то такі документи набувають процесуальний статус речових доказів [1]. Наприклад, якщо певний документ слугував знаряддям вчинення злочину, або був об'єктом злочинних дій, або ж є предметом, що несе на собі сліди вчинення кримінального правопорушення.

Оскільки Кримінальний процесуальний кодекс визначає документ самостійним джерелом доказів у випадку, якщо він не має ознаки речового доказу, це дає можливість у процесуальному аспекті ділити документи на письмові (самостійне джерело доказів) і речові докази. Актуальність даного розмежування зумовлена потребами практики, оскільки кожен доказ повинен використовуватись лише у його властивій процесуальній формі. А речові докази і документи суттєво відрізняються за способом їх оформлення у матеріалах кримінального провадження.

Точне визначення ознак, за якими документи, як самостійне джерело доказів та документи, як речові докази не закріплено на законодавчому рівні. Вважаємо за необхідне встановити такі ознаки та визначити їх законодавством, встановити важливість документу, як речового доказу та норми його належності в забезпеченні кримінального процесу.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 2013, № 9-10, ст. 88, із змінами, внесеними згідно із Законом України від 07.10.2014 р., № 1689-VII, ВВР, 2014, № 46, ст. 2046.
2. Олександр Панасюк. Застосування належної правової процедури судом першої інстанції при вирішенні питання допустимості доказів / Національний юридичний журнал: теорія і практика. – 2014р. – С. 256 – 261.
3. Слободзян А. Документ як джерело доказів у кримінальному провадженні // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2014. – № 1. – С. 184–190.

Карпенко Оксана Сергіївна
курсант 2 курсу факультету №3
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВБИВСТВ

Життя є найціннішим із благ, як для людини так і для суспільства, тому захист людського життя гарантується Конституцією України, а за посягання на життя встановлена кримінальна відповідальність.

В статті 27 Конституції України закріплено найголовніше природне право кожної людини, а саме – право на життя. В статті зазначено, що кожна людина має невід’ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов’язок держави - захищати життя людини [1].

Будь-яке вбивство є тяжким злочином, оскільки позбавляє людину найбільш цінного блага – життя. У всі часи і у всіх народів вбивство каралося за всією суворістю кримінального закону від багаторічної тюрми і каторги до смертної кари. Кримінальна відповідальність за вбивства передбачена статтями 115-119 Кримінального Кодексу України (далі КК).

Найважливішим завданням оперативно-розшукових та слідчих органів є швидке розкриття вбивств, встановлення причин і умов, що сприяють їх вчиненню. Складність розслідування вбивств зумовлена відсутністю, як правило, свідків, великою кількістю версій розслідування, характером речових доказів, а у деяких випадках — інсценуванням обставин події злочину [4].

Криміналістична характеристика вбивств - система взаємопов'язаних узагальнених даних про найбільш типові ознаки, які проявляються у способі та механізмі вбивства, обстановці його вчинення, особі вбивці й жертви та в інших аспектах цього злочину, відомості про які є важливими для практичного вирішення завдань кримінального судочинства під час провадження у кримінальних справах про вбивства.[3]

До елементів криміналістичної характеристики вбивств належать:

- 1) спосіб вчинення;
- 2) спосіб приховування;
- 3) місце, час та обстановка;
- 4) типові сліди вбивства;
- 5) особа злочинця;
- 6) особа потерпілого [4].

Так, при розгляді першого елемента характеристики — способу вчинення злочину — важливо з’ясувати, як саме вбивство було вчинено. З’ясування цієї обставини суттєво впливає на планування та організацію розслідування і орієнтує слідчого на комплекс слідів і речових доказів, які можуть бути виявлені у процесі розслідування.

Що стосується другого елемента характеристики, то найтрадиційнішими способами приховування злочинів є: знищення слідів злочину чи знарядь і засобів, приховування знарядь і засобів, інсценування вбивства під самогубство чи нещасний випадок, знищення трупа, а саме закопування, утоплення, спалення, розчленування та спотворення трупа з метою приховати особу потерпілого. Такі дії пов’язані з бажання вбивці приховати свою причетність до даного злочину та уникнути кримінальної відповідальності.

Залежно від місця, часу та обстановки виявлення трупа, вбивства

поділяються на дві категорії:

- 1) вчинені в умовах очевидності;
- 2) вчинені в умовах неочевидності.

Вбивство вчинене в умовах очевидності, характеризується тим, що особа злочинця відома, тобто злочин вчинено в присутності інших осіб. Це перш за все вбивства, які вчиняються за сімейно-побутовими мотивами – ревності, помсти, хуліганство. У другому випадку факт вчинення злочину неочевидний. Особа яка вчинила цей злочин невідома, вбивство вчинене з подальшим приховування особи потерпілого та знищення слідів злочину.

Найчастіше злочинець вчинює злочин у вечірній або нічний час, коли немає свідків, або потерпілий один у будинку або іншому місці. Зазвичай злочинець місцем вчинення вбивства обирає безлюдну місцевість, або будинок в якому потерпілий може бути один.

Розглядаючи наступний елемент характеристики слід зазначити, що обставини події і сліди злочину утворюють типові сліди вбивства.

Виявлення слідів вбивства, їх аналіз, встановлення причинних зв'язків дозволяють побудувати картину події, сформуванню уявній або дійсній моделі злочину, механізм його вчинення. Дослідження таких слідів і речових доказів може вказати на особу злочинця, особу потерпілого та обставини події, виявити негативні обставини та сліди приховування злочиних [2].

Одна з найбільш важливих задач розслідування – це встановлення особи потерпілого. В більшості випадків між потерпілим і вбивцею є певний зв'язок. Існують категорії людей, які найчастіше стають жертвами :

- 1) працівники органу внутрішніх справ в обов'язок яких входить охорона громадського порядку;
- 2) люди, які легко вступають в сварки, вживають алкоголь та наркотики;
- 3) люди, які конфліктують у подружніх відносинах;
- 4) особи підлітки, дівчата, діти і особи похилого віку;
- 5) політики, журналісти.

Серед злочинців переважають наркомани, особи з психічними відхиленнями, сексуальні психопати.

Більшість потерпілих знаходяться в певних відносинах з вбивцею, тому особа потерпілого нерідко вказує на особу злочинця. Тому вивчення особи потерпілого дозволяє висунути версії щодо вбивці, мотивів учинення злочину.

Отже, підсумовуючи вище сказане можна зробити висновок, що спосіб вчинення злочину, спосіб приховування, місце, час та обстановка злочину, типові сліди вбивства, особа злочинця та потерпілого є криміналістично значущими елементами, які сприяють найбільш швидкому розслідуванню.

Список використаної літератури:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30
2. Коновалова В. Е. Убийство: Искусство расследования: Монография. — Х.: Факт, 2001
3. Тіщенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування

злочинів: Монографія. — Одеса: Фенікс, 2007.

4. Шепітько В.Ю. Підручник з криміналістики – Харків: Право, 2008

Кліценко Катерина Юріївна
курсант 2 курсу факультету №3
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КЛАСИФІКАЦІЯ ФОРМ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАТЬ

Потреба у використанні психологічних знань у різноманітних ділянках практики призвела до розвитку такої прикладної галузі психологічної науки, як юридична психологія, пов'язаної з «обслуговуванням» такої сфери практичної діяльності як юриспруденція, головні завдання якої внести свій внесок у вирішення складних проблем посилення боротьби з правопорушеннями та злочинами.

Психологічні знання потрібні шкільному юристові, так як дозволяють йому пізнати психічні особливості особистості, її властивості, які обумовлюють специфіку її поведінки, діяльності, спілкування й т.д. Знання психологічних закономірностей, застосування в кримінальному процесі психологічних методів і прийомів підвищує ефективність праці слідчого, допомагає йому глибше розуміти мотиви вчинків людей, регулювати взаємовідносини з ними, виявляти індивідуальність особистості.

Звернемось до аналізу існуючих форм використання спеціальних психологічних знань у кримінальному процесі.

На нашу думку спочатку варто звернути увагу на форми використання спеціальних знань, що застосовуються і до психологічних, які виділяють в науці в якості основних (або загальних).

1. Загальні форми використання спеціальних психологічних знань містять у собі:

а) проведення судової експертизи (судово-психологічної експертизи й різних її видів), комплексної психолого-психіатричної експертизи, психолого-медико-психіатрична, медико-психологічна та психолого-автотехнічна експертиза, тощо). До цього переліку також можуть належати психолого-почеркознавча та психолого-лінгвістична експертизи). У рамках даної форми використання спеціальних психологічних знань результатами їхнього застосування є висновок експерта (одноособове або в складі комісії експертів).

Наприклад, проведення судової експертизи обов'язково, у тому числі у випадках, коли необхідно встановити психічний або фізичний стан потерпілого, якщо виникає сумнів у його здатності правильно сприймати обставини, що мають значення для кримінальної справи й давати

показання [1].

б) допит експерта-психолога також розглядається як форма використання спеціальних психологічних знань, результатом застосування якої є показання експерта, отримані з метою роз'яснення або уточнення даного їм висновку;

в) консультативна діяльність фахівця-психолога. У рамках даної форми використання спеціальних психологічних знань варто розглядати як процесуальні, так і непроцесуальні форми.

До першого можна віднести, наприклад випадки залучення психолога з ініціативи слідчого при необхідності використання спеціальних психологічних знань. Наприклад, допит потерпілого або свідка у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років може провадитися за участю педагога (думаємо, що й за участю психолога відповідно).

До непроцесуальних форм можна віднести будь-які консультації фахівця, з питань, що входять у його професійну компетенцію, одержувані учасниками кримінального судочинства в непроцесуальному порядку.

г) висновок і показання фахівця-психолога (можуть бути результатами консультативної діяльності фахівця й самостійною формою використання спеціальних психологічних знань);

д) особиста участь фахівця-психолога в слідчих діях (у тому числі в складі слідчо-оперативної групи при розслідуванні серійних злочинів).

2. Приватні форми використання спеціальних психологічних знань (тобто ті форми участі психолога, які властиві тільки йому, як особі, що володіє спеціальними психологічними знаннями):

а) обов'язкова участь психолога в слідчих діях, у випадках, зазначених у законі. Так, ч. 1 ст. 226 КПК України, передбачає, що в допиті малолітньої або неповнолітньої особи, обвинувачуваного, що не досяг віку шістнадцяти років або віку, що досяг цього, але страждаючим психічним розладом або відстаючого в психічному розвитку, участь психолога або педагога обов'язкова [2].

б) надання психологічної допомоги неповнолітнім особам і іншим учасникам, залученим у кримінальне судочинство. Як приклад можна вказати й залучення психолога (педагога) по клопотанню інших, учасників кримінального процесу.

в) складання «психологічного портрета» розшукуваного злочинця, на наш погляд, також є специфічною формою використання психологічних знань у кримінальному процесі;

г) використання спеціальних психологічних знань у розслідуванні кримінальних проваджень за участю осіб, що страждають фізичними (глухота, сліпота) або психічними недоліками;

д) залучення спеціальних психологічних знань для аналізу причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Наказ Міністерства юстиції України 08.10.1998 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції

України 26.12.2012 № 1950/5) Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». – Х.: Одіссей, 2012. – 360с.

Ковтун Вікторія Дмитрівна
курсант 2 курсу факультету №3
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ ОСОБИ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

Розслідування правопорушення припускає встановлення особистості порушника, особливостей його моральних підвалин, психологічної основи, ціннісних орієнтацій, ступеня соціальної деградації. Вивчення особистості правопорушника здійснюється, як правило, двома етапами: дослідження правопорушення й пов'язаних з ним обставин із установленням в остаточному підсумку суб'єкта, який вчинив це правопорушення (ретроспективне вивчення), і вивчення особистості вже встановленого правопорушника для того, щоб перевірити дійсність вчинення ним правопорушення, визначити причину, мету, мотиви й умови здійснення, вибрати тактику процесуальних дій, установити істину, можливість виправлення. Вивчення особистості правопорушника допомагає спроектувати поведінку особистості, яка скоїла правопорушення, фактори, які впливали на неї, домогтися від неї визнання й каяття.

При дослідженні й аналізі правопорушення найчастіше застосовують метод спостереження.

Позитивна сторона цього методу полягає у збереженні природних умов протікання психічних процесів. Але слід пам'ятати і про слабкі його сторони. Суть їх у тім, що:

по-перше, дослідник займає пасивну позицію (чекає, поки виникне явище);

по-друге, майже неможливий кількісний аналіз, що знижує надійність висновків;

по-третє, можливості виявлення причин психічних явищ обмежені;

по-четверте, застосування цього методу вимагає витрат і тривалого часу [1, с.65].

Однак якщо при вивченні правопорушення в центрі уваги перебуває вчинене правопорушення й пов'язані з ним обставини, то при дослідженні суб'єкта правопорушення — особа, яка вчинила

правопорушення. Об'єктом уваги при цьому є не тільки те, що безпосередньо відноситься до правопорушення, але й емоційно-вольові особливості особи правопорушника, їх зовнішній прояв (міміка, жести, тембр і модуляція голосу), манери, одяг, житло, захоплення, умови життя, сімейні відносини, місця частого знаходження тощо. При цьому спостереження необхідно здійснювати в декількох аспектах, у контакті суб'єкта спостереження з іншими людьми, у звичній або новій для нього обстановці, у період процесуальних дій і поза ними.

Спостереження може проводитися як самим юристом, і тоді його результати використовуються також для вдосконалювання діяльності по розкриттю правопорушення (безпосереднє спостереження), так й іншими особами роздільно або паралельно з особою, яка займається розкриттям правопорушення. У цьому випадку результати спостереження фіксуються, як правило, у процесуальних документах (протоколах, висновках) і мають доказове значення.

Аналізуючи спостереження як метод вивчення особи правопорушника, можливо виділити два види спостереження — безпосереднє й опосередковане. Безпосереднє спостереження здійснює особа, яка формулює висновки за результатами цього спостереження. Таке спостереження здійснюють при проведенні слідчих і судових дій слідчий і суддя. Опосередковане спостереження має місце в тих випадках, коли ці посадові особи одержують відомості про спостереження чого-небудь іншими особами. Результати цього спостереження повинні бути закріплені в письмових документах. Результати безпосереднього спостереження не завжди можуть бути зафіксовані в процесуальних документах і мають допоміжне значення [1, с. 66].

Подібним і пов'язаним з методом спостереження є метод аналізу результатів діяльності, тобто вивчення матеріалізованих продуктів фізичної або інтелектуальної праці. Це можуть бути предмети, результати діяльності які безпосередньо або опосередковано відносяться до правопорушення. Досліджуючи особливості й способи виконання людиною певної діяльності, можна вичленувати стереотипи, («штампи»), характерні саме для конкретного індивіда, і потім, зіставляючи їх з даними про спосіб і характер дій, визначити їх подібність або розходження [1, с. 67].

Метод запитань базується на цілеспрямованому одержанні інформації шляхом усного чи письмового опитування. Він реалізується у трьох формах: бесіда, інтерв'ю, анкетне опитування.

Метод запитань вимагає заздалегідь розробленої програми прямих і опосередкованих запитань, чіткого планування, лаконічного формулювання, конкретності, однозначності й послідовності постановки запитань від простих до складних.

Метод бесіди може дати цінні результати за таких умов:
по-перше, чітке визначення дослідником мети бесіди;

по-друге, чітке планування системи запитань;
по-третє, система запитань має відповідати віковим та індивідуальним особливостям обстежуваних, бути динамічною, тобто зміст наступного запитання має залежати від змісту відповіді на попереднє тощо;

по-четверте, бесіда має бути невимушеною і доброзичливою;

по-п'яте, дослідник повинен уміти:

- ставити обстежуваному прямі й опосередковані запитання;
- приймати точку зору обстежуваного;
- враховувати його вік і досвід;
- виявляти до нього такт.

За допомогою бесіди виявляється відношення правопорушника до людей, цінностей, важливих подій, до власної поведінки, визначається загальноосвітній, культурний рівень, інтереси, світогляд, рівень правосвідомості, особистісні особливості правопорушника, тип його темпераменту, емоційні й вольові ознаки, тобто його соціально-психологічні й індивідуально-психологічні особливості [1, с. 68].

Бесіда як психологічний метод відрізняється від звичайної бесіди як способу обміну інформацією й може бути розцінена як метод активної, домінуючої ролі працівника правоохоронних органів. У ній повинні бути враховані дані, зібрані раніше, й які свідчать як на користь правопорушника, так і проти нього.

Лабораторний експеримент проводиться у спеціальному приміщенні, обладнаному сигнальними і реєструючими приладами, тобто він передбачає використання спеціальної апаратури. Вона дає змогу фіксувати зовнішні впливи і відповідні психічні реакції, дії, вчинки обстежуваних.

В умовах лабораторного експерименту перед обстежуваним висувається завдання за лабораторних умов виконувати певні дії, які за своєю структурою є близькими до реальних дій у певній конкретній діяльності.

Лабораторний експеримент є одним із різновидів моделювання певного виду, частини, сторони людської діяльності. За допомогою такого експерименту можна накопичити дані, однорідні факти, що повторюються у приблизно однакових умовах, для подальшої їх математичної обробки [1, с. 72].

Метод експертних оцінок (від лат. *expertus* — досвідчений фахівець, який здійснює експертизу) є також важливим засобом вивчення особистості правопорушника. Експертами можуть бути компетентні особи, котрі добре обізнані з явищами, що є предметом дослідження [1, с. 73].

Більш складним і важливим з погляду доведення є застосування методу експертних оцінок у формі судово-психологічної експертизи.

Якщо перша форма більше доступна й застосовна у відношенні всіх правопорушень, то друга доцільна лише в особливо складних випадках.

Список використаних джерел:

1. Бочелюк В.Й. Юридична психологія. Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 336 с.

Кожушна Олександра Вікторівна

курсант 3 курсу факультету №1
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Бідняк Ганна Сергіївна

старший викладач кафедри криміналістики,
судової медицини, та психіатрії факультету № 3
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ ДОКУМЕНТІВ

Під час протидії злочинності поліція наряду з новітніми досягненнями науки та техніки може застосовувати законні заходи та слідчі (розшукові) дії, серед яких огляд документів. Виконуючи свої функціональні обов'язки працівники поліції стикаються з різноманітними документами, виконаними різними способами, на різних бланках. Для того щоб працівники повною мірою могли використати інформацію, що в них міститься, необхідні знання в певній галузі. Перевірити інформацію, що міститься в представлених документах, не завжди вдається за різними причинами (відсутність даних в обліках, відсутність часу, потрібного на перевірку тощо). В таких випадках знання щодо правил виготовлення бланків документів та заповнення реквізитів ще більше набувають значення.

Документ - це матеріальний об'єкт, що містить у зафіксованому вигляді інформацію, оформлений у зведеному порядку і має відповідно до чинного законодавства юридичну силу [1].

Слідчий огляд документів - це слідча дія, яка проводиться слідчим на підставі і з дотриманням норм кримінально-процесуального закону, що полягає у вивченні документів за допомогою необхідних прийомів і засобів з метою виявлення і фіксації загальних даних документів, а також ознак і особливостей, що можуть свідчити про факт скоєння чи приховування скоєного злочину й обставини, що мають значення для справи [2].

Огляд документів як самостійну слідчу дію виконують тоді, коли документ не було оглянуто й зафіксовано у протоколах тих слідчих дій, під час яких він був виявлений або поданий обвинуваченим, потерпілим чи свідком. Огляд здійснюють згідно зі ст. 190 КПК України. Спочатку

ретельно вивчають зовнішній вигляд і зміст документа з метою виявлення можливих суперечностей. Для цього його порівнюють зі зразком аналогічного правильно оформленого документа. Якщо документ виконано в кількох примірниках, порівнюють їх усі. Якщо досліджуваний документ пов'язаний з іншими документами (наприклад, бухгалтерськими), їх ретельно перевіряють щодо відповідності цифрових даних. Перевіряють також дату видачі документа, порівнюють дати виготовлення бланка і документа. Потім документ досліджують з метою виявлення ознак, що свідчать про внесення в нього можливих змін — зміну реквізитів, дати, змісту документа тощо (тобто про матеріальне чи інтелектуальне підроблення). Документи, як і всі матеріальні джерела, за місцем їх виявлення підлягають органолептичному дослідженню через безпосереднє сприйняття зовнішнього вигляду (форми, розміру, розташування об'єкта) з використанням засобів криміналістичної техніки. Тут огляд виконує головну функцію - збирання доказів і фіксації безпосередності їх походження з міста події. Такий огляд-дослідження здійснюють у ході провадження інших слідчих дій, наприклад, обшуку, виїмки за місцем їх виявлення. Органолептичне дослідження є зовнішнім, неповним, деякі невидимі й маловидимі ознаки залишаються прогнозованими [3].

Виділяють такі особливості тактики проведення огляду документів під час розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.

По-перше, для з'ясування відповідності документа необхідній формі перевіряють реквізити документа. Так, до обов'язкових первинних реквізитів облікової документації відносять: найменування; дату складання документа; назву організації, від імені якої складено документ; стислий зміст господарської операції та її вимірників натуральному та грошовому еквіваленті; найменування посадових осіб, відповідальних за ведення господарської операції та правильність її оформлення; особові підписи зазначених осіб та їх розшифрування. До реквізитів) машинограми відносять: назву (вид) машинограми; її номер; назву організації, що створила електронний документ та видала його копію - машинограму; ідентифікаційні реквізити осіб, відповідальних за його створення; окремі реквізити операції (номер операції, дата й час здійснення кожної операції, їх кількість, загальна сума, яка підлягає оплаті в касі, сума отриманих грошей, сума залишку в разі оплати).

По-друге, для усвідомлення достовірності форми документа в таких справах слідчий огляд машинограми - копії електронного документа щодо розрахунки) - повинен здійснюватися невідривно від безпосереднього огляду електронного документа з використанням допомоги відповідного спеціаліста. Слідчий може самостійно з'ясувати питання стосовно візуально виявлених протиріч у формі традиційного документа (наприклад

печатки та штампа - відповідність печатки найменуванню підприємства, яке вона засвідчує, тощо), але без спеціаліста він не може встановити особливості підроблення форми документа. З'ясувати ознаки матеріального підроблення практично неможливо, якщо об'єктом дослідження є не оригінал, а будь-яка копія документа, виконана на ксерокопіювальному апараті або з використанням засобів комп'ютерної техніки.

По-третє, зміст документа перевіряють відповідно до відомих слідчому обставин учинення злочину, достовірність яких встановлено, з метою виявлення протиріч у змісті або нових фактів. Будь-який різновид розкрадання може бути відбито в облікових документах у одній із трьох форм: у вигляді протиріч у змісті одного документа; протиріч декількох взаємопов'язаних документів; протиріч ідентичних документів. Про підробки в бухгалтерських документах свідчать невідповідності в порядку їх оформлення і руху, невідповідність первинних та супровідних документів, нереальне відображення конкретної господарської операції. Тому рекомендовано застосовувати такі групи методів аналізу документів: формальну, нормативну та арифметичну перевірку окремого документа; метод зустрічної перевірки та взаємного контролю щодо взаємопов'язаних документів; метод поновлення кількісного обліку та метод порівняльного аналізу документів щодо таких, що відбивають однорідні документи, або машинограм та їх електронних форм.

В-четверте, під час огляду та зберігання документів необхідно поводитися з ними відповідним чином: не допускати перекручування форми та змісту, його зовнішнього вигляду; за потреби залучення цих документів до інших слідчих дій необхідно користуватися їх копіями.[4] Дослідження кінодокументів і кінострічок розпочинається з їх переліку, а матеріалів звукозапису - з прослуховування і розшифрування їх змісту. Відмічається наявність обривів, склейок, розривів запису, а також зашумленість і розбірливість, чіткість зображення тощо. Для дослідження документів як на місці їх виявлення, так і під час попереднього дослідження в кабінеті слідчого застосовуються загальні засоби польової та експертної криміналістики. Слідчий і фахівець можуть використовувати будь-яку техніку неруйнівного характеру; документ - джерело доказів до проведення експертизи має залишатись у первинному стані. Внесення змін у документ є недопустимим. Випадки необережного пошкодження документів треба зазначати. Слідчий огляд завершується процесуальним оформленням - складанням протоколу огляду документів, де дослідницька частина відрізняється від такої у звичайних протоколах огляду місця події. Тут детально описують хід огляду і дослідження, способи огляду, застосовані при цьому технічні засоби та одержані результати. Причому останні можуть бути зафіксовані фото-, кіно- та відеозаписом, складанням плану і схем, що потім додаються до протоколу.

Таким чином, науково-технічний прогрес сприяє застосуванню

більш досконалих способів фальсифікації документів, що значно ускладнює процес їх виявлення. Але комплексне вивчення вказаних ознак в своїй сукупності дозволять професійно провести перевірку документів та повною мірою використати інформацію, що в них міститься.

Список використаних джерел:

1. Електронна енциклопедія «Вікіпедія»// Електронний ресурс// Точка доступу : [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82]
2. Правовий портал//Електронний ресурс// Режим доступу : [http://pidruchniki.com/1473091951550/pravo/oglyad_dokumentiv_kriminalistichni_pravila_povodzhennya_dokumentami_rechovimi_dokazami].
3. Криміналістика України: Кур лекцій, Когутич І.І.2010 рік.
4. Криміналістика - Волобуєв А.Ф. - Огляд документів і криміналістичні правила поводження з документами - речовими доказами.

Костиря Олександр Миколайович
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ ЗА ФАКТАМИ
ГРАБЕЖІВ ТА РОЗБОЇВ, ВЧИНЕНИХ РАНІШЕ ЗАСУДЖЕНИМИ
ОСОБАМИ**

Грабежі та розбійні напади відносяться до найбільш небезпечних кримінальних правопорушень в Україні. Під час розслідування слідчі стикаються з труднощами у встановленні винуватців, особливо у випадках причетності до вказаних суспільно небезпечних діянь раніше засуджених осіб. Серед слідчих (розшукових) дій, що надають можливість отримання доказової інформації є допит.

Допит – це процесуальна дія, яка являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, котрі беруть в ньому участь, та спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у справі. [1, с.187] Метою допиту є отримання повних та об'єктивно відображуючих дійсність показань.

Загально відомо, що допит є найбільш поширеною слідчою дією, що займає майже 25% від загальної кількості робочого часу слідчого [2, с. 282]. У той же час зі всього бюджету часу, що витрачається слідчим на провадження слідчих дій, на проведення допитів припадає понад 80 % [3, с. 3]. Не дивлячись на те, що останній є найбільш повторюваною процесуальною дією, однак залишається складною, у кожному конкретному випадку індивідуальною, а іноді – неповторною. Це, у свою чергу вимагає від слідчого належної уваги як до підготовки, так і до

проведення розглядуваної процесуальної дії.

Салтевський М.В. визначає допит як досудову, слідчу і судову дію, у процесі якої орган розслідування або суд одержують інформацію від допитуваного про обставини, що мають значення для встановлення істини у справі [4, с. 358].

Тактика допиту підозрюваного визначається слідчим з урахуванням ситуації, що склалась за провадженням. Показання підозрюваного, як правило, одержуються на початковому етапі розслідування злочину. У цей момент він ще не знає, якими доказами володіє слідчий і практично не має змоги протиставити свою лінію захисту [5, с. 193].

Встановлення психологічного контакту з допитуваною особою вважається обов'язковою складовою ефективного допиту. Психологічний контакт у тій своєрідній формі спілкування, яка має місце у судочинстві, зумовлює одержання доказової інформації та сприяє успішному встановленню об'єктивної істини [6, с.150].

Варто нагадати, що підозрювані мають право не лише відмовитись від дачі показань, а й не попереджаються про відповідальність за дачу завідомо неправдивих показань. Це, вимагає від слідчого застосування усього комплексу тактичних прийомів допиту. Підозрюваний може досить швидко змінити зайняту позицію під впливом тактичних прийомів. Без них складно, а іноді неможливо, розкрити злочин [7, с. 8].

Великого значення набувають і такі тактичні прийоми, як використання фактора раптовості, протиріч у свідченнях допитуваного, створення напруги. Доцільно використовувати в якості тактичного прийому різний темп допитів (прискорений, уповільнений).

Метою слідчого при використанні цього прийому є не спроба «спіймати» особу, котра протидіє розслідуванню, на неточностях, обмовах, а створити обстановку, котра переконує у марності спроб. Заслугує на увагу й такий тактичний прийом, як допит на місці події. Повторне сприйняття місця, де відбулася подія сприяє відновленню у пам'яті забутого. Не виключені випадки проведення повторних допитів у розрахунок на зміну особою показань для підтвердження версії, обраної та перевіреної слідчим як перспективної [8, с. 260].

Якщо слідчий буде володіти знаннями фізіологічних особливостей людини пов'язаних із реакцією на той чи інший тактичний прийом слідчого, то отримана під час допиту інформація матиме значно більшу цінність для досудового розслідування. Так, якщо буде спостерігати реакції допитуваного, які визначатимуть дачу ним неправдивих свідчень, слідчий зможе поставити відповідну кількість уточнюючих, контрольних питань, застосувати відповідні тактичні прийоми. Як наслідок підозрюваний може змінити зайняту позицію, та почне давати правдиві свідчення.

Таким чином, однією із основних слідчих(розшукових) дій у встановленні обставин кримінального провадження за фактами грабежів та

розбійних нападів, вчинених раніше засудженими особами є допит. Тактика проведення допиту обирається слідчим з урахуванням умов розслідування особистих даних допитуваного. Проводячи допит слідчий має застосувати увесь наявний комплекс тактичних прийомів. Завдяки цьому буде отримуватись інформації про вчинене кримінальне правопорушення.

Список використаної джерел:

1. Шепітько В.Ю. Криміналістика: Підручник / Кол. авт.: В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін./ За ред. проф. В.Ю. Шепітька. – 4-е вид., перероб. і доп. – Х.: Право, 2008. – 464с.
2. Криміналістика: Учебник/Под ред. Проф. А.Г. Филиппова и А.Ф. Вольнского – М., 1998. – С. 282.
3. Весельський В.К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти): Монографія. – Київ: НВТ „Правник”– НАВСУ, 1999. – 126 с.
4. Салтєвський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): Підручник. – К.: Кондор, 2006.– 588 с., 32 іл.
5. Селиванов Н. А. Расследование преступлений повышенной опасности: пособие для следователя. / Н. А. Селиванов, А. И. Дворкин. – М. 1999.
6. Стафорова О.В. Встановлення психологічного контакту при проведенні допиту/ Стафорова О.В.//Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 26 жовтня 2012р.). – У 3-х ч. Ч. 3 «Кримінально-правові, кримінологічні, кримінально-процесуальні та криміналістичні аспекти формування правової держави». – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2012. – 164с.
7. Клим А.М. Криміналістическая методика расследования злоупотребления властью или служебными полномочиями. / под ред. В. Ф. Ермоловича. — Мн., 2000.
8. Митрохина З. И. Использование знаний психологии при производстве допроса : учеб. пособие. / З. И. Митрохина. – К., 1990.

Криворучко Дмитро Ігорович
інспектор відділу управління
організаційно-аналітичного забезпечення
та оперативного реагування ГУНП
у Дніпропетровській області

**ОРГАНІЗАЦІНО-ТАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОПИТУ
ПІДОЗРЮВАНИХ ЗА ГРАБЕЖАМИ ТА РОЗБІЯМИ ВЧИНЕНИМИ
РАНІШЕ ЗАСУДЖЕНИМИ ОСОБАМИ**

На сучасному етапі розвитку державності України та скеровуванні її політики в напрямку європейського суспільства постійно виникають проблеми у боротьбі зі злочинністю, які не дають нашій державі стати повноправним членом союзу європейських держав. Однією з таких проблем є суттєве збільшення кількості вчинених раніше засудженими особами грабежів та розбійних нападів, які залишають суттєві негативні наслідки на спробі розбудови сучасного європейського суспільства. Специфічною рисою означеного виду кримінальних правопорушень є підвищена суспільна небезпека, оскільки вони посягають не лише на власність, а й на особу. Повідомлення про вчинення грабежу або розбійного нападу постійно викликає суспільний резонанс, так як ця категорія кримінальних правопорушень характеризується значною

зухвалістю, тяжкістю та складністю розслідування.

Перш за все, на нашу думку, є необхідність зазначити, що допит є слідчою дією, процесуальним засобом одержання й перевірки доказів на основі яких встановлюється наявність або відсутність обставин, що підлягають доказуванню [1, с. 97].

Додатково необхідно вказати, що допит є найбільш розповсюджена слідча (розшукова) дія, яка здійснюється постійно, в незалежності від виду, тяжкості та специфіки кримінального провадження. Відносно допиту підозрюваного, то такий вид допиту здійснюється постійно, у кожному кримінальному провадженні, в якому особа, після повідомлення про підозру, набула статусу підозрюваного [2].

Особа, які раніше вже відбували покарання за скоєння кримінальних правопорушень, при вчиненні нового кримінального правопорушення є досить вигадливими у приховуванні вчиненого, а також, при діяльності, яка ставить за мету ввести працівників органів досудового розслідування в оману, щоб спробувати уникнути покарання.

При першому допиті підозрюваного у кримінальних провадженнях відносно кримінальних правопорушень у вигляді грабежів або розбійних нападів слідчому необхідно зрозуміти, що зазвичай перший допит є найбільш результативний, тому що особа, яку затримали, у перші години затримання перебуває у психологічно складному становищі [3]. Затримана особа розуміє, що первинні данні, які дають можливість підозрювати її у скоєнні окремого кримінального правопорушення, працівниками органу досудового розслідування отримані, про те, що саме їм відомо підозрюваний не знає. Слідчому до першого допиту бажано підготуватись, якщо дозволяє час та обставини, окреслити необхідні питання, вивчити особу злочинця. Допит підозрюваного, потрібно проводити із застосуванням відеофіксуючої техніки. Це, в подальшому, сприятиме попередженню зміни показань підозрюваним, підготовці до проведення додаткового допиту підозрюваного, вже більш детально. На підставі вивчення матеріалів кримінального провадження та матеріалів попереднього допиту, окреслити вже більш вузько коло необхідних питань, порядок їх висвітлення та обрати тактичний прийом спілкування з раніше засудженою особою, яка підозрюється у скоєнні грабежу або розбійного нападу.

Потрібно також зазначити, що при попередньому допиті потрібно отримати максимальну кількість інформації, яка стосується, у тому числі алібі, оскільки йому підозрювані приділяють особливу увагу. У цих цілях вони заздалегідь розробляють відповідні легенди, набувають квитки на поїзд, на видовищні заходи, намагаються до і після вчинення злочину бути в оточенні одних і тих же людей, готують "свідків", що можуть "підтвердити" їх алібі [4, с. 178]. Тому при здійсненні заходів, які стосуються перевірки наявного алібі, співробітникам органів досудового розслідування необхідно більш детально здійснити перевірку усіх

обставин, звичайно, на підставі отриманої при першому допиті інформації, а також враховуючи особливості вчинення злочинів спеціалізованим контингентом.

Отже, при спробі окреслення окремих аспектів першого допиту підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення досліджуваної категорії нами встановлено, що саме перший допит зазвичай дає слідчому підстави розуміти, яким саме чином буде проведене досудове розслідування, тобто, чи підозрюваний обрав тактику сприяння або навпаки. Також, перший допит надасть слідчому можливість поспілкуватись з підозрюваним у обстановці підвищеного психологічного тиску, здійснити спробу переконати підозрюваного, якщо наявні достатні докази, які підтверджують скоєння кримінального правопорушення саме цим підозрюваним, обрати шлях сприяння органам досудового розслідування та отримати в подальшому органами суду справедливе покарання, яке охопить всі обставини, які пом'якшують або обтяжують покарання.

Список використаних джерел:

1. Коновалова В.Е. Допрос: тактика и психология : учеб. пособ. / В. Е. Коновалова. - Х. : Консум, 1999. - 157 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закони України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». – Х.: Одісей, 2012. – 360 с
3. Теоретичні основи тактики затримання – [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://bukvar.su/gosudarstvo-i-pravo/page,2,187023-Taktika-zaderzhaniya-podozrevaemogo-v-sovershenii-prestupleniya>
4. Волохова О.В., Егоров Н.Н., Жижина М.В. и др. Криминалистика: учебник (под. ред. Е.П. Ищенко) – М.: "Проспект", 2011. – 504 с.

Куценко Богдан Юрійович
слухач магістратури
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Христов Олександр Леонідович
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

СПОСОБИ КРАДІЖОК ВАНТАЖІВ НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ

Протидія крадіжкам вантажів на транспорті майже завжди була пріоритетним напрямком діяльності правоохоронних органів України. В умовах розбудови України як правової і незалежної держави, інтегрування до Європейського співтовариства, надзвичайної суспільно-політичної та економічної ситуації, що склалася в країні, загострення криміногенної

обстановки в державі спостерігається зміна структури і характеру злочинів, пов'язаних із крадіжкам вантажів на залізничному транспорті. Вантажні товари представляють інтерес для організованих груп та окремих осіб, котрі прагнуть незаконно заволодіти, викрасти та збути його з метою наживи, завдаючи збитків державі. Так, згідно статистичних даних за 2015 рік було обліковано 1084 крадіжок вантажів на транспорті [1].

Вченими, які досліджували проблематику крадіжок вантажів на залізничному транспорті, виділяють такі найпоширеніші способи їх вчинення:

1. Залежно від послідовності виконуваних дій і їх відношення до процесу вантажоперевезення виділяють три групи способів розкрадання вантажів:

- а) руйнування об'єкта зберігання вантажу або рухливої одиниці;
- б) порушення правил накладення запорно-пломбуючих пристроїв і іншим шляхом, не пов'язаним з руйнуванням об'єкта зберігання вантажу або рухливої одиниці;
- в) порушення правил процесу вантажоперевезення або документального оформлення перевізних операцій. [2]

2. Розкрадання вантажів на залізничному транспорті здійснюється на сортувальних станціях, де відбувається переформування складу, у ремонтних майстернях, з відкритих напіввагонів на ходу в місцях коротких зупинок або зменшення швидкості. Способи найрізноманітніші, наприклад:

- а) розпилюють вушка кріплення пломб, пломби знімають неушкодженими, вивантажують частину або весь вантаж, ставлять пломби на місце, місця розпилів замазують холодним зварюванням і зафарбовують під колір вагона;
- б) газозварюванням вирізують отвір у підлозі вагона, крадуть вантаж, отвір заварюють і зафарбовують;
- в) просто знімають або зрізають газозварюванням двері з вагонів;
- г) піднімають дах вагона в ремонтних майстернях, а також інші способи.[3]

3. Розкрадання вантажів з відкритих платформ, піввагонів здебільшого вчиняють шляхом так званого вільного доступу, що не потребує застосування технічних засобів для подолання перешкод. Проте й існування перешкод (запірно-пломбувальних пристроїв (далі — ЗПП), кузовів вагонів, люків і дверей) не зупиняє злочинців. При цьому для подолання таких перешкод, як ЗПП, злочинці вдаються до розпилювання їх корпусу, хімічного травлення деталей стопорного пристрою тощо.

Серед способів руйнування кузова вагона чи контейнера (тари) найчастіше трапляються такі: розпилювання чи просвердлювання бічної стінки, підлоги, даху вагонів, цистерни; прорубування підлоги критого вагона; порушення цілісності тари. Вантажно-розвантажувальні отвори (двері, люки) розкривають шляхом віджимання дверей вагона

(контейнера), розпилювання вушокдверних накладок, пролому ґрат верхнього люка, зняття кришки верхнього люка тощо [4, с. 5]

На наша думку, одним із способів викраденням вантажу на залізничному транспорті може бути вчинено у зв'язку порушення цілісності вагонів, цистерн від аварії, яка спричинила до зупинки або сходження із залізничної колії. У цьому випадку порушується конструктивна цілісність контейнерів, вагонів, цистерн та захисних пломбувальних пристроїв, що надає злочинцю чи групі злочинців вільний доступ та спрощений варіант незаконним заволодінням вантажем. Також можна додати, що у вище вказаному випадку дані сліди злону, свердління, пиляння, випалювання не будуть видимі, а підпадуть під такі, що утворилися підчас технічної несправності, а саме від аварії.

У зв'язку з цим, крадіжки вантажів на залізничному транспорті здійснюються шляхом: відтиснення дверей; через двері вагону (контейнера) шляхом пошкодження пломб та замикаючих пристроїв; приховання від обліку залишків вантажу, які виявляються при розвантаженні; використання підроблених документів; зламу, вирізання металевих частин вагона; використання хімічних реактивів, використання електрозварювальних приладів; порушення правил процесу вантажоперевезення або документального оформлення перевізних операцій які були вже зазначені та ін.

Для підвищення ефективності протидії крадіжкам вантажів на залізничному транспорті необхідно проаналізувати та науково узагальнити всі способи вчинення цих злочинів, розробити методичні рекомендації для слідчих і оперативних підрозділів Національної поліції України, розробити та впровадити в практичну діяльність загальні і спеціальні заходи щодо недопущення та виявлення зазначених злочинів.

Список використаних джерел:

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2015 року. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112173&libid=100820&c=edit&_c=fo.
2. Вишня В.Б. Особливості виявлення та розкриття розкрадань на транспорті / В. Б. Вишня // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2012 – Вип. № 4. – С. 479–484.
3. Вишня В. Б. Використання технічних засобів вагового контролю для виявлення та розкриття викрадань вантажів на залізничному транспорті : монографія / В. Б. Вишня, О. В. Вишня. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. – 156 с.
4. Методичні рекомендації по документуванню, розкриттю та розслідуванню злочинів, пов'язаних з крадіжками вантажів, а також з грабежами та розбоями. - Донецьк, 2011. - 44 с.

Лешан Діана Миколаївна
курсант 3-го курсу факультету № 3
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ ТРУПА НА МІСЦІ ЙОГО ВИЯВЛЕННЯ

Першочерговою, однією з найважливіших та невідкладних слідчих дій є огляд місця події. Багато в чому успіх розслідування залежить від ретельності та якості проведення огляду. Він здійснюється з метою вивчення місця події, виявлення, фіксації та вилучення слідів та інших речових доказів для з'ясування характеру події, що відбулася, особи злочинця, мотивів вчинення злочину, а також встановлення інших фактів, що мають значення для розслідування [1, с.334-335].

Огляд трупа - це слідча дія, що проводиться слідчим або особою, яка провадить дізнання, на місці знаходження трупа з метою виявлення ознак, що дозволяють встановити особу потерпілого, місце, час, обставини і причини смерті, а також для знайдення ознак, які вказують на можливого злочинця [2, с. 176]. Огляд трупа слідчим, прокурором проводиться за обов'язковою участі судово-медичного експерта або лікаря, якщо вчасно неможливо залучити судово-медичного експерта [3, с.136].

Порядок дій відрізняється залежно від причини смерті. Так, у судовій медицині всі смерті поділяються на ненасильницьку та насильницьку. До ненасильницької смерті належать фізіологічна, тобто природна, і патологічна, тобто викликана якимись захворюваннями. Насильницька смерть розглядається з медичної та юридичної точок зору. Так, з медичної точки зору насильницька смерть - це передчасна смерть від впливу різних факторів зовнішнього середовища (фізичних, механічних, термічних, електричних, хімічних, бактеріологічних). З юридичного погляду насильницька смерть - це смерть, викликана нанесенням ушкоджень будь-ким із метою спричинення шкоди чийомусь здоров'ю, собі або внаслідок збігу обставин (вбивство, самогубство, нещасний випадок) [4, с.101].

Алгоритм дій при виявленні трупа передбачено Порядком взаємодії між органами внутрішніх справ, закладами охорони здоров'я та прокуратури України при встановленні факту смерті людини. Цей нормативний документ визначає порядок дій працівників закладів охорони здоров'я, бюро судово-медичної експертизи, органів внутрішніх справ і прокуратури [5].

Огляд трупа проводиться в такій послідовності:

1. Після прибуття на місце події судово-медичний експерт (лікар) встановлює ознаки, що свідчать про настання смерті. Такі ознаки поділяються на ранні (охолодження тіла, трупні плями, трупне задубіння,

початкова стадія висихання у вигляді підсихання окремих ділянок шкіри, слизової губ, рогівки очей) та пізні трупні явища (гниття трупа, його загальне висихання, муміфікація)

2. Проводиться орієнтувача фотозйомка трупа і визначається його положення відносно нерухомих об'єктів. Відстані від голови трупа і його кінцівок заносяться до протоколу огляду і до схеми місця події.

Труп фотографується без навколишнього оточення. Поза трупа фіксується шляхом окреслення контуру тіла крейдою чи іншими засобами на підлозі або іншій поверхні і детально описується в протоколі огляду. Описуються поза трупа в цілому (наприклад, лежачи, сидячи, напівсидячи), а також положення окремих частин тіла: голови (її нахил і поворот); тулуба (наприклад, труп лежить на спині, або на животі, або на боці); кожної руки окремо (витягнутість, положення щодо тулуба, згинання в ліктьовому суглобі, положення долонь і пальців), ніг (витягнутість, згинання в суглобах тощо).

3. Ретельно оглядається і фіксується стан поверхні, на якій знаходиться труп ("ложе" трупа), які предмети і сліди на ній виявлені (це можуть бути кулі, гільзи, пижі, ножі, сліди ніг, плями, схожі на кров тощо).

4. Описується і фотографується стан шкіри на обличчі, голові та інших вільних від одягу частинах тіла. Оглядаються кисті рук, відзначається наявність на них частинок і плям сторонніх речовин, різних ушкоджень.

5. Оглядаються та описуються одяг, головний убір і взуття трупа. Необхідно вказувати: в якій послідовності одягнені предмети одягу; стан одягу, головного убору і взуття (нові, поношені, цілі, розірвані); в якому положенні знаходяться предмети одягу (чи зміщені її окремі частини у бік, загорнуті догори); наявність усіх гудзиків та інших застібок; пошкодження на одязі, головному уборі і взутті (вид ушкоджень, їх форма, розміри і місце розташування); що знайдено в кишенях і інших місцях одягу, головного убору і взуття.

6. Під час огляду трупа судово-медичний експерт або лікар визначають його приблизний вік (на вигляд); зріст; статуру; колір шкірних покривів; температуру тіла; наявність або відсутність трупних явищ; стан статевих органів і заднього проходу; наявність індивідуальних ознак: татувань, шрамів, відсутність будь-яких пальців на руках тощо.

7. Виявлені на трупі пошкодження описуються й фотографуються [2, с. 165-169].

Огляд трупа може здійснюватися одночасно з оглядом місця події, житла чи іншого володіння особи з додержанням правил кримінального процесуального кодексу про огляд житла чи іншого володіння особи [3, с.136].

Огляд трупа складається з двох етапів - загального та детального. При загальному огляді досліджуються:

- 1) поза трупа та його положення на місці події;
- 2) зовнішній стан одягу на трупі;
- 3) знаряддя заподіяння смерті, що знаходяться на трупі.

При детальному огляді досліджуються:

- 1) ложе трупа (ділянка підлоги або ґрунту під трупом);
- 2) одяг трупа;
- 3) тіло трупа та ушкодження на ньому.

При огляді оголеного трупа фіксуються:

- 1) угодваність, колір шкіри, статура, вік та стать;
- 2) трупні явища (охолодження, висихання тіла, трупні плями, ознаки гниття);
- 3) вид голови та обличчя;
- 4) вид живота;
- 5) індивідуальні особливості, які спостерігаються на тілі;
- 6) ушкодження на трупі.

Частини трупа описуються в такій послідовності: голова - обличчя - шия - груди - живіт - спина - руки – ноги. При огляді одягу і взуття на ньому звертається увага на те, що саме одягнуто та в якій послідовності; стан одягу і взуття; пошкодження (розриви, розрізи, відірвані частини) і забруднення; конфігурація країв пошкодженого одягу (рівні, нерівні та ін.); вміст кишень.

Все наведене сприятиме правоохоронцям у якісному проведенні огляду трупа на місці його виявлення, що у свою чергу, забезпечить отримання необхідної кількості інформації про подію, її учасників, своєчасному та повному, всебічному розслідуванню кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика (у сучасному вигляді): підручник. - К.: Кондор, 2008. -588с., 32 іл.
2. Криміналістика: Підручник / Кол. авт.: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. / За ред. проф. В. Ю. Шепітька. - 4-е вид., перероб. і доп. - Х.: Право, 2008. - 464 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та доповн. станом на 1 верес. 2015 р. : (офіц. текст). - К.: Паливода А.В., 2015. - 328 с. - (Кодекси України).
4. Купріянова Л.С. Особливості огляду місця події при виявленні трупа, що висить у петлі / Л.С. Купріянова, В.О. Гусева, Т.І. Савчук // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. - Харків, 2014. - Вип. 14. - с. 100-106
5. Про затвердження Порядку взаємодії між органами внутрішніх справ, закладами охорони здоров'я та прокуратури України при встановленні факту смерті людини : наказ МВС України, МОЗ України, Генеральної прокуратури України від 28.11.2012 № 1095/955/119 [Електронний ресурс].- Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z2106-12>.

Любова Наталя Олександрівна
курсант 3 курсу факультету №1
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРИЙОМИ ПОДОЛАННЯ ОКРЕМИХ ПЕРЕШКОД ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ

Допит є однією із головних слідчих (розшукових) дій. Отримана під час допиту інформація визначає порядок здійснення слідчим досудового розслідування. Тому від успішності проведення допиту залежить результат досудового розслідування та всього кримінального провадження. Досить важливо для слідчого налагодити психологічний зв'язок із допитуваною особою, проте не завжди це можливо. Адже між слідчим та особою, яку від допитує можуть виникати різні психологічні та мотиваційні бар'єри, які перешкоджають ториманню повної та достовірної інформації.

Допит – одна з найважливіших і розповсюджених слідчих дій, яка являє собою регламентований кримінальним процесуальним законодавством інформаційно - психологічний процес спілкування осіб, котрі беруть участь у кримінальному провадженні, спрямована на отримання інформації про відомі допитуваному фактів, що мають значення для встановлення істини [1, с 62].

Для успішного проведення допиту слідчому потрібно попереднього підготувати запитання та продумати можливі відповіді допитуваної особи і на основі цієї відповіді будувати власну лінію поведінки. Слідчий також має врахувати настрій особи та бути готовий до негативного відношення стосовно себе, що інколи може переходити в агресію.

Допит з психологічної точки зору є спілкуванням, яке має проходити в суворих процесуальних формах. Основна особливість спілкування при допиті – це здійснення особою, яка допитує, психологічного впливу на допитаного [2]. З огляду на це, слідчий, для досягнення цілей допиту, може переконувати допитувану особу, наводити приклади, змальовувати різні ситуації тощо. Але цей психологічний вплив не повинен виходити за рамки закону, так слідчий не може застосовувати психологічний вплив для того, щоб особа визнала свою винуватість, давала показання, що можуть стати підставою для підозри цієї особи чи близьких її родичів, членів сім'ї у вчиненні кримінального правопорушення. Це право особи закріплюється в Конституції України та Кримінальному процесуальному кодексі України, тому слідчий має здійснювати допит в такому обсязі і формі, щоб це право не порушити.

Бажання особи дати неправдиві показання чи ввести слідчого в оману є наслідком мотиваційного бар'єру. Особа, яку допитують часто не переслідує цілей, що ставить перед собою слідчий при проведенні допиту,

що призводить до того, що особисті потреби допитуваного не співпадають з інтересами слідчого. На думку Т. П. Матюшкова подолання мотиваційного бар'єру можливе при ретельній підготовці слідчого до допиту, зокрема йому потрібно врахувати його психологічний стан, детально вивчити усі дані про особу, що він планує допитати. Проведення даних дій допоможе подолати зазначений бар'єр та отримати від допитаного розгорнуті та щирі показання [3].

Досить доречно, буде відмітити той факт, що відповідно до ч. 5 ст. 224 Кримінального процесуального кодексу під час допиту може застосовуватися фотозйомка, аудіо-, та/ або відеозапис [4, с 125]. Тому під час допиту, крім допитаного та слідчого у кімнаті можуть перебувати сторонні особи, наприклад спеціаліст, присутність якого може перешкодити налагодженню зав'язків між собою, що допитує та допитуваним. Тому слідчий в кожному конкретному випадку вирішує чи самостійно проводити звукозапис, фотографування чи залучити спеціаліста.

Отже, допит є однією з найважливіших слідчих (розшукових) дій та проводиться у кожному кримінальному провадженні. Особливістю допиту є те, що він полягає у безпосередньому спілкуванні слідчого з допитуваним тому слідчому потрібно підготуватися до проведення цієї слідчої дії, спланувати власну лінію поведінки. Для успішного проведення допиту та подолання мотиваційного бар'єру слідчому заздалегідь потрібно підготувати запитання та ознайомитися із даними про особу, якщо це можливо. Для досягнення цілей допиту, слідчий може використовувати психологічні прийоми, які не повинні виходити за рамки закону чи порушувати права допитуваного. Від успішності проведення допиту залежить увесь результат досудового розслідування та судового розгляду, на основі показань, отриманих під час допиту слідчий приймає рішення про проведення інших слідчих (розшукових) дій.

Список використаних джерел:

1. Криміналітика: криміналістична тактика та методика розслідування злочинів: підручник для студентів юрид. вузів / за ред. В. Ю. Шепітька. – Харків: Право., 1998.- 376 с.
2. Весельський В. К. Концептуальні основи тактики слідчих дій (слідчий огляд, допит, призначення і проведення судових експертиз) / В. К. Весельський // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). - 2012. - № 2. - С. 151-158. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2012_2_20
3. Матюшкова Т. П. Бар'єри спілкування в тактиці допиту: деякі особливості виникнення та прийоми подолання / Т. П. Матюшкова // Право і Безпека. - 2010. - № 4. - С. 187-190. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2010_4_42
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 28 лютого 2016 р. : (офіц. текст). К.: Паливода А. В., 2016. – 328 с.

Матвійчик Ігор Васильович
курсант 2 курсу факультету №3
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНЕ ВИВЧЕННЯ ОСОБИ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

Питання використання у кримінальному судочинстві спеціальних знань в області психології не втрачають своєї актуальності протягом декількох десятиліть, оскільки їх застосування в кримінально-процесуальній діяльності сприяє ефективному вирішенню завдань, що стоять перед учасниками кримінального судочинства. Різноманіття відносин, що складаються в процесі досудового розслідування, обумовлює різноманіття форм використання спеціальних психологічних знань, проте найчастіше дослідники обмежуються докладним аналізом тільки двох процесуальних форм - судово-психологічної експертизи та участі психолога в допитах неповнолітніх.

Слід взяти до уваги те, що саме по собі розслідування кримінального правопорушення призводить до виникнення стресової і конфліктної ситуації, в першу чергу, відбивається на таких учасниках кримінального процесу, як потерпілі, свідки, їх законні представники і близькі родичі. Стресовий стан даних осіб істотно впливає на якість проведених слідчих дій, оскільки психологічні особливості кожного з цих учасників індивідуальні, і в умовах досудового розслідування виявляються по-різному. Слідчому необхідно враховувати психологічні особливості особистості потерпілого і свідка, брати до уваги особливості їх пам'яті, рівень інтелектуального розвитку і освіти. Особливу значущість інформація про психологічні особливості особистості набуває при розслідуванні кримінальних правопорушень за участю неповнолітніх осіб, що обумовлюється не тільки віковими та індивідуальними властивостями психіки таких учасників кримінального процесу, а й необхідністю надання їм відповідної психологічної допомоги. Досягнення сучасної психологічної науки, в тому числі судової психології, а також знання криміналістичної тактики дозволяють знайти успішне вирішення означених проблем слідчої та судової практики.

Кримінальна психологія вивчає психологію правопорушників та психологічний механізм правопорушень, з'ясовує ті психічні закономірності, які проявляються в процесі формування злочинної установки особистості, у ході утворення злочинного наміру, підготовки і вчинення злочину. Вона досліджує особистість злочинця, структуру і психологічні особливості злочинних груп.

При вивченні злочинної поведінки необхідно враховувати

співвідношення соціального і біологічного в структурі конкретної особистості, пам'ятаючи про те, що злочинність зумовлена насамперед соціальними факторами, але завжди слід мати на увазі й індивідуально-психологічні, біологічні особливості особистості злочинця.

Психологічне вивчення особистості звинуваченого включає в себе дослідження його внутрішнього світу, потреб, інтересів, мотивів, які визначають вчинки і дії людини, емоційної і вольової сфери, індивідуальних особливостей мислення, пам'яті, сприйняття, уяви та інших психічних явищ.

Глибоке вивчення слідчими працівниками на досудовому розслідуванні психологічних особливостей особистості звинуваченого дає можливість:

- по-перше, більш правильно кваліфікувати вчинене правопорушення;
- по-друге, здійснювати вибір найбільш підходящих психологічних прийомів впливу на звинуваченого в процесі проведення слідчих дій;
- по-третє, більш успішно виявляти причини і умови вчинення правопорушень.

Мельниченко Сергій Петрович
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

НАУКОВІ ПІДХОДИ ЩОДО ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ПЕРЕМІЩЕННЯМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Дослідження криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних із незаконним переміщенням вогнепальної зброї, необхідно здійснювати, починаючи із визначення її структури. Такий підхід є доцільним, оскільки дозволяє здійснити більш системне й послідовне вивчення та формування змісту зазначеної категорії. Не зупиняючись докладно на дискусії серед вчених щодо будови криміналістичної характеристики злочину, вкажемо лише на те, що вона точиться давно, з появою даного наукового поняття, тобто з 70-х років минулого сторіччя. Зазначену категорію вже традиційно включають до структури типової окремої криміналістичної методики й за останні сорок років фактично кожному з них розроблено з формуванням криміналістичної характеристики відповідного виду злочину. Разом з тим, на черзі стоїть проблема розробки мікрометодик з розслідування окремих різновидів злочинів, підвидових

криміналістичних методик, оскільки вони найбільш наближені до потреб практики, на такому рівні можливе формулювання конкретних задач досудового розслідування, побудова алгоритму їхнього вирішення. Підвидові методики виділяються в межах певного виду злочинів та як комплекси рекомендацій мають найменший ступінь їх узагальнення й застосовуються для розслідування діяння, вчиненого за наявності кваліфікуючої або криміналістично вагомий ознаки, яку покладено в основу формування цієї методики.

Криміналістична характеристика злочинів, пов'язаних із незаконним переміщенням вогнепальної зброї, є важливою структурною частиною методики їх розслідування, розвиток якої нерозривно пов'язаний із цілеспрямованим системним збиранням, ґрунтовним дослідженням, аналізом та узагальненням відповідних матеріалів слідчої практики.

Термін «криміналістична характеристика злочинів» виник в криміналістиці порівняно недавно, проте він отримав визнання провідних вчених-криміналістів й остаточно увійшов в арсенал наукового апарату криміналістики.

В основу сучасних уявлень про цей вагомий структурний компонент методики розслідування злочинів покладено результати досліджень, проведених Л. О. Сергєєвим (1966), у яких вчений зробив спробу сформулювати поняття «криміналістична характеристика злочинів» шляхом визначення переліку її елементів: спосіб вчинення злочину; умови, за яких його було вчинено, та особливості обстановки; обставини, пов'язані із безпосереднім об'єктом злочинних посягань, суб'єктами та суб'єктивною стороною злочину; зв'язки злочину конкретного виду з іншими протиправними діяннями, за які не передбачено кримінальне покарання; взаємозв'язки між вказаними групами обставин.

Виходячи з того, що криміналістичний аспект характеристики злочинів підпорядкований завданню доказування по кримінальному провадженню, структура криміналістичної характеристики має будуватися на підставі системи обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, а також елементів складу злочину, передбачених відповідними статтями КК України.

Зважаючи на це, криміналістична характеристика злочинів, пов'язаних із незаконним переміщенням вогнепальної зброї, має відображати органічний зв'язок галузевих видів юридичних характеристик відповідних видів злочинів і в цілому методик розслідування, ґрунтуючись на особливостях кримінальної діяльності ОЗГ.

Не вдаючись до подальшої дискусії з приводу визначення структури криміналістичної характеристики злочинів, слід констатувати, що більшість вчених схильні до закритого переліку елементів криміналістичної характеристики злочинів, до якого відносять такі елементи:

- предмет злочинного посягання;
- спосіб вчинення злочину;
- слідову картину;
- обстановку вчинення злочину;
- особу злочинця.

На нашу думку, такий елементний склад криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних із незаконним переміщенням вогнепальної зброї, достатньо повно відповідає особливостям досліджуваної категорії злочинів. Безумовно, кожен елемент потребує «наповнення» його особливим, притаманним тільки даному виду злочинів, змістом, що, у свою чергу, обумовлює відповідні види та форми взаємодії.

Окрім того, вважаємо, що зазначені елементи повністю охоплюють зміст криміналістичної характеристики, їх кількість не може бути обмеженою. У певних видах злочинів у криміналістичній характеристиці можуть бути присутні не усі означені елементи або деякі з них не будуть мати важливого значення для розкриття та розслідування злочину. І навпаки, з появою нових видів злочинів та удосконаленням злочинної діяльності можуть з'являтися нові криміналістично значущі ознаки, що будуть вагомими для розслідування та складатимуть зміст криміналістичної характеристики такого виду злочину. Значення подальшої наукової розробки криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних із незаконним переміщенням вогнепальної зброї, обумовлюється складністю доведення факту участі у них її членів поряд із встановленням обставин певного злочину, частіше - злочинів, які кваліфікуються, як правило, за сукупністю. У зв'язку з цим на початку досудового розслідування того або іншого злочину не завжди очевидні ознаки участі в ньому ОЗГ.

Також слід зазначити, що за даними проведеного нами опитування практичних працівників слідчих і оперативних підрозділів Національної поліції України, найбільш вагомими за даною категорією злочинів респонденти вважають такі елементи криміналістичної характеристики як:

- предмет злочинного посягання – 97 %;
- способи учинення злочину – 89 %;
- слідову картину злочину – 72 %;
- обстановку вчинення злочину – 65 %;
- характеристику особи злочинця – 49 %.

Зазначені елементи найчастіше використовуються працівниками слідчих і оперативних підрозділів поліції для виявлення ознак злочину та на початковому етапі розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним переміщенням вогнепальної зброї.

Отже, криміналістична характеристика злочинів, пов'язаних із незаконним переміщенням вогнепальної зброї, складається з таких основних елементів: 1) предмет злочинного посягання; 2) обстановка учинення злочину; 3) спосіб вчинення; 4) слідова картина; 5) особа злочинця.

Михайлова Олена Юріївна
курсант 3-го курсу факультету № 3
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

МОЖЛИВОСТІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Поява нових засобів, які є втіленням досягнень науки і техніки, сприяє підвищенню ефективності реалізації завдань в окремій сфері суспільного життя. Одна з них – це сфера суспільних відносин, зумовлених боротьбою зі злочинністю. Проникнення в неї сучасних науково-технічних засобів, розробка специфічних приладів, апаратів та прийомів роботи з ними, всебічне впровадження у практику розслідування та попередження злочинів призводить до виникнення низки проблемних питань, що потребують невідкладного розв'язання.

Особливу увагу привертають питання, що стосуються результатів застосування науково-технічних засобів інструментальної діагностики емоційної напруги (поліграфів) у кримінальному провадженні. Поліграф є сучасним досягненням світового науково-технічного прогресу, визнаним вітчизняними юридичними колами приладом, який застосовується в різних сферах державного управління, народного господарства, та який підтверджує достатній рівень його законодавчого врегулювання. Проблемно-дискусійним на сучасному етапі є застосування за допомогою поліграфа психофізіологічного способу одержання інформації від певної людини в результаті оцінки її ставлення до фактів, які їй повідомляють. Аналіз інформації, отриманої від дослідження фізичного стану людини в процесі опитування за допомогою поліграфа, як стверджується, дає змогу одержувати необхідну орієнтувальну інформацію та виявляти ту, яку людина приховує [1].

Відповідно до словника іншомовних слів *поліграф* – це багатоканальний осцилограф, який проводить одночасний запис показників кров'яного тиску, дихання, рухових реакцій, робить електрокардіограму тощо [2].

Зустрічаються й інші назви цього приладу: лай-детектор, варіограф, плетизмограф, аналізатор стресу, вимірювач психологічного стресу. Назва поліграф більш об'єктивно відображала сутність установлення правдивості показань за допомогою фізіологічних досліджень організму особи і поступово завоювала право на широке використання в літературі кінця ХХ століття [3, с. 134-137].

Відомо, що поліграф є ефективним засобом здобуття інформації. Сучасний поліграф – це комплекс точних медичних приладів, які безперервно та синхронно фіксують таку динаміку опитуваної особи, як

тиск крові, частоту пульсу, глибину і частоту дихання, гальванічні реакції шкіри, ступінь м'язового напруження, біотоки мозку – всього близько 20 показників. Кількість різних показників, що реєструються і записуються поліграфом, називається кількістю його каналів. Наприклад, п'ятиканальний поліграф – це пристрій, який одночасно фіксує зміни п'яти таких показників. Вони записують реакцію у такий спосіб, щоб оператор чітко бачив, яке саме питання викликало певну реакцію опитуваного. Сам прилад пов'язаний з досліджуваною особою за допомогою системи контактних датчиків [4, с. 125].

Важливе місце поліграфа у вітчизняній юридичній літературі та практиці зумовлене його розповсюдженням і впровадженням у народному господарстві за допомогою підвідомчих актів завдяки нібито належному рівню його можливості проникнути у психологію людини для виявлення приховуваної інформації в конкретної особи. Це зазначено, наприклад, у наказі МВС України «Про подальший розвиток служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України» від 28.07.04 р. № 842.

Деякі автори вважають поліграф технічним криміналістичним засобом, призначеним для здійснення психофізіологічних досліджень з метою розкрити, розслідувати та розглянути в суді злочини. На нашу думку, варто погодитися з науковцями – процесуалістами і криміналістами – та віднести поліграф до криміналістичних технічних засобів, що забезпечують розкриття та розслідування злочинів. Ми вважаємо, що хоча поліграф належить до медичних приладів, він може бути криміналістичним науково-технічним засобом у кримінальному провадженні.

Наявне прагнення закріпити використання поліграфа законодавчо. Так, у Верховній Раді України є зареєстрований законопроект Г. Москаля від 12.03.13 р. № 2521 про доповнення Кримінального процесуального кодексу України положеннями щодо використання поліграфа (детектора брехні) з пропозицією визнати його особливим різновидом втручання у приватне спілкування (життя) та закріпити дослідження за допомогою поліграфа як психофізіологічну експертизу, що проводиться експертами відповідної кваліфікації за науково обґрунтованими методиками. Але цей законопроект залишився без уваги, хоча на нашу думку, він потребує уваги та було б необхідно законодавчо закріпити використання поліграфа.

Серед причин, які можуть потягти пропозиції тестування на «детекторі брехні», найбільш поширеними є: підозра у причетності особи до вчинення правопорушення (44,7% опитаних); сумніви у правдивості даних показів (73,6%) та прохання особи – за власним бажанням (26,3%). Процедурі перевірки можуть підлягати: потерпілий (за це 39,5%), свідок (36,8%), підозрюваний (76,3%) та обвинувачений (36,8%). Цікавим є те, що слідчі оперативні працівники, керівники слідчих підрозділів висловлюються і за можливість широкого використання результатів,

отриманих за допомогою поліграфа, як доказової інформації (25,1% опитаних) та як організаційного фактора (25,3%). Досить цікавим виглядає порівняння відповідей на питання щодо того, чи можна відмову від тестування за допомогою поліграфа розцінювати як ознаку винності особи. На зазначене питання схвальну відповідь суб'єкта статистичного дослідження отримали лише від 27,3% представників правоохоронних органів (серед яких найбільшу підтримку вказаної тези висловили слідчі – 45,5%). Судді, навпаки, вказали на необ'єктивність такого висновку, хоча 34,2% опитаних дати остаточну відповідь не наважилися. У одному були на «сто відсотків» згодні і працівники правоохоронних органів і суду – використання можливостей поліграфа не досягнуло в Україні достатнього рівня, що вимагає активізації та поглиблення теоретичного дослідження проблеми поліграфа, вивчення та розповсюдження практики його застосування, підготовки науково-методичних посібників та рекомендацій [5, с. 100].

На думку переважної більшості науковців, які досліджували чи досліджують дану проблематику, таких як Азаров Ю., Бірюков В., Галаган В., Коваленко В., Михальчук Т., Мотлях О., Паламарчук С., Пашнєв Д., Пілюков Ю., Пунда О., Чернявський С., Цимбал В., Хахановський В., Удалова Л. та інші, поліграф допомагає встановити факт причетності людини до вчинення злочину.

Водночас застосування поліграфа і в старому, і в новому КПК України не врегульовано і до процесуальних дій не належить. Таку як і поліграф не є офіційним та традиційним криміналістично-технічним засобом і на теперішній час.

Вважаємо за необхідне, закріпити в нормах КПК України процесуальний порядок використання тестування на поліграфі і зазначити, що результати його проведення оформлюються висновком психофізіологічної експертизи.

Отже, перевірка на поліграфі дозволяє не лише визначити найбільш перспективні напрями здійснення розслідування у кримінальному провадженні, але й активно особам, яким оголошено про підозру захищати себе і довести свою невинуватість. Окрім цього, вони зможуть забезпечити отримання додаткової інформації, яка прямо або побічно пов'язана з розслідуванням по кримінальному провадженню і забезпечує можливість швидкої оцінки достовірності отриманої інформації та проведення якісного досудового розслідування в установленій кримінально-процесуальним законом строк.

Список використаних джерел:

1. Поліграф : Вікіпедія. – 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>;
2. Словник іншомовних слів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.jnsm.com.ua/ures/book/index.shtml>;
3. Мотлях О.І. Місце поліграфа у розслідуванні злочинів : міжнародний досвід / О.І. Мотлях // Наше право. – 2011. – № 4. – Ч. 2. – С. 134-137;
4. Злобін Г. А., Яни С. А. Проблема полиграфа / Г. А. Злобін, С. А. Яни // Проблемы совершенствования законодательства : Труды ВНИИС МЮ СССР. – 1976. – № 6. – С. 125;

5. Карпов Н. С. Криминалистическое изучение преступной деятельности, средств и методов борьбы с ней (данные эмпирических исследований). – К. : Национальная академия внутренних дел Украины, 2004. – 218 с.

Овчинникова Христина Костянтинівна
слухач магістратури ПС-521
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Єфімов Микола Миколайович
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри криміналістики, судової
медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗМІСТ ТА ЗНАЧЕННЯ ДОПИТУ ПОТЕРПІЛОГО

Допит – це слідча (розшукова) дія, в процесі якої слідчий отримує від допитуваного (свідка, потерпілого, підозрюваного) інформацію про обставини події злочину й інші обставини, що мають значення для встановлення об'єктивної істини та забезпечення правильного застосування закону, метою якої є одержання від допитуваного істотної для справи максимально повної інформації відповідно до того, як допитуваний сприйняв і зберіг її в пам'яті.

Необхідно розмежувати поняття допиту у кримінальному процесі та в криміналістиці. Як процесуальне поняття допит є доказом і одночасно вербальною слідчою (розшуковою) дією, під час якої необхідна слідству інформація повідомляється допитуваним усно, а слідчий зобов'язаний правильно записати і оформити дані показання. Криміналістичне поняття допиту незрівнянно ширше. У криміналістиці необхідно враховувати, що спілкування між людьми – слідчим і допитуваним відбувається і на невербальному рівні теж. Міміка, жести, моторика, інтонації, тон голосу, – все має значення для успішного проведення допиту.

Основи кримінального судочинства України виділили в якості самостійного учасника карного процесу потерпілого. Потерпілим признається особа, якій злочином заподіяна моральна, фізична або майнова шкода, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди [3]. Найбільшу складність має визначення моральної шкоди, під яким розуміється порушення нормального психічного стану людини, викликана злочинним зазіханням на що охороняються законом його суб'єктивні права й інтереси, а також і на інші блага, у результаті чого цій особі заподіюються моральні страждання. Для визнання особи потерпілим потрібно встановлення причинного зв'язку між

злочином і шкодою, що наступила.

Допит потерпілого – ефективний засіб одержання доказів. Як відомо, його показання – один із самих давніх і поширених джерел доказів. «Найдавнішим і таким, що найбільше застосовувався, судовим доказом на Русі було послухство. Послух – свідок доброї слави, що приймає активну участь у процесі поряд із позивачем або відповідачем, на відміну від видока - свідка факту. Царський судбник 1550 р. поклав кінець послухству, вимагаючи від свідків «не видеv не послухствовать, а видеvши сказати правду». Слово «свідок» писалося раніше «сведетель» (не той, хто бачив, а той, хто відає, знає про щось) [4, с. 100].

Питання про доказове значення показань потерпілого і можливості їхній використання в карному процесі був об'єктом тривалого суперечки серед учених (Бернштейн, Холд, В. Штерн. Мюнстерберг, Канторович, Борст, Врешнер і др). Вони намагалися обґрунтувати ненадійність і суб'єктивність показань свідків, щоб усунути їх із карного процесу, замінивши їх «німими свідками» (речовинними доказами), у фальсифікації яких поліція і суд мають чималий досвід, «науковими» висновками експертів, готових завжди дати за гроші будь-який «висновок» [4, с. 101].

Наділяючи потерпілого широкими правами, закон водночас накладає на нього ряд обов'язків. Потерпілий зобов'язаний з'явитися за викликом слідчих органів і дати правдиві показання, не розголошувати без дозволу слідчого даних попереднього слідства, у необхідних випадках піддатися огляду й уявити зразки свого почерку або інші зразки для порівняльного дослідження, брати участь у виробництві деяких слідчих дій.

Допитувати потерпілого рекомендується якомога швидше після вчиненого злочину. Показання таких потерпілих відрізняються не тільки більшою достовірністю, але і великим достатком деталей [2, с. 12]. При допиті потерпілих по справах про розбійний нападах, і хуліганстві враховується стан потерпілих у момент нападу. Нерідко під впливом страху вони сумлінно помиляються й освітлюють із події в перебільшеному вигляді.

Загалом, тільки допит здатний виявити окремі обставини: визнання підозрюваним своєї вини і активне сприяння розкриттю злочину, викриттю співучасників, відшуканню та поверненню викрадених цінностей, або, навпаки, відсутність найменших ознак каяття і активна протидія слідству. Допит може пролити світло на причини і умови, які сприяли вчиненню злочину, надати додаткові докази по справі, виявити нові епізоди злочинної діяльності обвинуваченого, або взагалі виявити не пов'язані з розслідуванням факти злочинної діяльності інших осіб [1, с. 56].

Підводячи підсумок, зазначимо, що допит – це ефективний засіб одержання доказів. Під час його проведення слідчий отримує від потерпілого інформацію про обставини події злочину й інші обставини, що мають значення для встановлення об'єктивної істини та забезпечення

правильного застосування закону.

Список використаних джерел:

1. Ароцкер Л. Е. Тактика й етика судового допиту / Л. Е. Ароцкер. – М. «Юрид. Літ.», 1969. – 120с.
2. Гаврилова М. І. Вплив вселення на формування показань свідків / М. І. Гаврилова: автореф. дис. канд. юрид. наук. – К., 1975. – 25с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. – Х.:Одіссей, 2012. – 360с
4. Порубов М. І. Наукова основа допиту на минулому слідстві. – 3-є. Вид., переопр. – Мінськ: Вища школа, 1978. – 175с.

Озар Вікторія Григорівна
ад'юнкт Харківського національного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВО-ІМУНОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КАТУВАНЬ

Фактичною підставою для призначення судово-імунологічної експертизи під час розслідування катувань є потреба в спеціальних медичних знаннях, які необхідні для вирішення питань, що стосуються встановлення наявності і групової належності об'єктів людського походження, котрі були виявлені на тілі, одязі потерпілих чи підозрюваних осіб, з метою встановлення обставин, що підлягають доказуванню у конкретному кримінальному провадженні. Юридичною підставою для залучення експерта на стадії досудового розслідування катувань є постанова слідчого чи прокурора про доручення проведення судово-імунологічної експертизи, оскільки відповідно до ч. 3 ст. 110 КПК України рішення слідчого, прокурора приймаються у формі постанови, а ч. 7 ст. 69 КПК України дає підстави зробити висновок про те, що експерту надсилається доручення [1, с. 620].

При розслідуванні даної категорії злочинів під час проведення судово-імунологічної експертизи досліджуються: предмети, речі, одяг зі слідами крові, слини, інших виділень людського організму. Дані об'єкти можуть бути виявлені при проведенні огляду місця події, огляду речей і предметів, освідуванні. Згідно з п. 1.5. Правил проведення судово-медичних експертиз (досліджень) у відділеннях судово-медичної імунології бюро судово-медичної експертизи, затверджених наказом № 6 Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 року, до постанови про призначення судово-імунологічної експертизи повинні додаватися речові докази, протокол огляду речових доказів, зразки біоматеріалу і, при наявності, медична документація [2]. Речові докази з слідами крові, слини, інших виділень організму людини під час проведення вищевказаних слідчих дій вилучаються повністю, а у випадках, коли це неможливо, вилучається частина предмету зі слідами. Якщо ж не можливо вилучити ні сам предмет, ні його частину, то необхідно провести зішкріб чи змив плями. Упакувати вилучене слід таким чином, щоб в

одному пакеті знаходився змив плям, а в іншому зішкріб матеріалу (предмету, на якому знаходилася пляма). Змив плями можна проводити марлею чи чистою тканиною, яка змочена у воді чи у фізіологічному розчині. Марлю, з перенесеною на нею плямою, просушують при кімнатній температурі. Крім того експерта також необхідно надати зразки чистою марлі, що аналогічна тій, яка використовувалась при вилученні речовини плями [3, с. 110].

Для встановлення походження виділень людського організму (крові, слини, поту) від конкретної особи при направленні на судово-імунологічну експертизу слідів виділень необхідно надати експертові біологічні зразки даних виділень даної особи. Згідно з ч. 3 ст. 245 КПК України відбирання біологічних зразків у особи здійснюється за правилами, установленими для проведення освідування особи (ст. 241 КПК України) [1, с. 626]. Відбирання біологічних зразків у особи здійснюється на підставі постанови прокурора за участю судово-медичного експерта чи лікаря.

Судово-імунологічну експертизу під час розслідування катувань потрібно призначати негайно, коли отримано достатньо матеріалів для експертного дослідження, оскільки деякі біологічні об'єкти з часом втрачають свої індивідуальні властивості, псуються. Завданням цієї експертизи є вирішення питань щодо встановлення наявності і групової належності об'єктів людського походження (крові, слини, інших виділень організму людини), тому ставлячи питання перед експертом, слідчий повинен чітко представляти, що необхідно для даного розслідування, які фактичні дані хотів би він одержати, використовуючи всі можливості цієї експертизи. Аналіз практики розслідування катувань показує, що слідчі, сподіваючись на власні знання, часто звужують завдання і не в повній мірі використовують всі можливості судово-імунологічної експертизи. Питання, які ставляться перед експертом, повинні не виходити за межі його спеціальних медичних знань, мають бути короткі, конкретні, логічно послідовні, повні та мати комплексний характер. Пропонуємо перелік питань, які необхідно ставити слідчому при призначенні судово-імунологічної експертизи під час розслідування катувань з метою сприяння у вирішенні обставин, які підлягають доказуванню:

а) при дослідженні крові: чи є на даних предметах або в даній речовині кров? належить вона людині чи тварині? тварині якого виду (класу, типу) належить вилучена кров? до якої групи і до якого типу належить вилучена кров? походить кров від чоловіка чи жінки? походять сліди крові від живої особи чи трупа? чи можливо встановити належність крові конкретній особі? чи є ідентичної вилучена кров крові конкретної особи? коли утворено сліди крові? яка була кількість рідкої крові, яка утворила плями на даному об'єкті? кровотечею, з якої області тіла, утворені відповідні сліди крові? з якої висоти падали краплі крові? чи

пересувалася особа, з тіла якої падали краплі крові, якщо так, то в якому напрямі і з якою швидкістю? яким є ступінь інтенсивності кровотечі, виходячи з наявних слідів крові? у якому положенні знаходилась особа на момент отримання ушкоджень, виходячи з характеру і розташування плям крові? яким було взаємне розташування потерпілого і підозрюваного на момент нанесення ушкоджень, виходячи з характеру плям крові? яким є механізм утворення слідів крові на місці події?

б) при дослідженні виділень організму людини (слини, поту, сечі, сперми): чи є на досліджуваних предметах сліди виділень людини (слини, поту, сечі, сперми)? до якої групи належать виділення? якою є статева належність клітин, виявлених у плямах слини? чи можуть походити виділення від певної особи?

в) при дослідженні часток тканини та органів тіла людини: чи є на досліджуваних предметах частини тканини або органів людини? до якого виду приналежать частки тканини або органів? до якої групи належать частки тканини або органи людини? якою є статева належність органів або тканини людини? який механізм утворення даних нашарувань?

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 1/ за ред.: В.Я. Тацій, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х.: Право, 2012. – 768 с.
2. Правила проведення судово-медичних експертиз (досліджень) у відділеннях судово-медичної імунології бюро судово-медичної експертизи: затв. наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 року № 6 // Відомості Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0252-95>.
3. Черечукіна Л.В. Розслідування вбивств: учбово-методичний посібник/МВС України. Луганський державний університет внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ: ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. 2009. – 248 с.

Петров Олег Іванович
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ВСТАНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНТАКТУ ПІД ЧАС
ДОПИТІВ ЗА ФАКТАМИ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У
ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА УСПІХУ ЙОГО
ПРОВЕДЕННЯ**

Допит підозрюваних при розслідуванні втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність має дуже важливе значення для визначення подальшої слідчої ситуації. Адже після його проведення стане зрозумілим, чи буде підозрюваний конфліктувати зі слідчим, чи буде давати правдиві показання та йти на співпрацю з правоохоронними органами. В той же час однією з найважливіших складових тактики допиту є необхідність

встановлення слідчим психологічного контакту з підозрюваним. Встановлення психологічного контакту здійснюється з моменту початку спілкування, продовжується протягом всього допиту та навіть після його закінчення.

Психологічний контакт потрібен для отримання від допитуваного максимальної кількості інформації, яка буде достовірною, точною та матиме значення для кримінального провадження. Щодо його визначення, то психологічний контакт, на думку Л. Д. Удалової, – це найбільш сприятлива психологічна «атмосфера» допиту, яка допомагає взаємодії та взаємовідносинам між її учасниками, це певний «настрій» на спілкування. Завдяки правильному встановленню психологічного контакту можна отримати достатню кількість вербальної інформації [4, с. 139]. Психологічний контакт, як зазначив А.Б. Соловйов, покликаний допомогти слідчому проникнути в думки і почуття допитуваних, здійснити на них вплив з метою отримання правдивих свідчень. Разом з тим слідчий під час тактичних міркувань приховує від допитуваних свої думки і наміри [3, с. 10].

Глибина контакту зазвичай пов'язана з рівнем його здійснення. Якщо перший рівень встановлення контакту, про що наголошує У.А. Установ, – динамічний, пов'язаний з необхідністю врахування особливостей нервової системи допитуваного (сили, рухливості, врівноваженості), полягає у визначенні темпу, ритму, рівня напруженості майбутньої основної частини допиту. Другий рівень – це рівень аргументації, що передбачає у використанні певних аргументів, при виборі яких також слід виходити з індивідуальних особливостей допитуваного: його віку, спеціальності, інтелекту, життєвого досвіду, типу вищої нервової діяльності. Третій рівень – це рівень соціально-психологічних відносин, пов'язаний з рольовою позицією допитуваного [5, с. 17-18].

Психологічний контакт під час допиту зазначеної категорії осіб при розслідуванні втягнення неповнолітніх в злочинну діяльність передбачає можливість виникнення двох його рівнів: 1) коли допитуваний бажає давати показання та 2) коли його примушують до цього. Такий контакт може йти з наростанням, а може гаснути чи може раптово виникнути і так само раптово зникнути. Тому психологічний вплив на підозрюваного з боку слідчого може викликати як прихильність, спонукати до відвертості та щирого бажання допомогти слідству, так і навпаки, різну негативну реакцію, що проявляється у припиненні спілкування, або маніпулюванні, наданні неправдивої інформації. Під час допиту підозрюваного, на що вказує В.К. Весельський, у його показаннях можливі перекручення, які є наслідком свідомої неправди [1, с. 28].

Досліджуваний тактичний прийом завжди має двосторонній характер, його встановлення і підтримання залежить як від слідчого, так і від допитуваного, хоча ініціатива повинна належати саме слідчому. Тому

встановлення психологічного контакту, як відмічає В.Ю. Шепітько, вимагає від слідчого знань психології підозрюваного [2, с. 357]. Він повинен враховувати його індивідуально-психологічні особливості, типологічні якості, психічний стан на момент допиту, життєвий досвід та ін.

Встановлення психологічного контакту само по собі не приходить. Для його формування потрібно застосовувати обов'язкові елементи допиту (наприклад, заповнення анкетно-біографічної частини протоколу) та спеціальні прийоми (наприклад, бесіда на відволікаючу тему). Засвідчення особи та опитування про анкетні дані слідчі часто називають формальністю, в такій формі сповіщаючи допитуваного про її необхідність і нерідко також формально будуючи цю частину допиту: запитання-відповідь-записування, запитання-відповідь-записування. А робити це на першому допиті слід використовуючи формальні запитання для виявлення інтересу, уваги до співрозмовника, його проблем.

Зокрема, можна просто запитати про місце народження і записати відповідь, а можна його прокоментувати: «Знаю ваші краї. Мені там дуже сподобалось. А Ви давно там були? Закінчилось будівництво мосту?» тощо. Якщо слідчий не був там і не знає цього місця можливий варіант: «Чув багато хорошого про Ваше місто, але побувати там не довелось». Запитання про освіту і професію можуть доповнюватись з'ясуванням мотивів вибору спеціальності, чим вона подобається, чи відповідає теперішній характер роботи набутій освіті тощо. Постановлення подібних, не передбачених формою протоколу запитань, повинно бути природним та продуманим, бо якщо допитуваний відчує в них фальш і відсутність справжньої зацікавленості, то встановлення контакту буде проваленим.

Крім того встановленню психологічного контакту в даній категорії кримінальних проваджень може передувати низка прийомів впливу на психіку підозрюваного. Серед них виділимо наступні:

- звернення до логічного мислення підозрюваного, яке полягає у переконанні про неминучість розкриття кримінального правопорушення, встановлення тих чи інших фактів;
- виклик емоційного стану шляхом звернення до почуттів гідності, честі, сорому, каяття;
- звернення до закону, роз'яснення важливості та значимості необхідної інформації;
- виклик зацікавленості в підозрюваного до спілкування та його результатів (бесіда на різноманітні теми, повідомлення про виявлені докази, демонстрація окремих виявлених речових доказів, обізнаності в обставинах справи та ознайомлення з обставинами, які пом'якшують вину);
- вплив позитивними якостями слідчого (справедливістю, ввічливістю, доброзичливістю, неупередженістю, коректністю, вмінням вислухати до кінця, не підвищенням голосу).

Підсумовуючи, зазначимо, що психологічний контакт – це тактичний прийом, який має важливе значення під час проведення допиту підозрюваних при розслідуванні втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність. При проведенні зазначеної слідчої (розшукової) дії у більшості випадків встановлення психологічного контакту несе вирішальне значення. Адже правильне його застосування дає можливість виходити з конфліктних ситуацій, які в даній категорії кримінальних проваджень дуже розповсюджені.

Список використаних джерел:

1. Весельський В.К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти): монографія / В.К. Весельський. – К.: НВТ «Правник»; НАВСУ, 1999. – 126 с.
2. Криміналістика: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / За ред. В. Ю Шепітька. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 728 с.
3. Соловьев А.Б. Очная ставка на предварительном следствии / А.Б. Соловьев. – М., 1970. – С. 10
4. Удалова Л.Д. Теоретичні засади отримання вербальної інформації у кримінальному процесі України : дис... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / Київський національний ун-т внутрішніх справ. – К., 2006. – 397 с.
5. Усманов У.А. Тактика допроса на предварительном следствии / У.А. Усманов. – М., 2001. – С.17-18.

Попришко Сніжана Василівна
старший слідчий Софіївського
ВП Дніпродзержинського ВП
ГУ НП в Дніпропетровській області

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПІД
ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК**

Як відомо, розслідування будь-яких злочинів, у тому числі і крадіжок, потребує використання спеціальних знань. Водночас базових знань слідчого у галузі криміналістики, судової медицини, психіатрії та інших наук зазвичай недостатньо для виконання завдань, що виникають під час розслідування.

Загалом, спеціальні знання, на думку В.К. Лисиченка та В.В. Циркаля: «...це не загальновідомі в судочинстві наукові, технічні та практичні знання, набуті у результаті професійного навчання чи роботи за певною спеціальністю особою, яку залучили як спеціаліста чи експерта з метою допомоги слідчому чи суду при з'ясуванні обставин справи або надання висновків з питань, для вирішення яких потрібне їх використання» [3, с. 22].

У кримінально-процесуальному законодавстві України як суб'єкти використання спеціальних знань чітко визначені їх безпосередні носії — слідчий, спеціаліст, експерт. При цьому слідчий може використовувати спеціальні знання як безпосередньо, так і опосередковано. Опосередкованість використання спеціальних знань пов'язана зі зміною характеру функцій слідчого. Якщо під час проведення загального обсягу слідчих (розшукових) дій слідчий є особою, що здійснює дії, як зазначають

А.В. Дулов і П.Д. Нестеренко, то під час проведення експертиз він переважно виконує функції організації, контролю та фіксації, вчиняючи певні дії [1, с. 249].

Спеціальні знання під час розслідування крадіжок використовують у таких формах:

- безпосередньо слідчим під час досудового розслідування;
- проведення судових експертиз;
- участь спеціаліста під час проведення слідчих дій.

Особливо важливе значення для розслідування крадіжок має використання спеціальних знань під час призначення та проведення судових експертиз. Зазначені кримінальні провадження пов'язані з необхідністю проведення різних експертиз. На думку М.В. Салтевського, ці експертизи можна поділити на дві групи [2, с. 480]:

- призначені для ідентифікації злочинця, знарядь злочину, взуття, транспортних засобів (або їх частин), дослідження способу подолання перешкод, укриття сховищ (дактилоскопічна, трасологічна експертизи тощо);

- призначені для дослідження викраденого майна (експертиза матеріалів, речовин і виробів, товарознавча, молекулярно-генетична, імунологічна, цитологічна експертизи тощо).

Трасологічна експертиза вирішує діагностичні та ідентифікаційні завдання і проводиться з метою ототожнення особистості обвинувачуваного або підозрюваного за слідами рук, ніг (взуття), а також різних знарядь (за їх слідами), що застосовувалися під час вчинення злочинів. На вирішення експертизи, зокрема, виносять запитання стосовно того, чи залишені сліди, вилучені на місці події і надані на дослідження, певним предметом (наприклад, взуттям, інструментом тощо) і яким є механізм їх утворення [5, с. 154].

У таких випадках може йтися як про ідентифікацію, так і про групофікацію слідів (хоча об'єкти, надіслані на експертизу, можуть і не мати спільних ознак взагалі). Характерним прикладом є злочин, вчинений 25.05.2011 р., коли зі складу в м. Дніпропетровську було викрадено кабель КГЗ 3х6+1х4 завдовжки 80 м. Результати експертизи двох вилучених на місці події фрагментів кабелю і ножівки по металу та пасатижів, вилучених у гр. В., затриманого під час оперативно-розшукових і слідчих дій, довели, що фрагменти кабелю розпилено ножівкою, схожою з вилученою у гр. В., і того самого ступеня зносу. Водночас ідентифікувати подані на експертизу об'єкти не було можливим, зважаючи на таку обставину: матеріал досліджуваних фрагментів кабелю та його зовнішньої оболонки еластичний, а жили в середині кабелю щільно не фіксуються, що і перешкодило утворенню стійких окремих слідоутворюючих ознак.

Експертиза матеріалів, речовин і виробів дозволяє встановити спільну родову (групову) належність порівнюваних об'єктів. Зокрема, за допомогою цієї експертизи, як зазначають вчені, у тому числі і Б.В.

Романюк, можна встановити однорідність (чи неоднорідність) викрадених речовин (наприклад, фарб, продуктів), виявлених у підозрюваних осіб, і зразків, вилучених під час огляду, обшуку [4, с. 112].

Підбиваючи підсумок, слід зазначити, що успіх у розслідуванні крадіжок багато в чому залежить від експертних досліджень, при цьому не лише тих, які зазвичай призначають у таких справах, а й інших, про які зазначено вище. І навпаки – недооцінка ролі експертних досліджень і недостатня обізнаність працівників слідчих підрозділів поліції з досягненнями експертної практики негативно позначаються на розслідуванні таких кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Дулов А. В. Тактика следственных действий / А. В. Дулов, П. Д. Несторенко. – Минск : Вышэйша школа, 1971. – 272 с.
2. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник / М. В. Салтевський. – К. : Кондор, 2005. – 588 с.
3. Лисиченко В. К. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике / В. К. Лисиченко, В. В. Циркаль. – К., 1987.
4. Романюк Б. В. Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві : монографія / Б. В. Романюк. – К. : НАВСУ, 2002. – 196 с.
5. Филиппов А. Г. Возможности повышения эффективности судебных экспертиз в расследовании преступлений / А. Г. Филиппов // Труды высшей школы МВД СССР. – 1972. – Вып. 34. – С. 152-159.

Пугачов Євген Олегович
курсант 3 курсу факультету № 3
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДОПИТ НЕПОВНОЛІТНІХ СВДКІВ

Дуже часто неповнолітні особи стають свідками кримінальних правопорушень і слідчим потрібно їх допитувати в особливому порядку, бо якщо цих осіб допитувати як дорослих свідків злочинів, адже їм можна завдати психологічної травми. Тактика проведення допиту має свої певні особливості. При аналізі вироків по умисним вбивствам, які винесені судами України з 2013 по 2014 роки встановлено що 68% вбивств вчиняються на побутовому ґрунті або у стані алкогольного сп'яніння. Свідками таких злочинів можуть бути і неповнолітні, допит яких може бути дуже важливим.

Неповнолітні особи, що не досягли віку, встановленого законом для досягнення повної дієздатності. Кримінальна відповідальність за найбільш поширені злочини, усвідомлення суспільної небезпеки яких доступно вже підліткові, настає з 14 років (крадіжка, злісне хуліганство, грабїж, спричинення тілесних ушкоджень, що викликають розлад здоров'я, і деякі ін.). З цього ж віку настає кримінальна відповідальність і за найбільш тяжкі злочини: вбивство, спричинення тяжких тілесних пошкоджень, зґвалтування, розбій і ін. До кримінальної відповідальності за здійснення

ін. злочинів притягуються з 16 років [6]. У цивільному процесі права і законні інтереси неповнолітніх, як правило, захищають батьки або замінюючі їх особи. У кримінальному процесі захист інтересів неповнолітніх -потерпілих також здійснюють їх батьки. Хоча вони можуть допитуватися як свідки або потерпілі без яких-небудь вікових обмежень, при допиті осіб віком до 14 років обов'язкова присутність батьків. Обвинувачений (підозрюваний) є самостійним суб'єктом процесуальних прав і обов'язків. В той же час обов'язкова участь захисника (з моменту пред'явлення звинувачення) і законного представника [3].

Підготовка і проведення допиту неповнолітніх зумовлені віковими особливостями допитуваної особи. Знання цих особливостей має велике значення для обрання прийомів встановлення психологічного контакту, вибору режиму проведення допиту, здійснення впливу на неповнолітнього, оцінки його свідчень. Вікові особливості — це сукупність взаємопов'язаних типових для даного віку процесів, станів і властивостей, що виявляються у поведінці та вказують на загальну спрямованість розвитку особи. При розгляді психологічних особливостей неповнолітніх окремих вікових груп необхідно враховувати не тільки хронологічний вік, а й загальні якості культури і товариства, до якого вони належать, соціально-економічний стан, стать, індивідуально-типологічні якості. Разом з тим дітей рекомендується допитувати тільки у крайніх випадках, бо допит може негативно вплинути на їх психіку. Для дітей дошкільної вікової групи характерна кмітливість, їх сприйняттю притаманна деталізація. При відтворенні події, що спостерігалася, діти можуть свідчити про факти, яких не помітили дорослі. У цьому віці діти не мають достатньої здатності до послідовного логічного мислення і можуть давати лише нескладні відповіді на зрозумілі їм запитання. Для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку характерною є наявність підвищеного навіювання та схильність до фантазування. Ці психологічні особливості необхідно враховувати у процесі допиту і при оцінці показань неповнолітнього. Підлітковий вік — це перехідний етап від дитинства до дорослості. Принципово нова відмінна риса цього віку — «почуття дорослості». Підліткам притаманні імпульсивність, швидка зміна настрою, негативізм. Ці якості можуть бути причиною відмови від спілкування зі слідчим і повідомлення необхідної інформації. Старший шкільний вік — завершальний етап переходу до дорослості. У цей період визначаються життєві ідеали, здійснюється вибір професійної спрямованості, встановлюється мета і сенс життя. Для старшого шкільного віку характерна схильність до референтної (авторитетної) групи чи референта (найбільш авторитетної особи). Якщо свідком є неповнолітній, який не досяг 14 років, допит має проводитися у присутності педагога. Присутність педагога при допиті свідків у віці від 14 до 16 років не є обов'язковою. У разі необхідності при допиті неповнолітнього свідка можуть бути присутніми лікар, батьки чи інші законні його представники.

Неповнолітньому допитуваному слід допомогти у формуванні правдивих показань. Слідчий не повинен використовувати постановку запитань, що мають елементи навіювання. Специфічними тактичними прийомами, що можуть застосовуватися при допитах неповнолітніх, є: роз'яснення важливості повідомлення правдивих показань; демонстрація поінформованості про обставини життя допитуваного, його потреби, інтереси; роз'яснення сутності та значення пред'явлених і оголошених матеріалів; роз'яснення неправильно зайнятої позиції [2].

Вік, починаючи з якого неповнолітній може виступати на допиті як свідок або потерпілий, у кримінально-процесуальному законодавстві не визначений. У ч. 1 ст. 65 КПК вказано, свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань[1].

Характерні для неповнолітніх особливості психіки не є психічними чи фізичними вадами, але вони, без сумніву, впливають на процес формування і давання показань. Практиці розслідування злочинів відомо чимало прикладів, коли діти віком 3—5 років повідомляли на допиті дані, які сприяли встановленню об'єктивної істини у справі. Разом з тим дітей рекомендується допитувати тільки у крайніх випадках, бо допит може негативно вплинути на їх психіку [4].

Важливим питанням підготовки до допиту неповнолітнього є вибір місця і обстановки допиту (вдома, у школі, в кабінеті слідчого тощо), що має сприяти встановленню психологічного контакту і одержанню необхідної інформації. Треба заздалегідь підготувати запитання, які необхідно з'ясувати у неповнолітнього. Вони мають бути простими, доступними для розуміння допитуваного. Виконання такого завдання забезпечується складанням плану допиту. У процесі допиту неповнолітнього слідчому необхідно встановити з ним психологічний контакт. Для цього рекомендується провести бесіди на загальні теми (спорт, навчання, ігри, нові фільми, книжки та ін.), продемонструвати знання його потреб та інтересів. При допиті неповнолітнього підозрюваного або обвинуваченого слідчий повинен триматись спокійно, доброзичливо, але й достатньо твердо. Така манера поведінки сприяє встановленню необхідного контакту з підлітком, налаштовує його на відверту бесіду. Неповнолітньому допитуваному слід допомогти у формуванні правдивих показань. Слідчий не повинен використовувати постановку запитань, що мають елементи навіювання (навідні питання). Дуже обережно слід застосовувати оголошення показань інших осіб. Постановка навідних питань нерідко є причиною виникнення добросовісних помилок у показаннях. Неправдиві ж показання неповнолітнього можуть бути наслідком помилкового розуміння «геройства», «товариськості». Специфічними тактичними прийомами, що можуть застосовуватися при допитах неповнолітніх, є: роз'яснення

важливості повідомлення правдивих показань; демонстрація поінформованості про обставини життя допитуваного, його потреби, інтереси; роз'яснення сутності та значення пред'явлених і оголошених матеріалів; роз'яснення неправильно зайнятої позиції.[5]

Список використаних джерел:

1. Кримінально -процесуальний кодекс України - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Криміналістика : [підручник / від. ред. В.Ю. Шепітько]. - :Харьків «Право» 2008. - 187 с.
3. <http://sesia.in.ua/archives/2646?postTabs=1>
4. http://www.e-reading.club/chapter.php/1001853/117/Shepitka_-_Kriminalistika.html
5. <http://r.bookap.info/work/247509/Osoblivost-dopitu-nepovnoletno>
6. Кримінальний кодекс України - <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

Рожко Вікторія Володимирівна
курсант 3-го курсу факультету № 3
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТАТУЮВАННЯ, ЯК ОСОБЛИВОЇ ОЗНАКИ ЗОВНІШНОСТІ ЗЛОЧИНЦЯ

Актуальність запропонованої теми роботи. Дослідження особи злочинця є актуальним завданням не тільки з позиції криміналістики, а й з інших наук кримінально-правового циклу.

Об'єктивна обставина, завдяки якій злочинність, злочин, механізм суспільно небезпечної поведінки і насамперед категорія «особа злочинця» утворюють предмет дослідження для різних наук кримінально-правового циклу, зокрема для криміналістики, жодним чином не свідчить про те, що ці категорії є полісемантичними явищами [1, с. 535]. Виступаючи предметом дослідження для різноспрямованих наук однорідної групи, зазначені категорії не набувають в їхніх межах багатозначності. Навпаки, через предметне співвідношення цих лексем з об'єктами криміналістичного вивчення вченим вдається змістовніше окреслити предмет дослідження.

Кожна людина є індивідуальною як з точки зору будови її тіла, рис характеру, темпераменту, так і з точки зору світовідчуття, світогляду, бачення себе у соціумі. Ці внутрішні переконання і відчуття завжди позначаються на способі життя людини, її поведінці, жестах, міміці, зовнішньому вигляді. Інтуїтивно чи навмисно людина формує свій зовнішній образ відповідно до свого внутрішнього стану (особливо активно до демонстрації своїх відчуттів і внутрішніх якостей через зовнішність вдаються підлітки, але останнім часом у дорослих людей також спостерігається таке прагнення).

Людина обирає спосіб самовираження залежно від виховання, освіти, професії, статусу, рівня матеріального забезпечення. Одним із сучасних способів внесення змін у зовнішність, що користується особливим попитом, є нанесення на тіло татуажу. Крім прикрашання шкіри

декоративними малюнками, активно використовується коригування рис обличчя шляхом введення фарби під шкіру. Найбільшим попитом у молоді користуються проколювання шкіри і вдягання у ці отвори різних прикрас (пірсинг), а також шрамування і таврування. Вивченню зовнішності людини присвячено чимало робіт [1; 2; 3]. Але багато питань щодо ознак зовнішності людини в сучасних умовах, а також впливу інформації про них на процес розслідування злочинів залишилися поза увагою авторів (хоча нанесенням штучних змін на тіло (татуаж, пірсинг, шрамування, таврування) може похизуватися зараз кожен третій громадянин України).

Отже, метою цієї доповіді є визначення суті та видів особливих ознак зовнішності людини в умовах сьогодення, їх місця у класифікації ознак зовнішності людини в теорії габітології, а також їх впливу на вирішення окремих завдань розслідування злочинів (розшук та упізнання особи, визначення тактики спілкування на допиті, особливості експертних досліджень).

Одним із перших на поширення татуювань серед злочинців звернув увагу італійський лікар-психіатр Ч. Ломброзо (1835 – 1890 рр.), який вважав татуювання проявом атавізму та ознакою морально неповноцінних людей. Він вважав, що татуювання тісно пов'язане з розумовими здібностями їх носіїв, здебільшого природжених злочинців і повій. На його думку, «...татуювання...як фрак з орденами – що більше татуюваний, то більший авторитет має серед приятелів, тоді як не татуюваний не має впливу»[5].

Проблемою розшифрування злодійських татуювань займалися такі вчені, як В. Бурик, Ю. Дубягін, А. Капітанський, В. Литвин, В. Пилипчук, В. Пиріжков та інші, які вважали кримінальне татуювання «наочним хронічним тавром судимості», а явище татуювання зараховували до формування злочинних типів особливості в місцях позбавлення волі. Звертаючи увагу на сувору «біографічність» татуювань, їх відповідність відомостями особової справи засудженого, вони вбачали наявність кореляційного зв'язку між зображеннями татуювання, яке обирає засуджений, і психологією його особистості. На цій основі було створено відповідні альбоми зображень татуювань, довідники, схеми, трафарети, малюнки фото тощо.

Тривалий час в українському суспільстві одна з найпоширеніших сьогодні ознак зовнішності — татуювання на тілі людини — сприймалася негативно, як елемент, що свідчив про її кримінальне минуле, зайве захоплення рок-музикою або членство у молодіжному угрупованні. Навіть у словниках слово «татуювання» тлумачиться у дещо негативному значенні: «нанесення малюнка шляхом наколювання та втирання під шкіру фарби; звичай примітивних народів, використовувався моряками, представниками кримінального світу, музикантами, підлітками» [4, с. 785]. У сучасному світі малюнок на шкірі людини (якщо він виконаний

професійно) часто сприймають як прикрасу і навіть художній витвір. Крім того, за допомогою введення фарби під шкіру (татуажу) жінки часто коригують риси свого обличчя: змінюють форму брів, губ, підводять очі. За допомогою татуажу маскують проблемні ділянки шкіри (операційні рубці, пігментні плями, родимки, розтяжки після вагітності у жінок), а також «забиваються» суто кримінальні татуювання.

Шрамування (скарифікація, від лат. scarifico — дряпаю) — спеціальні розрізи шкіри певної форми і розміру, у результаті загоювання яких утворюються рубці у вигляді малюнка або візерунка. Для досягнення максимального ефекту в рани можуть втиратися спеціальні хімічні реактиви, зола або рослинні препарати, які значно затримують процес регенерації шкіри, внаслідок чого утворюються більш контрастні рубці. В Європу шрамування прийшло від давньоафриканських племен, де таким чином визначалася належність людини до певного племені. Майстрів шрамування доволі мало. Крім художньої майстерності вони, повинні мати основні знання з хірургії. Існує кілька різних технік художнього шрамування: плаский ледь видимий малюнок з тонких шрамів, що утворюється внаслідок нанесення розрізів перпендикулярно поверхні шкіри (варіюється лише глибина занурення скальпеля); рельєфний вигнутий візерунок (виникає внаслідок глибоких розрізів, що робляться під нахилом); малюнок з рельєфних заглиблень у шкірі (утворюється внаслідок видалення (зрізання скальпелем) певних ділянок верхнього шару шкіри).

Таврування — це нанесення на шкіру термічних, хімічних, іноді електричних опіків певного малюнка або візерунка. Відомо, що за давніх часів таврували лише рабів або злочинців. Наявність тавра на тілі людини вважали ганьбою, а його носій був вигнанцем суспільства. Сьогодні є особи, які свідомо і добровільно «прикрашають» себе таким чином.

Серед різноманіття видів татуювання найбільший інтерес с точки зору отримання криміналістично значущої інформації про особу злочинця становить так зване кримінальне татуювання (на відміну від побутового, пам'ятного, декоративного), адже саме воно пов'язане з його кримінальним минулим і криміногенною орієнтацією. Таке татуювання, як правило, наноситься під час відбування засудженим покарання у вигляді позбавлення волі.

За свідченням окремих дослідників [6], татуювання мають понад 70 % правопорушників.

Основними елементами татуювань є:

грецький хрест, що відображає кількість судимостей, строк позбавлення волі, а також несе свою головну релігійну функцію;

свастика (фашистський хрест) — знак невдоволення існуючим режимом на статевому члені — знак сексуальної агресії;

крапка — тавро засуджених за певний вчинок у своїй групі, що наноситься силоміць (як засіб використовується тавро);

ніж, кинджал, пістолет – знаряддя вчинення злочину, які вказують на злочинне спрямування;

шприц, карти, пляшка, келих, кістки, - як супутні атрибути злочинного способу життя;

оголена жінка (найчастіше на хресті або близько до нього, над гробом, обвита змією) – факт страждання, що відбувалося через жінку, схильність до гомосексуалізму; бюст жінки, ім'я жінки – страждання за певною жінкою (взагалі оголена жінка – це вияв сексуальної орієнтації);

птахи, змії, тигри, леви – агресивна орієнтація злочинця. Орел, що роздирає жінку, - гвалтівник; орел на грудях – високий статус у злочинному світі (те саме і змія, що обвиває кинджал);

пейзаж і явища природи використовуються як з художньо-декоративною метою, так і з метою вияву певних ідей (сонце, що сходить над морем, виражає прагнення до волі; пальми на безлюдному острові – ізолювання; надгробник, дзвони, куполи та хрести – строк ув'язнення);

дзвоник, ґрати, колюча проволока – ізоляція.

Отже, татування, пірсинг, шрамування і таврування можуть бути предметом дослідження різних експертиз. Так, шляхом проведення судово-медичної експертизи можна встановити наявність зазначених ознак зовнішності на трупах навіть з пізніми трупними змінами (гниттям, муміфікацією, перетворенням на жировіск тощо). Досліджуючи татуаж (до речі, існують технології з відновлення зображень татуажу), можна встановити чи не був верхнім малюнком «забитий» нижній, а також глибину введення фарби та навіть технології його нанесення (підручними засобами вводилася фарба чи за допомогою спеціальної апаратури). Спеціаліст-психолог, вивчаючи малюнок на тілі людини (тату, шрамування чи таврування), прикраси пірсингу, може скласти не тільки психологічний портрет його власника, засвідчити наявність у нього вад і відхилень психіки, особливостей соціальної спрямованості, а й розповісти про певні риси майстра, який наносив малюнок. Спеціаліст у галузі мистецтва, історії, мовознавства може допомогти у розкритті змісту «закодованих» символів на тілі людини. Узагальнюючи викладене, можна дійти висновку, що детальне вивчення і правильна оцінка новітніх ознак зовнішності людини мають велике значення при вирішенні багатьох важливих завдань з розслідування злочинів. Звісно, не всі шляхи використання інформації про татуаж, пірсинг, таврування та шрамування було розглянуто у цій доповіді, ще залишається багато напрямів досліджень цього питання.

Список використаних джерел:

1. Криминалистическое описание внешности человека : учеб. пособ. — М., 1999. — 223 с.
2. Признаки внешности человека и использование информации о них в работе органов внутренних дел : пособ. — К.: Нац. акад. внутр. дел Украины, 2001. — 96 с.
3. Використання ознак зовнішності людини в розшуковій діяльності ОВС : метод. ре - ком. — К., 2003.
4. Новейший словарь иностранных слов и выражений: справочное издание. — Минск, 2006. — 975 с.
5. Лозовський В. Как выжить и провести время с пользой в тюрьме. Татуировки [Електронный ресурс] В. Лозовський. – Режим доступа : <http://www.tyurem.net/mytex/how039.htm/>
6. Криміналістичний вісник .- К., 2013 .- №1, 94 – 95с.

Антонюк Олена Володимирівна,
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА, ВЧИНЕНОГО З ВИКОРИСТАННЯМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ АБО ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ

Розслідування будь-якого кримінального правопорушення вимагає від працівників Національної поліції швидкого та ефективного реагування на ситуації, що склалися пі час нього. Провадження по фактам хуліганства, вчиненого з використанням вогнепальної або холодної зброї, теж повинно відповідати зазначеним вимогам. В той же час, на початковому етапі важлива роль відводиться проведенню огляду місця події. Це пояснюється тим, що під час нього збирається орієнтуюча інформація для висунення версій, розшуку злочинців, визначення напрямків подальшого розслідування. Тому не дарма в окремих методиках розслідування злочинів розглядаються особливості проведення огляду місця події.

Дослідженню організації проведення огляду місця події приділяли свою увагу такі вчені-криміналісти, як В.П.Бахін, Р.С.Белкін, І.Ш.Жорданія, Г.Г.Зуйков, В.С.Кузьмічов, В.К. Лисиченко, Є.Д. Лук'янчиков, М.І. Порубов, М.В. Салтевський та ін. Дослідженню питань проведення огляду місця події під час розслідування хуліганства присвятили свої праці М.С. Бушкевич, Ю.А. Віленський, В.П. Власов, М.М. Єфімов, В.І. Захаревський, Н.О. Кононенко, А.О. Крикунов, М.А. Очеретяний та інші. Але наше дослідження показало деякі особливості його проведення при розслідуванні хуліганства, вчиненого з використанням вогнепальної або холодної зброї, від тих, що були вказані в дослідженнях зазначених авторів.

Щодо поняття огляду місця події, то О. М. Васильєва вказує, що «це слідча дія, що полягає в безпосередньому сприйнятті, дослідженні і фіксації слідчим чи дізнавачем обстановки місця події, а також у виявленні, фіксації, вилученні слідів і речових доказів для встановлення в можливих межах характеру й обставин події і винних осіб» [3, с. 253].

В той же час, на думку працівників правоохоронних органів огляд місця події не є важливою слідчою (розшуковою) дією при розслідуванні хуліганства, вчиненого групою осіб. Адже лише 19% з них визначили його як найбільш ефективну слідчу (розшукову) дію в досліджуваних кримінальних провадженнях. Але саме при проведенні даної слідчої (розшукової) дії слідчий безпосередньо сприймає об'єкти з метою виявлення слідів кримінального правопорушення. Крім того він з'ясовує обставини події, що мають значення у окремому провадженні.

Огляд місця події, як зазначає А.О. Крикунов, «...набуває особливого значення при розслідуванні хуліганських дій, що в будь-якому випадку залишили певні сліди на матеріальних об'єктах: пошкодження телефонів-автоматів, розбиття скла на вікнах та вітринах, глум над пам'ятниками, написання нецензурних написів на парканах та стінах будівель тощо» [2, с. 20].

При розслідуванні хуліганства, вчиненого групою осіб, важливо визначити об'єкти огляду. Адже перед слідчим постає завдання встановити, які предмети, речі, сліди належать до даного злочину і можуть мати доказове значення. На думку А.А. Леві, ці об'єкти окреслюють перебіг вирішення завдань огляду [4, с. 165], основними з яких в досліджуваних кримінальних провадженнях є:

- встановлення часу вчинення передбачуваного злочину, часу, протягом якого злочинець знаходився на місці події;
- визначення місця вчинення злочину;
- встановлення потерпілого, даних, що характеризують його особу;
- встановлення осіб, які вчинили хуліганство;
- визначення мотивів і цілей злочину;
- встановлення способу і знарядь вчинення хуліганства;
- встановлення предметів, що зникли (які віднесли злочинці);
- виявлення шляху підходу й відходу злочинців з місця події;
- виявлення шляхів підходу потерпілого;
- встановлення можливих слідів, що могли залишитися на злочинцях.

Також важливим аспектом огляду місця події при розслідуванні хуліганства, вчиненого з використанням вогнепальної або холодної зброї, є визначення його тактики. Наприклад, М. В. Салтевський запропонував класифікацію методів огляду за послідовністю, залежно від використовуваних засобів дослідження, яка містила лише рекомендації щодо способів пересування під час огляду: ексцентричний спосіб – рух по спіралі від центра до периферії; концентричний – рух від периферії до центра; фронтальний – дослідження об'єктів, розташованих на одній лінії; секторний – вивчення території по секторах; вузловий – об'єкт поділяється на ділянки, вузли, квадрати [5, с. 236-237].

Протилежну пропозицію, відповідно до якої, огляд місця події необхідно робити від центра до периферії, висловлював С. О. Голунський [1, с. 165]. На нашу думку, огляд місця вчинення хуліганських дій необхідно проводити від периферії до центру.

Отже, огляд місця події є слідчою (розшуковою) дією під час розслідування хуліганства, вчиненого з використанням вогнепальної або холодної зброї. Своєчасність та ретельність його проведення забезпечує подальший етап розслідування великою кількістю доказової інформації.

Список використаних джерел:

1. Голунский С.А. Криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений: Учебник для юристов. – М.: Юрид. Изд-во НКЮ СССР, 1939. – С. 165.
2. Крикунов А.О. Расследование хулиганства. – Лекция. – Киев. – НИ и РИО Киевской высшей школы МВД СССР им. Ф.Э. Дзержинского, 1978. – 44 с.
3. Криминалистика: Учебник / Под ред. А.Н. Васильева. – М.: Изд-во МГУ, 1980. – С. 253.
4. Осмотр места происшествия: Справочник следователя / Рук. авт. кол. А.А. Леви. – М.: Юрид. лит., 1979. – С. 165.
5. Салтевский М.В. Тактические основы организации и производства следственных действий и получение информации от вещей // Специализированный курс криминалистики: Учебник / Отв. ред. М.В.Салтевский. – К.: НИиРИО КВШ МВД СССР, 1987. – С. 236-237.

Сегедій Владислав Іванович
курсант 3 курсу факультету № 1
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ФІКСУЮЧОЇ ЗЙОМКИ

Важливим моментом діяльності правоохоронних органів спрямованої на збирання інформації на досудовому слідстві, є фіксація такої інформації. На сьогодні в кримінальному процесі перевага надається використанню фотографії та відеозапису. Фотозйомка успішно застосовується при розслідуванні різних видів злочинів, при провадженні різноманітних слідчих дій (огляду місця події, слідчого огляду документів, освідування, обшуку, пред'явлення для впізнання, перевірки показань на місці та ін.), у експертних дослідженнях, в оперативно-розшуковій діяльності.

Саме тому, для встановлення і розкриття злочину є необхідна фіксація, дослідження і використання фотографії. Оскільки фіксації не порушує стану матеріальних слідів та інших об'єктів, фотографічна зйомка може заповнити прогалини в описі фактів у протоколах слідчого огляду, виявляти маловидимі або невидимі деталі і ознаки об'єктів.

Вибір необхідних у конкретній ситуації видів зйомки залежить від характеру виробленої слідчої дії, від доцільності фіксації обстановки в цілому і її деталей фотографічними засобами. Фото зйомка всіх чотирьох видів звичайно виробляється при огляді місця події. В інших випадках можуть бути зроблені зйомки лише окремих видів. Обстановка місця виробництва слідчої дії, особливості ситуації й об'єктів зйомки визначають той або інший метод фотографування.

Метод криміналістичної фотографії та відеозапису розуміють як сукупність правил і рекомендацій щодо вибору фотографічних і відеографічних засобів, умов зйомки, оброблення матеріалів для одержання знімків, кадрів фільму цільового призначення [4, с.126].

Методи криміналістичної фотографії поділяють на види - фіксуючі та

дослідницькі.

Фіксуєчі - полягають у фіксації, відображенні обстановки, перебігу результатів слідчої дії (оперативно-розшукових заходів, експертизи), у відображенні матеріальних об'єктів та їх ознак, що сприймаються неозброєним оком.

Залежно від характеру слідчої дії та її цілей, специфіки об'єкта фотозйомки і завдань фіксації застосовуються різні види, методи і способи судово-оперативної фотографії. Судово-фотографічні способи, методи і види зйомки становлять систему судової фотографії.

Судова фотографія є галуззю криміналістичної техніки. Використання фотографічної зйомки в розслідуванні злочинів зумовлено такими чинниками: 1) дає змогу з великою точністю зафіксувати об'єкт, його стан, ознаки; 2) забезпечує швидке фіксування тих чи інших об'єктів; 3) дає адекватне уявлення про зображений на фотознімку об'єкт; фотографічне зображення має властивість наочності і документальності; 4) існує можливість одержати маловидимі й невидимі деталі, сліди, ознаки[2].

Судова фотографія розробляє фотографічні засоби, методи і прийоми виявлення, фіксації і дослідження доказів. Зміст судової фотографії становлять наукові положення і практичні рекомендації щодо використання фотографії в розслідуванні злочинів.

Судова фотографія поділяється на фотографію фіксуєчу (судово-оперативну) та фотографію дослідницьку (судово-експертну) [3,с.43].

Судово-оперативна фотографія являє собою сукупність методів, прийомів і засобів, що застосовуються для фіксації та проведення нескладних досліджень речових доказів у процесі розслідування. Фіксація в судовій фотографії має на меті точно і повно відобразити об'єкти в тому вигляді та стані, у якому вони спостерігаються на момент фотозйомки. Фотозйомка виступає додатковим засобом фіксації у процесі здійснення слідчих дій. Судово-оперативна фотографія як засіб фіксації під час розслідування застосовується у поєднанні з оформленням протоколу, складанням схем та планів. Об'єктами судово-оперативної фотозйомки є: місцевість і приміщення, а також їх окремі ділянки; предмети; сліди; трупи; живі особи; окремі дії учасників слідчих дій та їх результати. Судово-оперативну фотозйомку здійснює слідчий, оперативний працівник органу дізнання або спеціаліст за допомогою фотографічної техніки, що входить до фотокомплекту слідчого [3,с.44]. Застосування судової фотографії при проведенні слідчих дій передбачено кримінально-процесуальним законодавством. Так, відповідно до ст. 191 КПК України слідчий під час огляду місця події в необхідних випадках проводить фотографічну зйомку. У ст. 79 КПК України зазначено, що речові докази повинні бути по можливості сфотографовані [5].

У судово-оперативній фотографії найпоширенішим видом зйомки є фотозйомка місця події. До фотографічної фіксації місця події ставляться

такі вимоги: 1) порядок фотозйомки та процедури огляду місця події є взаємопов'язаними; 2) фотозйомка повинна передувати іншим методам фіксації; 3) засоби і методи фотозйомки обираються залежно від ситуації огляду, для забезпечення повноти, всебічності та точності фіксації; 4) сукупність фотознімків повинна давати повне й чітке уявлення про обстановку злочину, його сліди і деталі; 5) до внесення якихось змін в обстановку необхідно сфотографувати загальний вигляд місця події і взаємне розташування об'єктів; окремі сліди і предмети спочатку фотографуються у тому вигляді, в якому вони були виявлені [2].

Фіксує криміналістична фотозйомка має на меті отримання фотографічного зображення об'єктів, слідів чи явищ, вивчення яких має значення для виявлення, розкриття й розслідування злочинів.

Фіксує зйомка здійснюється при проведенні слідчих дій самим слідчим, фахівцем-криміналістом (фахівцем-фотографом) або іншим учасником за пропозицією слідчого з метою запечатлення обстановки, ходу й результатів слідчої дії. Фотозйомка при цьому може бути чотирьох видів: 1) що орієнтує, 2) оглядова, 3) вузлова й 4) детальна. Кожний з них несе різне інформативне навантаження.

1) орієнтуючий – застосовується для відображення місця події з прилеглою територією; найчастіше виконується панорамним методом;

2) оглядовий - для фіксації загального вигляду місця події; виконується звичайним, інколи панорамним методом; точку зйомки доцільно обирати так, щоб на знімку були зафіксовані важливі елементи обстановки місця події та їх взаємне розташування;

3) вузловий - необхідний для фіксації найбільш важливих у криміналістичному відношенні об'єктів обстановки місця події: трупів, слідів та ін.;

4) детальний - здійснюється для фіксації окремих слідів та особливостей місця події; також застосовується вимірювальний метод із масштабною лінійкою [3,с.44-47].

Отже, для детального опрацювання розслідування злочину, при проведенні досліджень речових доказів важливе місце посідає фотозйомка. Яка надає можливість:

- 1) з великою точністю зафіксувати об'єкт, його стан, ознаки;
- 2) забезпечує швидке фіксування тих чи інших об'єктів;
- 3) дає адекватне уявлення про зображений на фотознімку об'єктів; фотографічне зображення має властивість наочності і документальності;
- 4) існує можливість одержати маловидимі й невидимі деталі, сліди, ознаки.

Список використаних джерел:

1. Закон України „Про оперативно-розшукову діяльність” // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1992, N 22, ст.303.
2. Збірник методичних рекомендацій з питань розкриття та розслідування злочинів слідчими та оперативними працівниками органів внутрішніх справ/ За ред. П.Вю Коляди. – К.: ГСУ МВС України, 2001. – 339с.-- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kiev-diplom.com/47-sudova-fotografiya.html>

3. Шепітько В. Ю „Криміналістика” ІнЮре Київ, 2004. -43-47с.
4. Криміналістика - Волобуєв А.Ф.2011.ст.504
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями на 1 вересня 2015 р...:(офіц. текст).-К.Паливода А.В.,2015.-328с.

Сорока Ірина Вікторівна
здобувач кафедри криміналістики
та судової медицини
Національної академії
внутрішніх справ

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ОГЛЯДУ ЗА ФАКТАМИ КРАДІЖОК МАЙНА ГРОМАДЯН, УЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Серед слідчих (розшукових) дій, що проводяться при розслідуванні крадіжок, у тому числі вчинених неповнолітніми, однією з найбільш інформативних є огляд місця події. В ході проведення огляду виявляються сліди, особливості механізму злочину, участь у його вчиненні неповнолітніх. Мета огляду – виявлення на місці події доказів та іншої криміналістично-вагомої інформації про подію, яка сприятиме швидше розібратись у криміналістичній характеристиці вчиненого діяння, висунути слідчі версії та визначити основні напрямки розслідування, забезпечити можливість дій по «гарячих слідах», з розшуку злочинця, викраденого майна, припиненню подальшої злочинної діяльності та ін. Ще до виїзду на місце події слідчий має прийняти заходів його охорони, що б звести до мінімуму можливість знищення чи псування слідів.

Як зазначає К.О. Чаплинський, між отриманням вихідної інформації про вчинення злочину і початком проведення слідчого огляду (прибуття слідчо-оперативної групи) повинен проходити мінімальний проміжок часу (зокрема, оптимальний проміжок часу не повинен перевищувати 15 хвилин) [1, с. 16]. Ми погоджуємося з висловленою К.О. Чаплинським думкою, оскільки чим більше часу проходить з моменту вчинення злочину до проведення огляду місця події, тим менша кількість суспільно небезпечних діянь, у тому числі розглядуваної категорії розкривається.

Загальним завданням огляду місця події є виявлення фактичних даних, за якими можна встановити механізм злочину у всіх деталях, тобто відповісти на питання про те, що сталося на цьому місці. На причетність до вчинення крадіжки неповнолітніх може вказувати наступне: відсутність спланованості та цілеспрямованості у діях; невеликі розміри слідів рук та ніг, низу взуття; використання для проникнення у приміщення невеликих промів; виконані на стінах, підлогах надписи у тому числі з використанням ненормативної лексики; сліди зубів на солодошах; викрадення невеликих

за розміром та вагою предметів; викрадення менш коштовних але більш яскравих предметів; особисті речі відповідного розміру. Наведений нами перелік варто назвати лише орієнтовним. Так, зазначені аспекти мають обов'язково враховуватись слідчим при проведенні огляду місця події. Відсутність, на перший погляд, логіки у діях злочинця, може бути пояснено причетністю до вчиненого неповнолітнього з його незначним життєвим й, у більшій мірі, злочинним досвідом.

Під час огляду місця події потрібно з'ясувати: як злочинець потрапив на місце події та залишив його; які відомості вказують на причетність до вчиненого неповнолітніх; які знаряддя чи інструменти використовував; який час був на місці крадіжки; крадіжка була вчинена самостійно чи групою осіб; які відомості, що характеризують особу злочинця виявлені та ін.

Проводячи огляд слідчий має з'ясувати місце та спосіб проникнення, наприклад до певного приміщення. Ними, переважно виступають кватирки вікон, невеликих розмірів, що характеризують можливість проникнення через невеликий проєм особи з відповідними фізичними даними – неповнолітнього. Кількість часу, який перебував неповнолітній, які знаряддя використовував, наявність співучасників може характеризуватись кількістю, місцем розташування, видами слідів, поверхнями, на яких вони збереглись. Так, різні за типом, розміром взуття, можуть характеризувати участь у вчиненні крадіжки декількох осіб. У свою чергу сліди рук необхідно шукати, керуючись припущеннями про дії неповнолітнього на місці злочину. Предметами, на яких можуть зберігатись сліди рук неповнолітнього є запираючі пристрої, рами та скло кватирок та вікон, через які здійснено проникнення до приміщень, підвіконня, касові апарати, поверхні упаковок, у тому числі продуктів харчування, пляшки з напоями.

У свою чергу пошуки слідів необхідно здійснювати з урахуванням предмету злочинного посягання. Так, переважно предметами розглядуваних злочинів виступають: гроші; продукти для особистого вживання; предмети молодіжної моди; об'єкти колекціонування та ін.

У разі виявлення неповнолітнього злочинця до моменту проведення огляду слідчий спрямовує свої зусилля на виявлення об'єктивних даних, що викривають чи спростовують його причетність до вчиненого суспільно-небезпечного діяння. Зазначене може сприяти утворенню більш повної картини злочину та прийняття рішень в організації та планування розслідування, висуванні обґрунтованих версій про причетність до крадіжки осіб відповідної вікової категорії. До проведення оглядів місця події можуть, на розсуд слідчого, залучатись потерпілі, затриманий неповнолітній.

Серед помилок також виступають необґрунтоване зменшення обсягу, площі та кількості об'єктів дослідження. У результаті цього залишаються невиявленими, недослідженими певна кількість джерел

інформації. У ході пошуку інформації деякі з джерел залишаються пропущеними внаслідок неуважності, використання неефективних прийомів та засобів. Наприклад, при використанні прийому вибіркового огляду місця події деякі зі слідів можуть залишитись невиявленими, що за рядом випадків не дозволяє встановити всі обставини, котрі підлягають доказуванню [2 с. 7]. Уникнути недоліків огляду місця події можливо шляхом всебічного його дослідження.

Успіх огляду місця події у більшій мірі залежить від того, наскільки широко та вміло слідчий застосовує науково-технічні засоби і методи, спеціальну апаратуру та прилади, що сприяють в ході обшуку виявити та закріпити невидимі та слабо видимі сліди. Мінімум науково-технічних засобів для огляду місця події наявні у валізі слідчого. До переліку найбільш розповсюджених криміналістичних засобів, використовуваних в ході огляду відносяться: пошукові та аналітичні прилади й інструменти.

Крадіжки неповнолітніми вчинюють, переважно, без попередньої підготовки. Це визначає відсутність заходів маскуванню злочинних дій розглядуваною категорією осіб.

Після вчинення злочину неповнолітні намагаються якомога швидше залишити місце крадіжки. У результаті цього утворювані сліди залишаються у значній кількості без ушкоджень та придатні для подальших досліджень.

Проводячи огляд місця події слідчий має комплексно розглядати та аналізувати спосіб, обстановку та виявленні сліди для висунування версій про місце знаходження ще не виявлених слідів, особу неповнолітнього злочинця тощо.

З метою покращення дій слідчого, мають застосовуватись науково-технічні засоби та спеціальні знання відповідних фахівців. Серед спеціалістів основного значення набувають техніки-криміналісти, які своїми знаннями підвищують рівень виявлення та вилучення слідчим слідів за місцем проведення огляду.

Напрямами наших подальших досліджень за фактами розслідування крадіжок майна, вчинених неповнолітніми спрямовуватимуться на розгляд організаційно-тактичних особливостей проведення інших слідчих (розшукових) дій.

Список використаних джерел:

1. Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій : монограф. / Чаплинський К. О. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. – 308 с., іл.
2. Карагодин В.Н., Морозова Е.В. Криминалистические проблемы обнаружения и устранения следственных ошибок: Учебно-практическое пособие. – Екатеринбург: Изд-во Уральского юридического института МВД России, 2003. – 22 с.

Субботін Сергій Юрійович
курсант 3 курсу факультету № 1
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОГЛЯД МІСЦЯ ПОДІЇ, ЯК НЕВІДКЛАДНА СЛІДЧА (РОЗШУКОВА) ДІЯ

Актуальність даної теми зумовлена тим, що найбільш поширеною з усіх слідчих дій, що проводиться майже у кожному кримінальному провадженні є огляд місця події, яка є первинною та невідкладною і включає в себе великі пізнавальні можливості, в результаті яких у подальшому визначаються напрямки та ефективність розслідування.

Огляд – це процесуальна діяльність слідчого, реалізуючи котру він за участю зазначених у законі осіб виявляє, безпосередньо сприймає, досліджує, оцінює і фіксує стан, властивості й ознаки матеріальних об'єктів, пов'язаних з подією, що розслідується, з метою з'ясування обставин кримінального провадження [2].

Серед видів огляду в криміналістиці законодавець виділяє такі види огляду: огляд місцевості, приміщення, речей та документів. Кожен з цих зазначених видів має свою специфіку, щодо порядку їх проведення, кола суб'єктів що залучаються, тощо. Також існує окремий вид огляду – огляд місця події, але відомості щодо цього огляду не зазначені в спеціальній нормі цього кодексу, а саме ст. 237 КПК. Проте інформація стосовно огляду місця події зустрічається в ч.3 ст. 214 КПК, в якій зазначено, що огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудового розслідування.

Таким чином, проаналізувавши норми Кримінального процесуального кодексу, необхідно зазначити, що огляд місця події – це первинна, невідкладна слідча дія, що знаходить свій вияв у встановленні, фіксації, дослідженні обстановки місця події, слідів злочину та злочинця, їх ознак і взаємозв'язків між собою, за допомогою яких можна встановити факти та обставини, що підлягають доказуванню і мають значення для кримінального провадження. По-перше, ця дія, як уже зазначалось, є первинною, що обумовлюється необхідністю отримання інформації щодо обставин які склались, у первісному, незміненому стані, адже зволікання цих дій може потягнути за собою зміну обстановки, зникнення слідів злочину, їх пошкодження в результаті чого не можна буде використати. По-друге ці дії є невідкладними, адже в окремих випадках вони можуть проводитись до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудового розслідування.

Дослідження обстановки місця події відіграє важливу роль у кримінальному провадженні, адже саме вона дає змогу отримати необхідну інформацію, що у подальшому визначає напрямки та ефективність

розслідування. Так, під обстановкою місця події В. І. Алексейчук пропонує розуміти як комплекс усіх матеріальних об'єктів, змін у рамках місця події, пов'язаних з досліджуваною подією і діями її учасників, а також усіма подальшими подіями [3].

Когутич І.І. у своїх роботах виділяв наступні завдання, які стоять перед уповноваженими законом особами, які проводять огляд місця події:

1. вивчення й фіксація обстановки місця події з метою з'ясування характеру і механізму події;
2. виявлення і вилучення слідів злочину, які в подальшому можуть слугувати речовими доказами у справі;
3. з'ясування ознак, що характеризують осіб, учасників учинення злочину (їхня кількість, наблизений вік, фізичні дані, наявність у них певних звичок, навичок, психічних відхилень, а також обізнаності їх про життєвий устрій, розпорядок роботи потерпілого);
4. фіксація особливостей, притаманних потерпілому чи іншим об'єктам посягання;
5. встановлення обставин, що відображають об'єктивну сторону злочину: час і спосіб його вчинення, дії злочинця на місці події, наслідки злочину, наявність зв'язків між діями злочинця та його наслідками;
6. виявлення ознак, що вказують на мотиви й цілі вчиненого злочину;
7. з'ясування обставин, що сприяли вчиненню злочину [4].

Проаналізувавши вищезазначене, можна зробити висновок, що за допомогою реалізації загальних завдань огляду місця подій можна встановити механізм вчинення злочину в усіх деталях, тобто вирішення питання про те як, де, коли, за допомогою чого і яким чином був вчинений злочин і особу яка винна у вчиненні кримінального правопорушення.

Отже, огляд місця події є однією з найперших слідчих дій є важливим засобом отримання інформації про злочин, який розслідується. Від того, наскільки якісно та повно буд проведений огляд місця події залежить успіх розслідування злочину, оскільки різноманітні матеріальні наслідки злочину, їх ознаки та взаємозв'язок між собою, а також інша інформація отримана внаслідок цієї слідчої дії у подальшому може носити доказовий характер. При цьому за часту ті данні, які отримані в результаті огляду, неможливо отримати іншим шляхом, іншими джерелами.

Список використаних джерел:

1. Кримінально процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Криміналістика : підручник / В. В. Пяковський, Ю. М. Черноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексеев та ін. – К. : «Центр учбової літератури», 2015. – 544 с.
3. Алексейчук В.І. Огляд місця події: тактика і психологія: Автореф. дис. ... канд. юрид.наук: 12.00.09. – Х., 2007. – 20 с.
4. Криміналістика України: Курс лекцій, Когутич І.І. 2010р.

Сур Ірина Сергіївна
курсант 3 курсу факультету № 1
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВОЇ ФОТОГРАФІЇ ПРИ РОЗКРИТТІ ЗЛОЧИНІВ

Криміналістична фотографія сприяє успішному розслідуванню злочинів, починаючи з огляду місця події при виявленні ознак злочину й закінчуючи направленням справи в суд для її розгляду [1]. Так, на сьогодні експертно-криміналістичні підрозділи МВС України поступово впроваджують комп'ютерні технології в свою діяльність, у зв'язку з чим виникає необхідність у забезпеченні їх видатковими матеріалами для виготовлення ілюстрацій [2].

Поява фотографії стала поштовхом для розвитку науки криміналістики в цілому. У криміналістиці феномен цифрової фотографії досліджували такі вчені, як О. Кобилянський, І. Постіка, А. Сафонов, С. Колотушкін, А. Кочубей, К. Павловець, А. Костров та інші. Проте праці зазначених вчених не вирішили всієї проблеми, а стали підґрунтям для її подальшого наукового дослідження.

Олег Кобилянський зазначає, що криміналістика має велике значення для кримінального процесу, а саме застосування цифрової фотографії та цифрового оброблення зображень гарантує достовірність відображення матеріальних об'єктів і забезпечує об'єктивну можливість перевірки й оцінювання одержаних результатів. Якщо враховувати, що цифрові зображення можуть бути одержані з високим ступенем надійності та зручності, у короткі строки, з необмеженим часом збереження без втрати якості, то використання засобів цифрової фотографії й цифрового оброблення зображень у кримінальному процесі необхідно визнати не тільки допустимим, а й бажаним [1].

Так, Іщенко Є. П. та Філіппов А. Г. вважають, що криміналістична фотографія – сукупність наукових положень і розроблених на її основі фотографічних методів і засобів, використовуваних для зйомки і дослідження криміналістичних об'єктів.

Таким чином, основною відмінністю цифрової фотографії від традиційної є використання інших «цифрових» засобів зйомки й обробки зображень. Для реалізації цифрових технологій у фотографії необхідний комплекс цифрових засобів – обов'язковий набір інструментальних засобів: пристрій введення, графічну станцію (для перетворення у цифровий вигляд, обробки та збереження зображень), пристрій виводу інформації.

Цифрова технологія одержання зображення у більшості визначила особливості пристрою цифрових знімальних засобів. Принципова схема

цифрової фотокамери – об'єктив, фотоприймач, видошукач, відео процесор із блоком аналогової обробки й аналогово-цифровим перетворювачем, процесори обробки й інтерфейсу, органи керування та карта пам'яті.

На думку Олега Кобилянського науково-технічний прогрес дозволив створити цифрову фотографію, яка швидко посунула аналогову фотографію, маючи низку істотних переваг. Цифрова фотографія використовується у криміналістиці при фіксації та дослідженні обстановки місця події, різних слідів, речових доказів, що внесло зміну у структуру криміналістичної фотографії. Нові методи все більше замінюють традиційні фотографічні та відкривають можливості для створення методик дослідження, які раніше в експертизі не використовувалися. У зв'язку з цим розширюються завдання сучасної криміналістичної фотографії: фіксація криміналістичних об'єктів; експертне дослідження й обробка цифрового зображення; виготовлення ілюстрацій до висновків експерта. [4]

Виходячи з викладеного можна зазначити, що для впровадження цифрових технологій одержання й обробки зображень у слідчу та експертну практику необхідно:

1) визначити і законодавчо закріпити правовий статус використання цифрової фотографії [5].

2) розробити типовий комплекс комп'ютерних засобів для криміналістичної фотографії;

3) вдосконалити підготовку експертних кадрів з вивчення інформаційних технологій і можливостей їх використання у слідчій та експертній практиці;

4) широко використовувати передовий досвід підрозділів органів внутрішніх справ, що використовують цифрові технології у своїй діяльності [1].

Спочатку застосування цифрових камер було сумнівним, бо не було точної впевненості в тому, що зображення не підроблені. Проте провідні виробники цифрової техніки знайшли вихід з даної ситуації. Вони запропонували пристрій для перевірки даних, призначений для роботи з цифровими камерами. Цей пристрій дає можливість переконатися, що цифрові зображення не було змінено, підроблено чи піддано обробці тим чи іншим способом [6].

Підсумовуючи викладене, можна сказати, що починаючи з 70-х років ХХ століття і до сьогодні цифрові технології не припиняють вдосконалюватися. Аналіз історії виникнення та вдосконалення криміналістичної фотографії дозволяє відмітити, що криміналістика як наука, знаходячись попереду наукового забезпечення протидії злочинності, на протязі всієї своєї історії виступала в ролі споживача [7].

Впровадження в практику боротьби зі злочинністю комп'ютерних

засобів фіксації та дослідження різних об'єктів є одним із заходів удосконалення цієї діяльності.

Список використаних джерел:

1. Кобилянський О. Л. Особливості правової регламентації використання цифрових зображень у розкритті та розслідуванні злочинів // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук. праць. - Харків, - 2010 № 10.
2. Сафонов А. А., Колотушкин С. М., Кочубей А. В. Компьютерные технологии в криминалистической фотографии: теоретические и прикладные вопросы. – Волгоград, 2005.
3. Іщенко Є. П., Філіппов А. Г. – Криміналістика. Підручник/за ред. М.: изд-во «Проспект», 2007.
4. Кобилянський О. Л. Технічні засоби цифрової фотографії як складові типового комп'ютерного комплексу для криміналістичної фотографії // Підприємництво, господарство і право. – 2011 №5.
5. Кобилянський О. Л. Словник термінів з цифрової фотографії. – К., 2009.
6. Використання цифрових фотоапаратів в експертній практиці. Критерії відбору і технічна відповідність // Криміналістичний вісник: наук.-практ. зб. /ДНДЕКЦ МВС України; КНУВС. – К., 2007 №1.
7. Павловец Г. А. История возникновения и совершенствования криминалистической фотографии // Вестник Академии МВД Республики Беларусь. – Минск, 2011 №1.

Тищенко Інна Олексіївна
курсант навчальної групи ПС-342
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАПАХОВИХ СЛІДІВ У РОЗСЛІДУВАННІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

З кожним днем злочинці стають більш досвідченими, і тому все частіше правоохоронці стикаються з проблемою виявлення слідів вчинення злочину. Проте в будь-якому випадку підозрюваний має певний контакт зі знаряддями чи іншими речами, саме тому на місці вчинення злочину, навіть за відсутності інших слідів, залишають запахові. Ці сліди, як і інші, мають свою матеріальну природу і можуть бути відібрані, законсервовані і досліджені. Наука яка займається вивченням закономірностей утворення, виділення, поширення і сприйняття запаху має назву «одорологія». Криміналістична одорологія є однією з нових напрямків у криміналістиці, її все частіше застосовують правоохоронці використовуючи запахову інформацію з метою розкриття і розслідування кримінальних правопорушень.

Позиції вчених стосовно використання на практиці одорологічних методів розслідування, а також в доказуванні у кримінальних провадженнях є досить суперечливими. Прибічники обґрунтовують свої висновки встановленими наукою фактами щодо стабільності та індивідуального основного складу запахових речовин, які виділяє людина, а також можливості збирання та консервування джерела запаху або запахомісткого повітря долучати до провадження як речовий доказ. До того ж подальше дослідження джерела запаху, за допомогою собаки-

шукача, фіксують у окремих довідках, і додаються до кримінального провадження як докази, згідно зі ст. 83 КПК України.

В.Ф. Статкус вважає за можливе ввести в теорію доказів, законодавчу та правозастосовчу практику термін «кінологічне упізнавання за запахом» [1, с.62-64], а М.О. Селіванов пропонує використовувати одорологічний метод у межах і формі пред'явлення для впізнання [2, с. 320-325].

Заперечуючи використання одорологічного методу деякі вчені стверджують, що індивідуальність та стабільність запаху людини ще не доведено [3, с.30], і підтверджуючи свої твердження наводять приклад, коли собака-шукач плутала зразки запаху ідентичних близнюків. Проте на нашу думку це тільки підтверджує генетичну стабільність даних людини що і обумовлює її запах. Адже схожість запахів близнюків не спростовує думку щодо індивідуальності запаху людини, так само як і схожість зовнішнього вигляду не дає підстави вважати що люди мають схожі запахи.

Поняття «запаху» має два значення: 1) це властивість матеріальних тіл живої і неживої природи та сприйняття відображення людиною, яке виникає при взаємодії пахучої речовини з нюховими рецепторами; 2) це образ який відображає реальність і залишає в пам'яті людини слід, аналогічний будь-якому уявленому образу.

У криміналістиці термін «запах» вживається саме у першому значенні, тобто як матеріальне тіло. Запахові сліди виникають внаслідок безупинного переходу речовини з твердого або рідкого стану в газоподібний. У фізичному розумінні запах є часткою якого-небудь тіла, який і перебуває у газоподібному стані. Отже предмет є джерелом запаху доти, доки з його поверхні не відокремляться молекули запахової речовини у навколишнє середовище.

Загалом запаховий слід – це відносно новий слід у криміналістиці, який значно відрізняється від інших слідів, насамперед тим, що вони невидимі і прийоми і засоби їх виділення є досить специфічними.

В слідчій практиці все частіше звертаються саме до слідів запаху людини. Адже всі об'єкти до яких торкалася чи мала контакт людина несуть запахову інформацію. Такими носіями запахових слідів є: 1) шматки тканини, волосся, кров, потожирові тканини, сперма, слина та інші виділення, тобто які відділилися від тіла людини і пов'язані з її фізіологічною діяльністю; 2) предмети постійного контакту з тілом людини: одяг, взуття, особисті речі; 3) об'єкти тимчасового контакту з тілом людини: знаряддя вчинення злочину, предмети праці чи інструменти, речі матеріальної обстановки до яких торкалася людина [4, с.197]. Індивідуальний запах людини є важливим доказом у кримінальному провадженні. Саме тому при проведенні пошукових дій здійснюється збір запаху з метою отримання та збереження запахової інформації. На

практиці найчастіше використовуються три прийоми відділення запаху від носія: 1) забір (висмоктування) молекул запаху шприцом; 2) забір молекул запаху безпосередньо ємкістю; 3) адсорбування сліду запаху на нейтральний носій.

Ще одним важливим розділом одорології є використання біологічного детектора – нюху службово-розшукової собаки. Тут відомі два способи: 1) переслідування злочинця по його слідах запаху службово-розшуковою собакою під керуванням кінолога; 2) фіксація запахового сліду злочинця на місці події для його подальшого дослідження з метою встановлення особи злочинця шляхом вибірки (такі вибірки можуть зберігатися в картотеках (банках) запаху) [5, с. 324].

Отже, виходячи з вище вказаного можна говорити про велику значимість і вагомість використання одорології під час розслідування кримінальних проваджень, проте така наука як одорологія потребує удосконалення і розвитку. Тому ми погоджуємося із думками вчених, що одорологія має об'єднати у собі розробку проблем позалабораторного і лабораторного дослідження слідів і зразків запаху людини та інших речових джерел. Використання одорології сприятиме покращенню криміналістичної обстановки в Україні.

Список використаних джерел:

1. Кириченко А.А. Криміналістика : учеб-метод. пособие / А.А.Кириченко, В.Д. Басай, Ю.И. Литвин. – Хмельницький : АПВ України, 2001. – 142с.
2. Проблемы криминалистической одорологии : монография / В.Д. Басай, А.А. Кириченко, В.П. Руденко, А.М. Щитников. – Минск : Хмельницький ГЭКЦ МВД РБ, НАВП Украины, 2001. – 524 с.
3. КРУТОВА В.И.. Собаки спасают тигров / В.И.Крутова, // Друг. – М., 2000.-№8.-С.30-33.
4. Біленчук П.Д., Дубовий О.П., Тимошенко П.Ю., Салтаєвський М.В.. Криміналістика : Підручник, Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 1997. – 232с.
5. Салтаєвський М.В. Криміналістика. Підручник: у 2-х ч. Ч.1. – Х.: КонСУМ, Основа, 1999. – 416с.

Береза Юрій Миколайович
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ
НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ
ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ ТА ВИБУХОВИМИ
РЕЧОВИНАМИ**

Розслідування кримінальних правопорушень вимагає від працівників правоохоронних органів злагодженої та цілеспрямованої діяльності. Вона, в свою чергу, полягає у проведенні ряду процесуальних дій. Особливе місце серед слідчих (розшукових) дій, спрямованих на отримання доказової інформації з особистісних джерел, належить допиту. В той же

час, у конфліктних ситуаціях, та й загалом, це досить складна слідча (розшукова) дія.

Для ефективного її проведення уповноважена особа повинна здійснити ряд організаційно-підготовчих заходів, а безпосередньо під час неї застосовувати найбільш доцільні тактичні прийоми. Допит підозрюваних при розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами в даному ракурсі повинен відповідати зазначеним критеріям. Адже вірно підібрані тактичні прийоми дозволять забезпечити ефективне проведення допиту, а криміналістичне забезпечення його підготовчого етапу надасть найбільш сприятливі умови для цього. Крім того, від своєчасності та якості проведення допитів у багатьох випадках залежить успіх розслідування кримінального правопорушення. Тому на дані аспекти і буде направлено наше дослідження.

Допит є найбільш розповсюдженою та ефективною слідчою (розшуковою) дією, за допомогою якої збирається інформація про злочин і злочинну діяльність певних осіб. Допити є слідчими діями, на підготовку і проведення яких витрачається найбільше часу. З їх допомогою слідчий не тільки встановлює обставини, які необхідно довести, але й визначає напрямок пошуку нових доказів, а також перевіряє причетність до справи встановлених фактів і їх вірогідність [1, с. 63-64].

В той же час, одностайного визначення поняття допиту серед науковців немає. З огляду на зазначене слід звернутися до визначення цієї наукової категорії. Наприклад, Р.С. Белкін характеризував його як процесуальну дію, що полягає в отриманні показань (інформації) про подію, яка стала предметом кримінального судочинства, осіб, які проходять у справі, причини й умови, що сприяли вчиненню й приховуванню злочину [2, с. 63]. Стосовно ситуації допиту доречною є думка К.О. Чаплинського, який наголошує на тому, що окрема слідча ситуація, що складається під час проведення слідчої дії є важливим аспектом обрання відповідної поведінки уповноваженою особою. Безконфліктна ситуація характеризується повним або частковим поєднанням інтересів взаємодії слідчого і допитуваної особи, відсутністю протиріч у їх намірах і планах на даному етапі розслідування [3, с. 241].

А вже В.Ю. Шепітько наголошує на тому, що допит є основною слідчою (розшуковою) дією, в процесі якої слідчий отримує від допитуваного (свідка, злочинця) вербальну інформацію про факти, що мають значення для встановлення об'єктивної істини і забезпечення правильного застосування закону. Мета допиту полягає в одержанні показань, що повно і об'єктивно відбивають дійсність [4, с. 218].

Варто наголосити на тому, що складність цієї СРД при розслідуванні насамперед залежить від обсягу і якості наявної у слідчого інформації, отриманої в результаті оперативно-розшукових заходів, СРД та НСРД,

особистісних якостей допитуваного, його процесуального статусу (підозрюваний, свідок, потерпілий), місця в ієрархічній структурі злочинного об'єднання (лідер, керівник, виконавець) та ін. [5, с. 94].

Ми підтримуємо позицію В.А. Журавеля, який визначив допит як процесуальну дію, котра являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, які беруть у ньому участь, спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у справ [6, с. 252].

Важливе місце в криміналістичному забезпеченні допиту займають організаційно-підготовчі заходи до його проведення. Своєчасна, ретельна і всебічна підготовка до допиту підозрюваних при розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами є необхідною умовою отримання найбільш повних та об'єктивних показань у кримінальному провадженні. Це суттєво сприяє досягненню тактичної мети слідчої (розшукової) дії. Відсутність планування призводить до поверховості та безрезультатності його проведення. У науковій літературі вчені по-різному підходять до підготовчих заходів з проведення допиту підозрюваних.

Тобто підготовка до допиту є обов'язковою умовою його ефективного проведення. Проте, на жаль, на практиці слідчі нерідко ігнорують дану рекомендацію та відмовляються від підготовчих заходів, відносячи до основних причин такі:

- а) велика кількість справ у провадженні слідчого – 87 %;
- б) певні витрати часу на підготовчі заходи – 72 %;
- в) проведення допитів за аналогією із попередніми – 69 % та ін.

Аналізом матеріалів кримінальних проваджень за ст. 410 КК України було встановлено, що допит підозрюваних був спрямований на з'ясування: події та обставин злочину, характеру дій злочинців – 100 % випадків; причин й умов, що сприяли учиненню злочину – 73 %; відомостей про взаємини з іншими підозрюваними (начальником частини, добовим нарядом, іншими військовослужбовцями) – 85 %.

Список використаних джерел:

1. Карнеева Л. М. Тактические основы организации и производства допроса в стадии расследования / Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1976. 144 с.
2. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия / М.: БЕК, 1997. 342 с.
3. Чаплинский К. О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій : монограф. / Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2010. 560 с.
4. Шепітько В. Ю. Теория криминалистической тактики: Монография / Харьков: Гриф, 2002. 438 с.
5. Коловоротный А. А. Уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты расследования организации преступного сообщества (преступной организации): дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.12; 12.00.09 / Федеральн. гос. казенное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Волгоградская академия МВД России». Волгоград, 2015. 238 с.
6. Криміналістика : підручник для студ. юрид. ВНЗ / [В. М. Глібко, А. Л. Дудніков, В. А. Журавель та ін.] за ред. В.Ю. Шепітька. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 576 с.

Требухов Олександр Олексійович
курсант 3 курсу факультету № 1
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ

Особливе місце серед усіх слідчих (розшукових) дій, що спрямовані на отримання інформації зі змішаних джерел, належить пред'явленню для впізнання. Актуальність розглянутого питання визначається наступним: глава 20 КПК України розкриває поняття, сутність та встановлює порядок проведення слідчих (розшукових) дій, що можуть бути здійснені під час досудового розслідування у кримінальному провадженні. Статті чинного КПК, які розкривають процесуальні аспекти проведення впізнання, доволі істотно різняться за їх змістом, а отже й сутність та порядок впізнання може сприйматися не однозначно. Зазначене зумовлює потребу докладного аналізу й зіставлення окремих положень процесуальних норм, якими на сьогодні врегульовано впізнання у вітчизняному кримінальному судочинстві [2].

Слідча практика свідчить, що потерпілі й свідки нерідко залишаються наодинці зі злочинцями. Пред'явлення для впізнання – унікальна слідча дія, що ніколи не дублюється. Результати пред'явлення для впізнання часто мають вирішальне значення у кримінальному провадженні, особливо якщо слідча дія відбувається в умовах протидії розслідуванню [6].

Як зазначає М.В. Коршиков при проведенні пред'явлення для впізнання працівники правоохоронних органів припускаються помилок як процесуального, так і тактичного характеру, що інколи призводить до втрати доказів, порушення прав і інтересів особи. Найчастіше такі порушення пов'язані з прорахунками в організації його проведення, здійсненні комплексу підготовчих заходів та використанні криміналістичних засобів, прийомів та методів під час проведення даної слідчої (розшукової) дії [3].

Проблемні питання пред'явлення для впізнання мають широке висвітлення в низці наукових праць, окремі з яких постають теоретичним підґрунтям для здійснених і майбутніх наукових досліджень. Водночас багатоаспектність даної проблеми, її важливість для практики кримінального судочинства не дають можливості в якійсь одній праці висвітлити усі питання, що мають як теоретичне, так і практичне значення. Чимало питань перед науковцями і практиками поставило введення в дію Кримінального процесуального кодексу України, в якому процесуальні норми, що встановлюють порядок підготовки й проведення впізнання, а також визначають його види, потребують свого тлумачення, а

можливо й уточнення. Використання сучасних досягнень криміналістики, кримінального процесу, психології, експертології, судової медицини та інших наук дає змогу значно підвищити ефективність пред'явлення для впізнання, використовуючи при цьому новації вітчизняного процесуального законодавства, більш повно оцінити його результати, своєчасно виявити і виправити допущені помилки чи окремі недоліки. Сьогодні, з урахуванням накопиченого наукового й практичного досвіду, критичного осмислення наявних недоліків потрібно не лише переглянути традиційні питання пред'явлення для впізнання, але й розробити низку додаткових рекомендацій з проведення даної слідчої дії в умовах нового кримінального процесуального законодавства України. Все це зумовлює потребу, доцільність і актуальність подальших наукових пошуків в межах тактики окремої слідчої дії – пред'явлення для впізнання [1].

Проведення впізнання особи та речей під час проведення досудового розслідування має відповідне наукове обґрунтування, що дає підстави стверджувати про достовірність отримуваних результатів. Проте окрім наукової обґрунтованості, впізнання як процесуальна дія повинно мати належне процесуальне вираження та здійснюватися із дотриманням процесуальних норм, тактико-криміналістичних прийомів і рекомендацій, які й забезпечують правомірність та достовірність отриманих результатів, що можуть бути визнані як докази у кримінальному провадженні [5].

Специфіка досудового розслідування зумовлюється обставинами вчинення злочину та конкретними умовами проведення слідчих (розшукових) дій. Загалом, обстановка, в якій триває досудове розслідування, має специфічний характер, оскільки формується під впливом низки об'єктивних та суб'єктивних факторів. Така обстановка впливає на рішення слідчого, прокурора щодо потреби й можливості проведення конкретної слідчої дії, вибору ним часу, місця, тактичних прийомів її проведення. Це стосується й прийняття процесуального рішення про доцільність та порядок проведення впізнання особи чи речей. До об'єктивних факторів, що впливають на прийняття слідчим рішення про проведення впізнання, можна віднести механізм учинення кримінального правопорушення, його слідову картину, наявність доказів, місце й час проведення досудового розслідування. Суб'єктивними факторами виступають рівень професійної підготовки слідчого, прокурора, поведінка учасників, які беруть участь у кримінальному провадженні тощо [3].

Аналізуючи теоретичний та нормативний матеріал ми дійшли висновку, що специфіка досудового розслідування зумовлена обставинами вчиненого злочину та конкретними умовами проведення слідчих (розшукових) дій. Що стосується проблем пред'явлення для впізнання, то вченими запропоновано переглянути традиційні питання пред'явлення для впізнання, розробити низку додаткових рекомендацій з проведення даної слідчої дії в умовах нового законодавства України.

Список використаних джерел:

1. Когутич І.І. Криміналістика : курс лекцій. – К., 2008. – Сайт українських підручників. – www.pidruchniki.ws
2. Колесник В.А. Деякі проблемні питання пред'явлення особи чи речей для впізнання за чинним КПК України. // Вісник Академії адвокатури України. – 2013. - № 1. - Сайт бібліотеки Вернадського. - <http://irbis-nbuv.gov.ua>
3. Коршиков М.В. Сучасні проблеми пред'явлення для впізнання та класифікація його видів. // Вчені записки Таврійського національного університету. – 2013. - № 1. – с. 394-400. - Сайт бібліотеки Вернадського. - <http://archive.nbuv.gov.ua>
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: зміни на 20.02.2016 р. // Сайт ВРУ. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
5. Салтевський М.В. Криміналістика: підручник. – К., 2005. – Сайт українських підручників. – www.pidruchniki.ws
6. Чаплинський К.О. Особливості тактики пред'явлення для впізнання. // Проблеми правоохоронної діяльності. – 2014. - № 1. – Бібліотека Вернадського. – Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/>

Бахчев Костянтин Вікторович
ад'юнкт кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ
РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА, ВЧИНЕНОГО
НЕПОВНОЛІТНІМИ**

Говорячи про визначення судової експертизи, одразу слід зазначити, що воно надане в ст.1 ЗУ «Про судову експертизу» як «...дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду» [1].

М. А. Очеретяний в своєму дослідженні встановив, що під час розслідування хуліганства, вчиненого групою осіб, у разі наявності тілесних ушкоджень у його учасників обов'язково призначалася судово-медична експертиза живих осіб – 100 % випадків. Також найбільш характерним для даної категорії справ є проведення: а) судово-психіатричних експертиз підозрюваних – 51 %; б) судово-біологічних експертиз речових доказів – 42 %; в) криміналістичних досліджень холодної зброї – 17%; г) дактилоскопічних – 13 %; д) балістичних – 8 % [2, с. 322].

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень дозволив сформулювати перелік судових експертиз, що можуть призначатися при розслідуванні хуліганства, вчиненого неповнолітніми, зокрема:

а) встановлення ідентифікуючих ознак неповнолітнього хулігана, транспортних засобів та слідів злочину;

б) діагностика різних аспектів кримінального правопорушення.

Серед перших було виокремлено криміналістичні – 12 % та судово-

біологічні – 61 % експертизи. Найбільш розповсюдженими у другій групі є судово-медична (73 %), судово-психіатрична (54 %), а також балістична (12 %) експертиза та експертиза холодної зброї (18 %).

Дослідженням матеріалів кримінальних проваджень встановлено, що вони призначалися з моменту внесення відомостей до ЄРДР протягом: 1 доби – 3 %, 5 діб – 35 %, 15 діб – 34 %, місяця – 16 %, понад місяць – 12 %.

До підготовчого етапу призначення експертизи при розслідуванні хуліганства, вчиненого неповнолітніми, ми відносимо наступні дії. По-перше, прийняття слідчим рішення про проведення експертизи. Залежно від слідчої ситуації слідчий призначає експертизу, якщо для вирішення питань по справі необхідні наукові, технічні або інші спеціальні знання, або коли призначення експертизи є обов'язковим. Таке рішення слідчий може прийняти вже під час проведення початкових слідчих дій, і, насамперед, у ході огляду місця події. Виявляючи й вилучаючи різні сліди, слідчий висуває версії щодо розслідуваної події, визначає можливості та перспективи їх експертного дослідження. При цьому важлива роль надається спеціалісту.

При розслідуванні хуліганства, вчиненого неповнолітніми, судово-балістична експертиза призначається для вирішення ряду питань. Одним з них є вирішення проблеми того, чи не стріляна куля, витягнута з тіла потерпілого, або що виявлена на місці події гільза зі зброї, наявної у розпорядженні органів досудового розслідування з місця події, тобто з'ясування того, чи саме воно було знаряддям злочину. Відповідь на це питання дає змогу встановити зв'язок зброї з подією злочину, що розслідується. За цих же умов зв'язок особи, що володіла зброєю, з вчиненим злочином залишається передбачуваною. Разом із тим висновок експерта, що успішно здійснив ідентифікацію зброї, є доказом не передбачуваного, а дійсного існування такого зв'язку. І свідчить про необхідність пошуку фактів, що пов'язують вогнепальну зброю з суб'єктом злочину [3, с. 155].

В досліджуваній категорії проваджень найчастіше на експертизу слід ставити наступні питання, які визначаються різними науковцями:

- чи являється конкретний об'єкт вогнепальною зброєю;
- чи справна та придатна для стрільби зброя;
- який спосіб виготовлення даної зброї чи окремих її частин;
- чи можливо здійснити постріл з конкретної зброї представленими патронами;
- чи являється представлений предмет бойовим припасом до вогнепальної зброї;
- чи придатні надані боєприпаси для стрільби (в тому числі з конкретної зброї);
- чи вистріляна куля (гільза) з конкретної зброї, яка перевіряється;
- чи є пошкодження на конкретному предметі вогнепальними;
- де знаходиться місце з якого зроблений постріл та який напрямок

проведеного пострілу. [4, с. 127]

Констатуючи вищезазначене, відмітимо, що при розслідуванні хуліганства, вчиненого неповнолітніми, в обов'язковому порядку застосовуються спеціальні знання різними суб'єктами. Вказано, що дотримання зазначених умов, а також призначення певної експертизи у відповідній ситуації можуть ефективно сприяти вирішенню завдань досудового розслідування. Сформульовано перелік судових експертиз, що можуть призначатися при розслідуванні даного злочину. Охарактеризовано форми використання спеціальних знань при розслідуванні хуліганства, вчиненого неповнолітніми. Найбільш розповсюдженим при розслідуванні досліджуваної категорії кримінальних правопорушень є призначення експертиз. Серед них характерними є: судово-медична, судово-психіатрична, балістична експертизи.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>
2. Очеретяний М. А. Особливості використання спеціальних знань при розслідуванні хуліганства, вчиненого групою осіб / М. А. Очеретяний // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ : Збірник наукових праць. – 2015. – № 4.
3. Семаков Г. С. Криміналістика. Курс лекцій. – МАУП, 2001. – 206 с.
4. Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Кузьмічев Я.В. та ін. Криміналістика : питання і відповіді. : навч. посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2011. 280 с.

Герасимчук Сергій Сергійович
здобувач Відкритого міжнародного
університету розвитку
людини «Україна»

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ
ХУЛІГАНСТВА, ПОВ'ЯЗАНОГО З ОПОРОМ ПРЕДСТАВНИКОВІ
ВЛАДИ АБО ПРЕДСТАВНИКОВІ ГРОМАДСЬКОСТІ, ЯКИЙ
ВИКОНУЄ ОБОВ'ЯЗКИ З ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ**

Виявлення факту вчинення будь-якого суспільно-небезпечного діяння зобов'язує правоохоронні органи провести ряд заходів щодо дослідження окремих його обставин для вирішення питання внесення відомостей в ЄРДР. Проведення по фактам хуліганства, пов'язаного з опором представникові влади або представникові громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку, теж повинно відповідати зазначеним вимогам. В той же час, на початковому етапі важлива роль відводиться для проведення слідчих (розшукових) дій. Це пояснюється тим, що під час їх проведення збирається орієнтуюча інформація для висунення версій, розшуку злочинців, визначення напрямків подальшого розслідування. Тому не дарма в окремих методиках розслідування злочинів розглядаються особливості проведення слідчих

(розшукових) дій початкового етапу.

Розглядаючи допит потерпілого та свідків в кримінальних провадженнях, розпочатих за ч. 3 ст. 296 КК України, одразу слід зазначити, що допит є найбільш розповсюдженою слідчою (розшуковою) дією, за допомогою якої збирається інформація під час розслідування. Взагалі, допит можна визначити, про що наголошує В.А. Журавель, як «процесуальну дію, що являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, які беруть у ньому участь, спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у справі» [1, с. 252].

Проведеним анкетуванням співробітників слідчих підрозділів встановлено, що допитам потерпілих від злочинів по досліджуваній категорії кримінальних проваджень, визначено як джерело, з якого найчастіше отримується інформація для висування версій щодо особистості злочинців та проведення слідчих (розшукових) дій у 45 % випадків. Окрім того, допит потерпілих визначався найбільш ефективною слідчою (розшуковою) дією під час розслідування 63 % опитаних.

Хуліган може відмовитись відповісти на одне конкретне запитання, а на інші надасть свідчення. В зв'язку з цим необхідно приділити увагу тактичним прийомам, що застосовуються під час допиту.

Вивченням кримінальних проваджень, розпочатих за ч. 3 ст. 296 КК України, з'ясовано, що допит свідків та потерпілих був спрямований на з'ясування: події злочину, обставин злочину, характеру дій злочинців у 100 % випадків; причини та умови, що сприяли вчиненню злочину – 33 %; відомостей про минулі взаємини з підозрюваним – 25 %. Визначені дані вказують на те, що при розслідуванні усього масиву досліджуваних проваджень, слідчі з'ясовують подію злочину, обставини злочину, характер дій злочинців. Та одразу зазначимо, що виявленню причин та умов, котрі сприяли вчиненню злочинів, слідчими приділяється увага в одному випадку з п'яти.

Висновок. Констатуємо вищенаведене, необхідно зазначити, що до початкових слідчих (розшукових) дій під час розслідування хуліганства, пов'язаного з опором представникові влади або представникові громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку, необхідно віднести огляд місця події, освідування, допит потерпілих та свідків. Вірно обрана тактика цих слідчих (розшукових) дій дає можливість ефективно збирати доказову інформацію, що буде мати значення на подальшому етапі розслідування.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика: Підручник для студ. юрид. ВНЗ / Кол. авт. Глібко В.М., Дудніков А.Л., Журавель В.А. та ін. / За ред. В.Ю. Шепітька. – К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2001. – С. 252.

Трофименко Денис Олександрвич
курсант 3 курсу факультету № 1
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

РОЛЬ СПЕЦІАЛІСТА В СЛІДЧОМУ ОГЛЯДІ

Огляд - найпоширеніша слідча дія, результати якої мають велике значення. Процесуальний порядок огляду вказаний у ст.ст. 190-193, 195, 313-315 КПК України.

Слідчий огляд - це слідча дія, сутністю якої є безпосереднє сприйняття та вивчення слідчим будь-яких об'єктів з метою дослідження обставин діяння, виявлення, фіксації та вилучення предметів, документів, речовин і слідів, що мають або можуть мати значення для розкриття злочину та розслідування кримінальної справи. [2]

Вивчена судово-слідча практика показала, що різноманітність обстановки місця події та обставин, які належить з'ясувати під час огляду місця події при розслідуванні фальшивомонетництва, різнохарактерність об'єктів (компакт-диски, комп'ютерна техніка, засоби поліграфії, документи та ін.), які вивчає слідчий, а також складність завдань, що доводиться нерідко вирішувати йому в зв'язку з виявленням, вилученням та фіксацією зазначених об'єктів, обумовлюють необхідність використання спеціальних знань і залучення до огляду, з цією метою, відповідних спеціалістів. Порядок участі спеціаліста в слідчих діях, в тому числі в огляді місця події, визначений ст. 128 КПК України. Слідчий має право запросити до участі в огляді співробітника спеціальних криміналістичних підрозділів, спеціаліста-криміналіста, судмедексперта, інженера з техніки безпеки, гірничої справи, електротехніки, хімії, взагалі будь-якого громадянина, аби його знання відповідали об'єкту дослідження. Спеціаліст за вибором слідчого залежно від характеру події злочину повинен бути заздалегідь попереджений про те, що він потрібен. Слідчий доручає спеціалісту дослідити речові докази в межах своєї компетенції з метою виявлення слідів, їх фіксації, вилучення, опису та інтерпретації з урахуванням спеціальних знань.[3]

Однією з передумов успішного проведення огляду місця події є ретельна попередня підготовка слідчого до нього. Вже на першій стадії огляду, до виїзду на місце події, слідчий залежно від характеру події і слідчої ситуації, за наявності достатньої інформації про подію, може запросити відповідного спеціаліста та отримати від нього консультацію з питань подальшої підготовки до огляду, його учасників, намітити план дій, обговорити, які науково-технічні засоби необхідні, разом із спеціалістом перевірити їх наявність, комплектність та справність.

Під час самого огляду слідчий може прийняти рішення про

залучення нових спеціалістів, якщо у цьому виникає потреба. По справах про фальшивомонетництво спеціалісти сприяють слідчому в з'ясуванні обстановки місця події, визначаючи його межі та послідовність подальшого огляду, надають технічну допомогу тощо. Остання необхідна тоді, коли умови огляду специфічні й обстановка слідчому незнайома (наприклад, цех поліграфічного підприємства, значна кількість комп'ютерної техніки та поліграфічного устаткування тощо). Спеціаліст може звернути увагу слідчого на об'єкти, які важливо детально оглянути, виділивши ті, що необхідно оглянути у першу чергу; надати допомогу в організації робочого місця тощо. Після підготовчих заходів слідчий приступає безпосередньо до огляду. На даній стадії спеціаліст може виступати консультантом. У всіх випадках його участі при огляді по справах про фальшивомонетництво, він разом із слідчим послідовно, за наміченим планом, вивчає матеріальну обстановку, за необхідності дає роз'яснення про значення окремих об'єктів, про способи більш детального їх вивчення за завданням слідчого спеціаліст-криміналіст проводить фотографування місця події. [4]

На динамічній стадії огляду спеціаліст допомагає визначити послідовність вивчення об'єктів та використання науково-технічних засобів і прийомів з метою виявлення, закріплення, вилучення слідів, з'ясувати їх походження, механізму утворення. За необхідності допомагає описати це у протоколі огляду місця події.

Спеціаліст може застосовувати спеціальні лабораторні методи дослідження, обов'язково пояснивши перед тим всім учасникам огляду потрібні методи і засоби, детально описувати тактику їхнього застосування та одержані результати. Будь-яких висновків у протоколі щодо виявлених слідів спеціаліст не має права робити. Такі висновки слідчий використовує для вибору тактичних прийомів огляду, висунення слідчих версій, планування розшуку злочинця та встановлення інших обставин.

При застосуванні науково-технічних засобів у процесі огляду місця події, а також при вивченні слідів або речових доказів слідчий може залучити як консультанта спеціаліста-криміналіста, який надасть допомогу у вирішенні питань, пов'язаних з аналізом слідів. Такі відомості є вихідними для висунення окремих і загальних версій, визначають напрямок розслідування. Припущення і висновки, зроблені спеціалістом, не вносяться до протоколу, вони є орієнтуючими для формування слідчих версій і роботи слідчого на місці події.

Список використаних джерел:

1. Правовий портал. // Електронний ресурс// Режим доступу : [http://pidruchniki.com/11631018/pravo/rol_spetsialista_slidchomu_oglyadi#822].
2. Криміналістика: питання і відповіді - Кофанов А.В. -Роль спеціаліста в слідчому огляді
3. Правовий портал. // Електронний ресурс// Режим доступу : [http://pidruchniki.com/1213060951584/pravo/taktika_oglyadu_osviduvannya822].

Д'яковський Геннадій Леонідович,
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СЛІДОВА КАРТИНА НЕЗАКОННОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ТА ВИКРАДЕННЯ ЛЮДИНИ, ВЧИНЕНОГО ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ

Одним з важливих елементів методики розслідування окремого кримінального правопорушення є криміналістична характеристика. Зі свого боку, розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, зазвичай характеризується складністю в отриманні доказової інформації. Тому на початковому етапі розслідування важливим моментом є визначення можливих місць знаходження інформації. Та й взагалі, розуміння характеру відомостей про це правопорушення. В зв'язку з цим, слідова картина незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, потребує детального дослідження.

Дослідженням змісту та структури криміналістичної характеристики займалися такі відомі вчені як В.П. Бахін, Р.С. Белкін, О.М. Васильєв, Л.Г. Відонов, І.О. Возгрін, І.Ф. Герасимов, В.Ф. Єрмолович, О.Н. Колесніченко, С.П. Митричев, В.О. Образцов, І.Ф. Пантелєєв, М.В. Салтевський, М.О. Селіванов, Л.О. Сергєєв, В.Г. Танасевич, О.Г. Філіпов, М.П. Яблоков та інші. Та в їх роботах не було приділено достатньої уваги слідовій картині незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою.

За даними Генеральної прокуратури України, у 2013 р. вчинено 283 факту незаконного позбавлення волі та викрадення людини, за якими у 126 випадках було складено обвинувальні акти, у 2014 р. – 1974, за якими обвинувальний акт було складено лише у 103 кримінальних провадженнях, а у 2015 р. – 873, в той час як обвинувальний акт було складено лише у 139 кримінальних провадженнях, а у 2016 р. – 576, в той час як обвинувальний акт було складено лише у 118 кримінальних провадженнях.

Крім того, необхідно зазначити, що з досліджуваної категорії кримінальних правопорушень, за якими провадження направлені до суду, близько 50 % вчинювались групами осіб. Розглядаючи зміст та структуру криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого групою осіб, одразу слід вказати на те, що вона є досить необхідною для ефективного та швидкого їх розслідування.

І.Ф. Герасимов вказував на те, що криміналістична характеристика злочину має не тільки інформаційну роль, але й слугує фактичною базою

для вирішення питань, що розглядаються в інших структурних елементах, зокрема: 1) відомості про способи вчинення злочинів надають можливість класифікації їх у методичних цілях та розробки окремих методик розслідування, або диференціювати методичні положення в рамках загальної методики; 2) висунення версій та планування розслідування; 3) тактики окремих слідчих дій» [2, с. 8-10]. Тобто, відомості, що визначають сутність криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого групою осіб, являють собою структуровані криміналістичні дані, що в цілому характеризують досліджуване суспільно-небезпечне діяння. А слідова картина має визначальну роль при проведенні початкових слідчих (розшукових) дій.

У цілому, у криміналістичній літературі існує поняття «сліди в широкому значенні», під яким розумілися будь-які наслідки злочину, у тому числі й настання злочинного результату, та поняття «сліди у вузькому значенні», до яких відносили сліди як відображення зовнішньої будови об'єкта [3, с.106]. Обидві вказані групи є об'єктами дослідження з боку слідчого, судового експерта.

В будь-якому випадку, всі сліди вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини, треба розглядати як будь-які відомості про вчинений злочин, що можуть слугувати цілям та задачам їх розслідування. Якщо розглядати поняття «слідів» у традиційному в криміналістиці широкому розумінні, то вони можуть бути представлені в двох групах: матеріальні та ідеальні сліди [1, с. 45]. Тобто, у вузькому розумінні під слідами розуміють так звані залишкові явища, які представляють собою матеріально фіксовані відображення зовнішніх ознак одного об'єкта на іншому.

Вивченням кримінальних проваджень досліджуваної категорії нами встановлено, що серед об'єктів, на яких залишаються сліди незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, були виявлені наступні:

– особа злочинця, який може мати на своєму тілі, одязі сліди вчиненого злочину, а також володіти ідеальними слідами, тобто пам'ятає обставини події, що їй передувало – 100 % випадків;

– особа потерпілого, що зберігає у собі інформацію про спосіб, знаряддя, час вчинення злочину, можливі ознаки злочинця, тощо – 100 %;

– будь-які предмети матеріального світу (документи, зброя, автотранспортні засоби, медичні препарати, медичне обладнання, засоби підпалу, інструменти, механізми, інші знаряддя вчинення злочину – 83 %;

– елементи обстановки у різного роду приміщеннях (житлових, виробничих тощо, у підвалах, на дахах й т. ін) та деталі рельєфу місцевості, на яких сліди знаходяться – 74 %.

Констатуючи вищенаведене, відмітимо, що слідова картина незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчинене організованою групою, є важливою складовою криміналістичної

характеристики цього кримінального правопорушення. Зазначений елемент є необхідним з огляду на його значення в практичній діяльності працівників поліції та для використання в процесі розслідування.

Список використаних джерел:

1. Андреев И.С. Криминалистика: Учебное пособие / И. С. Андреев, Г. И. Грамович, Н. И. Порубов. – Минск: Вышэйшая школа, 1997. – С.45
2. Герасимов И. Ф. Криминалистические характеристики преступлений в структуре частных методик / И. Ф. Герасимов // Криминалистическая характеристика в методике расследования преступлений. – Свердловск: УрГУ. – 1978. – С. 8-10.
3. Криминалистика: Учебник / Под ред. И.Ф. Крылова. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1976. – 592 с.

Феденко Ярослав Ігорович
слухач магістратури
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Христов Олександр Леонідович
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

**ДЕЯКІ ПЕРСПЕКТИВИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ОРГАНІВ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
УКРАЇНИ**

В умовах реформування Міністерства внутрішніх справ України, особливо гостро постає питання підготовки кадрів органів і підрозділів Національної поліції України та розроблення нової системи навчання.

Зважаючи на те, що нині діючий Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) значно розширив повноваження та роль слідчого у кримінальному провадженні, - важливим на сьогоднішній день є професіоналізм і компетентність кадрового складу органів досудового розслідування Національної поліції України, котрі повинні врахувати сучасні тенденції злочинності та впровадження нових форм і методів роботи правоохоронних органів.

Кваліфікація слідчого визначається, передусім, обсягом загальних і спеціальних юридичних знань із кримінального і кримінально-процесуального права, криміналістики та ін., а також відповідними практичними навичками та умінням застосовувати сучасні криміналістичні методики під час розслідування окремих видів злочинів, загальною обізнаністю у питаннях психології та уміння використовувати їх на практиці тощо [1].

На нашу думку, на сьогоднішній день виникла необхідність у

створенні єдиної поетапної системи підготовки кадрового складу органів досудового розслідування Національної поліції України, яка повинна діяти на всій території України, та включати такі напрямки з удосконалення навчання:

1. Підвищення рівня знань майбутніх слідчих, пов'язаним із впровадженням у слідчу діяльність нещодавно прийнятого КПК України.

2. Приділення уваги підвищенню якісної складової занять з виконання практичних завдань і прийняття процесуальних рішень при підготовці кадрів для підрозділів слідства у відомчих навчальних закладах, що готують фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України.

3. Залучення найбільш досвідчених працівників органів досудового розслідування до процесу навчання у відомчих навчальних закладах, що готують фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України, а також до проведення занять на курсах перепідготовки.

4. Розробка методики адаптації молодих співробітників слідчих підрозділів шляхом поетапного навантаження (за такою схемою «від простого – до складного», «від якості – до кількості») та впровадження її в практичну діяльність, створення відповідних умов для роботи таких фахівців.

5. Розроблення програми з обміну досвідом роботи між працівниками органів досудового розслідування Національної поліції України та працівниками правоохоронних органів інших держав, а також міжнародних поліцейських організацій.

6. Підвищення якості проведення «курсів підвищення кваліфікації» для нині діючих працівників слідчих підрозділів.

7. Залучення до складу комісій з відбору кандидатів на вступ до навчання у відомчих навчальних закладах, що готують фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України найбільш досвідчених фахівців ГУНП, УНП МВС України в областях, а також включення їх до складу робочих груп з розробки підручників, навчальних посібників і криміналістичних методик розслідування окремих видів злочинів та ін.

Підсумовуючи, треба відзначити, що Україна отримала ще один історичний шанс на побудову цивілізованої, демократичної та правової держави, одним із елементів якої є оптимізація підготовки фахівців органів досудового розслідування Національної поліції України у зазначених вище напрямках.

Список використаних джерел:

1. Бандурка А. М. Юридическая психология : учебник / А. М. Бандурка, С. П. Бочарова, Е. В. Землянская. – Харьков : Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2001. – 640 с.

Фоменкова Катерина Сергіївна

курсант 3 курсу факультету № 3
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ

Допит є слідчою (розшуковою) дією, яка найбільш часто проводиться слідчими. Допит – це процесуальна дія, яка являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, котрі беруть у ньому участь, спрямований на одержання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у справ.[4]

Центральними психологічними проблемами допиту є діагностика істинності показань, система прийомів правомірного психічного впливу з метою отримання правдивих показань, способи викритті неправдивих свідчень.

У повсякденній практиці індивідуальний підхід слідчий зазвичай обмежує вивченням та обліком яких-небудь окремих психологічних особливостей допитуваного або особливостей його організму. Це відбувається найчастіше у кооперативних ситуаціях допиту, коли виникає необхідність у наданні сумлінному допитуваному допомоги в пригадуванні забутого, і набагато рідше - в конфліктних ситуаціях з не суворим суперництвом. Тому нерідко виникає необхідність в реалізації індивідуального підходу до цілісної особистості з урахуванням усієї її складності, історії розвитку і всіх її індивідуальних особливостей, тобто з урахуванням всієї індивідуально-динамічної функціональної структури особистості допитуваного. Такий підхід у психології називають особистісним підходом, так як він побудований на знанні не тільки людини в цілому, але і його діяльності, будь-якого окремого психічного явища. Згідно з особистісним підходом жодне психічне явище, чи процес, стан або властивість особистості, виявляються в діяльності, а отже, і сама діяльність, і її елементи - дії і вчинки, не можуть бути правильно зрозумілі без урахування їх особистісної обумовленості.[2]

При проведенні допиту необхідно враховувати психологію його учасників залежно від категорії осіб, які підлягають допиту. Слідчий оголошує, в якості кого особу буде допитано, його процесуальні права і пропонує дати показання по суті. Допитуваний у вільній формі дає свідчення. Слідчий аналізує ці відомості і, залежно від їх оцінки, обирає методи психологічного впливу.

Застосування відповідних тактичних прийомів допиту забезпечить найбільш ефективно з'ясування усіх фактичних даних, які мають значення

для кримінального провадження. Вимога суворо дотримуватися норм КПК України при допиті аж ніяк не перетворює слідчого в пасивного реєстратора показань свідків і обвинувачених і не позбавляє його можливості творчо вести слідство.[1] Ряд тактичних прийомів допиту, розроблених криміналістикою, спрямовані на освіження пам'яті допитуваного, надання допомоги в мобілізації його пам'яті, словом, на найбільш ефективно з'ясування фактів, відомих допитуваному. З двох специфічних людських форм пам'яті-тобто знань і спогадів - слідчий при допиті повинен особливу увагу звернути на зміст спогад [3] В основі їх лежать факти, особисто сприйняті допитуваним; вони з'ясовуються на допиті. Питання про достовірність повідомлених на допиті фактів остаточно вирішується на основі оцінки в їх сукупності та в їх взаємозв'язку.

Щоб мати матеріал для зіставлення, допитуваному часто задають так звані контрольні питання. Вони самі по собі безпосереднього відношення до предмета розслідування не мають, але які необхідні для перевірки та оцінки показань допитуваного.

Для зручності використання тактичні прийоми у відповідності з цільовим призначенням можуть бути класифіковані наступним чином.

1. Адаптивні прийоми: «роз'єднання» («дизасоціація»), «бесіда», «налаштування», «вичікування», «уповільнений темп», «припинення брехні», «створення незаповненості».

2. Інформаційні прийоми: «суміжність», «схожість», «контраст», «роз'єднання» («дизасоціація»), «перифраза», «наочність», «форсований темп», «раптовість», «інерція», «повторність», «відволікання уваги», «створення певного уявлення про обізнаність слідчого», «виклик», «створення незаповненості».

3. Прийоми, спрямовані на емоційний вплив: «бесіда», «настройка», «зняття напруги», «створення напруги», «раптовість», «послідовність», «використання позитивних властивостей особистості», «використання "слабких місць" особистості», «вичікування».

4. Прийоми, спрямовані на створення певного уявлення: «бесіда», «припинення брехні», «відволікання уваги», «послідовність», «вичікування», «створення певного уявлення про обізнаність слідчого».

5. Прийоми визначення істинності або хибності показань: «форсований темп», «уповільнений темп», «повторність».

Деякі прийоми відносяться одночасно до декількох груп. Це пов'язано з тим, що кожен з них може застосовуватися при різних ситуаціях і для досягнення різних тактичних цілей.

Все зазначене дозволяє наголосити на тому, що якісне проведення слідчим допиту неможливе без застосування відповідного комплексу тактичних прийомів. Вірне та своєчасне застосування останніх значною мірою сприяє отриманню. Повної та всебічної інформації про обставини кримінального правопорушення з найменшими витратами часу, сил та

засобів.

Список використаних джерел:

1. Карнеев Л. М, Ординський С. С., Розенблїт С. Я., Тактика допиту на попередньому лїдствї, М., 1958, – 207 с.
2. Платонов К. К. Личностный подход как принцип психологии. – Сб. «Методологические и теоретические проблемы психологии». М., 1969, -с.198.
3. Праці Інституту психології ім. Д. Н. Узнадзе Академії наук Грузинської РСР. т. X, 1956, – 396 с.
4. Шепітько В.Ю. Криміналістика. – Харків.: «Право», 2008. – 255 с.

Форостян Олександр Сергійович
курсант 2 курсу факультету №3
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ПСИХОДІАГНОСТИКИ НА
ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ**

Під час досудового розслідування перед слідчим дуже часто постає завдання вивчення особи підозрюваного, встановлення його мотивів, поведінки, ціннісних орієнтацій та емоційної сфери. З цим завданням може впоратися залучений експерт-психолог з використанням різноманітних засобів психодіагностики особистості.

Психодіагностика - розділ психологічного знання, що формується на стику фундаментальних галузей психології з практичними галузями життя. Сучасна психодіагностика все ширше використовується в таких областях соціальної практики, як:

- 1) прогнозування соціальної поведінки, наприклад: законслухняності;
- 2) оптимізація навчання і виховання;
- 3) консультативна та психотерапевтична допомога;
- 4) судова психолого-психіатрична експертиза;
- 5) прогнозування психологічних наслідків зміни середовища.

Крім цього психодіагностичні методики це - один з інструментів наукових досліджень в психології особистості і міжособистісних відносин. Таким чином, психодіагностика служить інтересам суспільства в цілому і всебічно використовується в кримінальному судочинстві.

Психодіагностику в практичному сенсі можна визначити, як встановлення психологічного діагнозу - опис стану об'єктів, якими можуть виступати окрема особа, група або організація.

Психодіагностика здійснюється на основі спеціальних методів, може входити складовою частиною в експеримент або виступати самостійно, як метод дослідження або, як область діяльності практичного психолога, прямуючи при цьому на обстеження, а не на дослідження.

Психодіагностика розуміється дwoяко:

1. У широкому сенсі - зближується з психодіагностичні виміром взагалі і може відноситися до будь-якого об'єкту, піддається психодіагностичного аналізу, виступаючи, як виявлення і вимірювання його властивостей;

2. У вузькому сенсі, більш поширеному - вимірювання індивідуально - психодіагностичний властивостей особистості.

У психодіагностичне обстеження можна виділити 3 основних етапи:

1) Збір даних;

2) Переробка та інтерпретація даних;

3) Винесення рішення - психологічний діагноз та прогноз.

Психодіагностика як наука визначається, як область психології, що розробляє методи виявлення і вимірювання індивідуально - психологічних особливостей особистості.

В даний час створені і практично використовуються безліч психодіагностичних методів.

До основних психодіагностичних методів вивчення особистості відносять: спостереження, анкетування, опитування, інтерв'ю, експеримент.

Тести як вид психодіагностики. Тест - це особливий вид експериментального дослідження, що представляє собою спеціальне завдання або систему завдань. Тести застосовують при дослідженні здібностей, рівня розумового розвитку, навичок, рівня засвоєння знань, а також при вивченні індивідуальних особливостей протікання психічних процесів.

Тестове дослідження відрізняється порівняною простотою процедури, воно короткочасно, проводиться без складних технічних пристроїв, вимагає самого простого оснащення (часто це просто бланк з текстами завдань). Відзначимо й те, що в процесі тестових досліджень не враховується вплив численних умов, які так чи інакше впливають на результати, - настрої випробуваного, його самопочуття, ставлення до тестування. Неприйнятними є спроби за допомогою тестів встановити межу, межа можливостей даної людини, прогнозувати, передбачати рівень його майбутніх успіхів.

Багатофакторні особистісні тест-опитувальники. Це — методики психодіагностики, за допомогою яких вимірюються різні сторони особистості та її характеристики: установки, цінності, відношення, емоційні, мотиваційні та міжособистісні властивості, типові форми поведінки.

Не всі необхідні характеристики засвоєння можна отримати за допомогою тестування. Такі, наприклад, показники, як вміння конкретизувати свою відповідь прикладами, знання фактів, вміння пов'язане і логічно висловлювати свої думки, деякі інші характеристики знань, умінь, навичок діагностувати тестуванням неможливо. Це означає, що тестування повинно обов'язково поєднуватися іншими формами і

методами перевірки.

Отже, як висновок можна зазначити, що у досудовому розслідуванні використовують цілий ряд методів психодіагностики особистості. Який з них раціонально застосувати, вирішують у кожному окремому випадку залежно від завдань та об'єкта дослідження. При цьому зазвичай використовують не один який-небудь метод, а ряд методів, які взаємно доповнюють і контролюють один одного.

Чередніченко Оксана Сергіївна
курсант 2 курсу факультету № 2
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНОВОГО

Допит – це найбільш поширена слідча (розшукова) дія. Під час її проведення від осіб, які допитуються, отримується інформації про обставини, що підлягають встановленню по кримінальному провадженню. Загалом, задачами допиту підозрюваного є отримання від особи, яка допитується, відомих їй достовірних відомостей про обставини, за яких відбулася подія, і осіб, які причетні до цієї події, а також забезпечення повноти отриманої інформації. Тобто допит як метод спілкування – це його специфічні прийоми і засоби, що застосовуються при кримінальному судочинстві для одержання інформації.

Р.С. Белкін визначав допит як процесуальну дію, що полягає в отриманні показань (інформації) про подію, яка стала предметом кримінального судочинства, осіб, які проходять у справі, причини й умови, що сприяли вчиненню й приховуванню злочину [1, с. 127]. В свою чергу, В.Ю. Шепітько зазначає, що вона являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, котрі беруть у ньому участь, та спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини [5, с. 213].

Важливе значення при проведенні допиту підозрюваного має застосування відповідних тактичних прийомів. Загалом, тактичний прийом – це науково обґрунтована рекомендація щодо найбільш оптимальної поведінки, способу дії слідчого, що застосовується з метою створення ефективних умов підготовки, організації виявлення, збирання і оцінки доказової інформації.

Застосування тих або інших прийомів допиту багато в чому залежить від того, чи допитувалася раніше підозрюваний або він допитується вперше, в якій ситуації проводиться допит, в якому психологічному стані

знаходиться допитуваний. Особливе значення мають тут психологічні якості слідчого.

Конфліктні ситуації виникають у випадках відмови особи від свідчень, дачі помилкових свідчень (гостра конфліктна ситуація), навмисного умовчання про деякі факти, обмови при допиті окремих осіб і т.п. Як правило, допит починається з питання про те, чи визнає підозрюваний себе винним, після чого слідчий пропонує йому дати свідчення по суті підозри. Від того, як він відповість на це запитання, залежить подальша тактика його допиту. Він може визнати себе винним частково або невинним зовсім, нарешті, змінювати свідчення [3, с. 72].

Будь-яке спілкування між учасниками досудового розслідування передбачає здійснення впливу один на одного. Тому важливе значення має встановлення психологічного контакту. У судово-психологічній та криміналістичній літературі цілком обґрунтованим вважається твердження про те, що без психологічного контакту не можна обійтись у жодній слідчій дії, що пов'язана зі спілкуванням [2, с. 56]. Як зазначає А.В. Дулов, допит не може призвести до досягнення його цілей, якщо не встановлений психологічний контакт між слідчим та допитуваним [3, с. 74].

Досліджуючи питання актуалізації в пам'яті людини ідеальних слідів, Д. Затенацький пропонує використовувати таку найбільш типову систему тактичних прийомів, яка вдало вказує на раціональний шлях її використання:

- постановка запитань;
- пред'явлення (показ) речових та письмових доказів;
- демонстрація стимулюючого матеріалу;
- демонстрація інших предметів, об'єктів, не пов'язаних зі злочином;
- використання зображувальних можливостей допитуваного;
- допит на місці події (місці вчинення злочину);
- оголошення (ознайомлення) показань інших осіб;
- оголошення результатів проведення інших слідчих дій [4, с. 39].

Констатуючи вищенаведене, зазначимо, що проведення допитів підозрюваних вимагає від слідчого не тільки знання й дотримання процесуальної форми слідчої (розшукової) дії, але і знань психологічних та тактичних її особливостей, професійної майстерності і мистецтва. Адже питання повинні бути стислими, точними та мати логічну структуру. Здійснюючи аналіз показань, слідчому необхідно оцінити як їх зміст, так і особистість допитуваного. Тому необхідно застосовувати відповідні тактичні прийоми.

Список використаних джерел:

1. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия / Р. С. Белкин. – М.: БЕК, 1997. – 342 с.
2. Васильев А. Н. Тактика отдельных следственных действий / А. Н. Васильев. – М. : Юрид. лит., 1981. – 112 с.
3. Дулов А. В. Тактика следственных действий / А. В. Дулов, П. Д. Нестеренко. – Мн. : Вышэйш. шк., 1971. – 272 с.
4. Затенацький Д. В. Ідельні сліди в криміналістиці (техніко-криміналістичні та тактичні прийоми їх актуалізації) : монографія / Д. В. Затенацький. – Х.: Право, 2010. – 160 с.

Чернишов Глєб Валентинович
курсант 2 курсу факультету №3
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ МЕТОДІВ ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

До нетрадиційних методів отримання інформації при розслідуванні злочинів відносяться засоби і методи, які ще не набули достатнього визнання та поширення, і їх не можна зарахувати до загальновідомих у науці та усталених і впроваджуваних у практику, але в деяких випадках там де традиційні методи не дають результатів, нетрадиційні методи отримання інформації показують позитивні результати.

До таких нетрадиційних методів отримання інформації можна віднести гіпноз, поліграф, телепатію, яснобачення тощо.

Серед прихильників гіпнозу і поліграфа переважає думка, що завдяки використанню цих засобів під час розслідування можна отримати інформацію лише оперативного чи орієнтувального характеру, яку варто застосовувати у процесі розслідування як криміналістично значущу[1].

Слід зазначити, що інформація, отримана завдяки застосуванню гіпнозу чи поліграфа, певною мірою має інтуїтивний характер.

Відомості, отримані від окремого джерела (людини) за допомогою інструментальної детекції чи гіпнорепродукції, суб'єктивно оцінюються та розшифровуються дослідником. У першу чергу це стосується використання поліграфа. Тому навіть якщо вважати методики проведення вимірювань за його допомогою більш-менш досконалыми, процес оцінювання результатів поліграфістом щоразу матиме суб'єктивний характер, адже він має враховувати, що:

– по-перше, кожна людина індивідуальна і індивідуально реагує на певний подразник-запитання;

- по-друге, обставини події, щодо яких від людини воліють отримати інформацію, завжди у чомусь відмінні від обставин інших подій, навіть і доволі схожих, що унеможлиблює повну типізацію всіх запитань (окремі з них матимуть індивідуальний характер) [1].

Детекція брехні - метод інструментальної діагностики емоційного напруження людини. В основі цього методу лежить вимірювання психофізіологічних показників стану людини під час впливу на її емоційний стан слів-подразників. Саме тому, що психофізіологічні реакції людини в цілому не піддаються її свідомому контролю, вони виявляються у змінах показників фізіологічних функцій її організму (температура тіла,

частота серцебиття тощо), стан яких можна виміряти. Вимірювання здійснюється пристроєм, що являє собою комбінацію кількох приладів, які зазвичай використовуються у фізіології та медицині для вимірювання відповідних функцій організму. Сучасні дослідники ще не визначились у єдиній термінології як у назві приладу, так і в назві самої методики. Різниця в найменуваннях впливає з суб'єктивного розуміння дослідниками суті й можливостей цієї методики. Найпоширеніша назва пристрою - поліграф. В даний час існують можливості використання інструментальної діагностики в кримінальному процесі України і правоохоронній діяльності: при проведенні окремих слідчих дій (допит, пред'явлення для пізнання, обшук); у формі психологічної експертизи [2].

Застосування гіпнозу також пов'язано з інтуїтивними якостями дослідника.

Гіпноз - штучно викликаний психічний стан людини, подібний до сну, в основі якого лежать явища гальмування перебігу нервових процесів вищих відділів головного мозку.

Гіпноз допомагає проникати у підсвідомість людини, активізувати роботу її пам'яті, мислення тощо. Роль слова у формуванні психічних станів людини є першорядною внаслідок психофізичної суті мови як специфічного подразника для людини. Але можливості гіпнозу набагато ширші. Так, учених-криміналістів і практиків зацікавила можливість використання здатності людини, яка перебуває в стані гіпнозу, детально згадувати події, що відбувалися з нею в минулому. Вітчизняні та зарубіжні дослідження з психології пам'яті свідчать, що в даний час склався та успішно використовується на практиці метод, який дає змогу активізувати сприйняту раніше людиною інформацію, здавалося б повністю забуту, яка не залишила у свідомості індивіда жодних слідів. У його основі лежить феномен гіпнорепродукції, тобто здатності пам'яті людини відтворювати в гіпнозі раніше пережиті нею життєві ситуації та стани.

Правоохоронні органи США, Великобританії, Канади, Австралії, Ізраїлю використовують гіпноз під час розкриття тяжких злочинів. Метод гіпнозу використовується переважно під час допиту свідків та потерпілих, що добровільно дали на це згоду, і практично не використовується до підозрюваних та обвинувачених, показання яких не мають сили доказу відповідно до положень закону. Так, у США для проведення допиту з використанням гіпнозу необхідні: письмова згода допитуваної особи; її детальний інструктаж з поясненням мети та завдання процедури, її нешкідливості для здоров'я, з гарантіями для допитуваного додержання конфіденційності та використання одержаних під час допиту відомостей тільки за їх прямим призначенням[3, с. 66].

У вітчизняній практиці метод гіпнозу поки що не знайшов широкого використання в правоохоронній діяльності. У юридичній літературі зустрічаються лише поодинокі повідомлення про позитивні результати використання гіпнорепродукції для посилення спогадів свідків та

потерпілих під час розкриття злочинів.

Найважливіше питання, яке порушується при обговоренні проблеми використання гіпнозу в юридичній практиці, стосується дотримання прав людини. Багато вчених ставляться до цієї проблеми скептично, вважаючи, що стан гіпнозу пов'язаний з пригніченням волі людини, грубим вторгненням у її психіку та можливим заподіянням шкоди психічному здоров'ю загипнотизованого [4, с. 212].

З одного боку, від суб'єкта, який піддається впливу гіпнозу, інформація про подію чи окремі її обставини зазвичай надходить у готовому для безпосереднього сприйняття вигляді, тобто на поставлене запитання він надає більш-менш детальну відповідь. З іншого боку, цей суб'єкт не здатний послідовно і логічно розповісти про обставини, які цікавлять слідство, і у такому випадку його розповідь ініціюють шляхом постановки уточнюючих запитань (приблизно так, як це робив би слідчий під час звичайного допиту). Зважаючи на необізнаність дослідника з обставинами події, під час формулювання запитань він може користуватися інтуїтивними припущеннями.

Нині метод гіпнорепродукції зовсім не готовий для використання в Україні насамперед через відсутність науково обґрунтованого механізму його використання. Але відмовлятися від цього методу або на першому етапі - від серйозного наукового вивчення можливостей гіпнозу, звичайно, не можна. Об'єктивне вивчення можливості використання гіпнозу під час розкриття та розслідування злочинів може допомогти не лише уникнути неправильних рішень, а й знайти додаткове джерело нових напрямів підвищення ефективності оперативно-слідчої діяльності та боротьби зі злочинністю.

Список використаних джерел:

1. Нетрадиційні способи отримання доказів у кримінальному процесі / [Електронний ресурс] режим доступу: <http://www.homo-sapiens.com.ua/mtree/pravo/kriminalniy-protses/3564-netraditsiyni-sposobi-otrimannya-dokaziv-u-kriminalnomu-protsesi/>;
2. С.Г. Качурін. Нетрадиційні криміналістичні засоби і методи в розслідуванні злочинів можливості використання / [Електронний ресурс] режим доступу: http://vuzlib.com.ua/articles/book/9785-Netradijni_kriminalist/1.html;
3. Клевцов О. Можливість використання гіпнозу в оперативно-слідчій практиці правоохоронних органів // Право України. - 1998. - № 7. - С. 63-67.
4. Головина В.О возможности использования гипноза в оперативно-следственных целях // Вісник ЛІВС МВС України. - 2000. - № 3. - С. 210-213.

Шумкіна Анна Михайлівна
курсант 1 курсу факультету №3 ДДУВС
Пиріг Ігор Володимирович
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії ДДУВС

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ТАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ЖІНОК-ПОТЕРПІЛИХ ВІД НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ

Дотримання прав жінок є актуальною проблемою в Україні та в усьому світі. Протягом ХХ століття на міжнародному рівні була прийнята низка документів, в яких наголошується на необхідності ліквідації нерівності між чоловіками та жінками у суспільстві. Насильство відносно жінок визначається як свавільний акт, скоєний на підставі статевої ознаки, який спричиняє або може спричинити фізичну, статеву чи психологічну шкоду або страждання жінкам, а також загрозу вчинення таких актів, примусове обмеження їх свободи або особистого життя.

Під час кримінального провадження не завжди враховується такий аспект, як стосунки між чоловіком-обвинуваченим і жінкою-потерпілою, що призводить до неповного вирішення завдань кримінального судочинства. Це стосується, перш за все, тактики проведення допитів, зокрема, допитів жінок-потерпілих, які знаходились у родинних, статевих чи подружніх відносинах зі злочинцем. Тому, вважаємо за доцільне дослідити цей аспект та висвітлити його у даній роботі.

В спеціальній літературі, в підручниках та навчальних посібниках з криміналістики й кримінального процесу наводиться велика кількість різноманітних дефініцій терміна «допит».

Так, Р.С. Белкін визначав допит як процесуальну дію, що полягає в отриманні показань (інформації) про подію, яка стала предметом кримінального судочинства, осіб, які проходять у справі, причини й умови, що сприяли вчиненню й приховуванню злочину. [1, с.63]

М.І. Порубов визначає допит як серію логічно пов'язаних між собою запитань, що ставляться слідчим у певній послідовності: хронологічній, логічній, тактичній, зворотній, психологічній [2, с.70].

В загальному розумінні будь-який допит – це отримання у відповідності до встановленої кримінальним процесуальним законом процедури від особи, яку допитують, усних чи викладених власноручно у письмовій формі відомостей про істотні для кримінального провадження обставини шляхом постановки перед нею запитань і отримання відповідей на них [4 с. 35].

Потерпілий є специфічним суб'єктом допиту. Його особливе становище визначається багато в чому своєрідними психічними переживаннями, обумовленими вчиненням злочином та його наслідками. Виникаючи під впливом злочину страх, біль, фізичні страждання, бажання звільнитися від злочинного посягання або скоріше його припинити, збудження і напруження, зумовлені боротьбою, а у випадках статевого посягання, крім того, ще й особистісні переживання, створюючи сукупність взаємопов'язаних між собою емоцій і почуттів, утворюють складний своєрідний психічний стан потерпілих.

У свідченнях потерпілих зустрічаються: 1) різного роду перебільшення про деякі моменти пережитої події; 2) узагальненість в початкових поясненнях і показаннях про дії винних осіб («всі тримали»,

«всі активно брали участь»); 3) прогалини, пропуски при описі деяких важливих елементів того, що сталося; 4) помилки щодо послідовності розвитку, перестановка при відтворенні його окремих деталей і дій конкретних учасників злочину.

При допиті потерпілого необхідно в кожному випадку враховувати глибину його психічних переживань і ті фактори, які зумовлюють його психічний стан. Оскільки, відразу ж після вчинення злочину психічний стан потерпілого може перешкодити дачі ним повних і достовірних свідчень. Оцінюючи отримані від потерпілого свідчення, слід враховувати, що він у ряді випадків може замовчувати про окремі обставини події, давати частково неправдиві свідчення, відмовлятися від дачі показань або змінювати їх у ході слідства, а також повідомляти у справі повністю неправдиві відомості.

Слід мати на увазі, також, особливий психічний стан потерпілого в момент сприйняття подій (страх, хвилювання, іноді фізичні страждання і т.д.), що сприяє помилкам при сприйнятті. Ось чому при допиті потерпілого потрібно дуже уважно ставитися до нього і в той же час критично підходити до його свідчень [2, с. 184].

Також, особливої уваги потребує допит жінок-потерпілих від насильницьких злочинів. Адже, основною причиною виникнення проблем при допиті жінок-потерпілих від насильницьких злочинів є наявність і характер зв'язків між потерпілою та злочинцем, фізичний і психічний стан потерпілої в кримінальній та після кримінальних ситуаціях.

Допит вищезазначених жінок-потерпілих зумовлює створення комплексу тактичних правил підготовки, тактичних і психологічних прийомів проведення їх допиту. В цьому випадку основним завданням для слідчого є установа з потерпілою психологічного контакту, одержання повних і достовірних показань, формування безконфліктної ситуації.

Здійсненню вищезазначених завдань сприятиме сукупність послідовно виконуваних слідчим таких заходів:

1) аналіз наявних відомостей про особистісні риси потерпілої, специфіку її поведінки в передкримінальній, кримінальній і післякримінальній ситуаціях;

2) оцінювання їх достатності для подолання можливої протидії, у разі необхідності – визначення доцільності, шляхів, необхідних обсягів додаткової інформації про особистісні риси потерпілої, її оточення, зв'язки, конкретні обставини, що визначають її позицію й поведінку;

3) після одержання зазначеної інформації – її аналіз і порівняння з наявними доказами у справі;

4) рекомендація потерпілій скористатися консультацією психолога з метою психологічної допомоги в подоланні негативного впливу несприятливої життєвої ситуації, що склалася; адаптації потерпілої до ситуації розслідування чи(і) ситуації допиту тощо;

5) залучення до участі в допиті потерпілої від насильницького злочину фахівця-психолога для визначення психологічних прийомів, що сприятимуть установленню психологічного контакту із допитуваною, подоланню можливої протидії, одержанню повних і достовірних показань;

6) призначення відносно потерпілої судово-психологічної, судово-сексологічної, судово-психіатричної (або комплексної) експертизи;

7) проведення інших слідчих дій, системно-функціонально пов'язаних із допитом потерпілої [5, с.107-108].

Отже, підсумовуючи усе вище сказане можна дійти висновку, що при допиті жінок-потерпілих від насильницьких злочинів необхідно враховувати цілу низку факторів, без яких неможливе отримання достовірних, повних показань.

Список використаних джерел

1. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия / Р. С. Белкин. – М. : БЕК, 1997. – 342 с.
2. Порубов Н. И. Тактика допроса на предварительном следствии / М. И. Порубов. – М. : БЕК, 1998. – 208 с.
3. Криміналістика: Підручник / За ред. А.Г. Філіппова. - 2-е вид., Перераб. і доп. - М.: Спарк, 2000
4. Колесник Ю. В. Особи, що підлягають допиту, та предмет допиту за чинним КПК України / Вісник Академії адвокатури України том 11 число 1(29) 2014 - УДК 343.977.
5. Матюшкова Т. П. Особливості тактики допиту жінок, потерпілих від насильницьких злочинів / Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. Випуск 10 2010г.

Кирюха Дмитро Євгенович
здобувач кафедри досудового
розслідування
Національної академії
внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ СТВОРЕННЯМ АБО УТРИМАННЯМ МІСЦЬ РОЗПУСТИ ТА ЗВІДНИЦТВОМ

Пред'явлення для впізнання є однією з процесуальних дій, яка відноситься до так званих змішаних слідчих (розшукових) дій, тобто в процесі її проведення отримується інформація одночасно вербальним та нонвербальним способом.

Перед тим, як пред'явити особу для впізнання, слідчий, прокурор попередньо з'ясовує, чи може особа, яка впізнає, впізнати цю особу, опитує її про зовнішній вигляд і прикмети цієї особи, а також про обставини, за яких вона бачила цю особу, про що складає протокол. Якщо особа заявляє, що вона не може назвати прикмети, за якими впізнає особу, проте може впізнати її за сукупністю ознак, у протоколі зазначається, за сукупністю яких саме ознак вона може впізнати особу. Забороняється попередньо показувати особі, яка впізнає, особу, яка повинна бути пред'явлена для впізнання, та надавати інші відомості про прикмети цієї

особи (ч. 1 ст. 228 КПК України).

Особа, яка підлягає впізнанню, пред'являється особі, яка впізнає, разом з іншими особами тієї ж статі, яких має бути не менше трьох і які не мають різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі. Перед тим як пред'явити особу для впізнання, їй пропонується у відсутності особи, яка впізнає, зайняти будь-яке місце серед інших осіб, які пред'являються.

Особі, яка впізнає, пропонується вказати на особу, яку вона має впізнати, і пояснити, за якими ознаками вона її впізнала.

За необхідності впізнання може провадитися за фотознімками, матеріалами відеозапису з додержанням вимог, зазначених у частинах першій і другій цієї статті. Проведення впізнання за фотознімками, матеріалами відеозапису виключає можливість у подальшому пред'явленні особи для впізнання.

Фотознімок з особою, яка підлягає впізнанню, пред'являється особі, яка впізнає, разом з іншими фотознімками, яких повинно бути не менше трьох. Фотознімки, що пред'являються, не повинні мати різких відмінностей між собою за формою та іншими особливостями, що суттєво впливають на сприйняття зображення. Особи на інших фотознімках повинні бути тієї ж статі і не повинні мати різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі з особою, яка підлягає впізнанню. Так, наприклад, у СВ Комсомольського РУ ГУМВС в Херсонській області перебувала кримінальна справа відносно гр-ки Я. за звинуваченням у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 302 КК України. Вина обвинуваченої доказувалася, зокрема, проведенням впізнанням свідками за фотокартками Я. та її подруги, як осіб, що відповідно виступали у якості звідниці та особи, що безпосередньо надавала їм сексуальні послуги.[2]

Матеріали відеозапису із зображенням особи, яка підлягає впізнанню, можуть бути пред'явлені лише за умови зображення на них не менше чотирьох осіб, які повинні бути тієї ж статі і не повинні мати різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі з особою, яка підлягає впізнанню.

При пред'явленні особи для впізнання можуть бути залучені спеціалісти для фіксування впізнання технічними засобами, психологи, педагоги та інші спеціалісти.

За такими ж правилами може здійснюватися пред'явлення особи для впізнання за голосом або ходою, при цьому впізнання за голосом повинно здійснюватися поза візуальним контактом між особою, що впізнає, та особами, які пред'явлені для впізнання.

При розслідуванні злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом, пред'явлення для впізнання, перш за все, проводиться у ситуаціях, коли особи випадково ставали очевидцями звідництва, спілкування між особами, причетними до злочину, відвідування клієнтами кубла розпусти, тощо. До категорії осіб, що

впізнають, відносяться, як правило, сусіди, продавці магазинів, перехожі, відвідувачі громадських закладів та ін.

Кожна з ознак людини має набір загальних та індивідуальних якостей. Найбільшою їх кількістю наділені зовнішність людини, потім – хода, міміка і жести.

Безпосередньо пред'явлення для впізнання зазначених об'єктів не відрізняється з тактичної точки зору від проведення цієї дії по інших категоріях кримінальних проваджень. У таких випадках варто обрати об'єктивно кращі ознаки: хода переважніше жестів, міміки; анатомічні ознаки переважніше динамічних, тощо [2, с. 152].

Низка ознак, що характеризують людину, має велику кількість складових, але, в той же час, вони не можуть у повному обсязі сприйматися іншими людьми. Наприклад, голос і мова, запах. У зв'язку з цим, до об'єктивно кращих ознак людини, на основі яких вирішується питання, за чим проводити впізнання, необхідно відносити ті, котрі мають найбільшу кількість індивідуальних особливостей і можуть бути сприйняті особою, що впізнає. При виборі альтернативних ознак також необхідно враховувати думку особи, яка пізнає, тому що тільки вона може вказати на ознаку, яка їй найбільш запам'яталася.

Список використаних джерел

1. Кримінальна справа № 020017-11 / Архів Комсомольського районного суда Херсонської обл.
2. Шибанова Е. В. Выявление и расследование преступлений, связанных с проституцией: дис ... канд. юрид. наук : 12 00.09 / Шибанова Екатерина Владимировна. – Саратов, 2005. – 206 с.

Кузьменко Анатолій Сергійович
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ТИПОВИХ СЛІДЧИХ СИТУАЦІЙ
ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КВАРТИРНИХ КРАДІЖОК, УЧИНЕНИХ
РАНІШЕ ЗАСУДЖЕНИМИ ОСОБАМИ**

При розслідуванні кримінальних правопорушень в залежності від конкретної слідчої ситуації повинні проводитись відповідні процесуальні дії. Кожна з них має певні особливості проведення в залежності від складу злочину та певних умов, що склалися на відповідному етапі провадження. На початковому етапі розслідування квартирних крадіжок, учинених раніше засудженими особами, важлива роль відіграє проведення слідчих (розшукових) дій для вилучення інформації з матеріальних джерел. Адже воно зводиться до отримання конкретної орієнтуючої інформації щодо викраденого майна, осіб, які могли вчинити правопорушення тощо. Тому дослідження організаційно-тактичних особливостей здійснення цих

процесуальних дій має досить важливе значення для всього кримінального провадження.

Структура кожної окремої методики розслідування містить певну кількість елементів, серед яких, як зазначає А.В. Іщенко, можна виділити типові слідчі ситуації [1, с. 272]. Це існуюча на даний момент реальність, в умовах якої діє слідчий. Ситуацією в буквальному її значенні є сама реальність, яка виникає на певному етапі розслідування.

Визначення поняття слідчої ситуації донині викликає суперечності серед різних авторів. Так, М.О. Селіванов визначає слідчу ситуацію як обстановку, картину розслідування, що склалася на певному етапі, певну кількість значущої для розслідування інформації, яка береться до уваги поряд із джерелом її одержання [2, с. 58].

На нашу думку, найбільш точно визначення слідчої ситуації надали В.К. Лисиченко та О.В. Батюк, які визначили її як «...сукупність умов, що об'єктивно складаються в процесі розслідування злочинів, утворюють своєрідну обстановку на його певний момент, яка ставить перед слідчим проблему вибору відповідного напрямку подальших дій і прийняття тактичних рішень» [3, с. 5]. Тобто, визначивши слідчі ситуації при розслідуванні квартирних крадіжок, учинених раніше засудженими особами, ми надамо відповідний алгоритм дій слідчого залежності від умов об'єктивної дійсності на певному етапі розслідування.

Незважаючи на правильне визначення співвідношення загальних вимог закону та особливостей кримінальних проваджень щодо квартирних крадіжок, учинених раніше засудженими особами, на практиці воно має суперечності. Особливо це стосується вибору комплексу організаційних, оперативно-розшукових та слідчих дій (тобто тактичних операцій) при вирішенні певних слідчих ситуацій

Існують різні класифікації слідчих ситуацій, що виникають під час розслідування кримінальних правопорушень. Так, В.П. Бахін і Р.С. Белкін однаково класифікують слідчі ситуації на: 1) сприятливі і несприятливі; 2) безконфліктні і конфліктні; 3) початкові, проміжні і кінцеві; 4) типові і специфічні. Також, на нашу думку, важливим є поділ типових слідчих ситуацій залежності від етапу розслідування. На основі цього критерію, наприклад, Г.А. Матусовський визначає типові слідчі ситуації на стадії виявлення злочину та етапах його розслідування [4, с. 366].

Тобто типові слідчі ситуації є центральною категорією в процесі формування ситуаційного підходу до розслідування злочинів і головною частиною класифікації можливих ситуацій. Важливим є вивчення тих умов, у яких здійснюється формування типових слідчих ситуацій у справах щодо квартирних крадіжок, учинених раніше засудженими особами. Разом з тим поглиблених досліджень у даному напрямі криміналістики не здійснювалось [5, с. 139]. Більше того, серед вивчених нами праць детального висвітлення зазначених питань не траплялося.

Водночас не слід забувати, що у зв'язку з поєднанням об'єктивних та суб'єктивних чинників слідчі ситуації будуть конкретними в кожному окремому випадку. У ході розслідування можуть виникати найрізноманітніші випадки, що вимагатимуть від слідчого прийняття потрібних рішень. Тому даний перелік не є остаточним і може варіюватися залежно від ситуації, що склалася під час розслідування квартирних крадіжок, учинених раніше засудженими особами.

Список використаних джерел

1. Іщенко А.В. Методологічні проблеми криміналістичних наукових досліджень: Монографія / За ред. І.П. Красюка. – К.: Національна академія внутрішніх справ України. – 2003. – 359 с.
2. Селиванов Н.А. Криміналістические характеристики преступлений и следственные ситуации в методике расследования / Н.А. Селиванов // Соц. законность. – 1977. – №2. – С. 54-62.
3. Лисиченко В.К. Следственная ситуация и ее значение в криминалистике и следственной практике / В.К. Лисиченко, О.В. Батюк // Криминалистика и судебная экспертиза. – 1988. – Вып. 36. – С. 4-9.
4. Криміналістика: Підручник / За ред. В.Ю. Шепітька. – Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001
5. Климова Е.И., Бушкевич Н.С. Ситуационный поход в расследовании хулиганства, совершенного группой лиц // Вестник Академии МВД республики Беларусь. – № 1(15). – Минск. – 2008. – С. 139-145.

Птушкін Дмитро Анатолійович
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

ЗНАЧЕННЯ УЧАСТІ СПЕЦІАЛІСТА ПРИ ОГЛЯДІ ДОКУМЕНТІВ У СПРАВАХ ПРО ШАХРАЙСТВА, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАВОЛОДІННЯМ НЕРУХОМИМ МАЙНОМ ГРОМАДЯН

Законодавець передбачає процес вилучення предметів, речей та документів як у ході проведення обшуку, а й під час інших слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, а також при виконанні заходів забезпечення кримінального провадження, у ході яких вилучається велика кількість документів і інформації, що міститься на електронних носіях (жорстких дисках, комп'ютерах, серверах, мобільних телефонах).

У свою чергу, вилучені речі та документи підлягають ретельному огляду із застосуванням техніко-криміналістичних засобів, за участю понятих та обізнаних осіб (спеціалістів). Останні можуть надати як консультативну допомогу з приводу переліку необхідних документів та їх змістовної частини, так і з приводу ознак можливої підробки та опису її ознак у протоколі огляду.

В цілому перелік документів, до яких необхідно здійснити доступ або вилучити їх шляхом обшуку, залежить від умов угоди. Як показав аналіз кримінальних проваджень у справах щодо шахрайства, вчиненого відносно об'єктів нерухомого майна, в основному підлягають вилученню та подальшому огляду такі документи.

У приватного нотаріуса або в державній нотаріальній конторі: 1) акт оцінювання нерухомості будь-яким комерційним суб'єктом оцінної діяльності (експертно-грошова оцінка нерухомого майна); 2) договір-завдаток між покупцем і продавцем; 3) документи, що посвідчують право власності на об'єкт відчуження, зареєстрованого в реєстраційній службі; 4) в разі, якщо неповнолітні діти до 18 років є співвласниками або знаходиться на реєстрації – дозвіл опікунської ради; 5) якщо співвласник не бере участі в супроводженні угоди – генеральне доручення; 6) якщо не резидент – довідка про легальне місцезнаходження та ідентифікаційний код; 7) довідка про кількість зареєстрованих осіб у квартирі (отримується у ЦНАП); 8) копії паспортів та ідентифікаційного коду покупця та продавця; 9) свідоцтво про одруження та нотаріально завірена або особиста згода подружжя на продаж нерухомості (якщо власник одружений); 10) технічний паспорт на об'єкт нерухомості (технічний паспорт не є обов'язковим документом в тих випадках, якщо правовстановлюючий документ (крім свідоцтва про право на власність) на нерухомість вже зареєстрований в Державній реєстраційній службі).

Слід зауважити, що, у зв'язку із змінами законодавства може відпасти необхідність у необхідності надання нотаріусу довідки з БТІ. Так, починаючи із 2013 року, реєстрація права власності проводиться у єдиному електронному реєстрі, до якого мають доступи нотаріуси, тому відповідно нотаріус самостійно заходить у реєстр і перевіряє реєстрацію у ньому. У випадку ж, якщо право власності було набуто та зареєстроване до 2013 року в БТІ, в такому випадку нотаріусу потрібне документальне підтвердження цієї реєстрації, що і являє собою Інформаційна довідка з архіву БТІ [1]. Отже, при вивченні такої інформації у реєстрі слідчому без допомоги обізнаної особи не обійтися.

Крім того, фахівець може допомогти вивчити інформацію у книзі реєстрації нотаріальних дій, у якій відображено факт укладання угоди у вигляді підписів продавця та покупця. Між тим, слід зауважити, що не допускається вилучення Реєстрів нотаріальних дій на тривалий термін. А печатки нотаріуса взагалі можуть бути надані за вимогою суду тільки для огляду, після чого негайно повертаються нотаріусу [2, с. 20];

Документи, що свідчать про відсутність заборони на відчуження за даними Єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна, що зберігається у державній чи приватній нотаріальній конторі також мають значення для встановлення механізму вчинення шахрайства [3, с. 20].

У Центрі надання адміністративних послуг (ЦНАП) у районі де знаходиться об'єкт нерухомості вивченню підлягають такі документи: 1) запит нотаріуса, який оформлював угоду щодо нерухомості; 2) документи, що посвідчують особу замовника адміністративних послуг, заява та документи до неї (наприклад, про надання інформації про

кількість зареєстрованих осіб); 3) журнал, який ведеться за формою, встановленою уповноваженим органом [4].

У ріелторській фірмі: 1) договір про надання посередницьких послуг; 2) розписки про виконання певних вимог, записи, виконані власноручно «клієнтом», який внаслідок виявився шахраєм; 3) журнали обліку, книги обліку, інші журнали; 4) копії договорів оренди тощо.

В опікунській раді в органах опіки та піклування району: 1) звернення (заява на отримання дозволу); 2) копії паспорти батьків (осіб, які зверталися за дозволом); 3) копія свідоцтва про шлюб; 4) довідки про працевлаштування та доходи батьків; 5) свідоцтво про народження дитини; 6) виписка з поліклініки дитини або довідка з садка, школи (за віком дитини). 7) правовстановлюючий документ на нерухомість (яка, є предметом договору або та, в якій дитина прописана); 8) документи на продавану і куповану квартиру, а також довідки-характеристики та технічні паспорти на обидві квартири; 9) Витяг з Реєстру прав власності на нерухоме майно; 10) Довідка за формою з ЖЕКу.

Аналіз кримінальних проваджень показав, що іноді шахраї звертаються від імені одного з батьків дитини, і надають свідоцтво про смерть іншого з батьків або свідоцтво суду про визнання одного з батьків померлим або безвісти зниклим. Вказані документи необхідно вилучити та ретельно оглянути для встановлення обставин їх отримання і можливої підробки.

В житлово-експлуатаційній установі (або ОСББ): 1) угода з ЖЕК про надання житлово-комунальних послуг; 2) заява про звернення для отримання довідки про склад сім'ї; 3) копія фінансового особового рахунку на квартиру з позначкою про наявність або відсутність заборгованості по комунальним послугам; 4) довідка про відсутність заборгованості з квартплати, електроенергії (філії міськенерго), стаціонарного телефонного зв'язку (філії «Укртелекому») тощо.

У районному відділі державної міграційної служби: 1) копія паспорта особи; 2) копія листа-вибуття; 3) різноманітні заяви (про виписку з квартири, про втрату паспорта та видачу нового паспорта тощо).

Аналіз вивчення кримінальних проваджень показав, що спеціаліст в основному залучався під час огляду вказаних документів для виконання таких дій: 1) допомоги у вивченні та трактуванні змісту документа та його реквізитів (85 %); 2) встановлення ознак підробки, змін, внесених у документ (86 %); 3) виявлення слідів рук, потожирової речовини (2,75 %).

В цілому, огляд здійснюється за загальними криміналістичними правилами, під час якого звертається увага на: 1) сліди переклеювання фотографії; 2) сліди від використання листів різних паспортів в паспорті одного громадянина; 3) сліди підробки штампів реєстрації у паспорті; 4) сліди монтажу у документах-ксерокопіях; 5) сліди, що свідчать про виконання тексту зміненим почерком, з імітацією іншої особи; 6) сліди дописки у документах; 7) сліди підчистки у документах; 8) сліди травлення

або змиву певних ділянок на документах тощо.

Водночас, особливістю огляду документів у справах щодо шахрайства у сфері приватного житла є те, що у ході його проведення можна отримати відомості про обставини, умови укладеного договору, осіб, які його уклали, місце та час вчинення злочину, а також можливі ознаки підробки.

Під час огляду будь-якого документа вирішуються наступні питання: 1) призначення документа; 2) аналіз його зовнішнього вигляду і стану; 3) вивчення змісту; 4) аналіз його реквізитів; 5) з якого матеріалу виготовлений; 6) ознаки підробки документа. Слідчий, використовуючи отриману за результатами огляду документа інформацію, може встановити невідповідність певних фактів, які свідчать про протиправність дій. Якщо огляд документа потребує вирішення складних питань, які можна вирішити тільки за допомогою спеціаліста, останнього необхідно обов'язково залучити до проведення даної слідчої дії [5, с. 109-110].

Варто відзначити також роль магнітних, електронних носіїв інформації та копій електронних документів, включаючи обов'язкові реквізити документа [6].

Слід зауважити, що однією з найважливіших умов розслідування є суворе дотримання встановлених правил поведінки з комп'ютерною технікою і носіями інформації, технічно грамотне проведення пошуку та огляду доказів, потрібної інформації. Окрім зазначеного технічного оснащення на місці проведення процесуального необхідно переглянути й інші носії інформації. А тому не слід обмежуватись пошуком інформації лише у комп'ютері, необхідно уважно оглянути наявну документацію як електронну, так і паперову. Більшу частину даних, що зберігаються й обробляються комп'ютером, завжди можна скопіювати на переносні носії інформації – гнучкі магнітні дискети. Якщо спеціаліст немає можливості продивитися дискети чи CD-ROM (лазерні) диски та інші магнітні носії на місці, їх необхідно вилучити для подальшого дослідження з дотриманням процесуальних норм. Стосовно комп'ютера (комп'ютерів), що знаходився у працюючому режимі, то на магнітний носій слід скопіювати програми і файли даних, які зберігаються на його віртуальному диску або в оперативній пам'яті. А також переписати інформацію на жорсткий диск персонального комп'ютера оперативно-слідчої групи, або ж скопіювати інформацію на CD-диск за допомогою CD-ROMа [7, с. 56 – 59].

Для виявлення та огляду подібних слідів необхідно залучити спеціаліста з комп'ютерної техніки та програмного забезпечення [8, с. 8].

Важливим напрямом під час проведення огляду є ретельна перевірка вхідних та вихідних записів, які ведуться в організації, установі як у письмовій формі, так і у електронному.

Слід сказати, що шахраї нерідко використовують комп'ютерну техніку для підготовки проектів різних підроблених документів, зберігання

відео або фото файлів, ведення переписки в мережі Інтернет і по електронній пошті, відвідування соціальних мереж. Крім того, на карті мобільного телефону також може зберігатися значна кількість інформації про контакти, зв'язки і т.п. В даному випадку до огляду також слід обов'язково залучати спеціаліста, який може надати допомогу при підключенні даної техніки (особливо у випадках, якщо встановлений пароль) та користуванні нею.

Список використаних джерел

1. Професійна допомога по нерухомості, спадкуванню, сімейним питанням: http://www.dom-pravo.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/01/The-lawyerDarnytskyi-district-of-Kiev-legal-advice-phone.-050-469-11-13-skype-dompravo-www.dom-pravo.kiev_ua_-1.jpg.pagespeed.ce.Ms1Pq4fZvj.jpg (дата звернення 14.01.2018 року)
2. Гусейнов Я. Что будет со статусом нотариусов? // Юридическая практика. – 2004. № 13. С. 20-21.
3. Відшкодування збитків, заподіяних злочинами (нерухомість). Збірник нормативно-правових актів / Упорядники: С.І. Ніколаюк, І.В. Сервецький. – К.: НАВСУ. 2002. 78 с.
4. Про затвердження Примірного положення про центр надання адміністративних послуг: Постанова Кабінету Міністрів від 20.02.2013 року № 118: <http://www.rada.gov.ua/>
5. Павлова Н.В. Розслідування шахрайства при укладанні цивільно-правових угод щодо відчуження житла: Монографія / За заг. ред. канд. юрид. наук, проф. Є.І. Макаренка. – Дніпропетровськ: Дніпроп. Ун-т внутр. справ, 2008. – 176 с.
6. Бюллетень законодавства і юридичної практики України. – 2002. – № 8: Приватна власність в Україні. 416 с.
7. Котляревський О.І., Киценко Д.М. Комп'ютерна інформація як речовий доказ у кримінальній справі / Інформаційні технології та захист інформації: Зб. наук. праць. – Запоріжжя, 1998. Вип.2. 128 с.
8. Паламарчук Л.П. Криміналістичне забезпечення розслідування незаконного втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж.. Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Академія прокуратури. – Київ – 2005– 21 с.

Коцюба Сергій Анатолійович,
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВСТАНОВЛЕННЮ ПРИ
РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ ЗБРОЄЮ**

При розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем вогнепальною зброєю важливе значення має встановлення слідчим усіх обставин кримінального правопорушення. На думку В.В. Тіщенко, обставини, що підлягають встановленню, на відміну від криміналістичної характеристики злочинів, інтегрують у собі властивості правової сутності злочину. Це дає змогу виділити з усіх подій і діянь ті, які наділені ознаками кримінально-правового, юридично значущого характеру (суспільна небезпека, протиправність, винність) і дати їм правильну кримінально-правову оцінку [1, с. 142].

Слід зазначити, що серед обставин, що підлягають встановленню, В.Ю. Шепітько виділяє наступні:

1) просторово-часові зв'язки між окремими слідами злочину та обставинами події;

2) ідентифікаційні й ситуаційні властивості слідів та їхню доказову цінність;

3) причини відсутності або наявності слідів як фактів, що суперечать природному перебігу аналогічних подій (негативні обставини) [2, с. 379].

Коло обставин, які підлягають встановленню та доказуванню у кримінальному провадженні, у кримінальному процесуальному праві іменуються «предметом доказування». Стаття 91 Кримінального процесуального кодексу України передбачає перелік обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, зокрема:

– подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення);

– винуватість підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення;

– вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат;

– обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження;

– обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання;

– обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення;

– обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру.

На основі узагальнення правоохоронної практики та аналізу даних опитування працівників слідчих й оперативних підрозділів можна дійти висновків, що до основних обставин, які підлягають встановленню у справах про незаконне заволодіння військовослужбовцем вогнепальною зброєю, можна віднести наступні:

1) чи мало місце незаконне заволодіння військовослужбовцем

вогнепальною зброєю;

2) відомості, що характеризують особу злочинця (військовослужбовця);

3) наявність у військовослужбовця співучасників злочину;

4) хто є організатором організованої групи;

5) особливості підготовки та вчинення кримінального правопорушення;

6) заходи щодо приховування злочинної діяльності;

7) обстановка злочинної події (місце, час й умови);

8) слідова картина злочину;

9) причини та умови, що сприяли учиненню або перешкоджали злочину;

10) обставини, що впливають на ступінь й характер кримінальної відповідальності військовослужбовця;

11) негативні обставини кримінального правопорушення (можливість інсценування злочину).

Список використаних джерел:

1. Тіщенко В.В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів: моногр. Одеса: Одеська національна юридична академія; Фенікс, 2007. – 260 с.
2. Криміналістика: підручник для студ. юрид. ВНЗ / [В.М. Глібко, А.Л. Дудніков, В.А. Журавель та ін.]; за ред. В.Ю. Шепітька. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 576 с.

Кузьменко Сергій Сергійович,
прокурор Дніпропетровської
місцевої прокуратури № 1
Дніпропетровської області

ТИПОВІ ОЗНАКИ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ ШАХРАЙСТВА, ПОВ'ЯЗАНІ З ПРИДБАННЯМ НЕРУХОМОСТІ НА ПЕРВИННОМУ РИНКУ

Криміналістичний аспект вивчення особи злочинця передбачає встановлення таких даних про нього, що мають безпосереднє значення для вибору напряму розслідування, прийняття рішення щодо необхідності провадження слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів та обрання тактики їх проведення, враховуючи специфіку розслідуваного злочину.

Говорячи про складові елементи (типові ознаки) осіб злочинця, слід сказати, що у різних джерелах питання щодо вагомих складових особи злочинця розглядаються неоднаково. Між тим, більшість науковців, говорячи про криміналістичне вивчення особи злочинця, пропонують виділення соціальних, демографічних, моральних, психологічних та біологічних властивостей вказаних осіб [1, с. 74; 2].

Безумовно ці характеристики визначають не тільки саму можливість злочинного посягання, але й поведінку шахраїв під час досудового розслідування. З метою більш повного описання особи злочинця, як структурного елементу криміналістичної характеристики шахрайства, вчиненого щодо об'єктів нерухомого майна громадян, слід погодитися із зазначеним підходом вчених. При цьому, вважаємо доцільним соціальні і демографічні ознаки об'єднати в одну групу, а моральні та психологічні в іншу групу, таким чином сформувані три групи ознак особи, що вчиняє шахрайство у відношенні об'єктів нерухомого майна громадян: 1) соціально-демографічні; 2) морально-психологічні; 3) біологічні ознаки.

Дослідження статистичних даних, аналіз вивчення матеріалів кримінальних проваджень та результати опитування співробітників правоохоронних органів, які мають досвід розкриття та розслідування даної категорії злочинів, свідчать, що структура особи злочинця, що посягає на правовідносини у сфері обігу нерухомості, у тому числі при будівництві об'єктів нерухомості, істотно відрізняється від криміналістичної характеристики осіб, які вчиняють інші корисні злочини.

Відносно соціально-демографічних ознак особи, що вчиняє шахрайства відносно об'єктів нерухомого майна громадян, слід сказати, що більшість осіб є мешканцями великих міст та є громадянами України. В основному вони мають освітній рівень вище середнього. Середню освіту можуть мати тільки ті особи, які виконували другорядні ролі у складі групи.

Шахрайства на первинному ринку нерухомості нерідко вчиняються особами, які виступають управителями фінансових коштів, забудовниками, працюють в організаціях, які мають відношення до видачі дозвільних документів на будівництво, проведення будівельних робіт. Нерідко вчиненню злочинних дій сприяють особи, які оформлюють права на об'єкти нерухомості на стадії введення їх в експлуатацію. Зустрічалися факти, коли злочинці є засновниками ріелторських агентств та інших фірм, організацій, що здійснюють функції щодо супроводження правочинів з нерухомістю. Шахраєм може бути і звичайний громадянин, який взагалі не має відношення до процесу будівництва об'єкту нерухомості у певних випадках.

В основному шахраї мають сім'ю та дітей, при цьому нерідко вони не приховують від близьких деякі факти злочинної діяльності та підтримуються ними.

Вказане свідчить про високий інтелектуальний рівень та освіченість осіб, які мали прямо або опосередковано до вчинення шахрайств стосовно об'єктів нерухомості.

Говорячи про судимість, слід погодитися із Н.В. Павловою, яка зауважує, що судимість, у прямому значенні цього слова, не є ознакою або властивістю особи, але це правове поняття нерідко відбиває існування в

особи антигромадських поглядів і тим самим визначає соціальні особливості людини. Можна сказати, що вчинення шахрайства у сфері обігу житла, особою, що має судимість – скоріше виняток. Зокрема, кількість таких складає лише 7,5%, тоді як у 92,5% випадків шахраї не мали судимості [3, с. 62].

Специфікою є той факт, що здебільшого шахрайства у сфері обігу нерухомості вчиняються у групі (40%). У більшості випадків мова йдеться про вчинення декількох епізодів (80%). Мотивом вчинення злочину в основному є заволодіння коштами громадян, які вкладені у придбання нерухомості, за рахунок обманних дій із потерпілою стороною та здійснення правочинів із нерухомим майном громадян всупереч законним вимогам.

Криміналістичне дослідження особи, що вчиняє шахрайства у сфері обігу нерухомості, потребує розгляду її біологічних властивостей та ознак, таких як стать, вік особи, її фізичні властивості та ін. Так, частіше за все ці злочини вчиняють особи, віком від 35 до 50 років (51,77 %), що закономірно, оскільки саме в цьому віці більшість людей працездатні, мають достатній життєвий досвід, винахідливі. 68 % злочинців чоловічої статі.

Оцінюючи морально-психологічні ознаки злочинця, що вчиняє шахрайства у сфері обігу нерухомості, слід звернути увагу на той факт, що здебільшого такі особи цинічно переступають норми моралі, не мають співчуття до ошуканих громадян.

Як правило, шахраї мають певну психологічну стійкість, самооцінку та самоконтроль, гострий розум, розвинуту уяву та фантазію, вміння зацікавити та прихилити до себе людей. З метою вчинення злочину вони завжди входять у контакт з передбачуваною жертвою, щоб створити про себе сприятливе враження. Як зазначає Р. Чалдіні, іноді для цього шахраям достатньо й ділового костюма, що надає людині офіційного вигляду і дозволяє користуватися повагою в оточуючих та здійснювати на них впливову дію [4, с.207].

Шахраї можуть впливати на свідомість потенційної жертви таким чином, що остання починає сприймати запропоновані інструкції як власні думки. А така довіра дозволяє шахраю виконати свій злочинний намір у повному обсязі. Для того щоб скласти про себе позитивне враження, шахраї нерідко демонструють зв'язок з впливовими особами, показують причетність до відомих фірм, організацій [5, с. 44].

Слід сказати, що переважна більшість громадян, що вчиняють шахрайство у сфері обігу нерухомості, в цілому характеризуються позитивно або нейтрально. Лише 13,1% від загальної їх кількості мали негативні характеристики. Достатньо рідко можна зустріти причетність до вчинення такого роду злочинів осіб, які зловживають спиртними напоями або наркотичними засобами. Особи, які страждають певними психічними розладами практично не фігурують.

Отже, якщо розглядати структуру осіб злочинців, які вчиняють шахрайства у сфері обігу нерухомості, то спостерігається достатньо позитивний портрет достатньо успішної в соціумі людини, що має позитивну характеристику, є сімейною, з вищою освітою і відносно задоволеним матеріальним станом.

Список використаних джерел:

1. Ведерников Н.Т. Личность преступника как элемент криминалистической характеристики преступления // Криминалистическая характеристика преступления. – М., 1984. – С. 74-76.
2. Колесниченко А.Н., Коновалова В.Е. Криминалистическая характеристика преступлений. Учеб. пособие. – Харьков: Юрид. ин-т., 1985. – С. 46.
3. Павлова Н.В. Особливості розслідування шахрайства, пов'язаного із відчуженням приватного житла: дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Університет внутрішніх справ. Х., – 2007. – 224 с.
4. Чалдини Р. Психология влияния. СПб.: Питер, 2000. 272.
5. Алікіна Н. Зловживання психологічними закономірностями // Український юрист. 2004. – № 4. – С. 42-45.

Мрочко Роман Миколайович,
здобувач кафедри
криміналістики, судової
медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ
У СПРАВАХ ПРО СУТЕНЕРСТВО**

Формування методики розслідування злочинів, пов'язаних із сутенерством, що здійснюється організованими злочинними групами, повинна ґрунтуватися на комплексному дослідженні елементів її криміналістичної характеристики, одним із яких є відомості про типову особу злочинця (звідника). Наукова розробка питань криміналістичного дослідження особи злочинця, засобів та методів отримання і використання інформації про нього має важливе теоретичне і практичне значення, тому у процесі розслідування сутенерства першочерговим є завдання встановлення даних про особу, яка вчинила злочин, та розшук встановленого злочинця [1, с. 48].

Дослідження особи злочинця є складною та багатогранною проблемою, яка вимагає різнобічного підходу. Однак, серед вчених не існує єдиної позиції щодо місця й значення даного елементу в структурі криміналістичної характеристики окремих видів злочинів. Наприклад, І.М. Лузгін вважає, що особа злочинця не відіграє особливого значення в структурі криміналістичної характеристики злочину [2, с. 62-63]. Дійсно, особа злочинця поза учиненням злочину не становить інтересу для юридичної науки і правоохоронної практики, але недостатня увага до особи злочинця веде до втрати інформації на тактичному та стратегічному

рівнях при розслідуванні окремих видів злочинів. Криміналістична характеристика особи злочинця, як зазначав В.Б. Стукатулін, пов'язує особу з кримінальною діяльністю та дозволяє встановити конкретну особу злочинця. Поєднання даних понять дозволяє говорити про особу злочинця як про людину, яка перебуває в певних стосунках з оточуючими людьми, що виявляється у закономірних зв'язках зі вчиненням злочином. Ці зв'язки виявляються у способах підготовки, вчинення та приховування злочину, залишають на об'єктах навколишнього середовища індивідуальні сліди, які дозволяють зробити висновок про вчинення того чи іншого злочину конкретною особою. За виявленими слідами можна охарактеризувати не лише фізичні властивості та «професійні» навички злочинця, а й встановлювати соціальні, психологічні та вольові якості його особистості, пов'язані з досягненням злочинного результату. Усі ці особливості мають велике значення для розшуку й оптимізації процесу досудового розслідування і повинні бути включені до криміналістичної характеристики злочину [3, с. 46].

На думку А.Н. Хоменко, особа злочинця є найбільш активною складовою всієї системи елементів у криміналістичній характеристиці злочинів. За своєю сутністю, це та особа, яка здійснює діяльність із вчинення злочину, «створює» усі обставини події злочину та перебуває у безпосередньому взаємозв'язку з іншими елементами криміналістичної характеристики [4, с. 221].

Криміналістичний аспект вивчення особи підозрюваного (сутенера) передбачає збирання та аналіз інформації про неї з метою визначення напрямів подальшого процесу розслідування за кримінальним провадженням, вибору відповідних тактичних прийомів (комбінацій) та засобів впливу на підозрювану у сутенерстві особу.

Особу злочинця також слід розглядати як носія інформації про його ж властивості, навички та звички. На думку А.П. Гель, сутність вивчення особи суб'єкта злочину визначається як отримання про неї криміналістично значущої інформації, що включає у себе відомості про притаманні їй анатомічні, біологічні, психологічні та соціальні властивості, які є необхідними для ідентифікації особи, вирішення тактичних завдань та встановлення фактичної картини події злочину в процесі його розслідування [5].

Дослідження в криміналістичній характеристиці питань, пов'язаних із вивченням особи злочинця у справах про сутенерство, має безпосереднє значення для розробки основ методики розслідування даного виду злочинів.

Перш за все, певний криміналістичний інтерес у практичному аспекті становить аналіз інформації про особу злочинця з урахуванням вікових показників та показників статі злочинців. Вони значною мірою визначають фізичний стан та можливості особи, коло її потреб та інтересів, життєвих установок, орієнтацій, прагнень й бажань, реакцію на

різноманітні конфліктні ситуації, мотивацію злочинної поведінки.

Таким чином, важливе значення для криміналістичної характеристики злочинів взагалі, та безпосередньо злочинів, пов'язаних із сутенерством, мають дані про особу злочинця (сутенера), у тому числі його поведінку до, під час сутенерських дій та після учинення злочину. У зв'язку з цим особа злочинця є вагомим елементом криміналістичної характеристики злочинів і повинна досліджуватися шляхом пошуку криміналістично значимої інформації про невідомого злочинця, а також оцінки даних про осіб, які потрапили в поле зору слідчого.

Список використаних джерел:

1. Щербакова Г.В. Початковий етап розслідування розбоїв, вчинених з метою заволодіння приватним майном громадян: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Щербакова Ганна Володимирівна. – К., 2006. – 200 с.
2. Лузгин И.М. Развитие методики расследования отдельных видов преступлений / И. М. Лузгин // Правоведение. – М., 1977. – № 2. – С. 62–63.
3. Стукатулин В.Б. Характеристика личности квартирного вора, как необходимый элемент криминалистической характеристики квартирных краж / В. Б. Стукатулин // Рос. следователь. – М. : Юрист, 2004. – № 3. – С. 43–47.
4. Хоменко А.Н. Связь личности преступника, как элемента криминалистической характеристики преступлений с другими ее элементами / А.Н. Хоменко // Актуальные вопросы правоведения в период совершенствования социалистического общества. – Томск : Изд-во Томского ун-та, 1989. – С. 221–222.
5. Гель А.П. Криміналістичний аспект дослідження особи засудженого до позбавлення волі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеню канд. юрид. наук : 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / А. П. Гель. – К., 2002. – 19 с.

**Цибенко Олександр
Сергійович,**
здобувач кафедри
криміналістики, судової
медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ У СПРАВАХ ПРО ВИКРАДАННЯ АВТОМОБІЛЯ

Ефективність розслідування незаконного заволодіння автомобілем, учиненого з подоланням систем захисту, безпосередньо пов'язана з якістю проведення огляду як процесуального засобу збирання, перевірки, оцінки та використання доказів. Огляд має свої специфічні особливості у відповідності з рекомендованими тактичними прийомами його проведення. Так, до загальних положень огляду тактичного характеру відносяться: а) єдине керівництво оглядом; б) об'єктивність й повнота його проведення; в) активність; г) методичність й послідовність; д) використання науково-технічних засобів та методів в процесі його проведення; е) дотримання криміналістичних правил роботи з

матеріальними об'єктами, щоб запобігти псуванню або повному знищенню слідів у результаті необережних дій учасників огляду.

До основних видів слідчого огляду з розслідування незаконних заволодінь транспортними засобами (далі – ТЗ) слід віднести такі:

- огляд місця незаконного заволодіння ТЗ;
- огляд місця виявлення (розшукуваного) ТЗ;
- огляд виявленого (розшукуваного) ТЗ;
- огляд місця зберігання («відстою») ТЗ (стоянки, гаражі або гаражні кооперативи, занедбанні склади, сараї, приватні подвір'я тощо);
- огляд місця розукомплектування викраденого ТЗ;
- огляд частин, механізмів, агрегатів розукомплектованих ТЗ, які були викрадені, або інших ТЗ, що були виявлені при розслідуванні;
- огляд предметів, які були об'єктом посягання (наприклад, певні товари, речі, цінності);
- огляд місця продажу викраденого ТЗ або його частин, механізмів, агрегатів (зокрема, авторинки, лісосмуга, офісні приміщення, СТО);
- огляд комп'ютерної техніки, за допомогою якої відбувався вихід в мережу Інтернет з метою продажу ТЗ (його частин та агрегатів), або тієї, що використовувалася під час підготовки і вчинення викрадення ТЗ, або магнітних носіїв інформації (накопичувачів);
- огляд документів і державних номерних знаків, які використовувалися з метою підготовки, вчинення і приховування слідів злочину, а також реалізації (продажу) ТЗ (наприклад, свідоцтво про реєстрацію ТЗ, довіреність, довідка-рахунок, плани, схеми);
- огляд запису з камер відеоспостереження (відеореєстраторів, вебкамер), DVD-дисків із записом з камер відеоспостережень; відеофайлів з флеш-носіїв; файлів з записами відеоспостережень з відеореєстраторів; вебкамер, камер відеонагляду з банкоматів [1, с. 63-64].

Виходячи із загальної мети огляду, визначеної в ст. 237 КПК України як виявлення та фіксація відомостей щодо обставин вчиненого кримінального правопорушення, зважаючи на попередні висновки вчених-криміналістів, а також беручи до уваги результати узагальнення правозастосовної діяльності можна конкретизувати наступні завдання слідчого огляду, які сприятимуть розкриттю та успішності розслідування незаконного заволодіння автомобілем, учиненого з подоланням систем захисту:

- безпосереднє вивчення обстановки злочину для виявлення способу та можливих знарядь подолання систем захисту автомобіля, а також інших обставин події, що розслідується;
- виявлення, фіксація, вилучення та оцінка слідів злочину, речових доказів;
- встановлення обставин, що сприяли вчиненню незаконного заволодіння автомобілем, обладнаним системою захисту, і визначенню заходів щодо їх усунення;

– крозшукових заходів, спрямованих на затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення за «гарячими слідами» (введення планів «Перехват», «Сирена») та інших розшукових заходів.

Таким чином, огляд, за умови його своєчасного й якісного проведення, дозволяє виявити та дослідити більшу частину слідів незаконного заволодіння автомобілем, учиненого з подоланням систем захисту, особи, що його вчинила та інших речових доказів. Проте з усіх видів огляду, які проводяться слідчими у справах про незаконні заволодіння автомобілями, учинені з подоланням систем захисту, найбільш важливим і складним є огляд місця події. Адже саме його результати дають слідчому можливість отримати вихідну інформацію для визначення ходу розслідування.

Огляд місця події може проводитись неодноразово. Насамперед, при отриманні інформації про кримінальне правопорушення, проводиться огляд місця незаконного заволодіння ТЗ. На подальшому етапі досудового розслідування може проводитись: а) огляд знайденого автомобіля або його частини; б) огляд місця, де його було виявлено; в) огляд місця, де злочинець переховував автомобіль, яким він незаконно заволодів; г) огляд ТЗ осіб, причетних до вчинення або приховування даного злочину; д) огляд затриманих осіб; е) огляд предметів і документів; ж) огляд місця вчинення ДТП за участю викраденого автомобіля.

Тактика огляду залежить від сукупності обставин отриманого повідомлення, результатів пояснення заявника, свідків-очевидців та інших осіб. Додатково потрібно звернути увагу на час, що пройшов з моменту вчинення кримінального правопорушення, місце та, звичайно, на спосіб заволодіння автомобілем [2, с. 236].

Тактика проведення огляду місця незаконного заволодіння ТЗ, учиненого з подоланням систем захисту, безпосередньо залежить від його характеристики. Зокрема, у випадку, якщо таким місцем є частина вулиці або іншої відкритої території, то увага слідчо-оперативної групи повинна бути спрямована на пошук і виявлення слідів проникнення до ТЗ, подолання систем захисту від викрадення, слідів злочинців, камер зовнішнього відеоспостереження, а також з'ясування обстановки злочину та інших обставин, що мають значення для справи. Окрім того, в місці стоянки викраденого автомобіля доцільно вилучати зразки ґрунту, частинки асфальту, інші речовини, які можуть бути використані при подальших експертних дослідженнях. Проте, у більшості випадків під час проведення огляду місця події слідчі констатують сам факт відсутності автомобіля у місці, вказаному його власником (користувачем), не приділяючи належної уваги дослідженню слідової картини злочину та не завжди проводячи фотозйомку. За цих умов слідчому доцільно розширити межі огляду, зокрема: досліджувати маршрути руху викраденого автомобіля до злочину, а також ймовірні шляхи зникнення злочинців з

урахуванням можливостей GPS та GSM навігації викраденого автомобіля та ін.

При огляді закритого приміщення (гаражу чи іншого сховища) слід виявляти, фіксувати і вилучати сліди проникнення, зламу перешкоди, рук, взуття, одягу, рукавичок, мікрооб'єкти, запахові сліди, інструменти та сторонні предмети, залишені злочинцями на місці події тощо. Як свідчить практика, результативність такого огляду збільшується, якщо до участі в ньому залучити власника автомобіля. Адже він зможе надати інформацію про порушення обстановки, переміщення предметів у приміщенні чи біля нього, про викрадені предмети тощо. Під час проведення огляду слід взяти до уваги, що знаходячись в приміщеннях невеликого розміру, злочинці могли торкатися стін, стелажів чи інших предметів, на яких залишаються мікрочастинки від одягу чи взуття. Відповідно, на злочинцях також можуть залишатися сліди-нашарування від штукатурки, сліди паливно-мастильних матеріалів тощо. Основне завдання таких оглядів зводиться до того, щоб встановити, звідки прибули злочинці, їхня кількість, чи використовували вони інший транспортний засіб, якої моделі, яким способом проникли до місця стоянки автомобіля, в якому напрямку зникли. У результаті проведення таких оглядів найчастіше виявляють сліди: від механічних знарядь, за допомогою яких здійснювався злам; сліди, залишені злочинцем, та ін.

Огляд виявленого транспортного засобу або його частин здійснюється за тими самими правилами, що й огляд місця події. Огляд виявленого ТЗ доцільно починати з огляду навколишньої обстановки, з'ясувати місце розташування об'єкта огляду відносно оточуючих елементів. Якщо ТЗ виявлено на проїжджій частині дороги з інтенсивним рухом, необхідно вжити заходів безпеки для учасників огляду. Для цього слід захистити об'єкт огляду від доступу сторонніх осіб, але при цьому не створювати перешкод дорожньому руху. Наприклад, відкотити автомобіль у більш спокійне місце, зафіксувавши при цьому в протоколі огляду основні положення важелів, показання приладів, сліди на кузові і в салоні автомобіля. На прилеглий території слід шукати сліди переміщення ТЗ, його демонтажу, заміни окремих вузлів (частин, агрегатів) або номерних знаків. Особливо ретельно досліджується місце навколо ТЗ. Тут можна виявити сліди взуття, різні предмети, загублені, залишені навмисно злочинцями недопалки, сліди застосування слюсарних інструментів, частинки фарби. При цьому слідчий має поставити собі за мету на підставі співвідношення виявлених слідів із загальною обстановкою місця події визначити, чому злочинці залишили ТЗ саме у тому місці, де його було виявлено. Огляд ТЗ дозволяє отримати інформацію про те, де, у якому стані, скільки часу після скоєння незаконного заволодіння, ТЗ знаходився у місці його виявлення; можливий маршрут руху злочинців до автотранспортного засобу; способи їх проникнення в автомобіль.

Огляд місця події – приміщень й ділянок місцевості, де злочинець зберігав, переховував або демонтував транспортний засіб, яким він незаконно заволодів. Проводиться з метою викриття тих або інших осіб у скоєнні незаконного заволодіння ТЗ і встановлення факту використання або виявлення його у цих осіб. Об'єктами огляду стають гаражі, сараї, які належать самому злочинцю або його родичам і знайомим, а також інші місця. Огляд зазначених об'єктів має бути спрямований на виявлення: а) слідів перебування в цих місцях ТЗ (сліди протекторів, паливно-мастильних речовин, запасних частин тощо); б) слідів перебування конкретного ТЗ (виявлення й фіксація ознак, які свідчать про вид, марку, модель, колір з метою його подальшої ідентифікації); в) слідів перебування й виконання певних робіт в даному місці особою, яка підозрюється у незаконному заволодінні ТЗ. Також слід наголосити, що у випадках виявлення ТЗ або його частин в спеціальних боксах, гаражах або на закритих територіях, то необхідно оглянути не тільки автомобіль, його частини та механізми, а й місця встановлення ізоляційних і вентиляційних матеріалів, а також пристроїв, що приглушають сигнали охоронної сигналізації, у приміщеннях, де був виявлений ТЗ.

Огляд предметів і документів у справах даної категорії проводиться з метою з'ясування їхнього стану (наявність певних змін, характер дефектів); встановлення характерних прикмет й ознак, виявлення та вилучення слідів (відбитків пальців рук потерпілих і злочинців).

Для підвищення рівня ефективності огляду слідчий повинен використовувати спеціальні знання, що дозволяє виявити максимальну кількість слідів злочину та прив'язати конкретну особу до злочинної події.

Список використаних джерел

1. Христов О.Л. Протидія незаконним заволодінням транспортними засобами: криміналістичний аспект: монографія. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 148 с.
2. Волохова О.В. Криміналістика : учебник / Волохова О.В., Егоров Н.Н., Жижина М.В. ; под. ред. Е.П. Ищенко. М.: Проспект, 2011. 349 с.

Захарова Ганна Вікторівна
здобувач Науково-дослідного
інституту публічного права

МІСЦЕ ОРГАНІЗОВАНИХ ГРУП В СТРУКТУРІ ШАХРАЙСТВА У СФЕРІ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ринок туристичних послуг – це система відносин між суб'єктами ринку (виробниками туристичних продуктів, платоспроможними споживачами, посередниками). Споживачами туристичних послуг є туристи. Чистими посередниками між туристами и виробниками послуг виступають туристичні агентства, клуби, асоціації. Одночасно виробниками (розробляють і реалізують тури) и посередниками

(укладають угоди з безпосередніми виробниками одиничних туристичних послуг) є туроператори. Виробниками первинних туристичних послуг є готелі, транспортні компанії, заклади харчування, екскурсійні бюро, музеї, театри, заклади дозвілля тощо. Суб'єктами туристичного ринку також є і виробники супутніх послуг і товарів – рекламні компанії, засоби мас медіа, виробники товарів «внутрішнього експорту» (сувенірів, традиційних товарів у певних країнах), будівельні компанії тощо [1, с. 18]. Будь-які із вказаних суб'єктів можуть внаслідок мати відношення до вчинення шахрайських дій у сфері туризму.

Отже, ряд із вказаних суб'єктів бере участь у розробці туристичного продукту, його комплектації та його просуванні, інші суб'єкти є споживачами туристичних послуг.

Натомість, слід зазначити, що підприємствам, які працюють на ринку туристичних послуг, необхідно дотримуватись принципу прихильності стосовно концепції маркетингу: розуміти і опиратись на вимоги і бажання клієнтів, вміти точно визначити свій ринок і зорієнтувати своїх працівників на надання послуг найвищого рівня якості і вчасно. Саме це є концептуальною основою успішної діяльності сучасного туристичного підприємства [2, с. 86]. Втім, деякі суб'єкти туристичної діяльності займаються шахрайськими діями, діючи від імені туроператора, який зарекомендував себе в індустрії туризму з позитивної сторони (привласнення торгової марки туроператора). У 28 % шахраї створюють «фіктивне» туристичне агентство, у 23 % випадків туристичні агентства були справжніми, але їх власники, намагаючись отримати вигоду, вчиняли обманні дії щодо туристів.

Аналіз вивчення судово-слідчої практики свідчить також про відношення до шахрайських дій з боку наступних суб'єктів: представників консульських установ (8 %); державної міграційної служби (6 %); страхових компаній (14 %); фірм-перевізників (22 %); представників підприємств харчування (31 %) представників сфери готельного обслуговування (11 %) тощо.

Останнім часом через вимоги багатьох країн світу проходження певного лікарського тестування для пересічення кордону, набувають поширення шахрайські дії із отриманням підроблених довідок про проходження таких тестів. Нерідко особи, які видають такі довідки, не мають ніякого відношення до сфери охорони здоров'я і ставлять підробку таких довідок за основу своєї діяльності. До того ж, у 34 % вказані суб'єкти можуть або вступати між собою у попередню змову, або утворювати стійке об'єднання декількох осіб, які попередньо зорганізувалися для вчинення шахрайств у сфері туризму.

Також слід зазначити, що у динаміці злочинності, у тому числі й у сфері туристичної діяльності, відзначається істотне зростання організованих злочинних посягань. При цьому, професіоналізм і

освіченість осіб, які вчиняють злочини у зазначеній сфері, постійно зростають, оскільки вони адаптуються до нових умов.

Щодо шахрайства у сфері надання туристичних послуг, то саме представники чи псевдопредставники туроператорів (турагентств) найчастіше фігурують в якості суб'єктів цих злочинів (96 %). Якщо йдеться про шахраїв, які дійсно працюють у туристичних фірмах, то за загальним правилом всі вони є службовими особами. При цьому при визначенні їх статусу слід звертатися не тільки до положень частин 3 і 4 ст. 18 КК України, де, власне, дається законодавча дефініція службової особи, а й до відповідних наказів, інструкцій, функціональних обов'язків та інших документів, якими керуються у процесі своєї професійної діяльності згадані особи.

Окрему ланку займають правоохоронні органи, які надають «дах» злочинної діяльності організованих груп та особи, які здійснюють державний контроль та нагляд у сфері туризму. Зокрема, заходи, спрямовані на дотримання правил ведення туристичного бізнесу здійснює Державне агентство розвитку туризму, яке видає ліцензії на право провадження туроператорської діяльності та веде ліцензійний реєстр суб'єктів туроператорської діяльності, здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням туроператорами ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності та виконує інші функції.

Серед суб'єктів, які входять до складу групи можуть входити особи, які виконують фінансово-розпорядчі функції, менеджери.

Як зазначає К. О. Чаплинський, розглядаючи організовані злочинні угруповання як суб'єкт злочинної діяльності, слід пам'ятати про те, що кожне злочинне об'єднання складається з окремих індивідів, які володіють певними знаннями, якостями та ознаками, що характеризують їх в особистісному відношенні. Між тим, становище у складі злочинної групи накладає відбиток на поведінку й риси характеру її членів, в яких відображаються усі ознаки організованої групи в цілому [3, с. 53].

У цьому розрізі слід зазначити, що з точки зору морально-психологічних характеристик, представників організованих груп, які вчиняють злочини у розглядуваній сфері, вирізняє зневажливе ставлення до інших членів суспільства, поведінка за принципом «моральним є все, що вигідно».

Проте, своє ставлення до оточення шахраї намагаються приховувати, уникати конфліктних ситуацій, що проявляється в їх витонченій хитрості та здатності до перевтілення [4, с. 10]. Членів таких груп шахраїв відрізняє глибока неповага до суспільства, перекручене розуміння моральних підвалин, зневажливе ставлення до існуючих поруч з ними членів суспільства, проте своє негативне ставлення до оточуючого їх середовища; шахраї намагаються приховувати, уникати конфліктних ситуацій, що виявляється у їх витонченій хитрості, удаваності й здатності

до перевтілення; зовнішньо – це комунікабельні, говіркі люди, спроможні швидко привернути до себе увагу інших людей, зацікавити їх, увійти в довіру, зробити приємне враження надійної або потрібної людини [5, с. 10].

В. П. Корж звертає увагу, що організатори злочинних груп у різних сферах нерідко пристосовуються до часто повторюваних та приблизно однакових умов, до типових факторів у схожих умовах, а також типових факторів, що обумовлюють вибір способу вчинення злочину та приховування слідів. Внаслідок чого з'являється типовий почерк організованої злочинної діяльності, що складається під впливом певних факторів, що обумовлюють вибір засобів досягнення злочинних цілей [6, с. 245].

Даний факт підтверджується й результатами нашого дослідження. Так, приблизно 22 % злочинних угруповань спеціалізується на шахрайствах, пов'язаних із порядком ведення туристичного бізнесу; 41 % вчиняють шахрайські дії, пов'язані із наданням туристичних послуг; 11 % - вчиняють шахрайства у відношенні відпочивальників (обмін валют, ворожіння, обманне заволодіння цінними речами у зонах відпочинку, екскурсійні послуги, та ін.); 13 % припадає на шахрайства, пов'язане із супроводженням документів, які є необхідними для здійснення туристичної подорожі тощо. Втім, близько 23 % кримінальних угруповань діють одночасно у будь-якому секторі сфери туризму, маючи при цьому корупційні зв'язки з рядом приватних структур та органами влади.

Список використаних джерел:

1. Гонтаржевська Л.І. Ринок туристичних послуг в Україні: Навчальний посібник. Донецьк: Східний видавничий дім, 2008. 180 с.
2. Жук І.З. Управління маркетинговою діяльністю суб'єктів туристичного бізнесу України: дис. ... канд. юрид. наук : 08.00.03 / Львівський національний університет ім. Франка, Львів, 2015. 20 с.
3. Чаплинський К.О. Тактичне забезпечення розслідування діяльності злочинних угруповань: монографія / К.О. Чаплинський ; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Д. : Ліра, 2010. 304 с.
4. Головкін С.В. Криміналістична характеристика шахрайства відносно власності особи та її використання на початковому етапі розслідування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза». Х., 2008. 18 с.
5. Лисодед О.В. Кримінологічні проблеми шахрайства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія ; кримінальне-виконавче право» / Харків, 1999. 18 с.
6. Корж В.П. Теоретические проблемы методики расследования преступлений в сфере экономической деятельности, совершаемых организованными преступными образованиями. Монография. Харьков, 2002. 504 с.

Коршун Олександр Вікторович
здобувач Науково-дослідного
інституту публічного права

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОГЛЯДУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ
ВБИВСТВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗАВОЛОДІННЯМ НЕРУХОМІСТЮ**

При розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері нерухомості, пов'язаних із вбивством (з метою заволодіння правом на

нерухомість), серед переліку об'єктів, які підлягають слідчому огляду, найпріоритетніше місце слід віднести документам.

В контексті даної проблематики Т. Д. Телегіна зазначає, що серед основних проблем розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних із зникненням особи є те, що недостатньо повно досліджуються цивільно-правові документи, які засвідчують право власності (перехід права власності) на нерухоме майно. Так, не досліджується належним чином предмет договору купівлі-продажу, чи містяться повноваження у довіреності на право відчуження майна, стан державної реєстрації переходу права власності на майно та ін. Окрім цього, не всі документи піддаються криміналістичному аналізу на предмет співставлення реквізитів на документах із журналами нотаріуса; проведення почеркознавчої експертизи на предмет ідентифікації підписів зниклої особи та ін. [1, с. 228-237].

Разом з тим, підтримуємо Є. Ю. Березутського, який стверджує, що домінуючою основою інформаційної бази розслідування кримінальних правопорушень, в тому числі вбивств осіб похилого віку та одиноких осіб, пов'язаних із заволодінням їх нерухомістю, є місце події. В криміналістиці місце події – це найважливіший інформаційний вузол, осередок численних і різноманітних «фактів-станів», причинно або іншим чином пов'язаних з розслідуваною подією, і тому релевантних в кримінально-правовому, процесуальному і тактико-криміналістичному відношенні [2, с. 3]. Важливу доказову інформацію в таких справах може надати огляд житла чи іншого останнього місця проживання (перебування) потерпілого. Слідчий повинен зосередити свою увагу не лише на встановленні слідів боротьби чи крові, які очевидно вказують на наявність ознак злочину, але й на ті речі та документи, які можуть вказувати на плани та наміри потерпілого вчинити певні дії, ідентифікувати знайдений в майбутньому труп тощо [3, с. 203].

Аналіз юридичної літератури показав, що вчені при розслідуванні вбивств, пов'язаних із заволодінням нерухомістю, виокремлюють такі найбільш розповсюджені місця події, що підлягали слідчому огляду: домоволодіння потерпілого (будинок, квартира, гараж, город, подвір'я тощо); відкрита місцевість (лісосмуга, лісопосадка, каналізаційні колектори тощо). Натомість, наші дослідження показали, що перелік об'єктів огляду місця події при вбивствах, пов'язаних із заволодінням нерухомістю, набагато ширший. Так, через те, що потерпілого перед підписанням документів нерідко тримають у неволі, об'єктом огляду можуть бути місця утримання потерпілого. У випадку поміщення власника нерухомості до психіатричної лікарні, огляду також підлягає приміщення цієї лікарні, а також палата, в якій тримався потерпілий.

За наявності підстав припускати вчинення вбивства потерпілого або виявлення трупа з ознаками насильницької смерті потрібно провести

перевірку версії про вчинення злочину саме набувачами житла потерпілого. З'ясування долі жилого приміщення передбачає: з'ясування факту укладення договору про відчуження житла до або після зникнення (смерті) потерпілого; перевірку законності процедури нотаріального посвідчення та державної реєстрації угоди про відчуження житла, якщо така мала місце; з'ясування відносин між набувачами житла та потерпілим [3, с. 203].

Як показав аналіз матеріалів судово-слідчої практики, у 95 % випадків, позбавляючи потерпілого життя, злочинці намагаються приховати мотив вбивства та здійснюють різноманітні інсценування: самогубства, нещасного випадку, природної смерті (наприклад вводять препарат, який швидко виводиться із організму або додають до їжі отруйні речовини, які поступово руйнують організм). Нерідко злочинці створюють негативні обставини, що дезінформують органи досудового розслідування та сприяють висуненню версій щодо хибних мотивів, осіб, які начебто мають відношення до вбивства тощо. У зв'язку із чим, під час огляду місця події необхідно насамперед звертати увагу саме на негативні обставини, тобто штучне створення на місці події тих слідів, які не повинні бути за таких обставин, або відсутність слідів, які повинні обов'язково бути при такому механізмі вчинення злочину.

В цьому розрізі слід зазначити, що як ознаки приховування вбивств може розглядатися нереалістичний характер слідів імітованої події. Суб'єкт приховування в прагненні переконати слідство в натуральності створеної картини втрачає відчуття реальності і створює зайву кількість слідів, або надає їм таку форму закінченості, яка практично не зустрічається на практиці. Виявивши ознаки приховування, слідчий має можливість створити уявну модель дії, в результаті яких вони утворилися. У випадках фальсифікації, неповного знищення матеріальних слідів вбивства можлива їх реконструкція. Встановивши, які використовувалися прийоми і способи приховування, слідчий може висунути версію про зміст, характер приховуваних обставин злочинної події і її слідів [4].

Під час огляду місця події слід оглядати не лише безпосередньо місце виявлення трупа, але і прилеглу до нього територію. Вчинення вбивства особи похилого віку та самотньої особи, пов'язаного із заволодіння їх майном, неможливе без знарядь злочинів, без засобів проникнення у домоволодіння та ін. Тому розслідування злочинів досліджуваного виду немислиме без огляду зазначених предметів.

Список використаних джерел

1. Телегіна Т.Д. Вопросы расследования уголовных дел, возбужденных по факту безвестного исчезновения человека. *Современное состояние и развитие криминалистики*. Харьков, 2012. С. 228–237.
2. Березутский Е.Ю. Актуальные вопросы теории и практики исследования материальной обстановки места убийства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза». Иркутск, 2001. 22 с.
3. Андрійів Д. М. Встановлення взаємозв'язку між фактами зникнення або вбивства потерпілого та заволодіння правом власності на житло. *Право і суспільство*. 2011. № 3. С. 199–205.

Антонюк Олександр Андрійович
здобувач Науково-дослідного
інституту публічного права,
кандидат політичних наук

КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРЕДМЕТУ ЗЛОЧИННОГО ПОСЯГАННЯ В ПРОТИПРАВНИХ ДІЯННЯХ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Предмет злочинного посягання не завжди буде мати місце у складі кримінального правопорушення. Адже протиправне діяння може бути безпредметним у кримінально-правовому розрізі. Це стосується і окремих складів кримінальних правопорушень проти громадського порядку (наприклад, хуліганство). В той же час, ми вважаємо за потрібне розглядати його як елемент криміналістичної характеристики досліджуваної групи протиправних діянь, оскільки окремі його характеристики можуть мати розшукове значення.

З приводу вказаної категорії, А. А. Музика висловлює цікаву думку, що «...безпосередній фізичний вплив на предмет знаходить свій вираз у різноманітних формах, і при цьому здійснюється з приводу певних матеріальних цінностей. Фізичний вплив на предмет може бути тісно пов'язаний із психічним впливом щодо потерпілого від злочину, у такому разі слід вести мову про психофізичний вплив злочинця. Психічний вплив на потерпілого від злочину має свій прояв при вчиненні таких дій (бездіяльності), як примус, обман, схиляння, погроза, ухилення від виконання обов'язку тощо. При цьому фізичного впливу на предмет посягання може й не бути» [1, с. 135].

В свою чергу, А. В. Шмонін зазначає, що в якості предмета потрібно розглядати не будь-який предмет обстановки вчинення злочину, що взаємодіє із суб'єктом злочину, а предмет, з яким пов'язано настання шкідливих наслідків [2, с. 48]. Так, наприклад, при вчиненні хуліганства злочинець може впливати на багато предметів (наприклад, розбити скляну пляшку і т. ін.). Але такі об'єкти не будуть предметами злочинного посягання, адже шкідливі наслідки пов'язані не з ними, а з нецензурною лайкою та тілесними ушкодженнями, що були нанесені в результаті дій злочинця. Інші ж предмети є елементами обстановки вчинення злочину.

В розрізі цього доречною вбачаємо думку М. М. Єфімова, який акцентує увагу на тому, що «...предмет злочинного посягання і об'єкти, що з ним взаємодіють, утворюють багатокомплексну систему. Якщо змінити властивості одного елемента системи, то в ній порушиться весь характер

відносин. Саме у зв'язку з цим законодавець у ряді випадків прямо вказує на предмет злочину. Предмет злочинної діяльності можна розглядати як кінцевий продукт, результат протиправної діяльності суб'єкта, перед яким опиняється слідчий на стадії порушення кримінальної справи. Якщо предмет злочинної діяльності може бути предметом злочину, то зняття і засоби вчинення злочину перебувають поза сферою суспільних відносин і такими не є. Разом з тим застосування деяких з них (приміром, вогнепальної і холодної зброї) при вчиненні злочину, передбаченого ст. 296 КК України, як зазначалося вище, являє собою кваліфікуючу ознаку, а їх виготовлення, зберігання та збування є самостійним складом злочину» [3, с. 45]. Тобто предмет злочинного посягання як елемент складу криміналістичної характеристики по своїй суті різниться від предмета злочину в кримінально-правовій характеристиці.

З приводу визначення його понять, то М. Й. Коржанський формулює предмет злочину як «...конкретний матеріальний об'єкт, у якому виявляються певні сторони, властивості суспільних відносин (об'єкта злочину), впливом фізичної або психічної дії, на який заподіюється суспільно-небезпечна шкода у сфері цих суспільних відносин» [4, с. 122]. В той же час, ми поділяємо думку вчених-криміналістів, які визначають його як «...фізичне тіло живої і неживої природи, органічного або неорганічного походження, яке перебуває у твердому, сипучому, рідкому або газоподібному стані, піддається безпосередньому впливу і відображає його механізм» [5, с. 41].

А вже П. В. Шалдирван зазначає, що найбільш розповсюдженими діями кримінального натовпу під час заворушень (в тому числі і за аналогічними подіями в Україні) – є знищення або пошкодження державного майна (коли натовп політизований, наприклад, заворушення на ґрунті міжнаціонального конфлікту) або майна громадян, юридичних осіб (частіше за все йдеться про комерційні структури) – коли основним мотивом дій активних учасників безпорядків може бути явна неповага до суспільства або негативне ставлення до конкретних груп осіб, котрі асоціюють у натовпу з обличчям ворога (іноземці, іммігранти, роми (цигане); футбольні фанати команди – суперника, працівники органів внутрішніх справ та ін.). Закінчення масових заворушень, як правило, супроводжується вчиненням збройного опору представникам влади. Знищення або пошкодження майна вчиняється шляхом підпалу, вибуху, або дій натовпу з використанням як зброї засобів, що могли бути заздалегідь підготовлені для використання під час заворушень або, які активні учасники безпорядків отримали вже під час погромів. Йдеться про таку криміналістичну значиму ознаку, як рівень готування до масових заворушень: якщо їх організатори очікували вибуху емоцій, який обов'язково призведе до кримінальних дій натовпу або умисно провокували, підбурювали до їх вчинення, то найчастіше заздалегідь

підбираються об'єкти погромів з готуванням відповідної зброї і засобів, за допомогою яких можна знищити або пошкодити ці об'єкти [6, с. 62].

Констатуючи вищенаведене, зазначимо, що предмет посягання при вчиненні кримінальних правопорушень проти громадського порядку у криміналістичному змісті зводиться до матеріальної обстановки, яка була пошкоджена внаслідок вчинення кримінально караного діяння.

Список використаних джерел:

1. Музика А. А., Лашук Є. В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання : монографія. К. : ПАЛИВОДА А. В., 2011. 192 с.
2. Шмонин А. В. Методика расследования преступлений. Учебное пособие. М.: ЗАО Юстицинформ, 2006. 464 с.
3. Єфімов М. М. Методика розслідування хуліганства : монограф. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. 216 с.
4. Коржанський М. Й. Предмет і об'єкт злочину: Монографія. Д.: Юрид. акад. Мін-ва внутр. справ; Ліра ЛТД, 2005. 252 с.
5. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі); Підручник. К.: Кондор, 2005. 588 с.
6. Шалдирван П. В. Методика розслідування масових заворушень / Дисер. на здоб. наук. ст. к.ю.н. за спец. 12.00.09. Академія адвокатури України. Київ. 2005. 210 с.

Обитоцька Марія Володимирівна
курсант факультету
підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ТАКТИКА ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ГРУПОВОГО ХУЛІГАНСТВА

Розслідування будь-якого кримінального правопорушення вимагає від працівників правоохоронних органів швидкого та ефективного реагування на ситуації, що склалися пі час нього. Провадження по фактам хуліганства, вчиненого групою осіб, теж повинно відповідати зазначеним вимогам. В той же час, на початковому етапі важлива роль відводиться для проведення слідчих (розшукових) дій. Це пояснюється тим, що під час їх проведення збирається орієнтуюча інформація для висунення версій, розшуку злочинців, визначення напрямків подальшого розслідування. Тому не дарма в окремих методиках розслідування злочинів розглядаються особливості проведення слідчих (розшукових) дій на різних етапах розслідування. На нашу думку, доречно розглянути проведення слідчих (розшукових) дій в залежності від особливостей джерел, з яких вилучається інформація (матеріальних, особистісних та змішаних).

Огляд місця події займає одне з основних місць серед слідчих (розшукових) дій, що проводяться під час розслідування групового хуліганства. Адже як раз при його здійсненні збирається найбільша кількість матеріальної доказової інформації. Його своєчасність, а також

належний рівень проведення, впливає на те, чи буде викрито винного у вчиненні суспільно-небезпечного діяння. Щодо поняття огляду місця події, то О. М. Васильєва вказує, що «це слідча дія, що полягає в безпосередньому сприйнятті, дослідженні і фіксації слідчим чи дізнавачем обстановки місця події, а також у виявленні, фіксації, вилученні слідів і речових доказів для встановлення в можливих межах характеру й обставин події і винних осіб» [2, с. 253].

При розслідуванні хуліганства, вчиненого групою осіб, важливо визначити об'єкти огляду. Адже перед слідчим постає завдання встановити, які предмети, речі, сліди належать до даного злочину і можуть мати доказове значення. Огляд місця події складається з трьох етапів: підготовчий, робочий та заключний. Перший починається з моменту прийняття слідчим рішення про проведення огляду місця події. Ми погоджуємося з М. М. Єфімовим, який виділив такі заходи, що необхідно проводити при проведенні огляду місця події під час розслідування хуліганства:

- одержання інформації щодо події;
- допомога потерпілим та охорона місця події;
- підготовка необхідних технічних засобів як для забезпечення виїзду на місце пригоди, так і для безпосереднього проведення огляду;
- забезпечення участі необхідних учасників у проведенні цієї слідчої дії [1, с. 277].

Працівники правоохоронних органів повинні при отриманні інформації про подію, повинні з'ясувати такі обставини: «1) подію, що сталася; 2) наявність на місці події очевидців та самого правопорушника; 3) наявність на місці події працівників міліції та вжиті заходи щодо охорони місця події та збереження слідів; 4) наявність на місці події постраждалих осіб. На основі цієї інформації, слідчий вирішує: яким повинен бути склад учасників огляду (кого із спеціалістів чи інших осіб, наприклад, понятих слід залучити); які технічні засоби потрібні для огляду та їх готовність до використання» [6, с. 226].

По закінченню загального огляду слідчий переходить до детального, під час якого здійснює ряд заходів. Зокрема, об'єкти (кожний окремо) ретельно і детально оглядаються, приймаються усі заходи щодо виявлення і вилучення слідів злочину.

Тому слідчому необхідно залучити до огляду спеціаліста-криміналіста, який проведе вимірювання, фотографування чи відеозапис, складе план або схему, виготовить відбитки та зліпки, допоможе оглянути та вилучити речі і документи, що мають значення для кримінального провадження. Як відмічає О. І. Овчаренко, при вчиненні хуліганства з застосуванням фізичної сили і збрарядь, рекомендується уважно дослідити територію для знаходження слідів боротьби (плям крові, волосся, збрарядь і т.п.), оскільки потерпілі від хуліганства нерідко вчиняють опір [3, с. 64].

Під час огляду місця події допомога спеціаліста складається у

наступному:

- визначення меж території, яка підлягає огляду;
- установлення способу огляду місць найбільш ймовірного відступу злочинця;
- вибір і використання технічних засобів відповідно до об'єкта огляду;
- проведення пошукових дій з метою виявлення слідів, у тому числі і мікрооб'єктів (наприклад, у кишнях одязі підозрюваного);
- проведення необхідних найпростіших геометричних, вагових та інших вимірювань (наприклад, установлення розміру об'єктів, зважування знайдених об'єктів та ін.);
- проведення попередніх досліджень слідів;
- вилучення і упакування виявлених наркотиків, слідів, об'єктів-носіїв;
- роз'яснення щодо виявлених об'єктів або слідів;
- надання консультацій щодо подальшого експертного дослідження вилучених об'єктів [4, с. 6].

Також важливим аспектом огляду місця події при розслідуванні хуліганства, вчиненого групою осіб, є визначення його тактики. Її змістом є дослідження матеріальної обстановки місця події. Наприклад, М. В. Салтевський запропонував класифікацію методів огляду за послідовністю, залежно від використовуваних засобів дослідження, яка містила лише рекомендації щодо способів пересування під час огляду: ексцентричний спосіб – рух по спіралі від центра до периферії; концентричний – рух від периферії до центра; фронтальний – дослідження об'єктів, розташованих на одній лінії; секторний – вивчення території по секторах; вузловий – об'єкт поділяється на ділянки, вузли, квадрати [5, с. 236-237].

Хоча і не можна вказати точне місце вчинення злочину, але можливо визначити приблизні місця, де залишились речові докази як органічного (кров, слина), так і неорганічного (речі учасників злочину) походження. У такому випадку доцільно також виокремити вузли, де можуть бути зосереджені сліди суспільно-небезпечного діяння, а саме:

- місця, де знаходився потерпілий;
- місця, де знаходився правопорушник;
- місця, де були спричинені різноманітні пошкодження.

Отже, огляд місця події є першочерговою слідчою (розшуковою) дією під час розслідування хуліганства, вчиненого групою осіб. Своєчасність та ретельність його проведення забезпечує подальший етап розслідування великою кількістю доказової інформації.

Список використаних джерел:

1. Єфімов М. М. Особливості проведення слідчих дій на початковому етапі розслідування хуліганства // Наук. вісн. Дніпроп. держ. ун-ту внутр. справ. 2012. Спец. вип. (№ 1). С. 275-283.
2. Криминалістика: Учебник / Под ред. А.Н. Васильева. – М.: Изд-во МГУ, 1980. – С. 253.

3. Овчаренко Е.И. Доказывание по уголовным делам о хулиганстве (досудебное производство). Науч.-практич. пособие / Под ред. докт. юрид. наук, проф. А.В. Гриненко. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2006. – 128 с.
4. Огляд місця події: виявлення та вилучення об'єктів біологічного походження: Методичні рекомендації / Міністерство внутрішніх справ України, Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр; [авт.-упоряд.: С. І. Перлін, С. О. Шевцов, Н. М. Косміна, В. В. Іонова]. — Х.: Х.: ФО-П Чальцев О. В., 2009. — 100 с.
5. Салтевский М.В. Тактические основы организации и производства следственных действий и получение информации от вещей // Специализированный курс криминалистики: Учебник / Отв. ред. М.В.Салтевский. – К.: НИИРИО КВШ МВД СССР, 1987. – С. 236-237.
6. Слідчі (розшукові) дії : навч. посібник / [О. В. Авраменко, Р. І. Благути, Ю. В. Гуцуляк та ін.] ; за заг. ред. Р. І. Благути, Є. В. Пряхіна. – Львів : ЛьвДУВС, 2014. – 416 с.

З М І С Т

Обшалов Сергій Володимирович ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ТАКТИЧНОЇ КОМБІНАЦІЇ (ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИЙ АСПЕКТ).....	3-5
Степанюк Руслан Леонтійович Лапта Сергій Павлович УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗАСАД ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ США.....	6-8
Чаплинський Костянтин Олександрович Чаплинська Юлія Анатоліївна ТАКТИЧНА КОМБІНАЦІЯ – ЯК ОБ’ЄКТ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	9-12
Глобенко Геннадій Іванович ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО ПОЧАТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	12-14
Одерій Олексій Володимирович, РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ (ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПОЧАТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ)....	15-18
Перлін Станіслав Ігорович ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІКО- КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЕКСПЕРТНОЮ СЛУЖБОЮ МВС УКРАЇНИ.....	18-20
Пиріг Ігор Володимирович ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ.....	20-23
Плетенець Віктор Миколайович ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ ДО ОБШУКУ.....	24-26
Бацько Ігор Миколайович Бацько Дмитро Ігорович Піскова Леся Федорівна ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗМІНИ ЗОВНІШНОСТІ СУБ’ЄКТІВ	

КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА.....	26-30
Безсонна Тетяна Федорівна БІОМЕТРИЧНИЙ ПАСПОРТ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	30-31
Бідняк Ганна Сергіївна КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА.....	32-34
Вакулик Ольга Олексіївна Лях Віта Миколаївна ЩОДО ПИТАНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ НАЛЕЖНОГО ТЕХНІКО- КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....	34-36
Гусєва Влада Олександрівна ДЕЯКІ СПОСОБИ ПРОТИДІЇ РОЗСЛІДУВАННЮ ЗЛОЧИНІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ.....	36-38
Готвянська Марина Анатоліївна КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СПОСОБІВ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ (ОКРЕМИЙ АСПЕКТ).....	38-40
Єфімов Микола Миколайович ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ МОРАЛЬНОСТІ.....	41-43
Іваниця Андрій Володимирович ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВБИВСТВ ЧЕРЕЗ НЕОБЕРЕЖНІСТЬ.....	43-45
Казначєєв Дмитро Георгійович ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОГО ІНТЕРВ'Ю ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПОЛІГРАФА У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ.....	45-48
Кисельов Андрій Олександрович ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ПРОТИДІЯ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ НЕЗАКОННОМУ ВИДОБУВАННЮ БУРШТИНУ.....	48-50
Козак Дмитро Вікторович ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ СВІДКІВ.....	50-52

- Левченко Юлія Николаевна**
УСТАНОВЛЕНИЕ ЛИЧНОСТИ И ПРИЗНАК ПОЛОВОЙ ПРИНАДЛЕЖНОСТИ КАК ГЕНДЕРНАЯ ПРОБЛЕМА ПРИ ИДЕНТИФИКАЦИИ СУБЪЕКТА ПРАВА.....52-56
- Павлова Наталія Валеріївна**
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОЦЕДУРИ ОТРИМАННЯ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ЕКСПЕРТИЗИ.....56-59
- Покайчук Віталій Ярославович**
Поливанюк Василь Дмитрович
ТАКТИКА ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПАТРУЛЬНОЇ СЛУЖБИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ МІСЦЯ ПОДІЇ.....59-62
- Савчук Тетяна Іванівна**
ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ ЯК ЕЛЕМЕНТА МЕХАНІЗМУ ВЧИНЕННЯ ЕКОНОМІНИХ ЗЛОЧИНІВ.....62-63
- Балюра Аліна Олександрівна**
Легкий Микола Іванович
ДОДАТКОВІ ЗАСОБИ ФІКСАЦІЇ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....64-66
- Білова Катерина Олександрівна**
ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА.....66-68
- Береза Катерина Юріївна**
ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ СТВОРЕННЯМ МІСЦЬ РОЗПУСТИ ТА ЗВІДНИЦТВОМ.....68-70
- Білова Катерина Олександрівна**
Павлова Наталія Валеріївна
ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ ВИПАДКОВОГО ВІДЕОЗАПІСУ ТА ФОТОЗЙОМКИ ЯК ДОКАЗІВ.....70-73
- Бічурін Рінат Халітович**
ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ З ХУЛІГАНСЬКИХ МОТИВІВ.....73-75

Вихопень Анастасія Василівна Христов Олександр Леонідович ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗНАЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПОРТРЕТУ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ.....	76-78
Воротилін Євген Михайлович ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ДО ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ.....	78-80
Гергела Дар'я Русланівна ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЗАХОДІВ ПІДГОТОВЧОГО ЕТАПУ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ ЖИВОЇ ОСОБИ.....	80-81
Голубицький Ярослав Володимирович СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ВЕРСІЙ.....	83-85
Гордієнко Катерина Олександрівна ВИДАТНІ УКРАЇНСЬКІ ВЧЕНІ-КРИМІНАЛІСТИ ТА ЇХ ВКЛАД У РОЗВИТОК НАУКИ.....	85-86
Гринько Вікторія Павлівна ДЕЯКІ АСПЕКТИ ТАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ.....	87-89
Гузема Валерія Іванівна ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ МАЛОЛІТНЬОЇ ЧИ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ ЯК СВІДКА.....	89-91
Гузей Володимир Миколайович ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНИХ ВБИВСТВ АБО ЗАПОДІЯННЯ ТЯЖКИХ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ У РАЗІ ПЕРЕВИЩЕННЯ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ ЧИ ПЕРЕВИЩЕННЯ ЗАХОДІВ, НЕОБХІДНИХ ДЛЯ ЗАТРИМАННЯ ЗЛОЧИНЦЯ.....	91-93
Демиденко Наталя Ігорівна ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА.....	93-95
Джеглава Марина Вадимівна ОСОБЛИВОСТІ ОБШУКУ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОЇ НАПРУЖЕНОСТІ	95-98

Джурук Ганна Сергіївна
ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ
ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВОПОРУШЕНЬ.....98-100

Іванова Яна Юріївна
ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ МАЛОЛІТНЬОГО АБО
НЕПОВНОЛІТНЬОГО СВІДКА.....100-103

Іванчишин Ігор Іванович
КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТАКТИКИ ДОПИТУ
ЧЛЕНІВ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ УГРУПОВАНЬ ТА ЇХ
ЛІДЕРІВ.....103-105

Карпенко Андрій Володимирович
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО ДОКАЗІВ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИХ
ДЖЕРЕЛ ДОКАЗУВАННЯ НА ДОСУДОВОМУ
РОЗСЛІДУВАННІ.....105-108

Карпенко Оксана Сергіївна
КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВБИВСТВ.....108-111

Кліценко Катерина Юріївна
КЛАСИФІКАЦІЯ ФОРМ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ
ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ.....111-113

Ковтун Вікторія Дмитрівна
МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ ОСОБИ НА ДОСУДОВОМУ
РОЗСЛІДУВАННІ.....113-116

Кожушна Олександра Вікторівна
Бідняк Ганна Сергіївна
ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ ДОКУМЕНТІВ.....116-119

Костира Олександр Миколайович
ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ ЗА ФАКТАМИ ГРАБЕЖІВ
ТА РОЗБОЇВ, ВЧИНЕНИХ РАНІШЕ ЗАСУДЖЕНИМИ
ОСОБАМИ.....119-121

Криворучко Дмитро Ігорович
ОРГАНІЗАЦІНО-ТАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОПИТУ
ПІДОЗРЮВАНИХ ЗА ГРАБЕЖАМИ ТА РОЗБОЯМИ ВЧИНЕНИМИ
РАНІШЕ ЗАСУДЖЕНИМИ ОСОБАМИ.....121-123

Куценко Богдан Юрійович, Христов Олександр Леонідович	
СПОСОБИ КРАДІЖОК ВАНТАЖІВ НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ.....	123-125
Лешан Діана Миколаївна	
ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ ТРУПА НА МІСЦІ ЙОГО ВИЯВЛЕННЯ.....	126-128
Любова Наталія Олександрівна	
ПРИЙОМИ ПОДОЛАННЯ ОКРЕМИХ ПЕРЕШКОД ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ.....	129-130
Матвійчик Ігор Васильович	
ПСИХОЛОГІЧНЕ ВИВЧЕННЯ ОСОБИ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ.....	131-132
Мельниченко Сергій Петрович	
НАУКОВІ ПІДХОДИ ЩОДО ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ПЕРЕМІЩЕННЯМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ.....	132-134
Михайлова Олена Юріївна	
МОЖЛИВОСТІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА У ПРОТИДІ ЗЛОЧИННОСТІ.....	135-138
Овчиннікова Христина Костянтинівна	
Єфімов Микола Миколайович	
ЗМІСТ ТА ЗНАЧЕННЯ ДОПИТУ ПОТЕРПІЛОГО.....	138-140
Озар Вікторія Григорівна	
ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВО-ІМУНОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КАТУВАНЬ.....	140-142
Петров Олег Іванович	
ВСТАНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНТАКТУ ПІД ЧАС ДОПИТІВ ЗА ФАКТАМИ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА УСПІХУ ЙОГО ПРОВЕДЕННЯ.....	142-145
Попришко Сніжана Василівна	
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК.....	145-147

Пугачов Євген Олегович

ДОПИТ НЕПОВНОЛІТНІХ СВДІКІВ.....147-150

Рожко Вікторія Володимирівна

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТАТУЮВАННЯ, ЯК ОСОБЛИВОЇ ОЗНАКИ ЗОВНІШНОСТІ ЗЛОЧИНЦЯ.....150-153

Антонюк Олена Володимирівна

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА, ВЧИНЕНОГО З ВИКОРИСТАННЯМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ АБО ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ.....154-156

Сегедій Владислав

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ФІКСУЮЧОЇ ЗЙОМКИ.....156-159

Сорока Ірина Вікторівна

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ОГЛЯДУ ЗА ФАКТАМИ КРАДІЖОК МАЙНА ГРОМАДЯН, УЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ.....159-161

Субботін Сергій Юрійович

ОГЛЯД МІСЦЯ ПОДІЇ, ЯК НЕВІДКЛАДНА СЛІДЧА (РОЗШУКОВА) ДІЯ.....162-163

Сур Ірина Сергіївна

ЦИФРОВА ФОТОГРАФІЯ ПРИ РОЗКРИТТІ ЗЛОЧИНІВ.....164-165

Тищенко Інна Олексіївна

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАПАХОВИХ СЛІДІВ У РОЗСЛІДУВАННІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ.....166-168

Береза Юрій Миколайович

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ ТА ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ.....168-170

Требухов Олександр Олексійович

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДІЯ ВПІЗНАННЯ.....171-173

Бахчев Костянтин Вікторович

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА, ВЧИНЕНОГО НЕПОВНОЛІТНІМИ.....173-175

Герасимчук Сергій Сергійович

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА, ПОВ'ЯЗАНОВОГО З ОПОРОМ ПРЕДСТАВНИКОВІ ВЛАДИ АБО ПРЕДСТАВНИКОВІ ГРОМАДСЬКОСТІ, ЯКИЙ ВИКОНУЄ ОБОВ'ЯЗКИ З ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ.....175-176

Трофіменко Денис Олександрович

РОЛЬ СПЕЦІАЛІСТА В СЛІДЧОМУ ОГЛЯДІ.....177-178

Д'яковський Геннадій Леонідович

СЛІДОВА КАРТИНА НЕЗАКОННОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ТА ВИКРАДЕННЯ ЛЮДИНИ, ВЧИНЕНОГО ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ.....179-181

Феденко Ярослав Ігоревич

Христов Олександр Леонідович

ДЕЯКІ ПЕРСПЕКТИВИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....181-182

Фоменкова Катерина Сергіївна

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ.....183-185

Форосян Олександр Сергійович

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ПСИХОДІАГНОСТИКИ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ.....185-187

Чередніченко Оксана Сергіївна

ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНОВОГО.....187-189

Чернишов Глеб Валентинович

ВИКОРИСТАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ МЕТОДІВ ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ.....189-191

Шумкіна Анна Михайлівна

Пиріг Ігор Володимирович

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ТАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ЖІНОК-

ПОТЕРПІЛИХ ВІД НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ.....191-194

Кирюха Дмитро Євгенович

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ПРЯД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ ПРЯ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ СТВОРЕННЯМ АБО УТРИМАННЯМ МІСЦЬ РОЗПУСТИ ТА ЗВІДНИЦТВОМ.....194-196

Кузьменко А.С.

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ТИПОВИХ СЛІДЧИХ СИТУАЦІЙ ПРЯ РОЗСЛІДУВАННІ КВАРТИРНИХ КРАДІЖОК, УЧИНЕНИХ РАНІШЕ ЗАСУДЖЕНИМИ ОСОБАМИ.....196-198

Птушкін Дмитро Анатолійович

ЗНАЧЕННЯ УЧАСТІ СПЕЦІАЛІСТА ПРЯ ОГЛЯДІ ДОКУМЕНТІВ У СПРАВАХ ПРО ШАХРАЙСТВА, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАВОЛОДІННЯМ НЕРУХОМИМ МАЙНОМ ГРОМАДЯН.....198-202

Коцюба Сергій Анатолійович

ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВСТАНОВЛЕННЮ ПРЯ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ ЗБРОСЮ.....202-204

Кузьменко Сергій Сергійович

ТИПОВІ ОЗНАКИ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ ШАХРАЙСТВА, ПОВ'ЯЗАНІ З ПРИДБАННЯМ НЕРУХОМОСТІ НА ПЕРВИННОМУ РИНКУ.....204-207

Мрочко Роман Миколайович

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ У СПРАВАХ ПРО СУТЕНЕРСТВО.....207-209

Цибенко Олександр Сергійович

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ У СПРАВАХ ПРО ВИКРАДАННЯ АВТОМОБІЛЯ.....209-213

Захарова Ганна Вікторівна

МІСЦЕ ОРГАНІЗОВАНИХ ГРУП В СТРУКТУРІ ШАХРАЙСТВА У СФЕРІ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....213-216

Коршун Олександр Вікторович

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОГЛЯДУ ПРЯ РОЗСЛІДУВАННІ ВБИВСТВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗАВОЛОДІННЯМ НЕРУХОМІСТЮ.....216-219

Антонюк Олександр Андрійович

**КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРЕДМЕТУ ЗЛОЧИННОГО
ПОСЯГАННЯ В ПРОТИПРАВНИХ ДІЯННЯХ ПРОТИ
ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ.....219-221**

Обитоцька Марія Володимирівна

**ТАКТИКА ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ
ГРУПОВОГО ХУЛІГАНСТВА.....213-216**

НОТАТКИ

Наукове видання

*Матеріали
науково-практичного семінару*

**ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ У ДОСУДОВОМУ
РОЗСЛІДУВАННІ**

*присвячений 50-ти річчю Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

13 травня 2016 року

Редактор, оригінал-макет, дизайн – *Самотуга А.В.*

Підп. до друку 12.05.2016 р. Формат 60x84/16. Гарнітура – Times. Друк. графаретний.

Папір офісний. Ум.-друк. арк. 11,25. Обл.-вид. арк. 11,75. Тираж 100 прим.

Редакційно-видавниче відділення відділу організації наукової роботи ДДУВС
49005, м. Дніпропетровськ, просп. Гагаріна, 26, т. (056)370-96-59

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДП № 164-р від 07.08.2013

-